BÜTÜN ESERLERİ

VLADIMIR NABOKOV

SEBASTIAN KNIGHT'IN GERÇEK YAŞAMI

TÜRKÇESİ FATİH ÖZGÜVEN

İLETİŞİM

Kelebek: Tiger Swallow Tail • Fotoğraf: Nabokov otel odasında romanı yazarken, 27 Şubat 1929

The Real Life of Sebastian Knight
© 1941 Vladimir Nabokov
Onk Ajans Ltd.

İletişim Yayınları 937 • Çağdaş Dünya Edebiyatı 186
ISBN-13: 978-975-05-0167-8
© 2003 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1-2. BASKI 2003-2011, İstanbul
3. BASKI 2013, İstanbul

DİZİ EDİTÖRÜ Fatih Özgüven
DİZİ KAPAK TASARIMI Bülent Erkmen
KAPAK UYGULAMA Zeynep Arman
UYGULAMA Suat Aysu
DÜZELTİ Serap Yeğen
BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

VLADIMIR NABOKOV

Sebastian Knight'ın Gerçek Yaşamı

The Real Life of Sebastian Knight

ÇEVİREN ***Fatih Özgüven***

iletişim

VLADIMIR NABOKOV 1899'da St. Petersburg'da doğdu. Varlıklı, liberal bir ailenin en büyük oğluydu. Bolşevikler iktidara geldiğinde aile Rusya'dan ayrılarak önce Londra'ya, sonra Berlin'e gitti. Nabokov, öğrenimini Cambridge, Trinity College'de tamamladı. 1923 ile 1940 arasında anadilinde romanlar, hikâyeler, oyunlar, şiirler yazdı ve kuşağının seçkin Rus göçmen yazarlarından biri olarak ün kazandı. 1940 yılında karısı ve oğluyla ABD'ye göç etti ve 1941'den 1948'e kadar Wellesley College'da dersler verdi. 1955'te yayımlanan *Lolita*'nın dünya çapındaki başarısından sonra, 1959'da Cornell Üniversitesi Rus Edebiyatı profesörlüğünden emekli olarak İsviçre'ye yerleşti. Nabokov, İngilizce yazdığı ilk romanı olan *The Real Life of Sebastian Knight*'ı (*Sebastian Knight'ın Gerçek Yaşamı*, İletişim, 2003) 1941'de yayımladı ve ondan sonra bu dili şaşırtıcı bir yaratıcılıkla kullanarak eserlerini İngiliz dilinde yazmaya devam etti. Vladimir Nabokov 1977'de İsviçre'nin Montreux kentinde öldü. *Lolita* dışında, önemli romanları arasında, fantastik bir aile romanı parodisi olan *Ada or the Ardor* (*Ada ya da Arzu*, İletişim, 2002) ve *Pale Fire* (*Solgun Ateş*, yakında yayımlanacak) sayılmalıdır. İletişim Yayınları'ndan çıkan diğer kitapları: *Karanlıkta Kahkaha* (1993); *Pnin* (1999); *Bir Günbatımının Ayrıntıları* (1999); *Rua, Dam, Vale* (2000); *Lujin Savunması* (2001); *Cinnet* (2003); *Göz* (2005); *İnfaza Çağrı* (2007); *Saydam Şeyler* (2010); *Konuş, Hafıza* (2011).

Küçük Ama Önemli Bir Not

Knight (satrançta at, yatay ya da dikey olarak iki kare ilerleyip, ardından gene yatay ya da dikey olarak bir kare gider), bishop (satrançta fil. Üzerinde durduğu karenin renginden dışarı çıkamaz). Nabokov'un okura sunduğu -ve haklı olarak açıklanmasını istemediği- bilmeceler arasında öyle bir tanesi var ki, İngilizce bilmeyen okura haksızlık etmemek için açıklanması gerekiyordu. Tabii, okurun bu ipucunu nasıl değerlendireceği gene kendisine, okur olarak kendi yaratıcılığına kalmış bir şey - bu nedenle de "Nabokov ruhu"na pek fazla saygısızlık etmemiş sayılabilirim umudundayım.

Fatih Özgüven

1

Sebastian Knight 1899 yılının 31 Aralık günü, yurdumun eski başkentinde dünyaya geldi. Kestiremediğim nedenlerden ötürü adının açıklanmasını istemeyen yaşlı bir Rus hanım, bana bir gün Paris'te eskiden tuttuğu günlüğü göstermişti. O yıllar -anlaşılan- öylesine olaysız geçmiş ki, gündelik ayrıntıların dökümü (kişinin kendini ölümsüzleştirmesinin en biçare yolu) günün hava durumunu kısaca not etmekten ileriye gidememiş. Düşünülecek olursa, hükümdarların özel günlüklerinde de -ülkelerinde ne türlü karışıklıklar hüküm sürerse sürsün- genel olarak aynı konuya ağırlık verildiğini görmek ilginçtir. Belli bir şeyin peşine düşülmediği sürece talihin insanın yoluna neler çıkaracağı hiç bilinmez; kendi seçimimle izini sürdüğüm bir hedef olsa belki de hiçbir zaman ele geçiremeyeceğim bir şey duruyordu işte önümde. Bu sayededir ki Sebastian'ın doğduğu günün sabahının güzel, esintisiz bir sabah olduğunu, ısının (reomür ölçeğine göre) sıfırın altında on iki derece olduğunu söyleyebiliyorum size... ne var ki, kadıncağız ancak bu kadarını kayda değer bulmuş. Aslına bakarsanız adını gizli

tutma kaygısına boyun eğmeyi de gereksiz buluyorum. Bu kitabı okuması epeyce uzak bir olasılık. Adı Olga Olegovna Orlova'ydı, hâlâ da öyle; yumurta yuvarlaklığında böyle bir ses uyumunu sizden saklamak yazık olurdu doğrusu.

Onun kuru üslubu, pek fazla gezip görmüşlüğü olmayan okuyucuya, günlüğünde anlattığı çeşitten bir St. Petersburg gününün gizli hazlarını iletmeye yetmeyecektir. Teni ısıtmak için değil sadece gözü okşamak için tasarlanmış bulutsuz gökyüzünün verdiği katışıksız zevk; geniş sokakların çiğnenmekten buzlaşmış karları üzerindeki kızak izlerinin orta çizgiye doğru bol at pisliğiyle karışarak aldığı hardal rengi; önlüklü gezgin satıcının koluna takıp dolaştırdığı parlak renkli balon demeti, toz gibi kırağının buğusuyla altın rengi donuklaşmış bir kubbenin yumuşacık eğimi; en ince dallarına kadar bütün çizgileri beyazla belirlenmiş parklardaki kayın ağaçları; kış trafiğinin hışırtısı, çıngırakları... hem bilir misiniz, şu anda (anılarda kalan o çocuğu biraz avutmak üzere) yazı masamın üzerine, karşıma koyduğum eski kartpostala bakıp da Rusya'da faytonların istedikleri yerde, istedikleri zaman, istedikleri gibi dönüverdiklerini görmek nasıl da tuhaf geliyor! İnsan, günümüz trafiğinin dümdüz, sakınımlı akışı yerine -bu elle boyanmış fotoğrafta- çok uzaklarda birdenbire anılara özgü o bayağılığın pembe taşkınlığına karışıp eriyen inanılmaz mavilikte gökler altında, her biri bir yana yatmış faytonlarla dolu, düşlerdeki kadar geniş bir sokak buluyor gözlerinin önünde.

Sebastian'ın doğduğu evin fotoğrafını ele geçirmem mümkün olmadı ama o evi çok iyi tanırım, çünkü ben de altı yıl sonra aynı evde dünyaya geldim. Babamız birdi, Sebastian'ın annesinden ayrıldıktan kısa bir süre sonra yeniden evlenmişti. Oldukça gariptir, Bay Goodman'ın *Sebastian Knight'ın Trajedisi* adlı kitabında (1936'da yayımlanan bu

kitaba ileride daha ayrıntılı olarak değineceğim) bu ikinci evlilikten hiç söz edilmiyor. Böylelikle Bay Goodman'ın kitabını okuyanların gözünde ben var olmayacak, ister istemez sahte bir akraba, geveze bir hilekâr durumuna düşeceğim. Ama Sebastian, yaşamını en dolaysız biçimde anlattığı kitaplarından biri olan *Kayıp Eşya*'da annemden iyi duygularla söz eder ki o da bunu hak etmiştir. Öte yandan, Sebastian'ın ölümünden sonra İngiliz basınında öne sürüldüğü üzere babasının 1913'te, bir düello sırasında öldüğü de gerçeğe uymamaktadır. İşin aslını isterseniz, aldığı kurşun yarası hızla iyileşmekteyken, düellodan tam bir ay sonra, babam soğukalgınlığına yakalanmış, henüz tam iyileşmemiş ciğerleri de buna dayanamamıştır.

İyi bir asker, iyi yürekli, gülmeyi, güldürmeyi seven, deli dolu bir adamdı; Sebastian'ın yazarlığında da görülen serüvenci, zengin bir tezcanlılık damarı vardı onda. Geçtiğimiz kış, South Kensington'daki bir edebiyat yemeğinde, zekâsına ve bilgisine her zaman saygı duyduğum yaşlı ve ünlü bir eleştirmenin konu dönüp dolaşıp da Sebastian Knight'ın zamansız ölümüne geldiğinde, şunları söylediğini duymuşlar: "Zavallı Knight! Aslına bakarsanız yaşamı iki döneme ayrılabilir - önce kırık dökük İngilizce'yle yazan yavan bir adamdı sonra yavan bir İngilizce'yle yazan kırık dökük bir adam oldu!" Hiç de hoş olmayan bir saldırı, birçok yönden hoş değil; en önemlisi de dönüş bir yazara kitaplarının ardına gizlenerek saldırmaktan kolay bir şey olmaması. Şakacı zatın, bundan birkaç yıl önce, Sebastian Knight'ın eserlerini eleştirirken çok daha ölçülü davrandığını göz önünde tutarak, bu şakasını pek de keyifle anmadığını umarım. Gene de, hiç de yavan olmasa da Sebastian'ın yaşamının bir anlamda edebi üslubunun o müthiş canlılığından yoksun olduğunu itiraf etmek gerek. Ne zaman onun kitaplarından birini açıp okusam babamın kapıyı kendine özgü bir hare-

ketle ardına kadar açıp odaya dalışını, aradığı şeyin ya da sevdiği varlığın üzerine atılışını görür gibi olurum. Babam denince ilk aklıma gelen, hep soluğum kesilerek birdenbire havaya kaldırılıverişim olur; oyuncak trenimin yarısı hâlâ elimde sallanmaktadır, başım avizenin billurlarına tehlikeli biçimde yaklaşmıştır. Sonra da beni, tıpkı Sebastian'ın okuyucunun ayaklarını yerden keserek onu bir paragraftan öteki çılgın paragrafın şenlikli *bathos*'una* fırlatıveren düzyazı üslubu gibi, ansızın yere bırakıverdi. Bana öyle gelir ki, babamın pek sevdiği nüktelerden bazıları da *Siyahlı Albinolar*'da ya da (belki de Knight'ın en iyi hikâyelerinden biri olan, bana garip bir biçimde hep uykusunda gülen bir çocuğu hatırlatan) *Tuhaf Dağ* gibi tipik Knight hikâyelerinde akıllara durgunluk verecek çiçekler açmıştır.

Bildiğim kadarıyla, hassa subayı olan babamın Virginia Knight'la tanışması yurtdışında, İtalya'da izindeyken gerçekleşmiş. İlk karşılaşmaları 1900'lerin başlarında Roma'daki bir tilki avına rastlar, ama bunu annemden mi öğrendim, yoksa aile albümünde soluk bir resim mi gördüm bilemeyeceğim. Babam uzun süre onun peşinden koşmuş, Edward Knight adlı varlıklı bir beyefendinin kızıymış. Hakkında bütün bildiğim bu kadar, ama sert ve inatçı bir kadın olan babaannemin (yelpazesi, parmaksız eldivenleri, buz gibi, uzun parmakları hâlâ aklımdadır) evliliklerine kesin olarak karşı çıktığına ve babam tekrar evlendikten çok sonraları bile itirazlarını sağda solda yinelediğine bakılırsa Knight ailesinin (nasıl bir aile idiyse) eski Çarlık yönetiminin kodamanlarınca aranan düzeyi (o düzey de her neyse) pek tutturamadığı sonucuna varasım geliyor. Babamın ilk evliliğinin, alayının geleneklerine ters düşüp düşmediğin-

(*) Bathos: Söz sanatlarında "zevksizliğe, beğenisizliğe düşme" anlamına gelen bir kavram - ç.n.

den de pek emin değilim; gene de asıl askeri başarılarını karısı onu bırakıp gittikten sonra, Japonlarla yapılan savaşlar sırasında göstermiştir.

Babam öldüğünde henüz çocuktum. Çok sonraları, 1922'de son ve ölümle sonuçlanan ameliyatından bir iki ay önce annem bana bilmem gerektiğine inandığı bazı şeylerden söz etmişti. Babamın ilk evliliği mutlu bir evlilik olmamıştı. Virginia garip, tezcanlı, derbeder bir kadındı. Babamın tezcanlılığı gibi değildi onunkisi. Babamınki ancak amacına ulaştıktan sonra başka amaca yönelen sürekli bir arayıştı. Onunkiyse isteksiz, maymun iştahlı, hercai, kâh yolunu şaşıran kâh peşinden koştuğunu takside şemsiyesini unuturcasına unutuveren bir arayıştı. Babamdan kendince, en azından kendi derbeder yordamınca hoşlandığı bir gerçekti. Ama günün birinde başka birisine âşık olabileceğini fark edince (bu başka birisinin adını babam onun ağzından alabilmiş değildi) kocasıyla çocuğunu zambak yaprağından aşağıya doğru süzülüveren bir yağmur damlacığı gibi ansızın bırakıp gitmişti. Üzerindeki parlak yükün ağırlığı altında ezilen yaprağın, damlacığın kayıp gitmesiyle birden yukarı sıçrayıvermesi babama şiddetli bir acı vermiş olsa gerektir. Henüz dört yaşındaki Sebastian'ın ne yapacağını şaşırmış bir mürebbiye eline bırakıldığı, babamınsa odasına çekilip kapıyı ardından kilitlediği Paris'teki o otel odasında geçirilen günü tekrar tekrar gözümün önüne getirmek istemiyorum. "Öyle bir oda ki, en kötü facialarn sahnelenmesi için bulunmaz bir mekândır; şöminenin üzerindeki kötücül rafa, cam fanusunun altına yerleştirilmiş, metal pırıltıları saçan durmuş saat (parafine batırılmış bıyıkları andıran akrebiyle yelkovanı ikiye on kalayı göstermektedir), tül perdelerle cam arasında kendinden geçmiş sineğiyle balkon pencereleri, çok kullanılmış bir kurutma kâğıdı ıstampasının üzerinde otelin antetli kâğıtlarından bir tane..." Bu, *Siyahlı Albinolar*'dan alınmış bir bölüm-

dür, metin olarak yukarıdaki talihsiz olayla ilgisi yoktur. Ne var ki bize bir çocuğun rengi solmuş otel halıları üzerindeki huzursuzluğunun uzak anısını getirmektedir; çocuğun yapacak hiçbir şeyi yoktur, sadece önünde garip bir zaman bolluğu, rayından çıkmış, dört yana yayılmış bir zaman vardır...

Uzakdoğu'da çıkan savaş babamız Virginia'yı unutturmasa da, onu en azından yaşamı yeniden değerli kılmaya yarayacak sevinçli canlılığına kavuşturdu. Sağlıklı kendine dönüklüğü erkeğe özgü bir tür dirimden başka bir şey değildi, temelde son derece cömert kişiliğine de ters düşmüyordu. Sürekli acılar içinde yaşayıp gitmek, hele kendi kendini yiyip bitirmek onca alçakça bir numara, utanç verici bir boyun eğişti. 1905'te yeniden evlendiğinde kaderle olan kavgasından galip çıkmaktan oldukça hoşnuttu.

Virginia 1908'de tekrar ortaya çıktı. Yaşamı yolculuklarla geçiyordu, her zaman hareket halindeydi. İster küçük bir pansiyon odası, ister pahalı bir otel odası olsun fark etmiyor, yuva onun için sürekli değişikliğin getirdiği rahatlıktan başka bir anlam taşımıyordu. Sebastian, Kıta Avrupası'nın ünlü ekspres trenlerine duyduğu o garip, neredeyse romantik tutkuyu da ondan miras almıştır, "Mavi gölgeli gecede cilalı kaplama tahtalarının yumuşak çıtırtısı, belli belirsiz seçilen istasyonlarda tren pistonlarının uzun, hüzünlü iç çekişleri, üzerleri markalı deri pencere storları birdenbire yukarı kalktığında gözler önüne serilen platform, tekerlekli yük arabasında bavul götüren bir adam, çevresinde dönüp duran solgun pervanesiyle süt beyazı lamba karpuzu, tekerlekleri yoklayan görünmez çekicin tok çınlaması, trenin karanlığa doğru kayıp gidişi, ışıklı vagonlardan birinin mavi pelüş döşemesi üzerine yerleştirdiği yol çantasında gümüş pırıltılı nesnelere dokunan yalnız bir kadının geçip gidiveren görüntüsü..."

Bir kış günü Kuzey Ekspresi'nden indi, en ufak bir uyarıya gerek görmeden, nezaketsiz bir not yollayarak oğlunu gör-

mek istediğini bildirdi. Babam taşrada ayı avına çıkmıştı, bu yüzden annem Sebastian'ı alıp sessiz sedasız, Virginia'nın tek bir öğleden sonra kalmak üzere yerleştiği Hotel d'Europe'a götürdü. Orada, bekleme salonunda kocasının ilk karısını gördü annem; ince uzun, köşeli, seğirmeler içindeki ufak yüzünü geniş kenarlı, büyük siyah bir şapka ardında gizleyen bir kadındı bu. Oğlanı öpmek üzere tülünü dudaklarının üzerine kadar kaldırmıştı. Ona dokunur dokunmaz, sanki Sebastian'ın körpe şakakları çektiği acıların hem kaynağı hem de merhemi imişçesine gözyaşlarına boğuldu. Sonra hemen eline eldivenlerini geçirdi, kötü bir Fransızca'yla anneme yemekli vagonda makyaj çantasını çalmaya kalkışan Polonyalı kadınla ilgili, yersiz ve anlamsız bir şeyler anlatmaya koyuldu. Ardından Sebastian'm avucuna küçük bir torba menekşe şekerlemesi sıkıştırdı, anneme tedirgin bir gülümseme yollayarak bavullarını taşıyan hamalı izledi, yürüdü gitti. Hepsi bu kadar, ertesi yıl da öldü. Kuzeni olan H.F. Stainton'dan öğrendiğimize göre yaşamının son yıllarını Fransa'nın güneyinde, turistlerin pek seyrek uğradığı küçük, bunaltıcı taşra kasabalarında birer ikişer gün kalarak geçirmiş. Ateşli hastalıklar geçiriyordu, kimsesiz (âşığını terk etmişti) ve belki de çok mutsuzdu. Dönüp dolaşmasına, bir uğradığı yere bir daha uğramamasına bakarak birinden ya da bir şeyden kaçtığı düşünülebilirdi, öte yandan onun bunalımlı anlarını bilen biri bu aceleci koşuşturmalarını her zamanki dur durak bilmezliğinin abartılı bir can çekişmesi olarak da yorumlayabilirdi. 1909 yazında küçük Roquebrune kasabasında kalp yetmezliğinden (Lehmann hastalığı) öldü. Cesedinin İngiltere'ye getirilmesi konusunda bazı güçlükler başgösterdi, bütün akrabaları ölmüştü bir süre önce. Londra'da toprağa verilirken sadece Mr. Stainton hazır bulunuyordu.

Annemle babam mutlu yaşadılar. Sessiz sedasız, sevecenlik dolu bir beraberlikleri vardı. Bazı akrabalarımızın, babamın

sevgi dolu bir koca olmasına karşın kendini ara sıra başka kadınların peşine düşmekten alıkoyamadığı yolundaki çirkin dedikodularından hiç etkilenmeyen bir beraberlikti bu. Günün birinde, 1912 yılının yılbaşına doğru, babamın tanıdıklarından çok şirin ama patavatsız bir kız, Nevski Irmağı boyunca yürürlerken babama kız kardeşinin Palçin adlı bir nişanlısı olduğunu, bu Palçin'in de ilk karısını tanıdığını söyleyecek oldu. Babam adamı hatırladığını söyledi, on yıl önce Biarritz'de karşılaşmışlardı, yoksa dokuz muydu?..

"A, ama sonradan da görüşmüşler," dedi kız, "biliyor musunuz, kız kardeşime siz ayrıldıktan sonra Virginia'yla yaşadıklarını itiraf etmiş... Sonra Virginia onu İsviçre'de bir yerde terk etmiş... Garip, hiç kimsenin haberi olmamış."

"Şu halde," dedi babam sakin bir sesle, "şimdiye kadar kimsenin kulağına gitmediyse on yıl sonra bunun dedikodusunun yapılması için de bir neden yok."

Zalim bir rastlantı sonucu ertesi gün, yakın aile dostumuz olan Kaptan Belov babama laf arasında ilk karısının Avustralyalı olup olmadığını sordu - o, Kaptan Belov yani, hep İngiliz olduğunu sanırmış da. Babam, bildiği kadarıyla Virginia'nın annesiyle babasının bir süre Melbourne'da oturduklarını ama onun Kent'de doğduğunu söyledi.

"Bana bunu neden soruyorsunuz?" diye de ekledi.

Kaptan konuyu değiştirmek istercesine karısının bir toplantıya mı ne gittiğini, orada da birinin bir şeyler söylediğini belirtti...

"Korkarım bazı şeylere bir son vermek gerekecek," dedi babam.

Ertesi gün Palçin'i ziyarete gitti, adam babamı gereğinden fazla bir konukseverlikle karşıladı. Uzun yıllar dışarıda kaldığını, eski dostları görmenin kendisini mutlu ettiğini söyledi.

"Yayılmakta olan iğrenç bir yalan var," dedi babam oturmadan, "ne olduğunu da bildiğinizi sanıyorum."

"Bakın sevgili dostum," dedi Palçin, "ne demek istediğinizi anlamadığımı söyleyerek zaman kaybetmeye gerek yok. Dedikodu yapılmasına üzüldüm ama sinirlenmemiz yersiz olur... İkimiz de bir zamanlar aynı yolun yolcusu olmuşsak bunda kimin suçu var?"

"O halde beyefendi," dedi babam, "tanıklarım sizi arayacak."

Palçin sersemin, alçağın biriydi ya da en azından annemin anlattıklarından bu sonucu çıkardım. (Anlatırken kullandığı canlı, soru-yanıt üslubunu burada da korumaya çalıştım.) Ama sırf Palçin sersemin, alçağın biriydi diye, babam gibi değerli bir adamın yaşamını tehlikeye atmasını bir türlü anlayamıyordum - hem de neden, ne uğruna? Virginia'nın onuru babamı bırakıp kaçmasıyla nasıl bütün bütüne geçersizleşmişse, babamın bütün intikam istekleri de ikinci evliliğinin mutlu yıllarında acı tatlarını çoktan yitirmiş olmalıydı. Yoksa bir adın anılması, bir yüzün görülmesi, uysal, kimliksiz bir hayaletin birdenbire kimlik kazanarak o gülünç Palçin kılığına bürünmesi miydi söz konusu olan? Her şey bir yana, uzak bir geçmişin bu yankısı (ki yankılar, sesi verenin sesi billur gibi de olsa çoğunlukla havlamadan başka bir şey değildir) yuvamızın dağılmasına, annemin çektiği üzüntülere değer miydi?

Düello buz tutmuş bir derenin kıyısında, tipi altında yapıldı. İki el ateş edilmişti ki babam karın üzerine serilmiş gri-mavi bir asker kaputuna yüz üstü kapaklandı. Palçin elleri titreyerek bir sigara yaktı. Kaptan Belov, biraz ileride, üzerinde karlar savrulan yolun orada sessizce bekleyen arabacılara işaret etti. Bu canavarlık topu topu üç dakika sürmüştü.

Kayıp Eşya'da Sebastian bu yaslı ocak gününün izlenimlerini şöyle dile getirir: "Ne üvey annem," diye yazar, "ne de evdekilerden hiçbiri yaklaşan felâketten haberliydiler. Olay

arifesinde, yemekte babam bana masanın öte yanından ekmek kırıntıları atıp duruyordu. Doktorun ısrarla giymemi söylediği cendere gibi yünlülerden dolayı bütün gün somurtmuş durmuştum, o da beni neşelendirmeye çalışıyordu. Ama ben kaşlarımı çatmış, yüzüm kızararak öte yana dönmüştüm. Yemekten sonra çalışma odasında oturmuş, babam kahvesini yudumlarken üvey annemin, Matmazel'in ufak üvey kardeşime, yatağa yatırdıktan sonra nasıl şekerleme verdiğini, bunu da zararlı bir alışkanlık haline getirdiğini anlatışını dinlemiştik. Ben odanın ta öteki ucuna çekilmiş, *Küçük Dostlar* dergisinin sayfalarını karıştırıyordum. 'Bu meraklı serüvenin devamını kaçırmayın!' diye yazıyordu, sonra kocaman ince sayfaların altına düşen yerde fıkralar: 'Onur konuğuna okulu baştan aşağı gezdirmişler.' 'Gözünüze çarpan bir şey oldu mu - Evet, oyuncak tabancadan atılan bir bezelye!' Gecenin içinden kükreyerek geçen ekspres trenleri... Hain bir Malayalı kriket oyuncusunun arkadaşına attığı bıçağı savuşturan kahraman kriket sopası Mavi... Biri yüzünü şekilden şekile sokan, diğeri sihirbaz, üçüncüsü karnından konuşan üç oğlanın yer aldığı, 'sizi kahkahadan kırıp geçirecek' bir dizi... Yarış arabasının üstünden atlayıp geçen bir atlı...

"Ertesi sabah okulda, kendi aramızda 'Pitagoras'ın Donu' adını taktığımız bir geometri problemini iyice içinden çıkılmaz hale getirdim. O sabah hava o kadar karanlıktı ki sınıfta ışıkları yakmışlardı, bu da hep kötü kötü başımı döndürürdü. Öğleden sonra üç buçuk sıralarında okuldan döndüğümde üstümde hep o okul dönüşü beraberimde getirdiğim, kaşındıran iç çamaşırlarım yüzünden daha da yoğunlaşan, yapışkan kirlilik duygusu vardı. Babamın emireri sofanın üzerinde hıçkıra hıçkıra ağlıyordu."

2

Çalakalem yazılmış, yanıltıcı kitabında, Bay Goodman Sebastian Knight'm çocukluğunu yersiz bir iki cümleyle geçiştirerek gülünç denecek kadar yanlış bir tablo çiziyor. Bir yazarın sekreteri olmak başka şey, o yazarın yaşamını yazmak bambaşka bir şey. Hele böyle bir girişim, kitabı, yazarın taze mezarı üzerindeki çiçekleri kazançla sulama olanağından yararlanacak biçimde piyasaya sürme isteğinden kaynaklanıyorsa, ticari acelecilikle kapsamlı araştırmaları, yansızlıkla sağduyuyu bağdaştırmak bir sorun olur çıkar. Hiç kimsenin adına kara çalmak değil amacım. Bay Goodman'ı Sebastian hakkında "taşıdığı İngiliz kanının her zaman bilincinde olmasına karşın daima Rus tarzı bir eğitime zorlanmış bir çocuk" yargısını vermeye götüren, yazı makinesi tuşlarının tekdüze tıkırtısından başka bir şey olamaz; bunu belirtmek de hakaret sayılmaz herhalde. Bay Goodman, devamla, bu yabancı etkinin "çocuk için dinmez bir acı kaynağı oluşturduğunu, ileri yaşlarında, sağlıklı bir İngiliz eğitiminin yerini alan sakallı Rus köylülerini, ikonaları, balalaykaların tıngırtısını hatırlarken ürpermeden edemediğini" söylüyor.

Rusya denince Bay Goodman'ın aklına gelenlerin, sözgelimi göçebe bir Kalmuk köylüsünün İngiltere denince, kızıl favorili öğretmenlerin öğrencilerini öldüresiye kırbaçladıkları karanlık bir yeri aklına getirmesi kadar gerçek dışı olduğunu belirtmeye gerek yok. Burada altı çizilmesi gereken, Sebastian'ın, Rus ailesinin ruhani inceliğiyle Avrupa kültürünün zenginliklerini bağdaştıran seçkin bir aydın çevresinde yetiştiği, Rusya dönemi anılarına duyduğu tepki ne olursa olsun, bu tepkinin karmaşık ve özel niteliğinin yaşamöyküsünü yazan bayın belirttiği bayağılık düzeyine inmediğidir.

Sebastian denince aklıma benden altı yaş büyük bir oğlan çocuğu geliyor. Şu an belleğimde pembe ipekliden fanusu kendi fırçasıyla boyanmışçasına pırıldayan, kerli ferli bir gaz lambasının dost ışığında keyifle, döke saça suluboyalarla oynuyor. Ben kendim, dört ya da beş yaşlarında bir çocuk, parmak uçlarına basarak yükselmiş, ıkına sıkına üvey kardeşimin durmadan kıpırdayan dirseğinin berisine düşen suluboya kutusunu daha iyi görebilmek için uğraşıyorum. Yapış yapış kırmızılarla maviler öylesine incelmiş, kullanıla kullanıla öylesine aşınmışlar ki küçük oyuklarının emayesi görünüyor. Sebastian teneke kapağın içinde boyalarını her karıştırdığında hafif bir tıkırtı oluyor, önündeki bardağın içindeki su büyülü renklerle bulutlanıyor. Tıraşlı, koyu renk saçların gül kırmızısı kulağın yarı saydam kıkırdağının tam üzerine düşen yerinde, doğuştan gelen küçük bir leke var. Ben bu arada iskemleye tırmanmışım ama hâlâ bana yüz verdiği yok, sonunda tehlikeli bir dalış yapıyor, kutudaki mavi boyaya daldırmak istiyorum parmağımı. O zaman bir omuz vuruşuyla itekliyor beni; yüzünü bile dönmeden, benimle arasına her zamanki sessizlik ve uzaklığı koyarak. Merdiven korkuluğunun tepesinden baktığımı ve onu merdivenleri çıkarken gördüğümü hatırlıyorum; siyah

okul önlüğünü giymiş, belinde hep gizli gizli benim olsun istediğim deri kemer; ağır ağır, ayaklarını sürüyüp alacalı okul çantasını arkasından sürükleyerek çıkıyor; merdiven korkuluğunu sıvazlıyor, ara sıra kendini yukarı çekerek üç dört basamak birden atlıyor. Dudaklarımı büzüyor beyaz bir tükürük çıkarıyorum ağzımdan, tükürük düşüyor, düşüyor, hep ıskalıyorum Sebastian'ı. Bunu onu kızdırmak için değil, sadece varlığımı fark etsin diye, inatçı ama boşuna umutlarla yapıyorum. Çok iyi hatırladığım başka bir sahne de onun sayfiyedeki evimizin bahçesinde, güneşle lekeli bir patika boyunca alçak gidonlu bir bisikleti sürüşü; yavaşça dönüyor tekerlekler, pedallar hareketsiz, ben sersem sersem yürüyorum arkasından, onun sandaletli ayakları pedallara bastıkça hızlandırıyorum sersem sersem yürüyüşümü. Tik-tik-tik diye vızıldayan arka tekerleğe ayak uydurabilmek için elimden geleni yapıyorum ama o buna aldırmıyor bile, geride bırakıveriyor, soluk soluğayım, hâlâ sersem sersem yürüyorum.

Sonraları, o on altı bense on yaşındayken, bazen derslerime yardım ederdi; öyle çabuk çabuk, sabırsızca anlatırdı ki, yardımı bir işe yaramaz, bir süre sonra da kurşunkalemini cebine attığı gibi odadan çıkar giderdi. O dönemde uzun boylu, cildi bozuk, dudağının üzeri koyu gölgeli bir çocuktu. Saçlarını iyice parlatıp özenle ayırır, çekmecesinde kilitli tuttuğu kara bir okul defterine şiirler yazardı. Bir keresinde anahtarı nereye gizlediğini (odasındaki Felemenk işi beyaz şöminenin yanındaki duvarın çatlağına gizlemişti) buldum, çekmeceyi açtım. İçinde bir okul defterinden başka okul arkadaşlarından birinin kız kardeşinin resmi, birkaç altın para ve içi menekşe şekerlemeleriyle dolu küçük bir ipek kese vardı. Defterdeki şiirler İngilizce yazılmıştı. Babamın ölümünden kısa bir süre öncesine kadar evde İngilizce dersleri almıştık. İngilizce'yi akıcı konuşmayı hiçbir zaman öğrene-

medimse de bu dili oldukça kolaylıkla okur ve yazardım. Şiirlerin çok romantik olduğunu hayal meyal hatırlıyorum; koyu renk güller, yıldızlar, denizin çağrısı filan... Ama belleğimde açık seçik duran bir ayrıntı var ki o da her şiirin altına imza olarak küçük, kara bir satranç taşı, bir at resmi çizilmiş olması.

Aşağı yukarı, 1910 ile (çevremi bilinçle kavramaya başladığım ilk yıl) 1919 (Sebastian'm İngiltere'ye gittiği yıl) yılları arasına rastlayan çocukluk günlerimden üvey kardeşime ilişkin bütün hatırladıklarımı birleştirip az çok tutarlı bir bütün oluşturmaya çalıştım. Ama bu iş benim boyumu aşıyor galiba. Sebastian imgesi yeniyetmeliğimin bir parçası değil; bu yüzden de durmadan gelişip değişmeye uğramıyor ne de bazı tanıdık sahnelerin art arda dizilmesi olarak beliriyor onun resmi zihnimde; daha çok bir iki parlak renkli yama kılığında ulaşıyor bana; sanki Sebastian ailemizin değişmez bir üyesi değilmiş de, aydınlık bir odadan geçip gidiverdikten sonra uzun bir süre için geceye karışıp kaybolan kararsız bir konukmuş gibi... Ben bunun, kendi çocuk yönelimlerimin hem arkadaşım olamayacak kadar büyük, hem de yol gösterenim olamayacak kadar toy biriyle bilinçli olarak ilişkiye girmemi engellemesinden çok, Sebastian'm, benim onu çok sevmeme karşın, sevgimi tanımayı ve beslemeyi reddeden, beni yabancılayan tutumunun sonucu olduğunu sanıyorum. Size uzun uzun onun nasıl yürüdüğünü, nasıl güldüğünü, nasıl aksırdığını anlatabilirdim ama bunlar makasla doğranmış rasgele film parçaları olmaktan ileri gitmez, asıl dramla hiçbir ortaklık taşımazdı. Dram da az dram değildi hani. Sebastian annesini hiçbir zaman unutamadığı gibi, babasının annesi uğruna öldüğünü de hiç aklından çıkarmamıştı. Evde annesinin adının hiç anılmaması, etkilere açık ruhunu doldurup taşıran anılardaki o büyülü çekiciliğe karanlık bir çeşni de katıyordu. Annesinin ba-

basıyla evli olduğu zamanları açık seçik olarak hatırlıyor muydu, bilmem; belki kendince, yaşamının arka planında yumuşacık bir parıltı olarak hatırlıyordu... Dokuz yaşında bir oğlan çocuğuyken annesini yeniden gördüğünde neler hissettiğini de bilemem. Annem, dili tutulmuş gibi olduğunu, hiç tepki göstermediğini, sonradan da, ne yazık ki arkası gelmeyecek olan bu kısa karşılaşmadan hiç söz etmediğini söyler. *Kayıp Eşya*'da Sebastian yeniden evlenip mutlu bir yuva kuran babasına belli belirsiz bir hınç duyduğuna, ama bu duygunun babasının ölümüyle sonuçlanan düellonun nedenlerini öğrenmesi üzerine deli gibi bir hayranlığa dönüştüğüne dikkatimizi çeker.

"İngiltere'yi keşfetmem," diye yazar Sebastian (*Kayıp Eşya*), "en kişiye özel anılarımın yeniden canlanmasına yol açtı... Cambridge'den sonra Kıta Avrupası'na bir yolculuk yaparak Monte Carlo'da on beş gün kadar kafa dinlemiştim. Yanılmıyorsam kumar oynanan bir kulüp vardı orada, ama zamanımın büyük kısmını ilk romanımı yazmakla geçirdiğim için, kulübe uğrayacak zaman bulamamıştım. İlk romanım oldukça iddialı bir denemeydi. Allahtan, onu izleyen kitabım ne kadar çok okuyucu bulduysa bu ilk roman da o kadar çok yayımcı tarafından geri çevrildiydi. Günün birinde, uzun bir yürüyüş sırasında, Roquebrune diye bir yere geldim. Annem on üç yıl önce Roquebrune'de ölmüştü. Babamın, annemin ölümünden söz ettiği günü ve öldüğü pansiyonun adını söyleyişini dün gibi hatırlarım; 'Menekşeler Pansiyonu'... Şoföre bu adda bir pansiyon bilip bilmediğini sordum, bilmediğini söyledi. Ardından bir manava sordum, yolu o gösterdi. Sonunda, damı Fransız taşrasında sıkça rastlanan yuvarlak kiremitlerle döşeli, pembemsi badanalı, bahçeli bir eve geldim. Kapının üzerine beceriksiz bir el tarafından bir demet menekşe resmi çizilmeye çalışılmış olduğu dikkatimi çekti. Demek ev buydu. Bahçe-

den geçtim, pansiyoncu kadını buldum, konuştum. Pansiyonu eski sahibinden daha yenilerde devraldığını, geçmişi konusunda hiçbir şey bilmediğini söyledi. Biraz bahçede oturmak üzere iznini istedim. Görebildiğim kadarıyla üstünde hiçbir şey olmayan, yaşlı bir adam balkondan beni gözetliyordu. Bunun dışında çevrede kimsecikler yoktu. Koca bir okaliptüs ağacının altında mavi sıraya oturmuştum. Ağacın kabuğu, bu ağaçlarda sıkça rastlandığı üzere yarı yarıya sıyrılmıştı. Sonra pembe badanalı evi, ağacı, bu yerin çehresini meydana getiren her şeyi annemin gözüyle görmeye çalıştım. Odasının penceresinin hangisi olduğunu bilemediğime üzüldüm. Pansiyonun adına bakılacak olursa, odasının penceresinden baktığında benim gördüğüm mor hercai menekşe tarhını görüyor olmalıydı. Yavaş yavaş öyle bir ruh durumuna vardım ki pembeyle yeşil renkler gözlerimin önünde bir sis perdesi ardından görünüyormuşçasına titrek ışıklarla parlayıp, süzülmeye koyuldular. Başında geniş kenarlı şapkasıyla titrek, ürkek bir karaltı, annem, yükselip, yükselip sulara karışarak kaybolan basamakları birer birer çıktı. Küt diye bir sesle kendime geldim. Kucağımdaki kesekâğıdından bir portakal yuvarlanmış, yere düşmüştü. Portakalı yerden aldım, bahçeden çıktım. Birkaç ay sonra Londra'da, annemin kuzenlerinden biriyle karşılaştım. Laf lafı açtı, annemin öldüğü yeri ziyaret ettiğimi söyledim. 'Ama,' dedi kuzen, 'öteki Roquebrune'de öldü annem, Var yakınlarındaki Roquebrune'de'."

Gariptir, Bay Goodman aynı alıntı konusunda sadece şunları söylemekle yetiniyor: "Sebastian Knight olayların tuhaf ve gülünç yönlerine öylesine bayılır, ciddi temellerine inme konusunda o kadar beceriksizce davranırdı ki, duygusuz ve alaycı karakterde bir insan olmadığı halde, başkalarınca haklı olarak kutsal sayılan en özel duygularla bile alay etmekten çekinmezdi." Bu asık suratlı yaşamöyküsü yazarı-

nın anlattığının her noktasında kahramanına ters düşmesine şaşmamalı.

Önceden sözünü ettiğim nedenlerden ötürü Sebastian'm çocukluğunu kılı kırk yaran bir süreklilik kaygısı güderek anlatmayacağım. Sebastian bir roman kahramanı olsaydı, böyle bir şeye kalkışmam doğal olurdu, başarırdım da. Öyle olsa, kahramanımın çocukluktan gençliğe kolayca geçişini uzun uzun anlatarak okuyucuyu aydınlatır, eğlendirmeyi umardım. Ama Sebastian'm yaşamını anlatırken aynı yola başvursam, sonuç, şimdiye kadar yazılagelmiş en kötü edebiyat türü olan "romantik yaşamöyküsü" gibilerinden bir şey olurdu. O halde bırakalım kapalı kalsın kapı, altından sadece incecik bir ışık sızsın, Sebastian'ın yatmaya gittiği yan odadaki ışığı da söndürelim. Nova Caddesi'ndeki o güzel, nefti boyalı evi de gri-mavi renkli kırağı gecesinde silinip kaybolmaya terk edelim, nazlı nazlı dökülen kar taneleri uzun sokak lambasının çiğ ışığında bir an havada süzülsünler, sonra aşağı düşerek babamın odasının sokağa doğru yaptığı çıkıntıyı Atlas'vari bir çabayla omuzlayan sakallı iki tahta adam figürünü incecik, toz gibi bir kar tabakasıyla örtsünler. Babam ölmüş, Sebastian uykuda ya da yan odada ama çıt çıkmıyor - ben ise yatağıma uzanmışım, hiç uykum yok, gözlerimi karanlığa dikmiş bakıyorum.

Yirmi yıl kadar sonra, önce Sebastian'ın sonra da benim mürebbiyem olan yaşlı İsviçreli hanımı bulmak üzere bir Lozan yolculuğu yaptım, 1914'te yanımızdan ayrıldığında elli yaşlarında olmalıydı; çoktandır yazışmıyorduk, bu yüzden de onu 1936 yılında hâlâ hayatta bulacağımdan kuşkuluydum. Ama buldum. Öğrendiğime göre devrimden önce Rusya'da mürebbiyelik etmiş yaşlı İsviçreli kadınların bir araya gelip kurdukları bir dernek vardı. Beni derneğe götüren nazik, yaşlı beyin söylediğine göre bu hanımlar "geçmişte yaşıyorlardı." Son yıllarını -ki bu hanımların ço-

ğu ya kötürüm ya da bunamıştı- birbirlerine anılarını anlatıp karşılaştırmakla, birbirleriyle anlamsız nedenlerle didişmekle, Rusya'da geçirdikleri onca yıldan sonra geri döndükleri İsviçre'de karşılaştıkları olayların gidişini kötülemekle geçiriyorlardı. İşin acıklı yanı, yabancı bir ülkede geçirdikleri onca zaman süresince söz konusu ülkeden hiçbir şekilde etkilenmemiş (en basit Rusça sözcükleri bile öğrenmemişlerdi), çevrelerine düşmanca gözlerle bakmış olmalarıydı. Matmazel'in sürgünlüğüne hayıflandığını, anlaşılmadığından, hor görüldüğünden yakındığını, güzel yurdunu özlemle andığını az mı duymuştum. Ne var ki bu zavallı gezgin canlar yuvaya döndüklerinde, kendilerini değişmiş bir ülkede yabancı mı yabancı insanlar olarak bulmuşlardı. Öyle ki, duygulanımların garip oyunu sonucunda Rusya (o Rusya ki onlarca bilinmeyen bir uçurumdu; sedef çerçeveli aile fotoğraflarıyla Chillon şatosunun suluboya resmiyle dolu havasız bir arka odanın lamba ışığı ötesinde uğuldayan uzak bir gürültüden başka bir şey değildi), o tanımadıkları Rusya yitik bir cennet, inatçı düşlerle dolu, uçsuz bucaksız ve sisler ardında, ama geriye bakıldığında dost bir ülke olup çıkmıştı. Matmazel'i oldukça sağır ve saçları ağarmış buldum. Ama eskisi kadar çenebazdı ve ilk coşkulu kucaklaşmalardan sonra ya içinden çıkılamayacak kadar çarpıtılmış ya da belleğime beni gerçekliklerinden kuşkuya düşürecek kadar yabancı gelen küçük ayrıntılarla çocukluğumu anlatmaya koyuldu. Annemin ölümünü duymamıştı, Sebastian'ın üç ay önce öldüğünü de bilmiyordu. Ayrıca onun büyük bir yazar olduğundan da haberi yoktu. Bol bol ağladı, gözyaşları da içtendi ama bir yandan da onunla birlikte ağlamamama kızıyor gibiydi. "Sen her zaman kendini tutarsın zaten," dedi. Ona Sebastian'ın yaşamını konu edinen bir kitap yazdığımı söyledim, çocukluğunu anlatmasını istedim. Evimize babamın ikinci

evliliğinden hemen sonra gelmişti ama hatırladığı geçmiş öylesine karmakarışık ve çarpıtılmıştı ki babamın ilk karısından (*"cette horrible Anglaise*-o korkunç İngiliz kadını") söz ederken sanki annem (*"cette admirable femme*-o hayran olunacak kadın") kadar iyi tanırmışçasına konuşuyordu. "Sebastian'cığım benim," diye inledi. "nasıl da sokulgan, nasıl da soyluydu. Hâlâ hatırlarım, küçücük kollarını boynuma dolar, 'senden başka herkesten nefret ediyorum Matmazelcim,' derdi, 'benim ruhumdan bir tek sen anlıyorsun.' Hele annesine kabalık ettiği o gün eline şakacıktan bir şaplak indirmiştim de -şöyle hafifçe vurduydum- o bakışlarını görünce gözlerim dolmuştu. Ya 'bu yaptığın için teşekkür ederim, bir daha hiç yapmayacağım' demesi..."

Bu minval üzere epey bir süre söylendi; üzülüyor, huzursuz oluyordum. Bir iki kere konuyu değiştirmeye çalıştımsa da başaramadım, sonunda başardığımda bağırmaktan sesim kısılmıştı çünkü kulaklığını koyduğu yeri bir türlü bulamıyordu. Sonra bana oda arkadaşından söz etti. Koridorda rastlaştığımız ufak tefek, şişman, kendisinden de yaşlı bir kadıncağızdı bu. "Kadın iyice sağır," diye yakındı Matmazel, "hem de korkunç bir yabancı. Adım gibi biliyorum ki Prenses Demidov'un çocuklarına sadece ders verdi, onların evinde kalmadı." Yanından ayrılırken, "Yaz kitabını, yaz o güzel kitabını," diye seslendi arkamdan, "bir peri masalı yaz, Sebastian da prens olsun. Büyülü prens... Kaç kere söylemişimdir ona, 'Sebastian, aman ayağını denk al kadınlar bayılacak sana,' diye. Gülerek cevap verirdi: 'Eh, ben de onlara bayılacağım'..."

İçimden sabırsızlanıyordum. Beni şapırtıyla öptü, elimi sıvazladı, gene yaşlar dolmuştu gözüne. Yaşlarla gölgelenmiş ihtiyar gözlerine, takma dişlerinin donuk pırıltısına, göğsüne iliştirdiği o çok iyi tanıdığım lâl broşa baktım. Ayrıldık. Yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyordu,

gereksiz yere yollara düşüp kitabın ikinci bölümünü yarıda bıraktığım için kendime küskündüm, utanç duyuyordum. Özellikle bir şey canımı sıkmıştı. Sebastian'ın yetişkinliği ya da nasıl öldüğü konusunda hiçbir şey sormamıştı. Hiçbir şey.

3

1918 Kasım'ında annem Sebastian'ı ve beni de alarak Rusya'nın tehlikelerinden kaçmaya karar verdi. Devrimin en hareketli dönemiydi, sınırlar kapatılmıştı. Ülkeden kaçanları sınırdan geçirmeyi meslek edinmiş bir adamla anlaştı. Adam, yarısı peşin ödenecek belli bir para karşılığında bizi Finlandiya'ya götürecekti. Sınırdan hemen önce, yasal olarak ulaşabileceğimiz en uç noktada trenden inecek, bölgenin sessizliği içinde yoğun kar yağışı yüzünden olağandan iki üç kat daha çok gözlerden uzak kalacak gizli patikalar aşarak sınırın karşı tarafına geçecektik. Ama daha yolculuğumuzun başında, annemle ben, kendimizi Kaptan Belov'un yürekli yardımıyla bavulumuzu evden istasyona kadar yükleyip getirecek olan Sebastian'ı bekler bulduk. Tren saat 8.40'ta kalkacaktı. Sekiz buçukta Sebastian hâlâ görünürlerde yoktu. Yol göstericimiz trene oturmuş, sessiz sedasız gazetesini okuyordu. Annemi hiçbir şekilde kendisiyle kalabalıkta konuşmama konusunda uyarmıştı. Zaman ilerleyip de tren yolculuğa hazırlanmaya başladıkça elimizi ayağımızı uyuşturan bir karabasan duygusu her yanımızı

sarmaya başladı. Adamın, mesleğinin gerekleri uyarınca, iyi gitmeyeceği başta anlaşılan bir girişimi yinelemeyeceğini biliyorduk. Dakikalar geçti. Karnımın ta dibinden bir çaresizlik gurultusu yükseliyordu. Bir ya da iki dakika içinde trenin kalkacağını, hepimizin soğuk, karanlık tavanarası odamıza (evimiz aylar önce devletleştirilmişti) geri dönmek zorunla kalacağımızı düşünmek o kadar korkunçtu ki. İstasyona gelirken, yolda, çıtırdayan karın üzerinde, içindeki yükle ağırlaşan el arabasını iten Sebastian'la Belov'un yanlarından geçmiştik. Şu anda ikisi de gözlerimin önünde (on üç yaşında, düşgücü çok gelişmiş bir oğlan çocuğuydum) kendi kötürüm sonsuzluğuna yazgılı bir görüntü gibi donmuş kalmışlardı. Annem ellerini kol yenlerine sokmuş, yün başörtüsünden kurtulan ağarmış bir tutam saçıyla bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, penceresinin önünden her geçişinde yol göstericimizin bakışlarını yakalamaya çalışıyordu. Sekiz kırk beş, sekiz elli... Trenin kalkması gecikmişti, ama sonunda düdük öttü, sıcak, beyaz bir duman üfürüğünün gölgesi platformu kaplayan kahverengi karın üzerinden geçti... Tam o sırada Sebastian gözüktü, koşa koşa geliyor, kürk başlığının kulakları rüzgârda sallanıp duruyordu. Üçümüz hareket etmekte olan trene doluştuk. Sebastian'ın, eskiden oturduğu evin önünden geçerlerken Kaptan Belov'un tutuklandığını, kendisinin de bavulu ortalık yerde bırakıp deli gibi istasyona koştuğunu anlatması için epey zaman gerekti. Zavallı dostumuzun bir avuç insanla, bu arada kendisi kadar yürekli davranan Palçin'le birlikte kurşuna dizildiğini ise birkaç ay sonra öğrendik.

Yayımlanan son kitabı *Kuşkulu Zambak*'ta (1936) Sebastian, adı verilmeyen, terör ve korku dolu bir ülkeden yeni kaçmış ikinci derecede bir roman kişisi çizer bize: "Geçmişim konusunda size ne anlatabilirim ki beyler [der roman kişisi]... Özgürlük düşüncesinin, hak kavramının, in-

sana özgü iyi yüreklilik alışkanlığının kayıtsızca aşağılandığı, acımasızca sürülüp atıldığı bir ülkede dünyaya gelmiştim. Tarihi boyunca, arada sırada ikiyüzlü yönetimler ülkenin cezaevlerinin duvarlarını eskisine oranla göze daha hoş görünen bir sarıya boyar, bağıra çağıra, yalnızca daha mutlu devletlere kısmet olmuş hakları getirdiklerini ilan ederlerdi. Ne var ki, söz konusu haklar ya sadece gardiyanlarca kullanılır ya da açıktan açığa yapılan buyurganlığın fetvalarından daha da iç burkucu olanı, içten içe çürümüş olurlardı... Ülkedeki her insan, eğer zorba değilse tutsaktı. İnsan ruhu ve insan ruhuna ilişkin her türlü hak kişinin elinden alındığından, insanı yönetip, yönlendirmekte bedensel acıların çektirilmesi yeterli sayılageldi... Zaman zaman devrim denen bir olay olur, tutsaklar zorbaların yerini alırdı, sonra yine tersi, bu hep böyle giderdi... Karanlık bir ülke, cehennem gibi bir yer, beyler. Kesin olarak bildiğim bir şey varsa o da yaşamım boyunca sürgünlüğümün özgürlüğünü anavatan denen o berbat soytarılığa değişmeyeceğimdir..."

Bay Goodman, söz konusu roman kişisinin konuşmasının bir yerinde "uçsuz bucaksız ormanlar en karla kaplı vadilerden" söz ettiğine bakarak durup dururken bu bölümün Sebastian Knight'ın Rusya konusundaki düşüncelerıyle ilgili olduğu sonucuna varıyor. Böyle bir kanıya varmak son derece yanlıştır; yansız bir gözle okuyanlar, yukarıdaki sözlerin belli bir ulusa ya da tarihi gerçekliğe göndermede bulunmaktan çok, buyurgan zorbaların yaptığı haksızlıkların, düşgücüyle yoğrulmuş bir anlatımı olduğunu açıkça göreceklerdir. Ben de bunları öykümün Sebastian'ın Rusya'dan kaçışıyla ilgili bölümüne yakıştırıyorsam, bunu bu cümleleri kendi yaşamından en dolaysızca söz ettiği kitabından aldığım şu aşağıdaki cümlelerle bütünlemek için yapıyorum.

Şöyle yazıyor *Kayıp Eşya*'da: "Sürgündeki kişinin doğduğu ülkeye duyduğu özlemin en artı heyecanlardan biri olduğunu düşünürüm hep... Bu kişiyi, geçmişin hayalini canlı ve ışıl ışıl tutmak üzere hiç durup dinlenmeden belleğini zorlama çabası içinde anlatabilmek isterdim. Anılarda hep mavi kalan tepeler, mutlu dağ yolları, alçakgönüllü güller açan tarhlar, üzerinde tavşanların koşuşturduğu çayırlar, uzaktaki çan kulesi, ayağımın dibindeki çan çiçeği... Ama bu konu benden çok daha becerikli yazarlar tarafından işlenmiş bulunduğu, ben de anlatılması çok kolay gibi gözüken duygulara doğuştan güvensizlik beslediğim için, hiçbir gözü yaşlı gezginin geçitvermez düzyazı üslubumun kayalıklarına bindirmesine izin vermeyeceğim."

Bu alıntının vardığı sonuç ne olursa olsun, böylesine özlem dolu bir görünümün ancak sevgili yurdunu terk etmek zorunda kalmış birini bu denli esinlendireceği açıktır. Kaçışımız sırasında Rusya'nın durumu ne kadar dehşet verici olursa olsun, Sebastian'ın hepimizin içinde hissettiği burukluğu hissetmiş olduğuna inanmam. Her şey bir yana, orası anavatanıydı. Ayrıca, sırf varlıkları bir suç sayılarak ölüme gönderilen ya da sürgüne zorlanan iyi niyetli, nazik ve ince insanların oluşturduğu çevre, aralarında kendisinin de bulunduğu çevreydi. Gençlik çağlarının tasalı düşünceliliği, annesinin yurduna duyduğu romantik -söz aramızda, biraz da yapay- özlem, eminim ki doğup büyüdüğü ülkeye beslediği sevgiye engel oluşturmuyordu.

Gizlice Finlandiya'ya geçtikten sonra bir süre Helsingfors'ta oturduk. Sonra yollarımız ayrıldı. Annem eski bir dostumuzun öğüdüne uyarak beni öğrenimimi sürdürmem için Paris'e götürdü. Sebastian'sa Londra'ya, daha sonra da Cambridge'e gitti. Annesi ona oldukça iyi bir gelir bırakmıştı, öyle ki yaşamı boyunca çektiği sıkıntıların hiçbiri parasal olmadı. Ayrılmadan önce, annem, ben ve Sebastian,

üçümüz, Rus töresince bir dakika süreyle hiç konuşmadan oturduyduk. Annem ellerini kucağına koymuş, öylece oturmuş kalmıştı. Elinde bir iş olmadığı zamanlar hep yaptığı gibi, eskiden babamın olan şimdiyse kendi alyansının yanına taktığı, ama çok bol geldiği için siyah bir iplikle kendisininkine tutturduğu alyansla oynuyordu. Sebastian'ın oturuşu da hatırımda; koyu mavi bir takım elbise giymiş, bacak bacak üstüne atmış, havada kalan ayağını usul usul sallıyordu. Önce ben kalktım ayağa, sonra o, sonra annem. Kendisini gemiye kadar geçirmeyeceğimize ilişkin söz almıştı bizden, o nedenle orada, o kireç badanalı odada vedalaştık. Annem Sebastian'ın kendisine doğru eğdiği yüzünün üzerinden çabuk hareketlerle istavroz çıkardı, bir dakika sonra pencereden, onun elinde çantası, ayrılığı noktalayan o son, kambur hareketle taksiye bindiğini gördük.

Çok sık haber almadık ondan, mektupları da pek uzun değildi. Cambridge'de geçirdiği üç yıl boyunca Paris'te bizi ancak iki kere ziyaret etti. Bir kere demek daha doğru olur, çünkü ikinci keresinde annemin cenazesine gelmişti. Annemle ben, özellikle de annemin ölümünün yaklaştığını sezdiği son yıllarında, Sebastian'dan çok söz ederdik. O sıralarda Kırım'da tatilde olduğum için tanık olmadığım bir olayı, Sebastian'ın 1917'de başından geçen tuhaf serüveni annemden öğrenmişimdir. Dediğine bakılırsa, Sebastian o tarihlerde Luga yakınlarındaki yazlık evimizin yakınlarında bahçeli bir ev tutan garip bir çiftle, fütürist şair Alexis Pan ve karısı Larissa'yla dostluk kurmuştu. Pan, yazdığı şiirlerin abuk subuk karmaşasının gizlediği gerçek bir yetenek pırıltısı taşıyan, gürültücü, gürbüz, ufak tefek bir adamdı. Ama bir yığın gereksiz sözcükle okuyucuyu şaşırtmak için elinden geleni yaptığından ("zihinaltı homurtu" diye adlandırdığı bir kavramın da yaratıcısıydı) yazdıklarının çoğu, bugün okuyucuya gereksiz derecede oyuncaklı, sahte, modası

geçmiş geliyor. Yenilikçiliği kimseye kaptırmayanların ötekilerden çok daha çabuk eskimek gibi garip bir özellikleri vardır. Öyle ki, Pan'ın gerçek değeri bugün sadece edebiyat serüveninin başında İngiliz şairlerinden yaptığı dört başı mamur çevirilerinden her fırsatta söz eden az sayıda edebiyat tarihçisi tarafından biliniyor. Hele bunlardan biri, John Keats'in *La Belle Dame Sans Merci*'sini Rus diline aktarışı, günümüzde bir dili diğerine çevirme konusunda kazanılan mucizevi bir başarı olarak kabul ediliyor.

Evet, bir ilkyaz sabahı on yedi yaşındaki Sebastian, anneme Pan'la karısına doğuya yapacakları bir yolculukta eşlik edeceğini bildiren bir not bırakıp ortalıktan kayboldu. Annem bunu önce şaka sandı (olanca efkârlılığına karşın Sebastian'ın zaman zaman tüyler ürpertici şakalar yaptığı olurdu; bir keresinde kalabalık bir tramvayda biletçinin eline tramvayın öbür ucundaki bir kıza iletilmek üzere şu notu sıkıştırmıştı: "Yoksul bir biletçiyim ama sizi seviyorum!"), ama Pan'ların evine gidip de bakınca gerçekten de yolculuğa çıktıklarını anladı. Sonradan anlaşıldığına göre, Pan'ın Marko Polo'vari bir yolculuk dediği, Rusya'nın doğu bölgelerinde, bir taşra kasabasından ötekine aheste aheste yol almaktan ileriye gitmemiş. Her kasabada "beklenmedik şiir" dediği bir gösteri düzenliyor, bir salon (ya da salon yoksa ahır) kiralayıp orada halka şiirler okuyormuş, bundan elde ettiği para da kendisini, karısını ve Sebastian'ı bir ilerideki kasabaya götürmeye yetiyormuş. Sebastian'ın işlevinin, görevinin ya da yardımının ne olduğu, yoksa sadece onların çevresinde dolanıp, gerektiğinde getir götür işlerine mi koşturulduğu ya da tepesi atınca kolay kolay yatıştırılamayan Larissa'yı sakinleştirmek üzere mi tutulduğu bilinmiyor. Alexis Pan sahneye genellikle, iri lotus çiçekleriyle işlenmiş olması dışında hiçbir özelliği bulunmayan bir ropdöşambrla çıkarmış. Çıplak alnına, boyayla bir yıldız küme-

si (Büyük Ayı) işlenmiş olurmuş. Şiirlerini öyle gür bir sesle okurmuş ki, böyle ufak tefek bir adamdan böyle ses çıkması, insana fare dağ doğuruyor duygusu verirmiş. Sahnede, hemen onun yanında iri yarı, at gibi bir kadın olan Larissa menekşe moru giysiler içinde oturur, düğme diker ya da eski pantolon yamarmış. İşin inceliği Larissa'nın gündelik yaşamda kocasına karşı olan tüm görevlerine el bile sürmemesiymiş. Bazen, iki şiir arasında Pan, Cavalılar'm bilek hareketlerine dayanan danslarıyla kendi ritmik buluşlarının karışımı olan bir dans gösterisi yaparmış. Gösterilerden sonra öylesine yuhalanmış ki, sonunda işini bitiren de bu olmuş. Doğuya yolculuk Simbirsk kasabasında son bulmuş. Alexis leş gibi bir handa beş parasız, küfelik bir halde, karısı ise kocasının gürültücü dehasına karşı çıkan işgüzar bir polisi tokatladığından, sinir krizleriyle birlikte hapse tıkılmış bulunuyormuş. Sebastian gittiği gibi kayıtsız, eve dönmüş. Annem, "başka bir oğlan olsa bütün bu olanlardan haklı olarak utanç duyar, süt dökmüş kedi gibi geri dönerdi," dedi. Sebastian ise bütün bu olanlardan tuhaf bir olaya tanık olan soğukkanlı bir seyircinin ağzıyla söz edermiş. Bu gülünç işlere neden karıştığı ve onu o içler acısı çiftle yollara düşmeye götürenin ne olduğu hep bir giz olarak kalmıştır. (Annem belki de Larissa'nın çekiciliğine kapılmış olacağını düşünmüştü, ama kadıncağız orta yaşlı ve sevimsiz olduğu gibi soytarı kılıklı kocasına da deliler gibi âşıktı.) Sebastian'm yaşamından silinip gittiler bir süre sonra. İki üç yıl geçmeden, Bolşevikler'in politikanın aşırısıyla sanatın aşırısı arasında doğal bir bağ olduğu yolundaki garip kanıları sonucu (hepsi de kavram karmaşasıydı) Pan'a kısa süreli, yapay bir ilgi gösterildi. Sonra da 1922 ya da 1923'te Alexis Pan pantolon askılarını kullanarak intihar ettiydi.

"Bana hep öyle gelir ki," derdi annem, "Sebastian'ı hiçbir zaman gerçekten tanımamıştım. Okulda iyi notlar aldığını,

şaşılacak kadar çok sayıda kitap okuduğunu, temizliğine dikkat ettiğini, ciğerleri pek hassas olduğu halde her sabah soğuk banyo yapmaya özen gösterdiğini, bunların hepsini ve daha fazlasını da bilirdim ama Sebastian'ın kendisini tanıyamamışım. Hele şimdi garip bir ülkede yaşayıp bize İngilizce mektuplar yazdığını düşünüyorum da hep bir giz olarak kalacakmış gibi geliyor bana. Tanrı bilir ya oğlana elimden geldiğince iyi davranmaya çalıştım."

Üniversitedeki ilk yılının sonlarına doğru Paris'te ziyaretimize geldiğinde, giyim kuşamının tuhaflığı dikkatimi çekmişti. Tüvit paltosunun altına kanarya sarısı bir örgü kazak çekmişti. Yazlık kumaştan pantolonu iyice boldu, jartiyerle tutturulmuş kalın çorapları aşağı sarkıyordu. Boyunbağındaki çizgiler göz alıcı renkteydi, anlayamadığım bir nedenden ötürü de mendilini kol yerinde taşıyordu. Sokakta pipo içiyor, piposunun külünü ayakkabısının topuğuna vurarak silkiyordu. Ellerini ceplerine iyice sokup sırtını şömineye vererek ayakta durmak gibi yeni alışkanlıklar edinmişti. Kırıtkan bir Rusça konuşuyor, konuşma bir iki cümleyi aştı mı hemen İngilizce'ye dönüveriyordu. Yanımızda tam bir hafta kaldı.

Bir sonraki gelişinde annem yoktu artık. Cenazeden sonra uzun süre birlikte oturduk. Annemin bir rafın üzerinde tek başına öylece duran gözlüğü beni o ana kadar bastırmaya çalıştığım gözyaşlarına boğup da sarsıla sarsıla ağlamaya başladığımda Sebastian çekingen bir tavırla omzumu sıvazlamıştı. Bütün cenaze boyunca sanki aklında başka bir şey varmışçasına uzak ve soğuk duran Sebastian gene de çok anlayışlı ve yardımcıydı. Birçok sorunu tartıştık, bu arada benim Riviera'ya, sonra da İngiltere'ye gelmemi önerdi. Okulu daha o yıl bitirmiştim. Paris'te birçok tanıdığım vardı, burada yuvarlanıp gitmeyi yeğlediğimi söyledim. Üstelemedi. Para sorunuma da değinildi. Sebastian her zaman ol-

duğu üzere, damdan düşer gibi bana istediğim an istediğim kadar borç para vermeye hazır olduğunu bildirdi. Pek emin değilim ama "mangır" sözcüğünü kullanmıştı galiba. Ertesi gün Güney Fransa'ya doğru yola çıktı. Yolculuğun sabahı kısa bir yürüyüş yaptık, ben birlikte olduğumuz her defasında olduğu gibi huzursuzlanıyor, konuşacak bir şeyler bulmaya çalışıyordum. O da ağzını açmıyordu. Ayrılmadan önce, "eh, bu iş bu kadar," dedi. "Bir şey gerekirse Londra'daki adresime yaz. Umarım senin Sorbonne serüvenin de benim Cambridge kadar iyi gider. Bana sorarsan hoşlandığın bir konu bulmaya çalış ve onu tuttur git, ta ki bıktığını anlayıncaya kadar." Koyu renk gözlerinde şakacı bir pırıltı vardı. "İyi şanslar," dedi, "haydi eyvallah" - sonra elimi İngiltere'de edindiği o gevşek, çekingen tavırla sıktı. Birdenbire, orada hiçbir neden yokken Sebastian için öylesine üzüldüm ki, ona gerçek bir şeyler, kanatları, yüreği olan bir şeyler söylemek istedim, ne var ki arayıp da bulamadığım o kuşlar ancak çok sonra, tek başıma kalıp da artık sözcüklere gerek duymadığımda geldiler, birer birer omuzlarıma, başıma kondular.

4

Bu kitap yazılmaya başlandığında Sebastian'ın ölümünün üzerinden henüz iki ay geçmişti. Yaşasaydı işe duygusallık karıştırmamdan hoşlanmayacağını biliyorum ama ona yaşadığı sürece duyduğum, şu ya da bu biçimde hep önüne geçilmiş olan sevgi, ölümünden sonra yeniden öylesine güçlü bir heyecanla alevlenmişti ki bütün öteki işlerim birden sönen gölgelere dönüşüverdi. Pek seyrek olarak görüştüğümüzde hiç edebiyattan söz etmemiştik. İnsan ölümü denen garip alışkanlığın aramızdaki her türlü iletişim olasılığını ortadan kaldırdığı şu anda, Sebastian'a kitaplarını ne kadar çok sevdiğimi söyleyememiş olmanın derin pişmanlığını duyuyorum. Aslına bakılırsa, benim kitaplarını okuyup okumadığımı bir an için bile olsa aklına getirmiş midir, bunu düşünmek bile sonuçsuz bir çaba gibi geliyor şimdi.

Peki, Sebastian hakkında ne biliyordum gerçekte? Çocukluğuyla gençliğinden aklımda kalanları yazsam ancak bir iki bölüm tutardı, ya sonra? Kitabımı tasarlarken anladım ki enine boyuna bir araştırma yapmak zorunda kalacak, yaşamına ait parçaları toplayıp, bu parçaları kişiliği

hakkındaki sezgisel bilgilerimle birbirine tutturacaktım. Sezgisel bilgiler... Evet, bu türden bir bilgiye sahip olduğumdan emindim, sinir uçlarımda hissediyordum bunu. Düşündükçe daha iyi anlıyordum ki elimde işime yarayacak bir şey daha vardı; ancak ölümünden sonra duyduğum bazı olayları gözden geçirdiğimde fark etmiştim, şu ya da bu olayda ben de onunla aynı tepkileri gösterir, onun davrandığı gibi davranırdım. Bir keresinde, birbirleriyle maç yapan tenis şampiyonu iki kardeş seyretmiştim. Vuruşları birbirinden çok farklıydı, üstelik kardeşlerden birisi ötekinden çok, çok daha iyi oynuyordu. Ama tenis kortunda oradan oraya sıçrarlarken ikisinin hareketlerinin de izlediği ortak ritim birbirine eşit, öyle ki her ikisinin de oyun tarzının şemasını çıkarmak mümkün olsa, birbirinin eşi iki resim çıkardı ortaya.

Sebastian'la benim de bu çeşitten bir ortak ritmi paylaştığımızı söyleyebilirim. Belki de, onun yaşam yolunu izlerken kendi kendime şaşkınlıkla, "bu önceden de olmuştu" diye aklımdan geçirmenin nedenini de bununla açıklayabiliriz. Hele Sebastian konusunda geçerli olduğu üzere, davranışların nedenlerini araştırdığımızda "bilinmeyen"lerle karşılaşıyorsak, bu davranışların gizlediği anlamların çoğu kere benim yazdığım şu ya da bu cümlenin bilinçaltı inceliklerinde yakalanabileceğini sanıyorum. Bunu söylerken onunla aynı düşünsel zenginliği paylaştığımızı, aynı yetenek çeşitliliğini tutturduğumuzu ima etmek istiyor değilim. Tam tersine. Onun dehası bana her zaman çocukluğumuzun birbirine eş arka planındaki birçok somut yaşantıdan bağımsız bir mucize gibi gelmiştir. Onun gördüklerini görmüş, onun hatırladıklarını hatırlamış olabilirim, ama onun anlatım gücüyle benimki arasındaki fark, Bechstein marka bir piyanoyla bebek çıngırağı arasındaki farka eşittir. Yaşasaydı, şu sefil dil kullanımıma bakıp da somurtur korkusuyla, bu kitabın bir

cümlesini bile görmesini istemezdim. Somurturdu da. Hele şu ana kadarki bütün edebi geçmişi motor üreten firmalar tarafından ısmarlanmış bir iki çeviriden ileri gitmeyen üvey kardeşinin, yaşamöyküsünü yazmaya kalkışmadan önce, hafif zarif bir İngiliz dergisinde gördüğü "Siz de yazar olabilirsiniz!" kursunu izlediğini öğrense göstereceği tepkileri hiç mi hiç düşünmek istemiyorum. Evet açık söyleyeyim, pişman değilim. Makul bir ücret karşılığında beni başarılı bir yazar yapmak durumunda olan bey, kalemimi nasıl alımla çalımla oynatacağımı, düşüncelerimi nasıl karşımdakine kabul ettireceğimi, nükteleri nasıl sıralayacağımı öğretmek için elinden geleni yaptı. Başarısız bir öğrenci oldumsa -bunu yüzüme söylemeyecek kadar nazikti kendisi- bunun nedeni öğrencilerinin neler yazıp da para kazandıklarını göstermek üzere bana yolladığı dört başı mamur bir kısa öykünün etkisinden bir türlü kurtulamamamdı. Öyküden aklımda kalanlar başlıca, hırıltılı sesler çıkaran gaddar bir Çinli, ela gözlü yürekli bir kız, bir de tepesi iyice attığında parmak eklemleri beyazlaşıncaya kadar yumruklarım sıkan iri yarı, az konuşan bir adam.

Bu olaydan çıkarılacak başka bir sonuç daha var. Aynı yazarlar kursunu, sırf eğlence olsun diye (bu tip eğlencelere bayılırdı), Sebastian izlemiş olsaydı benden çok daha başarısız olur, bu arada kendi üslubunu da yitirebilirdi. Sebastian'ın üslubunu taklit etmem de söz konusu olamazdı; çünkü onun düzyazı üslubu bir dizi boşluğun göz alıcı biçimde arka arkaya dizilmesinden oluşan düşünme üslubuyla özdeşti. Bu çeşitten boşlukları taklit etmek mümkün değildir. Aralarını kendi kafanıza göre doldurmaya kalkışır, bunu yaparken de bir çuval inciri berbat edersiniz. Ne var ki, Sebastian'ın kitaplarında, diyelim ki ikimizin de birbirimizden habersiz olarak farkına vardığımız, belli bir yerdeki belli bir ışık oyununun uyandırdığı izlenim ya da ruh haline ilişkin

bir ayrıntı gözüme iliştiğinde, yazarlık konusunda onun benim erişemeyeceğim kadar yükseklerde olduğunu kabul etmekle birlikte, iç dünyamızda belli yakınlıklar taşıdığımızı, bunun da bana yardımcı olacağını düşünmüşümdür.

Araç önümde hazırdı, o halde kullanılmalıydı. Sebastian'm ölümünü izleyen günlerde ilk görevim onun eşyalarını bir an önce derleyip toparlamaktı. Bütün işleri bana bırakmıştı, elimde birtakım kâğıtları yakmamı isteyen bir mektup bulunuyordu. Mektupta bu kâğıtlardan öylesine anlaşılmaz biçimde söz ediliyordu ki önce belli roman taslakları ya da eski karalamaların söz konusu olduğunu sandım. Ama çok geçmeden öteki kâğıtlar arasına karışmış bulunan birkaç sayfa dışında, romanlarla ilgili bütün belgelerin çok önceleri kendisi tarafından ortadan kaldırıldığını gördüm. Kusursuz yetkinlik örneklerinden, yani basılı kitaplardan başka hiçbir şeyin saklanmaması gerektiğini bilen ender yazarlardandı. Basılı kitabın somut varlığının hayaletinin varlığıyla bir arada yaşayamayacağını, kaba saba taslağın kellesini koltuğunun altında gezdiren, intikam duygularıyla dolu bir hortlak gibi kusurlarını sağda solda göstereceğini bilirdi. Bu yüzden de yazar işliğinin çerçöpü, duygusal ya da maddi değeri ne olursa olsun saklanmamalıydı.

Sebastian'm Londra, Meşe Bahçeleri 36 numaradaki küçük apartman dairesine ilk gidişimde bir buluşmayı geciktirmiş, geciktirmiş de artık çok geç kalmışım gibi bir duygu vardı içimde. Üç oda, yanmayan bir şömine, sessizlik. Yaşamının son yıllarında burada çok oturmamıştı, ölümü de burada olmamıştı. Dolapta çoğu eski yarım düzine kadar giysi asılıydı. Bir an için Sebastian'ın bedeninin yarım düzine kadar geniş omuzlu, kalıplı erkek bedeni biçiminde yinelendiği yolunda tuhaf bir duyguya kapıldım. Onu bir keresinde şu kahverengi paltonun içinde görmüştüm; paltonun kol yenini elledim, gevşekti, anıların belli belirsiz çağ-

rısına ses vermiyordu. Kilometrelerce yol yürüdükten sonra artık yolculuklarının sonuna gelmiş ayakkabılar da vardı. Katlanmış gömlekler yüzüstü yerleştirilmişti. Bütün bu suskun nesneler bana Sebastian hakkında ne söyleyebilirlerdi? Yatağı... Yatağın üzerindeki duvarın fildişi beyazlığında asılı duran eski, yer yer çatlamış küçük bir yağlıboya resim. Çamurlu yol, gökkuşağı, güzel su birikintileri. Uyandığında gözüne ilk çarpan şey.

Çevreme bakınırken yatak odasındaki eşyaların ansızın bastırıldıklarında göz açıp kapayıncaya kadar eski yerlerine dönüverdiklerini, yaramazlıklarını fark edip fark etmediğimi anlamak için beni usul usul süzmekte olduklarını geçirdim aklımdan. Hele yatağın yakınındaki alçak, üzerine beyaz bir giysi uzatılmış koltuk; neler gizliyordu acaba? Döşemesinin geçitvermez katlarını zorladığımda elime sert bir şey geldi. Bir fındıktı bu. Koltuk tekrar kollarını kavuşturdu, eski anlaşılmaz (belki de karşısındakini küçük gören bir görmüş geçirmişlikti bu) suratını takındı.

Banyo. Lavabonun üzerindeki cam raf, bağrı menekşelerle bezenmiş, boş bir teneke talk pudrası kutusu. Kutu renkli bir reklam gibi aynaya yansımıştı.

Sonra öteki iki odayı gözden geçirdim. Yemek odası insanların yemek yediği bütün yerler gibi, garip biçimde kişiliksizdi. Yiyecek, çevremizde dönenip duran eşyanın sıradan karmaşasıyla aramızdaki başlıca ilişki olduğu için belki de... Evet, cam kül tablasında unutulmuş bir izmarit vardı ama o da McMath adındaki bir komisyoncuya aitti.

Çalışma odası. Buradan görünen arka bahçe (ya da park), solmakta olan gökyüzü, sokağın adının vadettiği meşeler, yerine bir iki karaağaç... Odanın bir köşesini kaplayan deri kaplı divan. Sıkış tıkış kitap rafları. Çalışma masası. Üzerinde hemen hemen hiçbir şey yok gibiydi; kırmızı bir kurşunkalem, bir kutu kâğıt tutturacağı - asık suratlı, küskün

bir masaydı ama batı yönüne bakan köşesine yerleştirilmiş lamba bir harikaydı. Düğmesine basar basmaz opal lamba fanusu eridi, ışığa karıştı. Bu büyülü ay, Sebastian'ın hareket halindeki beyaz ellerine tanık olmuştu demek... İşte ilgilenmenin sırasıydı artık. Sebastian'ın bana emanet ettiği anahtarı aldım, çekmecelerin kilidini açtım.

Önce Sebastian'ın üzerlerine "ortadan kaldırılacak" diye yazdığı iki tomar mektubu bulup çıkardım. Tomarlardan birincisi, ucundan en ufak bir harf bile görünmeyecek biçimde katlanarak paketlenmiş lacivert kenar çizgili uçuk mavi mektup kâğıtlarından, ikincisiyse üzerleri bir kadına ait iri harfli el yazısıyla doldurulmuş türlü mektup kâğıtlarından oluşuyordu. Kimin yazısı acaba, diye geçirdim aklımdan. Bir an için her iki tomarı da daha yakından incelemek tutkusuyla yanıp tutuştum. Namuslu yanımın daha ağır bastığını üzülerek söylemek zorundayım. Ne var ki, mektupları şöminenin ızgarasında yakarken mavi kâğıtlardan bir tanesi kurtuldu, alevlerin işkencesi altında geriye doğru kıvrıldı ve bir iki sözcük, ateşin kavuran karası üzerlerine çökmeden önce bütün ışıltıları içinde gözümün önüne serildi, sonra kâğıt boyun eğdi, her şey bitmişti.

Koltuğa çöküp, birkaç dakika düşüncelere daldım. Gördüğüm sözcükler Rusça'ydı, Rusça bir cümlenin parçasıydılar, kendi başlarına bir anlam taşımıyorlardı (zaten kaderin önüme çıkardığı alevden de romanımın olay örgüsüne katkıda bulunmasını bekleyemezdim). Kelimesi kelimesine çevirirsek, "... bulmak konusunda senin gösterdiğin..." gibi bir şeyler çıkıyordu - dikkatimi çeken şey sözcüklerin anlamı değil, benim anadilimde yazılmış olmalarıydı. Sebastian'ın, mektuplarını Clare Bishop'ınkilerle bir arada sakladığı bu kadının, bu Rus kadının kim olduğu konusunda en ufak bir bilgim yoktu, bu da kaygılandırıyor, düşündürüyordu beni. Karanlığına, soğukluğuna yeniden kavuşan şö-

minenin yanındaki iskemlemden yazı masasının üzerindeki lambanın parlak ışığını, açık çekmecelerden taşan kâğıtların beyazlığını, yerde mavi halının üzerinde ışığın eğrisiyle kesilmiş, yarısı gölgede kalan tek kâğıdı seçebiliyordum. Bir an için masası başında oturan yarı saydam bir Sebastian görür gibi oldum ya da belki Roquebrune yanlışlığını anlatan bölümü düşündüm; yoksa yatakta mı yazmayı yeğlerdi?

Bir süre sonra işime döndüm, çekmecelerin içindekileri gözden geçirerek gelişigüzel ayırdım. Birçok mektup vardı. Bunları sonradan okunmak üzere bir yana koydum. Üzerinde akıl almaz renklerde bir kelebek resmi bulunan alacalı bulacalı deftere yapıştırılmış gazete kupürleri. Hayır, hiçbiri kendi kitapları hakkında çıkan yazılardan değildi. Sebastian bu tür yazıları biriktirmeyecek kadar kendini beğenmiş bir yazardı, hem bu yazılara rastladıkça kesip defterine yapıştırmak onun gibi mizah duygusu olan bir adamın yapacağı iş değildi. Gene de, dediğim gibi kupürlerle dolu bir albüm bulunuyordu. Bu kupürlerin hepsi de (sonradan boş zamanımda incelemek fırsatı buldum) sıradan yerlerde, gelişigüzel koşullar altında meydana gelmiş, birbiriyle ilgisiz, rüyalardaki kadar saçma olaylarla ilgiliydi. Anladığıma göre, elinin altında birçok değişik benzetmeler de bulunduruyor, bunları aynı türden karabasanlar sınıfına sokuyordu. Bazı yasal belgeleri karıştırırken, üzerine öykü yazmaya başladığı bir kâğıt parçası da elime geçti. Kâğıdın üzerine tek bir cümle yazılmış, bırakılmıştı ama bu kadarı bile bana Sebastian'ın yazma süreci sırasında izlediği tuhaf yolu göstermesi açısından ilginçti. Yerine başka sözcükler koymayı düşündüğü sözcükleri çizmiyor, sonuçta, örneğin şöyle bir cümle çıkıyordu: "Ağır uykusu olduğu uykusu ağır olan Roger Rogerson ihtiyar Rogerson satın ihtiyar Rogers satın, öyle korkuyordu ki Uykusu ağır olan ihtiyar Rogers, bir sonraki güne yetişememekten öylesine korkardı ki Uykusu

ağırdı. Ertesi gün olacaklara görkemine ilk trenine görkemine yetişememekten ölümden korkar gibi korkardı sonunda gitti, satın aldığı o akşam gidip satın aldığı bir tane değil tam sekiz tane değişik büyüklükte ve sekiz ayrı tıkırtıda dokuz sekiz on bir çalar saatin, her biri değişik büyüklükteydi dokuz çalar saat tıpkı kedilerin dokuz canı eve getirdi hepsini de yerleştirdiğinde yatak odası bir."

Cümlenin burada kesilmesi ne yazık.

Çikolata kutusunda yabancı paralar; franklar, marklar, şilinler, sterlinler ve bozuklukları. Birçok dolmakalem, Doğu'dan gelme işlenmemiş bir mor yakut. Bir paket lastiği. Başağrısı, sinir bozukluğu, sinir iltihabı, uykusuzluk, rahatsız uyku, diş ağrısına karşı haplarla dolu cam ilaç şişesi, Diş ağrısı pek de akla yakın gelmiyordu. Karşılığı olmayan telefon numaralarıyla dolu eski (1926 tarihli) bir not defteri. Fotoğraflar.

Bir sürü kadın fotoğrafı bulacağımı sanmıştım. Bilirsiniz, hani güneşli bir günde gülümseyenler, yazın çekilmiş şipşaklar. Kıta Avrupası'nda gölge oyunları, kumda, karda ya da sokak kaldırımında beyazlar içinde durup gülücükler yollayanlar... Ama yanılmışım. Üzerine Sebastian'ın elyazısıyla kısaca "Bay H." yazılmış koca bir zarfı silkelediğimde yere saçılan iki, üç düzine fotoğrafın hepsinde de aynı kişinin yaşamının değişik dönemleri görüntülenmişti. Önce kötü biçilmiş, denizci giysisi içinde aydede suratlı bir velet, sonra kriket şapkası giymiş çirkin bir oğlan, sonra şiş burunlu bir genç; resimler Bay H.'nin yetişkinlik yıllarına varıncaya kadar bir dizi halinde sürüp gidiyordu. Son resimde görülen, fotoğraf için hazırlanmış dekorlar ve gerçek önbahçelerle dolu bir fotoğraf dünyasında durmadan göbek bağlayan oldukça sevimsiz, buldok suratlı bir adamdı. Fotoğraflardan birine iliştirilmiş duran şu gazete kupürünü okuyunca adamın kim olduğunu kestirmek zor olmadı:

"Kurmaca yaşamöyküsü yazarıyım, gösterişsiz, derli toplu, sakin, içki kullanmayan bir bayın fotoğraflarıyla ilgileniyorum. Sözü geçen eserde kullanılmak üzere çocukluk, gençlik, yetişkinlik fotoğraflarını yollayanlar memnun edilecektir."

Sebastian böyle bir kitap yazmamıştı. Ama Bay H.'yi son model bir arabaya dayanmış memnun mutlu gösteren son fotoğraf 1935 tarihini taşıdığına, Sebastian da bundan sadece bir yıl sonra öldüğüne göre söz konusu kitabı yazmayı düşünüyor olmalıydı.

Birden yorgun hissettim kendimi, kolum kanadım kırılmış gibiydi. Mektuplar yazdığı Rus kadının yüzünü görmek, kim olduğunu bilmek istiyordum... Sonra bakışlarımı odada gezdirince kitap raflarının üzerindeki belli belirsiz gölgeler arasında bir çift çerçeveli resim gördüm.

Kalktım, resimleri inceledim. Biri yarı beline kadar soyulmuş, kafası kesilmek üzere olan bir Çinli'yi gösteren büyütülmüş bir fotoğraf, diğeriyse köpek yavrusuyla oynayan kıvırcık saçlı bir çocuğu gösteren, sıradan bir fotoğraftı. İki resim arasındaki karşıtlığın oldukça tatsız olduğu açıktı, ama Sebastian'ın bunları yan yana asmakta belli bir amacı olmalıydı.

Kitaplara da bir göz attım. Bir sürü kitap vardı, düzensiz, gelişigüzel yerleştirilmişlerdi. Ama ötekilere göre daha düzenli bir rafta tuhaf, tanıdık bir ezgi gibi art arda sıralanan şu kitaplar gözüme ilişti; *Hamlet, Arthur'un Ölümü, San Luis Rey Köprüsü, Doktor Jeykll ve Mister Hyde, Güney Rüzgârı, Küçük Köpekli Kadın, Madam Bovary, Görünmez Adam, Geçmiş Zamanı Ararken, İngilizce-Farsça Sözlük, Trixie'nin Yazarı, Alis Harikalar Ülkesinde, Ulysses, At Satın Almaya Dair, Kral Lear*...

Ezgi bir an soluksuz kaldı sanki, sonra kesildi. Yazı masasına geri dönerek kenara ayırdığım mektupları sınıflandır-

maya koyuldum. Çoğu iş mektubuydu, kendimde hepsini gözden geçirme hakkını da buluyordum. Bazıları Sebastian'ın mesleğiyle ilgiliydi, bazıları değildi. O kadar gelişigüzel sıralanmışlardı ki hangisinin kimden geldiği belli olmuyordu. Sebastian kendi mektuplarının bazılarının kopyalarını da alıkoyduğundan, örneğin yayımcısıyla kendisi arasında belli bir kitap konusunda girişilen uzun süreli bir yazışmayı da izlemek mümkün oluyordu. Bir de, nereden nereye, ta Romanya'dan yayın hakkı isteyen bir adamcağızın mektubu vardı. İngiltere ve sömürgelerdeki satış durumlarını da öğrendim. Oldukça iyi satış yapan tek bir kitap dışında öyle ahım şahım bir satış olmamıştı. Dost yazarlardan gelen mektuplar. Tek bir kitabıyla üne kavuşmuş değerli bir yazar 4 Nisan 1928 tarihli mektubunda Sebastian'ı Conrad'a benzemekle suçlayarak kınıyor, gelecekte Conrad'ı bırakıp "Monrad'a bakmasını" öğütlüyordu. Ne budalaca bir öneri, diye geçirdim içimden.

En sonunda tomarın ta dibinde, annemle benim yazdığımız mektupların yanı sıra öğrencilik yıllarında arkadaşlık ettiği kişilerin mektuplarını da buldum. Mektupların katlarını açmaya çalışırken (eski mektuplar açılmamak için direnir ya) birdenbire bundan böyle neyin izini sürmem gerektiğini buldum.

5

Sebastian Knight'ın üniversite yılları pek mutlu geçmemişti. Evet, Cambridge'de bulduğu şeylerin çoğunun tadını çıkarmıştı, - hatta hep özlemini çektiği ülkeyi görmek, koklamak, hissetmek önceleri bayağı başını döndürmüştü... İstasyondan Trinity College'a gerçek bir faytonla gitmişti. Sanki araba onu orada özellikle beklemiş, o gelinceye kadar umarsızca yok olmaya karşı koyduktan sonra favorili biracılara ve *Büyük Bakır Maşrapa*'ya karışmak üzere yitip gitmişti. Puslu karanlıkta ıslak ıslak parlayan sokakların sulu kar şapırtısının vadettiği karşı ses - bir fincan koyu çayla cömert bir ocak başı- Sebastian'ın sanki ezbere bildiği bir uyumu biçimlemişti. Kâh kentin üzerinde sallanan kâh birbirine karışıp uzaklardan yankılanan saat kulelerinin çanları tuhaf, çok yakından tanıdığı bir biçimde gazete satıcısı çocukların ıslıklı çığlıklarında erimişti. Derken, sisinde pelerinli gölgeler gezinen Büyük Avlu'nun kerli ferli kasvetine dalıp da kapıcının silindir şapkasının önünde kalkıp indiğini gördüğünde, Sebastian'a birdenbire her bir duyum, ıslak tarhların gönen-

dirici kokusu, topuğunun altındaki taş kütlelerin asırlık tınısı, başının üzerindeki koyu renk duvarların bulanık çizgileri, her şey tanıdık gelmişti. Bu kendine özgü ayakları yerden kesilme duygusu oldukça uzun sürmüştü herhalde, ama bu duygunun içine daha sonraları baskın çıkan başka şeyler de karışmamış değildi. Sebastian, bir çeşit çaresiz şaşkınlıkla, kendine karşın (çünkü verebileceklerinden çok daha fazlasını beklemişti İngiltere'den) içinde bulunduğu çevre eski düşlerini ne kadar bilgece ve tatlılıkla haklı çıkarsa da, kendisinin ya da daha doğrusu kendisinin o en çok üzerine titrediği yanının her zaman olduğu gibi umarsızca yalnız kalmayı sürdüreceğini anlamıştı. Sebastian'ın yaşamının anahtar sözcüğü yalnızlık idi; kader, istediğini sandığı şeyleri bir bir yoluna çıkarıp yabancılık çekmemesini sağlamaya çalıştıkça bu çerçeveye -ya da herhangi bir çerçeveye- sığma konusundaki yetersizliğini daha iyi fark ediyordu. Sebastian sonunda bunu iyice kavrayıp da, kişilik bilincini seyrek rastlanan bir yetenek ya da tutku gibi geliştirmeye koyulduğunda, ancak o zaman bu yoğun ve korkunç gelişmeden doyum sağladığını anlamış ve kendi beceriksizliğinden, uyuşmazlığından tedirgin olmamaya başlamıştı; ne var ki bu çok daha sonralara rastlar.

Anlaşılan önceleri yapılagelen şeyleri yapmamaktan ya da daha doğrusu beceriksizce yapmaktan müthiş korkmuştu. Birileri ona akademiklerin taktığı kepin içindeki mukavva parçasının kırılması ya da bütün bütüne çıkarılması, sadece gevşek, kara kumaşla yetinilmesi gerektiğini söylemişti. Bunu daha yeni uygulamıştı ki, "toy üniversiteli" bayağılığının en kötüsüne sıvandığını fark etmekte gecikmedi. Kişinin üzerine giydiği keple pelerin yokmuşçasına davranması, böylelikle de şunun bunun gözüne batma cüretini gösterebilecek önemsiz ayrıntıları kusursuz kılma-

sı ince beğeni gereğiydi. Bir de hava nasıl olursa olsun şemsiye kullanılmıyordu. Sebastian günün birinde hınzırlığı, zarafeti ve zekâsıyla tanınmış D.W. Gorget adında küstah, tatlı, tembel, tasasız bir oğlanla tanışıncaya kadar sofuca bir inançla ıslanmayı ve soğuk almayı sürdürdü; Gorget şurada burada hiç çekinmeden şapka ve şemsiyeyle dolaşmıyor muydu? On beş yıl sonra Cambridge'e gidip de Sebastian'ın en yakın üniversite arkadaşından (şimdilerde önemli bir bilim adamı) bütün bunları dinlediğimde, ama, dedim, herkesin elinde bir - "Tastamam," dedi, "Gorget'in şemsiyesi doğurdu!"

"Söyler misiniz," dedim, "spordan ne haber? Sebastian sporda başarılı mıydı?"

Tanığım gülümsedi.

"Korkarım," dedi, "kelermiş yerlerinde yer yer papatyalar göveren vıcık vıcık bir yeşil sahada gönülsüzce oynanan tenis dışında ne Sebastian ne de ben o işlere pek merak sarmamıştık. Hatırlıyorum, raketi oldukça pahalı bir markaydı, flanel pantolonu da ona çok yakışırdı evet, genelde derli toplu, şirin filandı; ama servisi pek hanım hanımcık bir fiskeden ibaretti, oraya buraya koşuşturur, eline top değmezdi. Ben de ondan daha iyi bir oyuncu olmadığım için, oyunumuz ıslak, yeşil tenis toplarını yakalayıp, bitişik korttaki sahiplerine geri yollamaktan ileri gitmezdi... Tepemizde sürekli çiseleyen yağmur. Evet, sporda çok başarısızdı."

"Bu onun moralini bozar mıydı?"

"Bir bakıma evet. Aslını isterseniz, bu işlerdeki yetersizliğini düşünüp durarak ilk yılını zehir etmişti. Gorget'le ilk karşılaşmasında -benim odamda karşılaştılardı- zavallı Sebastian tenisten o kadar çok söz etti ki sonunda Gorget oyunun sopayla mı oynandığını sordu. Görür görmez sevdiği Gorget'in de kötü bir sporcu olduğunu öğrenmesi Sebastian'ın içine su serpti."

"Öyle miydi peki?"

"Şey, Gorget rugby takımının asıydı, tenise pek merak sarmamıştı herhalde. Neyse, Sebastian çok geçmeden spor konusundaki aşağılık duygusundan diyebilirim ki-"

Orada, o meşe kaplamalı yarı karanlık odada oturduk. Koltuklarımız o kadar alçaktı ki halının üzerinde uslu uslu duran çay takımlarına erişmek oldukça kolaylaşıyor, Sebastian'ın ruhu sanki şöminenin pirinç tokmaklarına yansıyan ateşin pırıltılarıyla birlikte üzerimizde süzülüp duruyordu. Karşımdaki tanık onu o kadar yakından tanımıştı ki, Sebastian'ın aşağılık duygusunu İngiltere'yi "İngilizler'den daha İngiliz" yaşantılama çabasına dayandırmakta haklıydı sanıyorum. Hiç başaramamış, çabalamayı sürdürmüş, sonunda ona ihanet eden şeyin biçimsel ayrıntılar ya da o sıra moda olan argo terimler değil, ötekiler gibi olmak ve davranmak çabası olduğunu fark etmişti. Oysa kendisi mucizeli bir biçimde kendi benliğinin tutsaklığına yargılanmıştı.

Gene de örnek bir üniversiteli olmak için elinden geleni yapmıştı. Üzerinde kahverengi ropdöşambrı, ayağındaki eski terlikleri, elinde sabun kutusu ve sünger torbasıyla kış sabahları köşede, yolunun üzerindeki banyolara kadar yürümüştü. Yemekhanede, büyük avlunun üzerindeki gökyüzü kadar boz renkli ve donuk görünüşlü yulaf lâpasıyla gene avlunun duvarlarını saran sarmaşıklarla aynı renkteki reçelli kahvaltılar etmişti. Tanığımın yakıştırdığı adıyla "velespit"ine atlamış, cüppesini omzunun üzerinden atarak şu ya da bu anfiye doğru pedal sallamıştı. Öğle yemeklerini Pitt'de yemişti (burasının bir çeşit kulüp olduğu anlaşılıyordu, duvarlarında büyük olasılıkla at resimleri, "koyu mu açık mı?" şeklindeki sonsuz bilmecelerini soran çok yaşlı garsonları olmalıydı). "Beşli" (bu da her neyse) ya da buna benzer akıllı uslu bir oyun oynamış, sonra da iki üç

arkadaşıyla çay içmişti. Söyleşi kek ile pipo arasında seke seke ilerlemiş, ötekilerin söylemediği şeyleri söylemekten özellikle kaçınılmıştı. Kimi kere akşam yemeğinden önce bir iki ders daha olur, sonra gene ne kadar sevimli bir yer olduğu bana özellikle anlatılarak gösterilen yemekhaneye gidilirdi. Ben ziyaret ettiğimde yemekhane süpürülüyordu, VIII. Henry'nin şişko, akça pakça baldırları gıdıklanıyormuş gibi göründü gözüme.

"Ya Sebastian nerede otururdu?"

"Şurada arkada, sırtını duvara verirdi."

"Peki nasıl varılır oraya? Masalar kilometrelerce uzayıp gidiyor sanki."

"Oturulacak yerin üzerine basıp masanın üzerinden öte yana geçerdi. Ara sıra ayağımız bir tabağa girerdi ama âdet olmuştu bir kere."

Yemekten sonra tekrar odasına geri döner ya da sessiz bir arkadaşını yanına katıp pazar alanındaki sinemaya giderdi. Ya bir kovboy filmi olurdu ya da Charlie Chaplin kasılarak iri yarı kabadayının yanından uzaklaşır, sonra sokak köşesinde ayağı kayıp düşerdi.

Derken, üç ya da dört sömestr boyu bunlarla uğraştıktan sonra Sebastian'da tuhaf bir değişiklik oldu. Zevk alması gerektiğini sandığı şeylerden zevk almaz oldu ve bütün dinginliğiyle kendisini gerçekten ilgilendiren şeylere yöneldi. Dışarıdan bakıldığında bu değişiklik üniversite yaşamının ritminden kopuşunda beliriyordu. Belki de yaşamı boyunca kendisine karşı tamamen içten ve doğal davranmayı sürdürdüğü tek kişi olan tanığım dışında hiç kimseyle görüşmez oldu. Güzel bir dostluktu, Sebastian'ı anlıyordum, çünkü karşımdaki sessiz sedasız bilimadamları dünya yüzündeki en ince, en sevecen insandı. Her ikisi de İngiliz Edebiyatı'yla ilgileniyorlardı ve Sebastian'ın arkadaşı daha o zaman ilk eseri olan *Edebi İmgelemin Ya-*

saları'nın hazırlıklarına başlamıştı. Aynı eser ona iki ya da üç yıl sonra Montgomery Ödülü'nü kazandıracaktı.

"İtiraf edeyim ki," dedi durup dururken ortaya çıkıp kucağına keyifle kurulan çağla yeşili gözlü, yumuşacık, mavi tüylü bir kediyi okşarken, "itiraf edeyim ki Sebastian arkadaşlığımızın özellikle o aşamasında beni epey kaygılandırmıştı. Onu anfide bulamayınca odasına gider hâlâ yatakta olduğunu görürdüm; uyuyan bir çocuk gibi kıvrılmış yatardı, buruşuk yastığında sigara külü, yerlere değen çarşafında mürekkep lekeleri olurdu. Benim içten selamıma yalnızca homurdanarak cevap verir, yataktaki durumunu değiştirmek zahmetine bile katlanmazdı. Çevresinde dört dönüp hasta olmadığına emin olduktan sonra öğle yemeğine çıkardım. Döndüğümde bakardım ki öteki yanına dönmüş, terliklerinden birini küllük niyetine kullanıyor. Bir şeyler yemesini önerirdim, çünkü dolabı her zaman boş olurdu. Sonra gidip bir hevenk muz getirdiğimde maymun gibi keyiflenir ve 'yaşam'a 'ölüm'e, Tanrı'ya ilişkin bir dizi anlaşılmaz, ahlak dışı sözle hemen beni kızdırmaya koyulurdu. Bundan özellikle keyif alırdı çünkü beni kızdırdığını bilirdi, söylediklerinden hiçbirisine gerçekten inandığını sanmazdım, o başka.

"Sonunda, öğleden sonra saat üç ya da dörtte ropdöşambrını giyer, sallana sallana oturma odasına gelir benim de tepem atar, onu ateşin başında kafasını kaşırken bırakıp çıkar giderdim. Derken ertesi gün ben pansiyonumda oturmuş çalışırken merdivenlerde paldır küldür ayak sesleri duyardım. Sebastian tertimiz, taptaze bir yüzle ve coşkuyla odaya dalar, elinde daha yeni bitirdiği bir şiir olurdu."

Bütün bunlar kuşku yok ki tam Sebastian'a göre işlerdi, küçük bir ayrıntıyı özellikle dokunaklı bulmuştum. Anlaşıldığına göre akıcı ve deyim yönünden zengin olmakla birlikte Sebastian'ın İngilizcesi bir yabancının İngilizcesiy-

di. Bir sözcüğe başlarken r'leri yuvarlanır, tarazlanırdı. Garip yanlışlar yapardı; örneğin "soğuk yakaladım" der ya da "bu adam sempatetik" derken aslında o adamın "sempatik" olduğunu söylemek isterdi. "İlginç" ya da "laboratuvar" gibi kelimelerdeki vurguyu yanlış yere oturturdu. "Sokrat" ya da "Desdemona" gibi adları yanlış söylerdi. Yanlışına dikkatini çektiğinizde aynı yanlışı bir daha tekrarlamazdı ama kimi sözcükler konusunda kendinden çok emin olmayışı onu oldukça üzer, kimi söyleyiş yanlışları yüzünden söylediklerinin karşısındaki kalın kafalılarca anlaşılmadığını görünce kızarır, pespembe olurdu. O sıralar İngilizce'yi konuştuğundan çok daha iyi yazıyordu ama gene de şiirlerinde pek İngilizce sayılmayacak bir yan vardı. Bunlardan hiçbiri elime geçmemişti. Evet, acaba arkadaşı bir iki tanesini...

Kediyi yere bıraktı, çekmecedeki kâğıtlar arasında bir şeyler aradı ama hiçbir şey bulamıyordu. "Belki de kız kardeşimin evindeki bavullardan birinde," dedi güvensiz bir sesle, "ama gene de emin değilim... Bunun gibi ufak tefek şeyler unutuşum pek sevdiği şeylerdendir, dahası Sebastian'ın bunların kaybolmalarını alkışlayacağından da kuşkum yok."

"Sırası gelmişken," dedim, "sözünü ettiğimiz geçmişin meteorolojik açıdan iç kapayıcı bir ıslaklıkta olduğu anlaşılıyor - hatta neredeyse bugünkü hava kadar iç kapayıcı (ölgün bir şubat günüydü). Söylesenize, hiç sıcak ve güneşli günler olmaz mıydı? Sebastian kendisi bir yerlerde güzel, küçük bir nehir boyunca uzayıp giden 'koca kestane ağaçlarının pembe şamdanları'ndan söz etmez mi?"

Evet, haklıydım, bahar ve yaz Cambridge'de de hemen hemen her sene görülen olaylardandı (o anlaşılmaz "hemen hemen" pek hoşuma gitmemişti). Evet, Sebastian Cam Deresi'nin üzerinde bir kik'e uzanıp uyuklamaktan

oldukça hoşlanırdı. Ama en çok sevdiği şey alacakaranlıkta kırları çevreleyen kimi yollar boyunca bisikletle gezinmekti. Orada bir çitin üzerinde oturur, akşamın solgun göğünde sombalığı pembesi tül gibi bulutların donuk bakır rengine dönmelerini seyrederken aklından birçok şey geçirirdi. Ne gibi şeyler? Bir gün kırda peşine düşüp laf attığı, öpüştükten sonra bir daha hiç görmediği, ipeksi saçları hâlâ örgülü duran o Cockney kızı mı? Belli bir bulutun biçimini mi? Rusya'nın kara köknar ormanlarından birinin ardındaki puslu günbatımını mı (ah, böyle bir anıyı tazelemesi için neler vermezdim!)? Otlarla yıldızların gizli anlamlarını mı? Sessizliğin bilinmeyen dilini mi? Bir çiğ damlasının korkunç ağırlığını mı? Hepsinin kendi başına anlamı olan -neydi anlamları peki?- milyonlarca milyonlarca çakıltaşından birinin insanın içini burkan güzelliğini mi? Alacakaranlıkta insandan gitgide uzaklaşan ve hiçbir zaman gerektiğince tanıyamadığımız Tanrı'nın dünyasına sığmayan o eski mi eski "sen kimsin" sorusunu mu? Belki de o çitin üzerinde otururken Sebastian'ın aklından geçenlerin sözcüklerle hayallerin, bölük pörçük hayallerle yetersiz sözcüklerin karmaşası olduğunu, bunun da yaşamının tek gerçeği, biricik gerçeği olduğunu ve yakında aşacağı bu hortlaksı savaş alanının çok ötesinde kaderinin kendisini beklediğini bildiğini söylersem gerçeğe daha çok yaklaşmış oluruz.

"Kitaplarını sever miydim? Hem de çok. Cambridge'den ayrıldıktan sonra onu pek sık görmedim, o da bana kitaplarından hiçbirini yollamadı. Bilirsiniz yazarlar unutkan olurlar. Ama bir gün kütüphanede üç kitabını buldum ve üç gecede okudum. İyi bir şeyler çıkaracağından her zaman emindim ama bu kadar iyisini beklemiyordum. Burada geçirdiği son yılda - bu kedinin nesi var acaba, sütten hoşlanmaz oldu durup dururken."

Cambridge'deki son yılında Sebastian sıkı çalışmıştı; konusu -İngiliz Edebiyatı- uçsuz bucaksız ve karmaşık bir konuydu. Ama çoğunlukla hocalarının izni olmaksızın, ansızın çıktığı Londra yolculukları da bu döneme rastlıyordu. Öğrendiğime göre denetmeni müteveffa Mr. Jefferson oldukça can sıkıcı, yaşlı bir beyefendi olmakla birlikte Sebastian'ı Rus asıllı saymakta direten iyi bir dilbilimciydi. Başka bir deyişle, bildiği bütün Rusça sözcükleri -yıllar önce çıktığı Moskova yolculuğunda doldurmuştu dağarcığını- art arda sıralayarak Sebastian'ı iyice çileden çıkarır, ondan kendisine yeni sözcükler öğretmesini isterdi. Sonunda bir gün Sebastian patladı, bir yanlışlık olduğunu söyledi - gerçekte Rusya'da değil Sofya'da doğmuştu. Bunun üzerine zevkten dört köşe olan yaşlı adam hemen Bulgarca konuşmaya başladı. Sebastian dili dolaşarak bunun bildiği bir yerel ağız olmadığını söyledi, örnek vermeye zorlanınca da ayaküstü yeni bir dil uyduruverdi. Yaşlı dilbilimci çok şaşırmış, sonra birdenbire anlamış ki Sebastian-

"Eh, ağzımdan alabilecekleriniz bu kadar," dedi tanığım gülümseyerek. "Hatırladıklarım gitgide bayatlaşıp anlamsızlaşıyor - Sebastian'm okulu en iyi dereceyle bitirdiğini ve ikimizin büyük bir zafer kazanmışçasına birlikte resim çektirdiğimizi eklemeye bilmem gerek var mı, bir gün arayıp bulup size yollarım isterseniz. Gerçekten kalkmanız mı gerekiyor? Cam Nehri'ne bakan bahçelerimizi görmek istemez miydiniz? Gelin de çiğdemleri görün, Sebastian 'şiirlerin mantarı' adını takmıştı onlara, bilmem anladınız mı?"

Ama yağmur bütün şiddetiyle yağıyordu. Bir iki dakika kapının önünde oyalandık, sonra artık gitmem gerektiğini söyledim.

Ben su birikintilerinin arasından ilerlemeye çalışırken, "A, bakın," diye bağırdı Sebastian'ın arkadaşı arkamdan. "Tamamen aklımdan çıktı. Bölüm başkanı geçen gün biri-

nin kendisine mektupla Sebastian'ın gerçekten Trinity College'dan olup olmadığını sorduğunu söylemişti. Durun bakayım, adamın adı neydi? Hay Allah... Belleğim çamaşırda çekmiş. Eh, bugün birlikte yeniden pırıl pırıl yıkadık ama, değil mi? Neyse, anladığım kadarıyla adamın biri Sebastian Knight hakkında bir kitap için malzeme topluyormuş. Garip şey, görünüşe göre siz-"

"Sebastian Knight mı?" dedi sisin içinden bir ses ansızın, "Sebastian Knight'dan kim söz ediyor?"

6

Derken bu sözleri söyleyen yabancı yaklaştı - ah, zaman zaman iyi kurulmuş bir romanın rahatça akıp gidişini nasıl da özlüyorum! O ses sarkık kulak memeleri ayva tüylü, gözlerinin çevresindeki torbalar bilgelik ve şakacılık belirtisi olan şen, yaşlı bir üniversite hocasına ait olsa ne iyi olurdu... İşe yarar bir roman kişisi, büyük sevinçle karşılayacağım bir gezgin; kahramanımı da tanımış olurdu, hem de değişik bir açıdan... "Evet, şimdi," derdi, "size Sebastian Knight'ın üniversite yıllarının gerçek öyküsünü anlatacağım." Sonra oracıkta söz konusu öyküyü anlatmaya koyulurdu. Ne yazık ki iş böyle olmadı. Sisin içinden gelen ses zihnimin en karanlık köşelerinde çınlamıştı. Olası bir gerçeğin yankısından, zamanında ulaşan bir uyarıdan başka bir şey değildi; " 'geçmiş'i 'şimdi'nin dudaklarından öğrenebileceğine çok güvenme! Tefecinin en dürüstünden bile kuşku duy! Sana anlatılanın aslında üç aşamalı olduğunu unutma; önce anlatan tarafından biçimlendiğini, sonra dinleyen tarafından yeniden biçimlendiğini, öyküdeki ölmüş adamın her ikisinden de sakladığı şeyler olduğunu." Sebas-

tian Knight'dan kim söz ediyor, diye tekrarlıyor vicdanımdaki ses. Evet, kim? en yakın arkadaşı ve üvey kardeşi. Yaşamdan elini eteğini çekmiş efendiden bir bilim adamıyla uzak bir ülkeyi ziyarete gelen şaşkın bir yolcu. Ya üçüncü kişi nerede? St. Damier Mezarlığı'nda huzur içinde çürüyüp gidiyor. Beş adet kitabında capcanlı, kahkahalar atıyor. Ben bunu yazarken omzunun üzerinden bakıyor (sonsuzluk denen bayağılığı kendi hayaletine bile inanmayacak kadar güvensizlikle karşıladığı da aşağı yukarı kesin ya).

Neyse, elde ettiğim ganimet dostluğun verebileceği kadarıydı. Buna Sebastian'ın bu döneme ait mektuplarındaki kimi rastgele gerçek kırıntılarını ve kitaplarının şurasında burasında bulduğum üniversite yaşamına ilişkin rastlansal bilgileri de eklemiştim. Sonra Londra'ya döndüm ve orada bundan sonra atacağım adımı titizce planladım.

Sebastian son karşılaşmamızda, 1930 ile 1934 arasında zaman zaman işlerine bakan sekreter gibi birinden söz etmişti. Günümüz yazarlarının pek azı böyledir (eğer işlerini adamakıllı kararlılıkla yürütmeyi başaramayanları gözden kaçırmıyorsak), Sebastian ise geçmişteki birçok yazar gibi iş konusunda gülünç denecek kadar başarısızdı. Bir kere akıl danışacak birini buldu mu da (ya bir "kurt"a çatardı ya bir "kafasız"a ya da her ikisine birden) kendini bütünüyle ve gönül rahatlığıyla onun ellerine bırakırdı. İşlerini üstlenen şu ya da bu adamın her şeye burnunu sokan ihtiyar bir sahtekâr olup olmadığını sormaya kalkışacak olsam, aceleyle konuyu değiştirirdi; başkasının karıştırdığı haltların kendi tembelliğini dürtüklemek zorunda kalmasından öylesine korkardı ki... Özetle, yardımcıların en kötüsünü hiç yardımcısız olmaya yeğ tutar, sonra da kendini ve çevresini yaptığı seçimden son derece hoşnut olduğuna inandırırdı. Bütün bunları söylerken sözlerimin hiçbirinin -yasal açıdan- hakaret sayılmayacağını ve aşağı-

da anmak üzere olduğum adın bu paragrafta *geçmediğini* vurgulamak isterim.

Aslında Bay Goodman'dan istediğim Sebastian'ın son yıllarını nasıl geçirdiğini öğrenmekten çok -daha o aşamada değildim, çünkü yaşamını onu ezip geçmeden dönem dönem öğrenmek istiyordum- bana Sebastian'ın Cambridge sonrası dönemine ilişkin bilgi sağlayabilecek bir iki kişinin adını vermesiydi.

Böylece 1 Mart 1936'da Bay Goodman'ı Fleet Sokağı'ndaki bürosunda ziyaret ettim. Ama görüşmemizi anlatmadan önce kısa bir özet yapmama izin verin.

Daha önce de belirttiğim gibi Sebastian'ın mektuplarını karıştırırken yayımcısıyla kendisi arasında romanlarından biri dolayısıyla yazılmış mektuplar bulmuştum. Anlaşıldığına göre 1925 tarihli ilk kitabı *Işığın Kırıldığı Yer*'deki ikinci derecedeki kişilerden biri, Sebastian'ın iyice başlamayı uygun gördüğü yaşayan yazarlardan birinin son derece komik ve acımasız bir karikatürüymüş. Doğal olarak yayımcı bunu hemen fark etmiş ve o kadar rahatsız olmuş ki Sebastian'dan bütün bölümü değiştirmesini istemiş. Sebastian da böyle bir şey yapmayı reddederek kitabını başka yerde bastıracağını söylemiş; bastırmış da.

"Şaşırdığını söylüyorsun," diye yazmış bir mektubunda, "benim gibi yeni palazlanmaya başlayan bir yazarı (senin deyiminle söylüyorum; ne var ki sen bu deyimi yanlış kullanıyorsun, senin palazlanmaya başlayan yazar dediklerin yaşamları boyu palazlanıp dururlar; ötekiler, benim gibiler ise bir tek kanat vuruşuyla havalanırlar) böyle bir şey yapmaya iten nedeni merak ediyorsun. Tekrar ediyorum, şaşırmış görünüyorsun; (bu Proust'vari parantez için özür dilediğimi de sanma) çağımızın nazlı mavi porselenlerinden birini (X. insanda şangır şungur kırıp dökme isteği uyandıran ucuz tabak çanağı hatırlatıyor, değil mi?) alıp da yazdıklarımın

kulesinden aşağıdaki batağın içine ne diye atıyormuşum sanki? Bana onun çok saygı gören bir yazar olduğunu söylüyorsun; kitaplarının Almanya'daki satışı neredeyse buradakiler kadar yükselmiş, ilk öykülerinden biri daha geçenlerde *Çağın Şaheserleri* dizisine alınmış. Y. ve Z. ile birlikte 'savaş sonrası' kuşağının önde gelen yazarlarından biri sayılıyormuş, son olarak da eleştirmen olarak tehlikeli olduğunu ekliyorsun, bunun da yabana atılmayacağını belirtiyorsun. Onun başarısındaki karanlık gizi, yani üçüncü mevki biletiyle ikinci mevkide yolculuk ettiğini açık etmeyelim demek istiyorsun. Ya da bu benzetme yeterince açıklayıcı değilse, okur kitlesinin en kötü kesimini -dedektif romanları tiryakilerini demiyorum, Allah onlardan razı olsun- yani ağızlarına çalınan bir parmak Freud ya da 'bilinç akışı' ya da bilmem ne balıyla 'çağcıl silkinmeye' uğrayıp da bayağının bayağısı kitapları satın alanların zevkini pohpohladığını... Bu sonuncuların, günümüzün cici *sineklerinin* Marie Corelli'nin* kuzenleri ya da ihtiyar Mrs. Grundy'nin** kuzenleri olduklarını nedense bir türlü anlayamadıklarını? Bu utanılası gizi neden saklayacakmışız? Yavanlık -hatta *yavanlık*- söz konusu olduğunda bu masonca bağlanma neden? Bu külüstür tanrıların hepsi yerle bir olsun? Sonra da kalkmış 'edebi kariyerinin', bu değerine ve sözüne güvenilen yazara saldırdığım için daha baştan örseleneceğini söylüyorsun. 'Edebi kariyer' denen şey gerçekten varsa ve ben sadece kendi atımla koştuğum için yarıştan alıkonacak olsam da yazdıklarımın tek bir sözcüğünü değiştirmeye yanaşmayacağım. Çünkü, inan bana, yaklaşmakta olan hiçbir tehlike beni zevk aldığım işi yarıda bırakmaktan alıkoymaz; hele bu

---

(*) Maria Corelli: Aşk romanları yazarı İngiliz kadın romancısı - ç.n.

(**) Mrs. Grundy: T. Morton'ın 1798 tarihli *Speed the Plough* adlı oyununda karşımıza çıkan oyun kişisi. Zamanında İngiliz edebiyatında adabı muaşeret ve yerinde davranış kavramını kişileştiren bir edebi kişi olup çıkmıştı - ç.n.

zevk gerçeğin taze, güçlü bağrında gövermişse. Yaşamda hicvin sağladığı hızla karşılaştırılabilecek çok az şey vardır; yazılanların gerçek olduğunu bizim kadar iyi bilerek o bölümü okurken (hem de nasıl okuyacak) sahtekâr herifin suratının alacağı biçimi düşününce duyacağım haz en tatlı doruklarına ulaşıyor. Şunu da ekleyeyim ki X.'in iç dünyasını (paydos saatlerindeki metro istasyonlarından başka bir şeyi andırmayan iç dünyasını) olduğu gibi anlatmakla yetinmeyip konuşma ve davranış özelliklerini de aktarmış bile olsam, onun ya da başka bir okuyucunun seni bu kadar telaşa düşüren bölümde bayağılık izine rastlayacağımı söyleyenlere şiddetle karşı çıkarım. Durum bu olduğuna göre kendini daha fazla üzme. Benim mini mini, günahsız kitabım başına gerçekten 'deri açacak' olursa ahlaki ve ticari bütün sorumluluğu üstleneceğimi de aklından çıkarma."

Bu mektuptan alıntı yapmaktaki amacını (daha sonraları Sebastian'ın en karanlık öykülerinin fırtınalı kasvetinde bile bir ebemkuşağı gibi var olmayı sürdürecek o çocuksuluğu göstermesi bir yana) oldukça nazik bir noktayı açıklığa kavuşturmak içindir. Bu iki dakika sonra Bay Goodman kanlı canlı bir adam olarak karşınıza gelecek. Okuyucu bu beyin kitabını ne kadar büyük bir hoşnutsuzlukla karşıladığımı biliyor. Ne var ki onunla ilk (ve son) karşılaşmamızda eseri (eğer bu alelacele derlemeye eser denebilirse) konusunda hiçbir bilgim yoktu. Bay Goodman'a yansız bir gözle yaklaşmıştım; gözüm artık eskisi kadar yansız olmadığına göre bunun Bay Goodman konusundaki görüşlerimi de etkilemesi kaçınılmazdır. Bir yandan da Sebastian'ın üniversite arkadaşını anlatırken olduğu gibi, Bay Goodman'a yaptığım ziyareti anlatırken de görünüşüne değilse de ucun ucun haline tavrına değinmeden geçemeyeceğimi biliyorum. Bu kadarıyla yetinebilecek miyim acaba? Bunları okuduğunda Bay Goodman'ın yüzü sahibinin haklı öfkesine uğrayacak

biçimde satırların arasından fırlayıp çıkmayacak mı? Sebastian'ın mektubunu inceledim de onun kendinde Bay X. konusunda yazma hakkını gördüğü şeyleri benim Bay Goodman konusunda yazamayacağımı anladım. Ben Sebastian'm dehasından ileri gelen açık sözlülüğü üstlenemem; onun kendini aştığı yerde ben kaba olmaktan ileriye geçemem. Çok ince bir buz tabakası üzerinde yol alıyorum, demek ki Bay Goodman'ın çalışma odasına girerken adımlarımı çok dikkatli atmak zorundayım.

"Rica ederim oturun," dedi, elini davetkâr bir biçimde sallayıp beni masasının yanındaki deri koltuğa buyur ederek. Dikkati çekecek kadar iyi giyimliydi, üzerindekiler bir kentli zevkiyle giyindiğini ortaya koyuyordu. Yüzünü kara bir maske gizliyordu. "Size ne gibi bir yardımda bulunabilirim?" Maskenin göz deliklerinden bana bakmayı sürdürürken kartımı da hâlâ elinde tutuyordu.

Birdenbire adımın onun için hiçbir anlam taşımadığını hatırladım. Sebastian annesinin adını bütünüyle kendinin kılmıştı.

"Ben," diye cevapladım, "Sebastian Knight'ın üvey kardeşiyim." Kısa bir sessizlik oldu.

"Durun bakayım," dedi Bay Goodman, "tanınmış yazardan, müteveffa Sebastian Knight'dan mı söz ettiğinizi söylemek istiyorsunuz?"

"Tamamen," dedim.

Bay Goodman başparmağı ve öbür parmağıyla yüzünü sıvazladı... Maskenin ardındaki yüzü, demek istiyorum... aşağıya doğru sıvazladı, sıvazladı; düşünceliydi.

"Özür dilerim," dedi, "ama ortada bir yanlışlık olmadığından emin misiniz?"

"Hiçbir yanlışlık yok," diye cevap verdim ve mümkün olduğunca kısa bir biçimde Sebastian'la olan akrabalığımı açıkladım.

"Ah, öyle mi?" dedi Bay Goodman gitgide düşüncelere dalarak, "Gerçekten de, gerçekten de aklıma gelmemişti. Elbette, Knight'ın Rusya'da doğup büyüdüğünü biliyordum. Ama nasılsa, bu ad olayı dikkatimden kaçmış. Evet, şimdi anlıyorum... Elbet, Rus adı olması gerekir... Annesi..."

Bay Goodman zarif beyaz parmaklarıyla kurutma kâğıdına bir dakika süreyle darbeler indirdikten sonra hafifçe iç geçirdi.

"Eh, olan olmuş," dedi, "artık bunu eklemek için çok geç... demek istiyorum ki," diye aceleyle sürdürdü, "bu noktayı daha önce araştırmamış olmam üzücü. Demek ki siz üvey kardeşisiniz? Evet, sizinle tanıştığıma memnun oldum."

"Her şeyden önce," dedim, "iş sorununu yola koyalım. Bay Knight'ın evrakı, en azından edebi çalışmalarıyla ilgili olanları pek düzenli değil, ben de durumun ne olduğunu pek bilmiyorum. Daha yayımcılarıyla görüşmedim ama anladığım kadarıyla bunlardan biri -*Tuhaf Dağ*'ı basan yayınevi- artık ortada yok. Sorunu enine boyuna araştırmadan önce sizinle bir konuşayım dedim."

"Çok doğru," dedi Bay Goodman. "Aslında bendenizin Knight'ın iki kitabında, *Tuhaf Dağ* ile *Kayıp Eşya*'da hak sahibi olduğumu bilmeyebilirsiniz. Bu koşullarda yapılacak en doğru şey size yarın bir mektupla bildireceğim bazı ayrıntıların yanı sıra Bay Knight'la yaptığım anlaşmanın bir kopyasını da iletmek olacak. Yoksa ona Bay... mı demeliyim?" Bay Goodman maskesinin ardından gülümseyerek son derece basit olan Rusça adımızı söylemeye çabaladı.

"Bir şey daha var," diye sürdürdüm. "Yaşamı ve eseri konusunda bir kitap yazmaya karar verdim, bunun için de acele olarak bazı bilgilere gerek duyuyorum. Acaba siz..."

Bay Goodman birden kaskatı kesilmişti sanki. Derken bir iki kere öksürdü ve işi, şık görünüşlü masasının üzerindeki

küçük bir kutudan frenküzümlü bir boğaz pastili seçip alacak kadar ileriye götürdü.

"Sevgili dostum," dedi, üzerinde oturduğu koltukla birlikte ansızın dönüp, kurdeleye bağlı monoklünü evirip çevirerek. "Birbirimize karşı açık sözlü olalım. Zavallı Sebastian Knight'ı herkesten iyi tanıdığıma kuşku yok, gene de... buraya bakın, kitabı yazmaya başladınız mı?"

"Hayır," dedim.

"O halde hiç yazmayın. Bunu böyle damdan düşer gibi söylememi bağışlayın. Eski bir alışkanlık; kötü bir alışkanlık belki de. Sakıncası yok, değil mi? Neyse, demek istediğim... nasıl söyleyeyim?.. Biliyorsunuz Sebastian Knight 'büyük' denen yazarlardan değildi... A, evet biliyorum -iyi bir sanatçıydı, falan filan- ama geniş okuyucu kitleleri tarafından benimsenmiş değildi. Yazılabilir. Ama özel bir bakış açısından yazılmalı ki konuyu çekici kılsın. Yoksa yavan bir şey çıkar ortaya, çünkü biliyorsunuz Sebastian Knight'ın ünü sizin tasarladığınız türden bir çalışmayı kaldıracak kadar büyük değil."

Bu patlamadan öylesine irkilmiştim ki ses çıkarmadım. Derken Bay Goodman konuşmayı sürdürdü:

"Sözümü sakınmayışıma gücenmeyeceğinizi umarım. Üvey kardeşinizle ben öyle candan iki kafadardık ki bu konudaki duygularımı anlayacağınızı sanıyorum. Yazmamak en iyisi dostum, yazmamak en iyisi. Bu işi kitap piyasasını iyi bilen bir profesyonele bırakın - bu kişi size sizin deyişinizle Knight'ın yaşamı ve eseri hakkında kapsamlı bir inceleme yazmaya kalkışan herhangi birinin hem kendi zamanını hem de okurun zamanını boşa harcadığını söyleyecektir. Bakın şu-şu yazarın müteveffa... (ünlü bir ad verdi) hakkında yazdığı kitap bile bütün o fotoğraflara ve tıpkıbasımlara karşın satmadı."

Bay Goodman'a verdiği öğütler için teşekkür edip şapka-

ma uzandım. Beni hayal kırıklığına uğratmıştı, sanırım yanlış iz üzerindeydim. Nedense Sebastian'la "iki candan kafadar" oldukları günler hakkında geniş bilgi vermesini istemekten vazgeçmiştim. Sekreterliğinin öyküsünü anlatmasını istesem vereceği cevap ne olacaktı merak ediyorum. Benimle son derece dostça el sıkıştıktan sonra kara maskeyi geri verdi, ben de maskeyi cebime tıkıştırdım, ileride başka bir yerde işime yarayabilirdi. Beni en yakın camlı kapıya kadar geçirdi, orada ayrıldık. Merdivenlerden aşağı inmek üzereyken odalardan birinde hiç durmamacasına daktilo yazdığını gördüğüm sağlıklı görünüşlü bir kız arkamdan yetişerek beni durdurdu (garip şey Sebastian'ın Cambridge'deki arkadaşı da arkamdan seslenmişti).

"Benim adım Helen Pratt," dedi. "Konuşmanızın duyabildiğim kadarını dinledim, size danışmak istediğim bir nokta var. Clare Bishop benim çok yakın arkadaşımdır. Öğrenmek istediği bir şey var. Bugünlerde onunla görüşebilir miydiniz?"

"Evet," dedim, "elbette", zamanı kararlaştırdık.

"Bay Knight'ı oldukça iyi tanırdım," diye ekledi, parlak, yuvarlacık gözleriyle bana bakarak.

"Ah, gerçekten mi!" dedim, ne söyleyeceğimi bilemeyerek.

"Evet," diye sürdürdü, "müthiş bir insandı. Goodman'ın onun hakkında yazdığı kitaptan tiksindiğimi de söylemekten çekinmiyorum."

"Ne demek istiyorsunuz?" diye sordum. "Ne kitabı?"

"Ah, şey, yeni yazdığı kitap, daha geçen hafta onunla provaları düzelttik. Hemen geri dönmeliyim. Çok teşekkür ederim."

Ok gibi fırladı, bense yavaşça merdivenlerden aşağıya indim. Bay Goodman'ın iri, yumuşak, pembemsi suratı şaşılacak derecede inek işkembesini andırıyordu, hâlâ da andırır.

7

Bay Goodman'ın *Sebastian Knight'ın Trajedisi* adlı kitabı basında büyük ilgiyle karşılandı. Belli başlı gündelik ve haftalık gazetelerde uzun uzun sözü edildi. "Etkileyici ve inandırıcı" olduğu söylendi. Yazar "son derece çağdaş" bir kişiye "boyutlu bir bakış" getirdiği için övüldü. İncir çekirdeğini doldurmayacak sorunları ne büyük bir ustalıkla çözümlediğini göstermek üzere çeşitli bölümlerden alıntılar yapıldı. Hatta eleştirmenin biri Bay Goodman'ın önünde şapkasını çıkartacak kadar ileriye götürdü işi. Sırası gelmişken ekleyeyim, aynı eleştirmen kitap hakkında saçmasapan şeyler söylemekten ileriye gidemedi. Uzun sözün kısası, Bay Goodman'ın eline eline vurulması gerekirken sırtı sıvazlandı.

Kendi hesabıma, bu kitap aynı türden başka kitaplarla birlikte gelecek bahara unutulmaya yargılı kötü kitaplardan biri olsa hiç üzerinde durmamayı yeğlerdim. Bilirim ki Unutuş Ülkesinin Kitaplıkları, raflarını dolduran onca kitaba karşın Bay Goodman'ın kitabı olmaksızın ne yazık ki eksik kalacaktır. Evet, söz konusu olan kötü bir kitaptır

ama iş bu kadarla kalmıyor. Konusunun özelliği nedeniyle, doğrudan doğruya başka bir kişinin sürekli ününün yörüngesine girmesi kaçınılmaz olacaktır. Sebastian Knight'ın adı hatırlarda olduğu sürece, vicdanının sesine uyarak merdivenleri tırmanıp Godfrey Goodman'ın *İnsanın Düşüşü* ile Samuel Goodrich'in *Gördüklerim Geçirdiklerim*'i arasında uyuklayaduran *Sebastian Knight'ın Trajedisi*'ne uzanan mürekkep yalamış bir araştırmacı bulunacaktır. Demek ki bu konu üzerinde ısrarla duruyorsam bunu Sebastian Knight'ın iyiliği için yapıyorum.

Bay Goodman'ın yöntemi de yaşama bakışı kadar basittir. Tek amacı "zavallı Knight"ın kendi deyişiyle "zamanımızın" ürünü ve kurbanı olduğunu göstermektir. Neden bazı kişiler başkalarını kendi zamandizimsel kavramlarını paylaşmaya zorlarlar hiç anlamam. "Savaş sonrası huzursuzluğu", "savaş sonrası kuşağı" Bay Goodman için her kapıyı açan büyülü sözler. Oysa maymuncuk olmadığı gibi hiç de şirinlik muskası sayılmayacak bir "açıl susam"cılık anlayışı varsa, o da Bay Goodman'ınkidir. Ama kilidi zorlayarak açtığında bir şey bulduğunu düşünüyorsa yanılıyor. Yok, yok Bay Goodman'ın *düşünebildiğini* söylemek değil amacım. Elinden gelmez ki... Onun kitabı yalnızca ortalama zekâların -ticari açıdan- çekici bulacağı türden görüşleri konu ediniyor.

Bay Goodman'a bakılırsa "Cambridge'in ustalıkla örülmüş kozasından yeni çıkan" genç Sebastian Knight, soğuk, acımasız bir dünyaya ayak basmış aşırı duyarlı bir delikanlıdır. Bu dünyada "dış gerçeklik kişinin en özel düşlerine bile öyle bir baskı uygular ki" genç bir insanın iç dünyası önce dört bir yanından kuşatılır, derken yerle bir olur. "Savaş," diyor Bay Goodman yüzü bile kızarmadan, "evrenin çehresini değiştirmişti." Sonra da aynı çalımla "meslek yaşamının karabasanlı şafağında" genç bir adamı bekleyen sa-

vaş sonrası yaşamının özelliklerini saymaya girişiyor; büyük bir aldatılmışlık duygusu; ruhani bir bıkkınlık, ateşli bir bedensel heyecan (tıpkı "fokstrotun yavan şehveti" gibi); her şeyin boşuna olduğu duygusu - ve sonuçta kaba saba bir özgürlük. Acımasızlık da; havada hâlâ kan kokusu; çiğ renklerle parlayan sinemalar; karanlık Hyde Park'ta belli belirsiz seçilen çiftler, birörnekleştirmenin zaferi, makineleşmeye tapınma; "güzellik", "aşk", "onur" ve "sanat"ın ayaklar altına alınması... ve bunun gibi şeyler. Bildiğim kadarıyla Sebastian'la akran olan Bay Goodman bu korkunç yılları nasıl kazasız belasız atlatabilmiş, hayret!

Ne var ki, Bay Goodman'ın sineye çektiklerini Sebastian'ın çekemediği anlaşılıyor. Sebastian'ın 1923'te Kıta Avrupası'na yaptığı kısa bir yolculuktan sonra Londra'daki dairesini huzursuz adımlarla nasıl arşınladığını okuyoruz; o Kıta Avrupa'sı ki "onun kumar yuvalarının bayağı pırıltısıyla anlatılmaz biçimde sarsmış." Evet, "bir aşağı bir yukarı gidip geliyor... ellerini şakaklarına bastırıyor... bir hoşnutsuzluk fırtınası... dünyaya kızgın... yalnız... bir şeyler yapmak gereğini duyuyor ama güçsüz, güçsüz..." Üç noktalar Bay Goodman'ın ses titretmelerinin değil, benim incelik göstererek çıkardığım cümlelerin yerini tutuyor. "Hayır," diye sürdürüyor Bay Goodman, "Bu bir sanatçının yaşayacağı dünya değildi. Dışarıya karşı aldırışsız bir yüz takınmak, Knight'ın ilk yazdıklarında okuyucuyu öylesine irkilten, son iki eserindeyse artık dayanılmaz hale gelen o büyük alaycılığı sergilemek... horlamak, çok bilmişlik taslamak, bunların hepsi iyiydi de gene de diken, o sivri, ağulu diken yerinde duruyordu." Bilmem neden, Bay Goodman bu -bütünüyle uydurma- dikenin varlığından karanlık bir zevk alıyor gibi.

Sebastian Knight'ın Trajedisi'nin bu ilk bölümünün büyük ölçüde yoğun bir felsefe pekmezinden oluştuğunu

söylersem haksızlık etmiş olurum. Şurubun içinde yüzen akide şekerleri örneği, burada da Bay Goodman'ın Sebastian'la tanıştığı bölümden başlayarak kitabın iskeletini oluşturan sözlü resimlere ve anekdotlara rastlanmaktadır. Bay Goodman bir Boswell değildi; gene de hiç kuşkusuz patronunun kimi sözlerini not ettiği bir defter tutmuştu - anladığımız kadarıyla bunlardan bazıları da patronunun geçmişine ilişkindi. Başka bir deyişle Sebastian'ı çalışma arasında şunları söylerken gözümüzün önüne getirmek durumundayız; biliyor musun sevgili Goodman, bu bana yıllar önce bir gün... Arkasından bir öykü. Bu öykülerin yarım düzine kadarı Bay Goodman için koca bir bilinmezlik olan bir dönemi, Sebastian'm İngiltere'de geçen gençlik yıllarını doldurmaya yetiyor.

Bu öykülerden ilki (Bay Goodman bu öykünün "savaş sonrası üniversiteli yaşamının" en tipik örneklerinden biri olduğu kanısında) Sebastian'ın Londra'dan gelen bir kız arkadaşına Cambridge'in görülecek yerlerini gezdirmesiyle ilgili. "Bu da rektörün penceresi," dedi; sonra pencere camını taşla kırarak ekledi: "Bu da rektörün kendisi." Sebastian'ın Bay Goodman'la matrak geçtiğini söylemeye gerek yok; öykü üniversitenin kendisi kadar eskidir.

İkinci bir öyküye bakalım. Almanya'ya yaptığı kısa bir yolculuk (1921-1922) arasında Sebastian bir gece sokaktaki bağırış çağırışlardan rahatsız olarak gürültü çıkaranlara aralarında bir yumurta da olmak üzere çeşitli şeyler atmış. Derken bir polis kapıyı çalmış ve yumurta dışında attığı her şeyi kendisine geri vermiş.

Bu, eski (ya da Bay Goodman'ın deyişiyle "savaş öncesi") bir Jerome K. Jerome kitabından alınmalıdır. Gene matrak geçilmektedir.

Üçüncü öykü: Sebastian -yayımlatmayıp ortadan kaldırdığı- ilk romanından söz ederken kitabın, evine döndü-

günde annesinin amcasıyla evlendiğini gören şişman, genç bir öğrenciyi konu edindiğini söylemiş; kulak doktoru olan amca öğrencinin babasını öldürmüşmüş.

Bay Goodman espriyi anlamamış.

Dördüncü: Sebastian 1922 yazında çok fazla çalışıp yorulmuş ve birtakım hayaller, bu arada da göz aldanması sonucu bir hayalet -gökten hızla inerek kendisine doğru gelen kara cübbeli bir keşiş- görmüş.

Bu biraz daha zor; Çehov'un kısa öykülerinden biri.

Beşinci:

Neyse burada dursak iyi olacak, yoksa Bay Goodman *beş* kollu bir canavar olup çıkacak. Bırakalım dört kollu kalsın... Ona acıyorum ama elimden bir şey gelmez. Ah, bu "meraklı olaylarla tuhaf zevkler"e böylesine iddialı yorumlar katmasa, onları böyle şişirmese, böylesine bol bulamaç sonuçlar çıkarmasa ne olurdu. Düşünün, önüne geçemediği güçlerle, balon uçuranlarla, sudan şeylerle, daha bilmem nelerle dolu ipe sapa gelmez bir dünyada debelenen muzur, eserekli, deli bir Sebastian! Eh, eh yazarın bir bildiği var herhalde.

Bilimsel bir kesinlikle konuşmak istiyorum. Gerçeği ararken yolumun üzerine çıkan bir deste süprüntü gözümü köreltti diye gerçeğin tek bir kırıntısından bile yoksun kalmaya razı olamam. Sebastian Knight'dan söz eden kim? Eski sekreteri. Birbirleriyle dost muydular? Hayır - Yakında göreceğimiz gibi. İstekli ama güçsüz bir Sebastian'la zalim, yorgun bir dünya arasındaki karşıtlıkla gerçek ya da olası bir yan var mıdır? Tek bir şey bile yoktur. Acaba başka türden bir uçurum, çatlak ya da kopukluk mudur söz konusu olan? Evet.

Kayıp Eşya'nın ilk otuz sayfa kadarını şöyle bir okuduğumuzda Bay Goodman'ın (rastlantıya bakın ki kendisi uydurma eserinin ana fikriyle çelişecek hiçbir şeyden söz

etmemektedir) Sebastian'ın dış dünya konusundaki temel tavrını ne kadar yanlış değerlendirdiği açıkça görülecektir. Sebastian için zaman 1914, 1920 ya da 1936 değil her zaman 1 senesidir. Gazete başlıkları, politik kurumlar, günün modası olan düşünceler onun için sabun ya da diş macunu ambalajlarının üzerindeki çenesi düşük dikkat çekme yazılarından (üç dilde yazılmış olur, en azından ikisinde yanlışlar bulunur) daha önemli değildi. Köpük bol olur, yazılanlar da akla yatkın olur - ama işte o kadar. Duyarlı ve aklı başında düşünürlerin Çin'deki bir deprem yüzünden uyku uyuyamamalarını çok iyi anlardı; ama Sebastian bu ya, aynı kişilerin buradan Çin'e kadar olan kilometreler sayısınca yıl önce olup bitmiş bir felâket karşısında aynı başkaldırı sızlamasını duymamalarını anlayamazdı. Zaman ve uzam onun için aynı sonsuzluğun ölçüleri olduğuna göre Bay Goodman'ın "savaş sonrası Avrupası" dediği şeye ille de "çağdaş" bir tepki duyduğunu söylemek tamamıyla anlamsızdır. Yolculuğun önüne çıkardığı görünümlerden her an haz duyan ama aynı zamanda da deniz tutmasına uğrayan bir yolcu gibi sürekli mutlu ve rahatsızdı. Sebastian hangi çağda doğmuş olursa olsun, kukla seyrederken ertesi gün gideceği dişçiyi düşünen bir çocuk gibi eşit derecede neşeli ve mutsuz, sevinçli ve duyarlı olacaktı. Bu huzursuzluğun nedeni ahlak yoksunu bir çağda ahlakı benimsemesi ya da ahlakçı bir çağda ahlaka karşı olmasından ileri gelmediği gibi, hızla birbirini izleyen cenazeler ve havai fişek şenlikleriyle dolu bir dünyada gençliğinin güdük heyecanlarına istediği gibi, özgürce yol verememiş olmasından da ileri gelmiyordu. İç ben'inin ritmi öbür kişilerden çok daha zengindi, bunun farkına varıyordu sadece. O zamanlar bile, Cambridge döneminin sonlarında, hatta belki daha da önceleri kendine ait en ufak düşünce ya da heyecanının yanı başındakilerden en azından bir boyut daha fazla

olduğunu anlamıştı. Kişiliğinde tiksindirici bir yan olsa bununla övünmeye kalkışabilirdi. Olmadığı gibi camlar arasında kristal, çemberler arasında küre olmanın tedirginliğini duymakla yetinmişti. (Gene de bunlar, daha sonra edebi eserlerini yazmaya oturduğunda başına geleceklerle karşılaştırıldığında bir hiçti.)

"Ben," diyor Sebastian *Kayıp Eşya*'da, "öyle çekingendim ki, ne yapar yapar en çok kaçınmak istediğim yanlışları yapmayı becerirdim. Çevremin renklerine uyma konusunda girişiğim, korkunç başarısızlıklarla sonuçlanan çabalarımda yalnızca renkkörü bir bukalemuna benzetilebilirdim. Çekingenliğim bildiğimiz terli avuçlu, sivilceli çeşitten olsaydı, taşınması -ben ve başkaları tarafından- daha kolay olabilirdi. Birçok delikanlı bu dönemleri geçirir, kimsenin de umurunda olmaz. Ama ergenliğin acılarıyla hiç ilgisi olmayan bu hastalık bende gizli bir biçim almıştı. İşkence evlerinin en kaşarlanmış buluşlarından biri, tutsağa uykuyu yasaklamayı öngörenidir. Çoğu kişi günboyu akıllarının şu ya da bu bölümünü tatlı bir uyuklama içinde geçirirler; bifteğini yiyen aç bir adam sözgelimi yedi yıl önce rüyasında gördüğü silindir şapkalı meleklerden çok önündeki yiyecekle ilgilidir. Ama benim aklımın bütün kepenkleri, kapakları ve kapıları günün her saatinde aynı anda açıktı. Çoğu beyinlerin pazar tatili vardır, benimkine ise yarım günlük bir tatil bile çok görülüyordu. Kötü olan sadece bu sürekli uyanıklık durumunun kendisi değil doğrudan sonuçlarıydı da. Doğal gelişimi içinde sürdürmek zorunda olduğum her sıradan edim öyle çapraşıklaşıyor, aklımda öylesine sayısız çağrışımlara yol açıyor, bu çağrışımlar da öylesine aldatıcı ve belirsiz, pratik kullanımları açısından da o kadar elverişsiz oluyordu ki ya önündeki işten kaçınıyor ya da sırf sinirlendiğim için yüzüme gözüme bulaştırıyordum. Bir sabah, Cambridge dönemi şiirlerimi ba-

sabileceğini düşündüğüm bir dergi yöneticisini görmeye gittiğimde, onun tuhaf kekemeliği birden pencere camındaki yapım hatası sonucu çarpılan damlarla bacaların oluşturduğu desendeki açılarla birleşivermişti; bu ve odadaki garip, ağır koku (çöp sepetinde çürüyen güllerin kokusu mu?) düşüncelerimi öylesine uzun ve karmaşık yollara saldı ki söylemek istediğimi söyleyecek yerde birdenbire ilk defa gördüğüm bu adama ortak bir dostumuzun edebi tasarılarından söz etmeye koyulmuş, dostumun bunları gizli tutmamı rica ettiğini ise çok geç hatırlamıştım...

"... Bilincimin bu tehlikeli serseriliklerini bildiğim için insanlarla tanışmaktan, onları incitmekten, kendimi onların gözünde gülünç duruma düşürmekten korkar olmuştum. Ne var ki yaşamın pratik yanı diye adlandırılan şeyle -laf aramızda ay ışığında, kitap satmak da defter tutmak kadar gerçekdışı geliyor ya, o da başka- yüz yüze geldiğimde bana öylesine acılar çektiren bu özellik ya da eksiklik, yalnızlığıma boyun eğdiğim zamanlar dört başı mamur bir zevkin aracı haline geliyordu. Yurdum olan ülkeye (doğal yapım yurt düşüncesine elverdiği ölçüde) derin bir aşkla bağlıydım; Kipling havama girerdim, Rupert Brooke havama girerdim, Housman havama girerdim. Harrods yakınlarındaki kör adamın köpeği ya da bir kaldırım ressamının renkli tebeşirleri; New Forest'deki atlı yolu kaplayan kahverengi yapraklar; gecekondu bölgesinde tuğladan bir duvara asılı duran kara, çinko banyo küveti; *Punch* dergisindeki bir resim ya da *Hamlet*'ten ünlü bir bölüm, bunların hepsi kusursuz bir uyum yaratmaya koyulur, burada benim de bir gölgelik yerim olurdu. Gençliğimin Londrası'na ilişkin anılarım bitip tükenmez serseri dolaşmaların, sabahın mavi sisini ansızın delen güneşle ışıl ışıl yanan bir pencerenin ya da üzerlerinde yağmur damlaları asılı duran güzel, kara tellerin anılarıydı. Görünmez adımlarla hortlaksı

bahçelerden, Hawaii müziğinin iniltileriyle dolup taşan dans salonlarından geçiyor, sevimli adlar taşıyan sevgili, salaş sokaklardan aşağıya iniyorum sanki, derken tanıdık, sıcak bir kuytuluğa geliyorum; orada kendi benliğimin en 'ben' olan yanı karanlıkta büzülmüş oturuyor..."

Bay Goodman'ın bu bölümü gözden geçirecek zaman bulamamış olması pek yazık, bulsa bile gerçek anlamını kavrar mıydı belli değil ya.

Bana eserinden bir tane göndermek inceliğini gösterdi. İlişikteki mektupta sallapati bir şakacılıkla, mektup üslubu içinde adeta dostça bir göz kırpma sayılacak biçimde, konuşmamız sırasında kitabın sözünü etmediyse bunu kitabın tatlı bir sürpriz olmasını istediği için yaptığını bildiriyordu. Üslubu, kaba saba kahkahaları, o ağdalı esprileri; bütün bunlar elinde ailenin en küçüğüne verilecek pek değerli bir armağanla çıkagelen kalın sesli bir aile dostunu akla getiriyordu. Ne var ki Bay Goodman çok iyi bir oyuncu değil. Yazdığı kitaptan ya da ailemin bir üyesinin adını duyurma konusundaki çabasından hoşnut olduğumu bir an bile gerçekten aklından geçirmedi. Kitabının süprüntü olduğunu bildiği gibi ne cildinin ne kılıfının ne kılıfın üzerindeki tanıtma yazılarının ne de basında çıkan yazılarla eleştirilerin benim gözümü boyayamayacağını da biliyordu. Kitap konusunu benden gizlemeyi niye uygun gördüğünü de tam olarak anlayamadım. Belki ben de oturur, domuzuna onunkiyle çatışacak biçimde kendi kitabımı çırpıştırıveririm diye düşünmüştür.

Ama sadece kitabını yollamakla kalmadı. Aynı zamanda bana söz verdiği bilgileri de yolladı. Bu sorunları tartışmanın yeri değil burası. Bilgileri avukatıma ilettim; kendisi beni vardığı sonuçlardan haberdar etmiş bulunuyor. Sebastian'ın pratik konulardaki saflığından en çirkin biçimde yararlanıldığını söylemekle yetineyim burada. Bay Good-

man edebiyat temsilciliği mesleğini hiçbir zaman düzenli olarak üstlenmiş değildir. Sadece belli kitaplar üzerine bahis oynamıştır. Zekâ, dürüstlük ve sıkı çalışma gerektiren o mesleğin bir üyesi olmayı hiçbir zaman hak etmemiştir. Burada keselim; ne var ki *Sebastian Knight'ın Trajedisi* -ya da daha doğrusu *Bay Goodman'ın Acıklı Güldürüsü*- ile işim bitmiş değil henüz.

8

Sebastian'ı bir sonraki görüşümde annemin ölümünün üzerinden iki yıl geçmişti. Bu süre içinde bana yollamakta direttiği çekler dışında ondan sadece bir tek kartpostal almıştım. 1924 yılının kasım ya da aralık ayında puslu, boz renkli bir öğleden sonra, Champs-Elysées'den Étoile alanına doğru çıkarken birdenbire o günlerin sevilen bir kahvehanesinin sokağa bakan ön camında, Sebastian ilişti gözüme. Hatırlarım, ilk anda hemen yürüyüp gitmek istemiştim. Paris'te gelip de bana haber vermemiş olmasından o kadar büyük bir üzüntü duymuştum ki. Sonra bir daha düşündüm ve içeriye girmeye karar verdim. Arkadan Sebastian'm parlak, esmer başını ve onun karşısında oturan kızın öne eğik, gözlüklü yüzünü gördüm. Kız bir mektup okuyordu; ben yaklaşırken mektubu hafif bir gülümsemeyle Sebastian'a uzattı ve bağa çerçeveli gözlüklerini çıkardı.

"Ne matrak değil mi?" diye sordu Sebastian, ben de aynı anda elimi onun zayıf omuzuna koydum.

"Ah, merhaba V.," dedi başını kaldırarak. "Bu benim erkek kardeşim, bu da Miss Bishop. Otur, keyfine bak." Kı-

zın solgun, çilli cildi, hafifçe çukura kaçmış yanakları, grimavi miyop gözleri, ince dudaklarıyla sessiz sedasız bir güzelliği vardı. Gri bir tayyör giymiş, mavi bir eşarp ve üç köşeli küçük bir şapka takmıştı. Saçı kısa kesilmişti yanılmıyorsam.

"Şimdi seni arayacaktım," dedi Sebastian; korkarım yalan söylüyordu. "Biliyor musun, sadece bir günlüğüne geldim, yarın Londra'ya döneceğim. Ne alırsın?"

Kahve içiyorlardı. Clare Bishop kirpiklerini kırpıştırarak çantasını karıştırdı, mendilini buldu ve önce pembeleşmiş burun deliklerinden birine sonra ötekine batırdı. "Soğukalgınlığım gitgide kötüleşiyor," dedi, çantasını çıt diye kapadı.

"Ah, harika," dedi Sebastian, tahmin edebileceğiniz bir soruya karşılık olarak. "Aslını istersen yazdığım romanı daha geçenlerde bitirdim, seçtiğim yayımcı da romanı beğendi galiba - yüreklendirici mektubuna bakılırsa... Adını bile beğeniyor: *Ardıç Kuşu İntikam Alıyor*. Ama Clare beğenmedi."

"Kulağa pek aptalca geliyor," dedi Clare, "hem ayrıca kuş nasıl intikam alır ki?.."

"Tanınmış bir çocuk tekerlemesine anıştırma," dedi Sebastian, bana açıklamada bulunmak üzere.

"Budalaca bir anıştırma," dedi Clare, "ilk seçtiğin ad çok daha iyiydi."

"Bilmem ki... Prizma... Işığın kırılma noktası..." diye mırıldandı Sebastian, "istediğim tam olarak bu değil... Zavallı Ardıççık pek sevilir oysa..."

"Kitabın adı," dedi Clare, "kitabın rengini aktarmalı, konusunu değil."

Sebastian'ın benim önümde edebi konulardan söz ettiğini ilk ve son olarak duyuyordum. Onu böyle keyifli gördüğüm de pek seyrekti. Bakımlı ve formunda görünüyordu.

Yanakları hafifçe gölgeli beyaz, biçimli yüzde -dışarıya yemeğe çıkarken günde iki kere tıraş olmak zorunda kalan talihsizlerden biriydi- sıkça görülen donuk, sağlıksız renk yoktu. Tatlı bir coşkuya kapıldığı zamanlarda olduğu gibi oldukça iri, azıcık sivri kulakları alev alev yanıyordu. Kendi hesabıma benim dilim tutulmuş, kasılmış kalmıştım. Bilmem neden, aralarına girdiğim duygusuna kapılmıştım.

"Sinemaya falan gidelim mi," diye sordu Sebastian, iki parmağını ceket cebine sokarak.

"Sen nasıl istersen," dedi Clare.

"Gah-song" diye seslendi Sebastian. Fransızca'yı su katılmamış bir İngiliz gibi konuşmaya çalıştığını daha önceden fark etmiştim.

Bir süre masayla pelüş oturma yerlerinin altında Clare'in eldiveninin tekini aradık. Sonunda ben buldum; beyaz astarlı, kol yeni kürklü, gri süet bir eldiven. Biz döner kapıdan itiş kakış çıkarken Clare hiç acele etmeden giydi eldivenlerini. Oldukça uzun boyluydu, dimdik yürüyordu, narin bilekleri, düz ayakkabıları vardı.

"Bakın," dedim. "Sizinle sinemaya gelebileceğimi sanmıyorum. Çok üzgünüm ama görülmesi gereken başka işlerim var... Size daha önceden söylememem büyük aptallık... Neyse, sizinle biraz yürüyeyim bari..."

"Paris'i bilir misiniz?" diye sordum Clare'e.

"Paketim," dedi, kalakaldı.

"Ah, tamam, ben alırım," dedi Sebastian ve kahvehaneye geri döndü.

Geniş yaya kaldırımı boyunca yavaşça yürüdük. Yarım ağızla tekrarladım sorumu.

"Evet, oldukça," dedi. "Burada dostlarım var - Noel'e kadar onların konuğuyum."

"Sebastian oldukça iyi görünüyor," dedim.

"Evet, galiba öyle," dedi Clare. Omzunun üzerinden

baktı, sonra bana göz kırptı. "Ona ilk rastladığımda mahvolmuş bir adamdı."

"Ne zaman?" diye sormuştum herhalde, çünkü cevabının şu olduğunu hatırlıyorum; "geçtiğimiz bahar Londra'daki korkunç bir partide; gerçi partilerde hep mahvolmuş adam yüzü takınır ya."

"İşte *bon-bon*'ların," dedi Sebastian'ın sesi arkamızdan. Étoile metro istasyonuna gittiğimi söyledim, alanı soldan bir yay çizerek geçtik. Avenue Kleber'i geçmek üzereydik ki Clare az kaldı bir bisikletin altında kalıyordu.

"Seni küçük dikkatsiz," dedi Sebastian, dirseğinden sıkıca kavrayarak.

"Çok fazla güvercin var," dedi Clare yaya kaldırımının kenarına vardığımızda.

"Evet, kokuyorlar da," diye ekledi Sebastian.

"Nasıl kokuyorlar? Burnum iyice tıkalı," dedi Clare, burnunu çekti ve ayaklarımızın dibinde çalımla yürüyen tombul kuşların oluşturduğu sık kalabalığa baktı.

"Süsen ve lastik," dedi Sebastian.

Bir mobilya kamyonundan kaçmaya çalışan başka bir kamyonun kükremesi kuşların daireler çizerek göğe yükselmelerine yol açtı. Arc de Triomphe'ün inci grisi ile kara karışık kabartmaları üzerine tünediler, sonra birkaçı, sanki kabartma resimler pul pul dökülerek canlanıyormuşçasına yeniden kanat çırparak uçuştu. Birkaç yıl sonra bu "eriyen taşın kanata karışma" sahnesine Sebastian'ın üçüncü kitabında rastladım.

Başka anlar geçtik, derken metro istasyonunun beyaz korkuluklarına vardık. Orada oldukça neşeli bir biçimde ayrıldık... Sebastian'ın uzaklaşan yağmurluğunu, Clare'in gri-mavi karaltısını hatırlıyorum. Sebastian'm koluna girdi ve onun sallana sallana yürüyüşüne uymak için adımlarını değiştirdi.

Evet, Miss Pratt'den öğrendiğim birçok şey çok daha fazlasını öğrenmek istememe yol açmıştı. Onun bana başvurmaktaki amacı Sebastian'ın eşyaları arasında Clare Bishop'ın ona yazdığı mektuplardan bazılarının bulunup bulunmadığını öğrenmekti. Bu görevin kendisine Clare Bishop tarafından verilmediğini özellikle belirtiyordu; aslına bakarsanız Clare Bishop Miss Pratt'le görüştüğümüzü bile bilmiyordu. Üç dört yıldır evliydi, geçmişinden söz etmeyecek kadar da gururluydu. Miss Pratt onu Sebastian'ın ölüm haberinin gazetelerde çıkmasından bir iki hafta sonra görmüştü ama iki kadın çok yakın dost olmalarına karşın (birbirleri hakkında bildiklerini sandıklarından çok daha fazlasını bilmelerine karşın, demek istiyorum) Clare bu konudan hiç söz etmemişti.

"Umarım çok mutsuz olmamıştır," demiş alçak sesle ve eklemiş, "mektuplarımı sakladı mı acaba merak ediyorum."

Bunu söyleyişi, gözlerini kısışı, konuyu değiştirmeden önce aceleyle iç geçirişi, bunların hepsi dostunu onun mektupların ortadan kaldırılmış olmasından büyük bir rahatlama duyacağına inandırmış. Miss Pratt'e Clare ile görüşüp görüşemeyeceğini sordum; Clare benimle Sebastian hakkında konuşmaya kandırılabilir miydi acaba? Miss Pratt, Clare'i tanıdığı kadarıyla bu isteğini iletmeye bile cesaret edemeyeceğini söyledi. "Boşuna umutlanmayın," demekle yetindi. Bir an için mektupların bende olduğunu ima etmek, onları ancak Clare benimle özel olarak konuşursa geri vereceğimi söylemek gibi alçakça bir dürtüye kapıldım; onunla görüşmek, söyleyeceğim adın gölgesinin yüzünden geçiverişini görmek, bu sahneyi seyretmek için duyduğum istek öylesine yoğundu ki. Ama hayır - Sebastian'ın geçmişine şantaj yapamazdım. Bu söz konusu olamazdı.

"Mektuplar yakıldı," dedim. Sonra yeniden yalvarmaya,

denememin hiçbir zararı olmayacağını söylemeye koyuldum; konuşmamızı aktarırken onunla görüşmemizin çok kısa, çok zararsız olacağını söyleyemez miydi?

"Bilmek istediğiniz tam olarak nedir?" diye sordu Miss Pratt, "çünkü biliyorsunuz ben de size birçok şey anlatabilirim."

Uzun uzun Clare ile Sebastian'dan söz etti. Çok iyi anlatıyordu, ne var ki o da çoğu kadınlar gibi geçmişi hatırlarken didaktik olma eğilimindeydi.

"Yani," diye kestim öyküsünün belli bir yerinde, "öteki kadının adının ne olduğunu hiç kimse bilmiyor mu?"

"Hayır," dedi Miss Pratt.

"Peki nasıl bulacağım ben onu?" diye bağırdım.

"Hiç bulamayacaksınız."

"Ne zaman başladı demiştiniz?" diye sözünü kestim yeniden. Sebastian'ın hastalığından söz etmeye koyulmuştuk.

"Doğrusu pek emin değilim," dedi. "Benim tanık olduğum ilk kriz değildi. Bir lokantadan çıkıyorduk. Hava çok soğuktu. Sebastian taksi bulamıyordu. Sinirlendi, öfkelendi. Biraz ileride duran bir taksiye doğru koşmaya başladı. Derken durdu, kendisini iyi hissetmediğini söyledi. Hatırlıyorum, küçük bir kutudan hap gibi bir şey çıkardı, beyaz ipek fularında ezdi, ezerken de burnuna tuttu. '23 ya da '29 senesinde oldu bu."

Başka birçok soru sordum. Hepsini aynı doğruculukla cevapladı, yaslı öyküsüne kaldığı yerden devam etti.

O gittiğinde bunların hepsini kâğıda geçirdim - ama cansız, cansızdı hepsi. Clare'i görmem gerekiyordu, işte o kadar! Bir bakış, bir söz, sesinin yankısı bile yeterliydi geçmişi canlandırmak için (hem de nasıl gerekliydi, son derece gerekli). Neden, bir türlü anlayamadım: Tıpkı birkaç hafta öncesi unutulmaz bir günde, ölmekte olan bir adamın yaşadığını, bilincinin yerinde olduğunu bilsem henüz

hiç kimsenin öğrenemediği bir şeyi öğreneceğimden emin olduğum gibi bundan da emindim.

Derken bir pazartesi sabahı evine gittim.

Hizmetçi kız beni ufak bir oturma odasına aldı. Clare evdeydi; bu gürbüz ve oldukça kaba saba genç dişiden hiç değilse bu kadarını öğrenebilmiştim (Sebastian eserinin bir yerinde İngiliz yazarların hizmetçi kızlardan söz ederken, önceden saptanmış belli bir ses tonundan öteye geçemediklerini söyler). Öte yandan Miss Pratt'den de Mr. Bishop'ın hafta içinde kentte çalışmakta olduğunu öğrenmiştim; garip şey - aynı soyadını taşıyan bir adamla evlenmiş olması, üstelik akrabası da değil, sadece rastlantı... Oldukça varlıklı olduğu söylenebilirdi, ama çok da değil. İlk katta "L" biçiminde bir salon vardı büyük olasılıkla, bunun üzerinde de iki üç oda. Sokağın tümü bu çeşitten, birbirine yapışmış dar evlerden meydana geliyordu... Clare'in karar vermesi uzun sürmüştü... Önce telefon etmeyi mi göze almalıydım acaba? Miss Pratt ona mektuplardan söz etmiş miydi peki? Birden usul usul merdivenlerden inmekte olan ayak seslerini duydum, derken kenarlarına mor astar geçirilmiş siyah ropdöşambrlı iri yarı bir adam yuvarlanarak odaya daldı.

"Üzerimdekinin kusuruna bakmayın," dedi, "oldukça şiddetli bir soğukalgınlığına yakalandım da. Adım Bishop, anladığım kadarıyla karımı görmek istiyormuşsunuz."

Aklımdan şimşek hızıyla tuhaf bir düşünce geçti - bu soğukalgınlığını on iki yıl öncesinin burun delikleri kızarmış, sesi kısık Clare'inden kapmış olmasın?

"A, evet," dedim, "beni unutmadıysa eğer. Bir kere Paris'te karşılaşmıştık."

"Yoo, adınızı hatırladı hatırlamasına," dedi Mr. Bishop, yüzüme dikkatle bakarak, "ama üzgünüm, sizinle görüşemeyecek."

"Daha sonra arayabilir miyim?" diye sordum.

Geçici bir sessizlik oldu, derken Mr. Bishop sordu:

"Ziyaretinizin şu ya da bu biçimde erkek kardeşinizin ölümüyle ilgili olduğunu söylersem yanılmış olmam herhalde?" Orada ayakta, ellerini ropdöşambrının ceplerine sokmuş duruyor, bana bakıyordu; açık renk saçları öfkeli bir fırçayla geriye doğru taranmıştı - iyi adamdı, efendi adamdı, bunları söylememe karşı çıkmaz umarım. Daha geçenlerde pek üzücü bir olay nedeniyle, aramızda geçen bu ilk konuşmaya sızmış olabileceğini tahmin ettiğim kimi alınganlıkları bütünüyle silip atan bir mektuplaşmamız olduğunu da ekleyeyim.

"Bu, onun benimle görüşmesine engel mi?" diye sordum ben de. Biliyorum, budalaca bir soruydu.

"Onunla zaten görüşemeyeceksiniz," dedi Mr. Bishop. "Özür dilerim," diye de ekledi - benimle başa çıkabileceğini anlayınca biraz alttan almıştı. "Koşullar değişik olsaydı, eminim ki... nedir biliyor musunuz, karım geçmişteki dostluklarını hatırlama konusunda pek istekli değil, açık sözlü davranıp hiç gelmeseniz daha iyi olurdu diyeceğim, kusuruma bakmazsınız herhalde."

Her şeyi yüzüme gözüme bulaştırdığım duygusuyla geri döndüm. Clare'la baş başa konuşma fırsatı bulsam neler söyleyeceğimi getirdim gözümün önüne. Nedendir bilmem, yalnız olsa benimle görüşeceğine inandırmıştım kendimi; önceden kestirilemeyen böylesi bir engelin yanında kişinin aklından geçirdikleri çok önemsiz kalıyor. Şöyle derdim ona: "Sebastian'dan konuşmayalım. Paris'te nsöz edelim. Paris'i iyi bilir misiniz? O güvercinleri hatırlıyor musunuz? Son günlerde neler okudunuz, söyleseniz... Ya gördüğünüz filmler? Hâlâ eldivenlerinizi, paketlerinizi kaybediyor musunuz?" Ya da belki daha gözüpek bir yöntem benimser, doğrudan saldırıya geçerdim. "Evet, bu konudaki duygularınızı anlıyorum ama lütfen, lütfen bana

onu anlatın. Onun portresini çizebilmem için. Onun hakkında yazacağım kitaptan esirgeyecek olursanız yitip gidecek, kaybolacak o küçük ayrıntıların hatırına..." Ah, eminim geri çevirmezdi beni.

Derken bir iki gün sonra kafamda iyice belirginleşen karara uyarak bir denemeye daha giriştim. Bu sefer çok daha dikkatli olmaya karar vermiştim. Güzel bir sabahtı, daha pek erkendi, evde oturmayacağına emindim. Kimseye görünmeden sokağın köşesindeki yerimi alacak, kocasının kente gitmesini bekleyecek, sonra dışarı çıkmasını kollayacak ve yanaşacaktım. Ne var ki, olaylar istediğim yönde gelişmedi.

Clare Bishop ansızın göründüğünde ben daha yeni geliyordum. Sokağın benim yürüdüğüm yanından karşı kaldırıma ancak geçmişti. Onu yıllar önce kısacık bir yarım saatliğine görmüş olmama karşın hemen tanıdım. Şimdi yüzü ağrıyla kasılmış, bedeni tuhaf biçimde şişmişti ama tanıdım. Yavaşça, ağırlığını öne vererek yürüyordu, karşı tarafa geçerken hamileliğinin son aylarında olduğunu fark ettim. Beni sık sık yoldan çıkaran acelecilik huyum sağolsun, kendimi dudaklarımda bir hoşgeldin gülücüğüyle ona doğru yürür buldum, ne var ki o bir iki saniye içinde onunla hiçbir şekilde konuşamayacağımı ya da selamlaşamayacağımı açıkça anlamış bulunuyordum. Bunun Sebastian'la, kitabımla ya da Mr. Bishop'la konuştuklarımla hiçbir ilgisi yoktu; tek neden Clare'in göz alıcı dalgınlığıydı. Kendimi ona tanıtmanın bile söz konusu olmadığını biliyordum ama dediğim gibi, dürtülerim sokağın karşı tarafına geçmeme yol açmıştı, öyle ki yaya kaldırımına çıkar çıkmaz az kalsın Clare'e çarpıyordum. Ağırlığını yana kaydırdı, miyop gözlerini kaldırdı, baktı. Hayır, çok şükür tanımamıştı beni. Solgun, talaşsı renkli yüzünün ciddiyetinde yürek paralayan bir şeyler vardı. İkimiz de öyle kalakal-

mıştık. Gülünç bir sağduyu çabasıyla cebimden ilk elime gelen şeyi çıkardım ve: "Özür dilerim, bunu siz mi düşürdünüz?" dedim.

"Hayır," dedi kişiliğini ele vermeyen bir gülümsemeyle. Birden elindekini kaldırıp gözlerine yaklaştırdı, "hayır" diye tekrarladı, sonra bana geri vererek yoluna devam etti. Sanki yerden o sırada bulup almışçasına, elimde bir anahtarla kalakalmıştım. Elimde tuttuğum Sebastian'ın dairesinin yedek anahtarıydı, garip bir yürek çarpıntısıyla Clare'in bu anahtara masum, kör parmaklarıyla dokunduğunu düşündüm...

9

İlişkileri altı yıl sürdü. Bu dönemde Sebastian ilk iki romanını yazdı; *Işığın Kırıldığı Yer* ve *Başarı*. Birincisini tamamlamak yedi ayını (1924 Nisan'ından Ekim'ine) ikincisini tamamlamak ise yirmi iki ayını (1925 Temmuz'undan 1927 Nisan'ına) aldı. 1927 sohbaharı ile 1929 yazı arasındaysa daha sonra (1932'de) *Tuhaf Dağ* başlığı altında toplanarak yeniden yayımlanan üç öyküsünü yazdı. Başka bir deyişle Clare, Sebastian'm eserinin toplamının beşte üçünün yazılışına yakından tanık oldu. (Kendisinin ortadan kaldırdığı gençlik verimini -örneğin Cambridge dönemi şiirlerini- bunun dışında tutuyorum.) Ayrıca Sebastian'ın yukarıda sözünü ettiğim kitaplardan geriye kalan zamanlarda şu ya da bu imgelem oyununu kurup bir kenara koymak sonra da yeniden kurmakla uğraştığı göz önüne alınırsa bu altı yıl boyunca sürekli çalışıp durduğu söylenebilir. Clare onun bu çalışmasına bayılıyordu.

Clare onun yaşamına kapıyı vurmadan girdi; kişi kendi odasına benzerliğinden ötürü nasıl yanlış bir odaya girerse öyle... Çıkış yolunu unutup o odada kaldı, usul usul orada

bulduğu tuhaf yaratıklara alıştı, şaşılası biçimlerine karşın onları sevip okşadı. Mutlu olmak ya da Sebastian'ı mutlu etmek gibi özel bir amacı yoktu, hiçbir zaman da yarının ne getireceği konusunda en ufak bir karamsarlığa kapılmadı. Sorun Sebastian'lı bir yaşamı doğallıkla kabullenmekten öteye gitmiyordu, çünkü onsuz yaşam bir dünyalının ay yüzeyindeki tepelerden birinin üzerine kurulmuş çadırından daha akıl almaz bir şeydi. Ona bir çocuk vermiş olsaydı sessiz sedasız evliliğe karışıp gitmiş olacaklardı büyük olasılıkla - bu her üçü için de en kolay çıkış yolu olurdu çünkü. Ama durum öyle olmadığı için, üzerine yeterince düşünüp taşınsalar her ikisinin de eminim pek hoşlanacakları o beyaz renkli, şen formalitelere uymak akıllarından geçmedi. Sebastian'da o sizin pek bayıldığınız "lanet-olsun-önyargılara" tavrından eser yoktu. Kişinin ahlaki bir kurala duyduğu küçümsemeyi orada burada sergilemesinin kaçak bir kendini haklı çıkarma, bir önyargının tersyüz edilmesi olduğunu bilirdi. Seçtiği hedefe varan en kestirme yok olduğundan, genellikle ahlaki açıdan en kolay yolu seçerdi (tıpkı estetik açıdan en dikenli yolu seçtiği gibi). Çünkü gündelik yaşamında, başkalarının kurup çözümlediği sorunlarla uğraşamayacak kadar tembeldi (tıpkı sanatçılık yaşamında son derece sıkı çalışan biri olduğu gibi...).

Clare Sebastian'la tanıştığında yirmi iki yaşındaydı. Babasını hatırlamıyordu; sonra annesi de ölmüştü. Üvey babası yeniden evlenmiş, ortaya çıkan çiftin ona sunduğu yuva benzeri şey "bir bıçağın sapını öbürüne takmışlar, öbürünün sapını da bir ötekine..." diye başlayan eski bir mantık temrinini andırır olmuştu. Bıçakla sapı bulup birbirine uydurma umudunu -en azından sonsuzluğa kavuşmadan önce- besleyemezdi elbet. Londra'da tek başına yaşıyor, bir güzel sanatlar okuluna öylesine devam ediyor, bunun yanı sıra nedendir bilinmez Doğu dilleri kursuna gidiyordu. Se-

vimli minyon yüzü, yumuşak, boğuk sesiyle kendince çekici bulunduğu için sevilirdi Clare. Sessizce hatırlanır olma yeteneği bağışlanmıştı ona; kişinin aklında iyice yer ederdi, bellekte iyi resim verirdi. Oldukça iri ve kemikli ellerinin bile kendine özgü bir sevimliliği vardı, ayrıca tüy gibi dans eder, mim yapardı. Ama en olumlu özelliği dünyayı olduğu gibi kabul etmesi, gündelik ayrıntıları kendi kadınlıklarının tanıdık ayna yansımaları olarak görmeyen o ender, pek ender kadınlardan biri olmasıydı. Hayalgücü - ki ruhun kas gücüdür- vardı, üstelik hayalgücü oldukça yoğun, neredeyse erkeksi bir nitelik taşıyordu. Ayrıca sanat eserlerinden çok, bir tavayı çevreleyen ışık halesini ya da söğüt ağacıyla Skye cinsi terrier arasındaki benzerliği bulup çıkarma konusunda sürekli bir yönsemeyle açıklanabilecek o gerçek güzellik duygusuna sahipti. Bir de keskin mizah duygusu vardı. Sebastian'ın yaşamına o kadar kolaylıkla uyuvermesine şaşmamalı.

Daha tanışmalarının ilk mevsiminde sık sık görüşür olmuşlardı; Clare sonbaharda Paris'e gitmiş, Sebastian da onunla orada birçok kereler görüşmüştü sanırım. O sıralarda ilk kitabı bitmişti. Clare daktilo yazmayı öğrenmişti; 1924 yılının yaz geceleri onun için makineye takılıp sonra kara ve menekşe renkli harflerle capcanlı çıkan sayfalarla sayılır olmuştu. Clare'in açık pencerenin ötesindeki koyu karaağaçlarda hışırdayan ılık bir sağanağın temposuna uyarak ışıltılı tuşlara vuruşunu, Sebastian'ın ise yavaşça, ciddi bir sesle konuşarak odada bir aşağıya bir yukarıya yürüyüşünü gözlerimin önüne getirebilmek isterdim. (Miss Pratt'ın söylediğine göre yalnızca dikte etmekle kalmaz, adeta buyururmuş.) Sebastian günün büyük bölümünü yazarak geçirmek alışkanlığındaymış; ne var ki çok zor ilerlediğinden Clare geceleri iki sayfadan fazlasını temize çekmek zorunda kalmazmış. Ayrıca, Sebastian'm düzeltme

tutkusu yüzünden bunları bile yeniden temize çekmek gerektiği olurmuş. Sebastian kimi zaman da hiçbir yazarın yaptığını sanmadığım bir şey yapar, daktiloyla yazılmış sayfayı yatık, İngilizce'ye benzemeyen elyazısıyla yeniden yazar, bir kere daha dikte edermiş. Sebastian'ın sözcüklerle olan kavgası görülmemiş derecede acılı bir olaydı, bunun da iki nedeni vardı. Birincisi onun gibi yazarlarda sıkça rastlanan bir özellikti - düşünce ile ifade arasındaki uçuruma bir köprü çekme çabası; aradığınız sözcüklerin, sırf o sözcüklerin sizi karşı yakada, sisli uzaklıkların gerisinde beklediğini bilmenin getirdiği o çıldırtıcı duygu ve uçurumun bu yakasında onlara erişmeye çalışan daha kılığa bürünmemiş düşüncenin irkilmeleri... Söylemek istediği şeyler özel bir yapıda olduğu için hazır kalıplar kullanamazdı; dahası kendisi için biçilmemiş sözcüklere dökülemeyecek herhangi bir düşüncenin var olmayacağını da bilirdi. Demek ki (daha yakın bir benzetme kullanırsak) yalnızca çıplak olduğu sanılan düşünce aslında görünür olmak için gereksindiği kılığa kavuşmayı bekleyen düşünceden başka bir şey değildi. Öte yandan uzakta bir görünüp bir kaybolan sözcükler de sanıldığı gibi içi boş kabuklar değillerdi; gizlemekte oldukları düşüncelerin kendilerini ateşleyip harekete geçirmesini bekliyorlardı sadece. Sebastian kendisini zaman zaman eline bir tomar tel tutuşturulup, ışık mucizesini yaratması beklenen bir çocuk gibi görürdü. Yaratıyordu da; kimi zamanlar bu mucizeyi yaratmadaki başarısının bilincine varmaz, kimi kereler de saatlerce telleri en akla yakın biçimlerle yan yana getirmeye çabalar, hiçbir başarı elde edemezdi. Yaşamı boyunca hayalgücü gerektiren tek bir satır düzyazı ya da şiir kaleme almamış olan Clare, Sebastian'ın çabalamasının her bir ayrıntısını öyle iyi anlardı ki (bu da onun özel mucizesiydi), daktiloda yazdığı sözcükler sadece kendi doğal anlamlarının değil,

Sebastian'ın ülküsel bir ifade biçimi boyunca el yordamıyla ilerlemeye çalışırken çizdiği zikzakların, kavislerin, bıraktığı boşlukların da aktarıcısı olur çıkardı.

Ne var ki hepsi bu kadarla kalmıyordu. Biliyorum, ikimizin babasının bir olduğunu bildiğim kadar iyi biliyorum ki Sebastian'ın Rusçası İngilizcesinden daha iyi ve Sebastian'a daha uygundu. Beş yıl Rusça konuşmayarak kendisini Rusça'yı unuttuğuna inandırmaya zorladığına eminim. Ama dil yaşayan, organik bir şeydir, öyle kolay kolay sökülüp atılamaz. Dahası, ilk kitabını yazmasından beş yıl öncesine kadar -yani Rusya'yı terk ettiğinde- İngilizcesinin benimki kadar zayıf olduğu da gözden uzak tutulmamalı. Ben kendi İngilizcemi yıllar sonra yapay biçimde (dış ülkelerde kendi kendime uğraşıp çalışarak) geliştirmiştim; o ise dili kendi doğal ortamında boy atmaya bırakmıştı. Gerçi İngilizcesi olağanüstü bir biçimde serpilip gelişti ama ben hâlâ yazarlığa Rusça ile başlasaydı, kimi dilsel sıkıntılardan yakasını sıyıracağı düşüncesindeydim. Hemen ekleyeyim, ölümünden kısa süre önce yazdığı Rusça bir mektup da var elimde. Kitaplarında ulaştığı anlatım güzelliği ne olursa olsun, bu kısacık mektup İngilizcesi'nin hiçbir zaman ulaşamadığı kerte arı ve zengin bir Rusça'yla kaleme alınmış bulunmaktadır.

Sebastian elindeki karalamadan seçip çıkardığı sözcükleri yazmak üzere önüne eğildiğinde Clare'in bazen tuşlara basmayı bıraktığını, daktiloya hapsedilmiş kâğıdın ucunu hafifçe kaldırıp kaşlarını çatarak, "Hayır canım. İngilizce'de böyle söylenmez bu," dediğini de biliyorum. Sebastian gözlerini dikip bir iki dakika ona bakar, sonra aranmayı sürdürür, isteksizce onun sözlerine kulak verir, bütün bunlar olurken Clare de elleri kucağında oturur, sessizce beklerdi. "Bunu söylemenin başka yolu yok ki," diye mırıldanırdı sonunda Sebastian. "Peki, örneğin," derdi Clare - bunun arkasından çok yerinde bir öneri gelirdi.

"E peki, sen beğendiysen," diye cevaplardı Sebastian.

"Üstelemiyorum canım, sen nasıl istersen. Gramer yanlışlarının önemi yok diyorsan..."

"Ah, devam," diye bağırırdı Sebastian, "tamamen haklısın, devam..."

1924 Kasım'ında *Işığın Kırıldığı Yer* tamamlanmıştı. Mart ayında basıldı ve kesin bir başarısızlığa uğradı. O günlerin gazetelerinden öğrenebildiğim kadarıyla kitaptan ancak bir kere söz edilmişti. Bir pazar gazetesinde başka kitaplardan söz eden satırların arasına sıkıştırılmış beş buçuk satır. "*Işığın Kırıldığı Yer* anladığımız kadarıyla bir ilk ürün, bu yüzden de (önceden sözü edilen şu-şu yazarın kitabının adı) kadar ağır eleştirilmemeli. Kitaptaki güldürü unsurunu anlaşılmaz bulmam bir yana, anlaşılmazlıkları da gülünç buldum; gene de şirinlikleri bendenizin boyunu aşan bir kurmaca türünün varlığını teslim etmek gerek herhalde. Öte yandan bu tip şeylerden hoşlanan okurlar için, Mr. Knight'ın mastarları ortadan bölmek kadar kılı kırk yarmakta da başarılı olduğumu ekleyeyim!"

O ilkbahar belki de Sebastian'ın yaşamının en mutlu dönemiydi. Bir kitap dünyaya getirmişti, bir başka kitabın da doğum sancılarını çekmekteydi. Sağlığı yerindeydi. Harika bir insanla birlikteydi. Bir zamanlar, kimileyin çiftlik basan karınca sürüleri gibi ısrarla tepesine üşüşen saçma sapan kaygıların hiçbirinden yakınmasına gerek yoktu. Clare mektuplarını postaya atıyor, yıkanmaya giden çamaşırların eksiksiz geriye gelip gelmediğine bakıyor, tıraş bıçağı, tütün ve özellikle bayıldığı tuzlu bademlerden yana eksiği olmamasına dikkat ediyordu. Clare ile dışarıda yemek yemeyi daha sonra da tiyatroya gitmeyi seviyordu. Gördükleri oyun çoğunlukla Sebastian'ın sonradan kıvranıp homurdanmasına yol açıyordu ama bayağılıkları uzun uzun kesip biçip parçalamaktan da garip bir zevk alıyordu. Pençesini

saçma sapan bir zavallılığa geçirdiğinde köpek dişlerini bir tiksinti titremesiyle gıcırdatıyor, derken burun delikleri bir hırs ifadesi, acımasız bir ataklıkla genişliyordu. Miss Pratt, bir zamanlar sinema sanayiine yatırım yapmış olan babasının Sebastian'la Clare'i bir keresinde son derece gösterişli ve pahalı bir filmin ilk gösterimine çağırdığını hatırlıyordu. Başroldeki erkek oyuncu başına şatafatlı bir türban takmış, son derece yakışıklı bir adamdı; olay örgüsü ise son derece dramatikti. Gerilimin uca vardığı noktada Sebastian Mr. Pratt'i son derece şaşırtıp kızdırarak kahkahadan kırılmaya başlamış, kendisi de kıkırdamaya başlayan Clare ise onu boşu boşuna durdurmaya çalışarak yeninden çekiştirmeye koyulmuştu. Birlikte çok eğlenmiş olmalılar. Bu ilişkinin sıcaklığının, sevecenliğinin, güzelliğinin ölümlü yaşamın ölümsüz bir tanığı tarafından bir yerlerde toplanıp, bir servet gibi saklanmadığına inanmak zor. Onların Kew Bahçeleri'nde ya da Richmond Park'ta (ben oralara hiç gitmedim ama adlarını çekici buluyorum) dolaştıklarını, yazın taşrada başıboş gezerken uğradıkları şirin bir handa salamlı yumurta yediklerini ya da bir yandan şöminede ateş yanar, öte yandan İngiltere'nin Noel'i, lavanta ve deri kokularıyla dolu bir fon önünde azıcık baharatlı kokusuyla havayı tutmaya başlarken Sebastian'ın oturma odasındaki geniş divana uzanıp kitap okuduğunu gören biri olmalı. Gene birileri Sebastian, Clare'e bir sonraki kitabı *Başarı*'da dile getirmeye çalışacağı olağanüstü şeyleri anlatırken kulak kabartmış olmalılar.

1926 yazında bir gün, kitabının özellikle hırçın bir bölümüyle kıran kırana dövüştükten sonra bitkin düşen ve serseme dönen Sebastian ülke dışında bir aylık bir tatil yapmaya karar verdi. Londra'da bir işi olduğundan Clare ona bir iki hafta sonra katılacağını bildirdi. Sonunda Sebastian'ın seçtiği Alman kıyı kentine vardığında, önce

otelden beklenmedik bir haber aldı Clare, Sebastian bilinmeyen bir yere gitmişti ama bir iki gün içinde geri dönecekti. Miss Pratt'e sonradan anlattığına göre Clare yersiz telaşlara, üzüntülere kapılmadıysa da şaşırmıştı. Onu gözümün önüne getirebiliyorum; mavi yağmurluklu (hava bulutlu ve kötüydü) ince uzun bir karaltı, üzerinde keyiflerini bozmayan bir iki çocuk dışında kimsecikler olmayan kumsalda amaçsızca yürüyor, şiddetini gitgide kaybeden esintide üç renkli bayraklar yasla direklere çarpıp duruyor, derken çelik grisi bir deniz şurada burada köpüklü dalgalar halinde çatlayıp parçalanıyor. Sahilin daha aşağısında bir yerde dümdüz kahverengi toprağı öbek öbek süsleyen boru çiçekleri dışında hiçbir bitki örtüsü olmaksızın kapkara, kopkoyu, içerilere doğru uzanan bir kayın ormanı; dümdüz, pürtüksüz ağaç gövdeleri arasında bekleyeduran garip, kahverengi bir sessizlik; Clare her an ölü yapraklarla dolu bir çukurdan başını çıkarıp pırıl pırıl gözleriyle kendisine bakacak kırmızı külahlı bir Alman cücesiyle karşılaşacağı duygusuna kapıldı. Plaj eşyalarını çıkardı, yaydı ve yumuşak, beyaz kumlara uzanarak kaygılardan uzak bir gün geçirdi. Ertesi sabah hava gene yağmurluydu; öğle yemeğini o nemli ve sisli günün solgun, boz renkli ışığıyla ve koridorda oynamak isteyen bir çocuğun ağlamasıyla bağdaştıracaktı. Derken Sebastian geldi. Sinirli ve kaygılı gibiydi, Clare ne zaman bakışlarını yakalamak istese başını çeviriyordu. Çok yıllar önce Rusya'da tanıştığı bir adamla karşılaştığını, adamın arabasına binip... - birkaç mil ötede sahil boyunda bir yerin adını söyledi. "Peki derdin nedir canım?" diye sordu Clare, gözlerini onun asık yüzüne dikerek.

"Yok bir şey, yok bir şey," diye bağırdı Sebastian huysuz bir sesle, "Hiçbir şey yapmadan oturamıyorum. Çalışmak istiyorum," diye ekledi ve gözlerini kaçırdı.

"Doğruyu söyleyip söylemediğini merak ediyorum," dedi Clare.

Sebastian omuzlarını silkti ve avucunu elinde tuttuğu şapkanın kenarı boyunca kaydırdı.

"Hadi gel," dedi. "Yemek yiyelim, sonra da Londra'ya dönelim."

Ama akşamdan önce tren yoktu. Hava açınca yürüyüşe çıktılar. Sebastian bir iki kere her zamanki gibi neşeli olmaya çalıştı ama nedense neşesi çabucak söndü, ikisi de sustu. Kayın ormanına varmışlardı. Orman da aynı esrarengiz, donuk gerginliğine bürünmüştü; Clare buraya önceden geldiğini söylemesine karşın Sebastian: "Ne tuhaf, ne sessiz bir yer. Ürkütücü, değil mi? İnsana bu yapraklarla kahkaha çiçeklerinin arasından bir orman cücesi çıkıverecekmiş gibi geliyor," dedi.

"Buraya bak, Sebastian," diye bağırdı Clare ansızın ellerini onun omuzlarına koyarak. "Derdinin ne olduğunu bilmek istiyorum. Belki de beni sevmiyorsun artık. Olan bu mu?"

"Aman sevgilim, neler saçmalıyorsun," dedi Sebastian tam bir içtenlikle. "Ama... eğer mutlaka bilmek istiyorsan... durum şu... yalan söylemeyi beceremem, hem bilsen daha iyi olacak galiba. Doğrusunu istersen göğsümle kollarımda korkunç bir ağrı vardı, Berlin'e gidip bir doktora görünmenin yerinde olacağını düşündüm... Adam beni hemen yatağa uzattı... Ciddi mi?.. Hayır, umarım değil. Koroner damarlarından, kan miktarından, Salva sinüslerinden konuştu, işini iyi bilen bir herifti. Londra'da başka birine daha görüneceğim, bir de onun teşhisini duyayım, neyse bugün turp gibiyim..."

Yanılmıyorsam Sebastian ne tür bir kalp hastalığından çektiğini çoktan anlamıştı. Annesi de aynı hastalıktan, bazı doktorların Lehmann hastalığı dedikleri *angina pectoris*'in

oldukça seyrek rastlanan bir türünden ölmüştü. Gene de ilk krizden sonra ara sıra sol kolunda tuhaf bir kaşınma hissettiyse de en azından bir yıl boyunca ağrı çekmediği anlaşılıyor.

Yeniden işinin başına döndü ve sonbahar, ilkbahar ve kış boyunca düzenli olarak çalıştı. İki kitap da eşit uzunlukta olmasına karşın *Başarı*'nın yazılışı ilk romanından da zorlu olmuş, çok daha uzun zamanını almıştı. Şans eseri olarak, *Başarı*'nın bittiği gün açık seçik gözlerimin önünde... Bunu, daha sonraları tanıştığım birine borçluyum - aslını isterseniz bu bölümde sunulan izlenimlerin birçoğu Miss Pratt'in aktardığı izlenimlerin Sebastian'ın başka bir arkadaşının izlenimlerine karıştırılmasından ortaya çıktı, ne var ki hepsini birden tutuşturan kıvılcım anlaşılmaz bir biçimde Clare Bishop'ın Londra'daki bir sokak boyunca sakına sakına yürüdüğünü gördüğüm an olmuştur.

Kapı açılır. Sebastian çalışma odasında, yerde kolları iki yana açık, uzanmış yatmaktadır. Clare ise masadaki daktilo edilmiş kâğıtları derleyip toplamaktadır. İçeriye giren kişi kalakalır.

"Hayır, Leslie," der Sebastian yattığı yerden. "Ölmedim. Bir dünya kurmayı daha yeni bitirdim, Tanrı gibi yedinci günde dinleniyorum."

10

Işığın Kırıldığı Yer, ancak Sebastian'ın ilk büyük başarısı üzerine başka bir yayınevi (Bronson) tarafından yeniden basılma şansına kavuştuğunda gerçek değerini bulmuş, fakat durum bu iken bile *Başarı* ya da *Kayıp Eşya* kadar iyi satmamıştı. Kitap bir ilk roman için dikkati çekecek kadar güçlü bir sanatçı iradesi ve edebi özdenetim taşır. Sebastian Knight her zamanki alışkanlığı üzre, ciddi duygulanmaların en uç noktasına ulaşmak amacıyla bir sıçrama tahtası olarak parodiden yararlanır. J.L. Coleman kitap için "kanatlar edinen bir soytarı, hokkabazın güvercinine öykünen bir melek" der; çok yerinde bir benzetme bence. Edebiyat mesleğinin kimi inceliklerinin acımasız bir parodisi üzerine kurulu olan *Işığın Kırıldığı Yer*, başdöndürücü bir hızla göğe doğru yükselir. Sebastian Knight, fanatik bir nefreti andıran tavrıyla bir zamanlar canlı ve parlak olan şimdiyse kullanıla kullanıla lime lime olmuş şeyleri bulup çıkarmaya koyulur, yaşayan nesnelerin arasına karışmış ölü şeyler, canlılığa öykünen, boyanmış, derken bir kat daha boyanmış, sahteciliğin farkına varmadan huzur içinde yaşayıp giden tembel kafaların kabul-

lenmeyi sürdürdüğü ölü şeyler... Çürüğe çıkmış bir düşünce kendi başına oldukça zararsız olabilir; ayrıca şu ya da bu suyu çıkmış konu ya da üslup kişiyi mutlu etmeyi sürdürüyorsa onu kullanmakta diretmenin zararı olmayabilir. Ama Sebastian Knight için en sade suya ayrıntı, diyelim bir dedektif öyküsünde benimsenen yöntem bile çok geçmeden şişip kötü kokular yayan bir ceset durumuna gelebiliyordu. "Ucuz romanlar"a en ufak bir itirazı yoktu, sıradan ahlaki sorunlarla ilgilenmiyordu çünkü. Onu asıl kızdıran üçüncü sınıflık ya da bilmem kaçıncı sınıflık değil, ikinci sınıflıktı; çünkü üçkâğıtçılık tam burada, bu okunabilirlik aşamasında başlıyor, bu da sanatsal anlamda bir ahlaksızlık oluyordu. Üstelik, *Işığın Kırıldığı Yer* sadece dedektif öykülerinin müthiş eğlenceli bir parodisi olmakla kalmıyor, aynı zamanda başka şeylere de acımasız bir biçimde öykünüyordu; örneğin Sebastian Knight'ın gizli kokuşmuşlukları bulup çıkarmadaki o benzersiz yeteneğiyle farkına vardığı belli bir çağdaş roman alışkanlığı - değişik kişilerden oluşan bir grup insanı kapalı bir mekânda (bir otel, bir ada, bir sokak) bir araya getirme modası... Sonra kitap boyunca çeşitli şeyler, bu arada da soru cevap biçimi, konuşmayla anlatı ve tasviri bir arada sunma çabaları alaya alınır; Sebastian'ın zarif kalemi "dedi ki" lafını karşılamak üzere sözlükte bulduğu "mukabelede bulundu"dan "havladı"ya kadar her türlü deyimi kullanarak bu zorluğun üstesinden gelir. Ama, dediğim gibi, bütün bu karanlık mizah, yazar için sadece bir sıçrama tahtasıdır.

Bir pansiyonda kalan on iki kişi; pansiyon özenle çizilmiş ama sözünü ettiğim "ada" duygusunu daha iyi verebilmek üzere kentin geri kalan kısmı gelişigüzel anlatılmıştır; doğadan alınma bir sisle, bir sahne dekorcusuyla emlakçının karabasanları arası bir şey... Yazarın (dolaylı olarak) işaret ettiği gibi, kadın yıldızı o feci liseli kız yıllarında, öteki bir sürü sevimsiz ve oldukça gerçeğe yakın okul arkadaşı arasından

sıyırıp farklı ve göz kamaştırıcı olduğunu vurgulamaya yarayan, filmlere özgü yöntem söz konusudur burada... Kiracılardan Mr. G. Abeson adında biri, bir sanat koleksiyoncusu, odasında ölü bulunur. Bize sadece çizmeleri yoluyla tanıtılan yerel polis müdürü Londralı bir dedektifi telefonla arar, hemen gelmesini ister. Art arda gelen aksilikler yüzünden (arabayla yaşlı bir kadını ezer, derken yanlış trene biner) dedektifin olay yerine varması çok zaman alır. Bu süre içinde pansiyon sakinleri, bu arada da rastlantı sonucu orada bulunan biri, cinayet ortaya çıktığında pansiyonun lobisinde oturmakta olan yaşlı Nosebag tepeden tırnağa aranırlar. Beyaz sakalı ağzının çevresinde sarıya çalan, yalnızca enfiye kutusu toplamak gibi zararsız bir tutkusu olan sonuncusu, o yumuşak başlı yaşlı beyefendi dışında aşağı yukarı herkes kuşku altındadır; özellikle de bunlardan biri, ne idüğü belirsiz bir güzel sanatlar öğrencisi; yatağının altında yarım düzine kadar kanlı mendil bulunmuştur. Bir yandan da işleri kolaylaştırıp bir noktada "yoğunlaştırmak" üzere tek bir hizmetçi ya da pansiyon görevlisinin sözü edilmez, hiç kimse de bunların yokluğuna aldırış etmez. Derken kaşla göz arasında bir kayma olur, olaydaki bir şeylerin yeri değişmeye başlar (unutmayalım ki dedektif hâlâ yoldadır, G. Abeson'ın kaskatı kesilmiş cesedi de halının üzerinde yatmaktadır). Zamanla, bütün kiracıların şu ya da bu biçimde birbiriyle ilişkisi olduğu ortaya çıkar. 3 numaradaki yaşlı hanım 11 numaradaki kemancının annesidir. Birinci kattaki ön odanın kiracısı aslında üçüncü kattaki arka odanın kiracısı olan genç kadının kocasıdır. Ne idüğü belirsiz güzel sanatlar öğrencisi ise bu genç kadının ağabeyi olmaktan geri kalmaz. Herkese son derece nazik davranan ağırbaşlı, aydede suratlı kişi ise anladığımız kadarıyla kemancının babası olan yaşlı, huysuz albayın uşağı olmak durumundadır. Roman kişilerin gitgide birbirine karışması, güzel sanatlar öğrencisinin 5 nu-

maradaki tombul, ufak tefek kadınla nişanlanmasıyla sürüp gider; kadın aslında yaşlı hanımın önceki evliliğinden olan kızıdır. Derken 6 numaradaki tenis şampiyonu kemancının kardeşi romancının onların amcaları, 3 numaradaki yaşlı hanımın yaşlı, huysuz albayın karısı oldukları ortaya çıkınca kapıların üzerindeki numaralar sessiz sedasız silinir ve pansiyon motifi hiç zahmetsizce taşradaki yazlık ev motifine çevrilir, hem de bütün doğal sonuçlarıyla birlikte... Anlatı burada garip bir güzellik kazanır. Önceleri komik bir öğe olarak gösterilen zaman kavramı (dedektifin yolunu kaybetmesi... gecenin içinde bir yere çakılıp kalması) birden kıvrılır, uyuyakalır. Artık roman kişilerinin yaşamları gerçek ve insanca bir ışıltıya bürünmüştür; G. Abeson'ın kilitli kapısı unutulmuş bir yüklüğün kapısından başka bir şey değildir. Yeni bir olay örgüsü, romanın açılışıyla bütünüyle ilgisiz yeni bir dram oluşmaya, gün ışığına kavuşmaya çabalamaktadır sanki; böylece romanın başlangıcı da geriye, düşlere karışmıştır. Ama okuyucu tam haz dolu bir gerçeklik ortamında kendini güvenlikte hissettiği, yazarın üslubunun zarafetiyle parlak başarısına dayanarak yüce, zengin bir sonuç beklediği sırada, kapı garip ve gülünç bir biçimde çalınır, dedektif içeriye girer. Yeniden parodi bataklığında yuvarlanmaya başlarız. Üçkâğıtçı bir herif olan dedektif "h"ları söyleyememekte, okuyucunun da bunun ona eski moda bir şirinlik kazandırdığına inanması beklenmektedir; bu Sherlock Holmes modasından çok, ona gösterilen çağdaş tepkinin parodisidir. Kiracılar bir bir yeniden sorguya çekilirler. Yeni ipuçları yürütülür. Yaşlı, yumuşakbaşlı Nosebag sallana sallana ortalıkta gezinir, aklı hep başka yerlerdedir, zararsızdır. Fazla odaları var mı diye bakmak için uğramıştım da, diye açıklamada bulunur. En masum görünen roman kişisini baş suçlu yapma numarası bir kere daha mı kullanılacak diye sorarız kendi kendimize. Dedektif ansızın, enfiye kutularıyla

ilgilenmeye başlar. "Mer'aba," der, "Art'dan ne 'aber?" Birdenbire bir polis memuru, suratı kıpkırmızı içeriye dalar ve cesedin ortadan kaybolduğunu bildirir. Dedektif: "Ortadan kayboldu da ne demek?" Polis memuru: "Kaybolmuş efendim, oda bomboş." Saçma sapan bir gerilim anı yaşanır. "Sanırım," der yaşlı Nosebag, "ben bir açıklama getirebilirim." Yavaşça, büyük bir özenle sakalını, külrengi peruğunu, kara gözlüklerini çıkarır ve ortaya G. Abeson'ın yüzü çıkar. "Nedir biliyor musunuz," der Mr. Abeson hoşnutsuz bir gülümsemeyle, "insan öldürülmekten pek hoşlanmıyor da..."

Kitabın iç mantığını, en azından içindeki gelişim çizgilerinden birkaçını açıklamak için elimden geleni yaptım. Kitabın sevimliliği, mizahı, duygu yükü ancak doğrudan doğruya okunduğunda değerlendirilebilecektir. Gene de kitapta alışkanlık haline getirilmiş değişimlerden şaşkına dönen ya da yepyeni bir kitapla karşılaştıklarında "eğlenceli bir kitap" dedikleri şeye uymadığını görüp de irkilenleri aydınlatmak için söyleyeyim; *Işığın Kırıldığı Yer*, ancak kahramanlarının "karakter kurma yöntemleri" diye adlandırılabilecek bir çabanın ürünü oldukları anlaşıldığında tadına varılabilecek bir kitaptır. Sanki bir ressam kalkmış: "Bakın, size bir manzara resmi değil, ama belli bir manzarayı resimlemenin değişik yollarının resimlenişini göstereceğim, umarım bunların oluşturduğu uyumlu beraberlik manzarayı size göstermek istediğim biçimiyle ortaya koyar," demiş gibidir. Sebastian ilk kitabında bu deneyi mantıki ve doyurucu bir sonuca ulaştırmıştı. Şu ya da bu edebi üslubu *ad absurdum** sınavına sokarak bir bir eledikten sonra, kendi üslubunu çıkarmış bunu da bir sonraki kitabı olan *Başarı*'da kullanmıştı. Bu kitapta bir basamak yükselerek başka bir düzleme geçmiştir; neden derseniz, ilk kitabı edebiyatı kurma yöntemlerine da-

(*) Saçmaya indirgeme - ç.n.

yalıysa ikincisi genellikle insan kaderinin yöntemlerini konu edinir. Yığınla veriyi bilimsel bir kesinlikle ayırmak, gözden geçirmek ve elemek yoluyla Sebastian Knight *Başarı*'nın ilk üç yüz sayfasını bir yazarın kalkışabileceği en karmaşık araştırmalardan birine adar. (Bütün bu verilerin biriktirilmesi yazarın roman kişileri hakkında istediği her şeyi bulup çıkarabileceği varsayımına dayandırılmıştır; ne var ki bu çaba yazarın yaptığı seçimin üslubu ve amacıyla belirlenir, değersiz ayrıntıların rastgele toplanması değil, kararlı, yöntemli bir araştırma sonucu gerçekleşebilir.) Kitabın başında Percival Q. adlı bir gezgin satıcının yaşamının belli bir aşamasında ve belli koşullar altında sonradan ömrünün sonuna kadar mutlu bir beraberlik sürdüreceği kızla, bir hokkabazın yardımcısıyla tanıştığını öğreniriz. Bu karşılaşma rastlansaldır ya da öyle olduğu sanılır; otobüslerin greve gittiği gün her ikisi de yardımsever bir yabancıya ait olan arabaya binerler. Bu bir formül; gerçek bir olay olarak alındığında hiçbir ilginçliği yok ama belli bir açıdan bakıldığında alışılmadık bir zekâ eğlencesine, zekâ pırıltısına kaynaklık ediyor. Yazarın görevi bu formüle nasıl ulaşıldığını bulmaktır; her iki yaşam çizgisinin birbiriyle kesiştirilmesinin tam olarak nasıl gerçekleştiğini bulup çıkarmak için sanatının bütün büyüsünü, bütün gücünü ortaya koyar. Kitabın tümünün neden-sonuç ilişkileriyle oynanan gösterişli bir kumar ya da isterseniz rastlansal olayların ardında gizlenen neden-sonuç ilişkisinin araştırılması olması da bu yüzden... Eldeki kozlar sınırsız gibidir. Akla gelebilecek çeşitli yollar denenir, değişik oranlarda başarı elde edilir. Yazar geriye doğru giderek grev için neden o günün saptandığını araştırır; sorunun özünde yatanın bir politikacının yaşamı boyunca dokuz sayısına duyduğu inanç olduğu ortaya çıkar. Bu bizi bir yere götürmediğinden ipin ucu bırakılır. (Bu arada hararetli bir parti toplantısına tanık olmaktan da geri kalmayız.) Başka

bir yanlış iz de yabancının arabasıdır. Kim olduğunu ve belli bir anda, belli bir sokaktan, hangi nedenle geçtiğini bulup çıkarmaya çalışırız; ama on yıldır haftanın her günü aynı sokaktan geçip işyerine gittiğini öğrendiğimizde pek bir yol almış olmayız. Böylelikle bu karşılaşmanın görünürdeki koşullarının, kaderin iki kişiye değil, neden-sonuç zinciri açısından hiçbir önem taşımayan bir "bütün"e, önceden saptanmış bir "nokta"ya yönelik bir etkinliği olduğunu varsaymak zorunda bırakılırız. Artık vicdanımız rahat olarak Q. ile Anne adlı kızın nasıl olup da aynı anda aynı yaya kaldırımının kenarında yan yana durduklarına geri dönebiliriz. Bir süre için kızın kader çizgisini sonra adamınkini izler, verilerimizi karşılaştırır, derken yeni baştan her iki yaşamı da bir çizgi üzerinde izlemeye koyuluruz.

Bir sürü garip şey öğreniriz. Sonunda gelip buluşma noktasında birbirine kavuşan çizgiler bilinmeyen bir üçgenin tabanına doğru geniş bir açı oluşturarak inen düz çizgiler değil, kâh birbirinden gittikçe ayrılan kâh neredeyse birbirine değer kavisli çizgilerdir aslında. Başka bir deyişle, bu iki kişinin yaşamları birbirlerinden habersiz olarak en az iki kere daha kesişmiştir. Her defasında kaderin bu karşılaşmayı büyük bir özenle hazırlamış olduğu görülmektedir; şu olasılığı almış bu olasılığa katmış; önlerine "dışarıya çıkar" yazılı levhalar koymuş, yol işaretlerini tekrar tekrar boyamış; sürünerek yaklaşıp içinde kelebeklerin kanat çırptığı kelebek ağını avucuna alıvermiş; en küçük ayrıntıyı bile çok iyi hesaplamış, hiçbir şeyi şansa bırakmamıştır. Bu gizli hazırlıkların açığa çıkışı büyülü bir süreçtir, yazar da her bir ortamla koşulun rengini vermeye çalışırken bin gözlü Argus'a benzetilebilir. Ama her defasında, kılpayı hesabıyla yapılan bir yanlış (bir kusurun gölgesi, göz kulak olunamamış olasılıkların tıkalı deliği, özgür iradenin şımarıklığı) yüce bir iradeye inanan yazarın keyfini kaçırır ve her iki yaşam da gittikçe artan

bir hızla birbirlerinden uzaklaşmaya başlarlar. Percival Q. dudağını sokan bir arı yüzünden kaderin Anne'i bin bir zorlukla getirdiği bir partiye gelmekten son anda alıkonur; derken Anne'in tepesi atar, Q.'nın erkek kardeşinin çalıştığı kayıp eşya bürosunda kendisi için bin bir güçlükle ayarlanan işe alınmaz. Ama kader başarısızlıktan yılmayacak kadar inatçıdır. Sonunda başarıya ulaşıldığında bu öyle ince hesaplar sonucunda gerçekleşir ki, ikisi birbirine kavuştuklarında en ufak bir gıcırtı duyulmaz.

Bu zekice yazılmış zevkli romanın ayrıntılarına girmeyeceğim. Bunu izleyen üç kitap birçok yönden çok daha üstünse de *Başarı*, Sebastian Knight'ın kitapları arasında en tanınmışıdır. *Işığın Kırıldığı Yer*'i anlatırken olduğu gibi burada da tek amacım -belki de kitabın okurda bıraktığı güzellik izlenimine zarar verecek biçimde- onun iç mantığını aktarmak, teknik ayrıntılarını değil... Ayrıca ekleyeyim, kitapta Sebastian'ın kitabın son bölümlerini tamamlarken geçirdiği iç sarsıntılarıyla yakından ilgili öyle bir bölüm var ki yazarın beynindeki kıvrımlara tezat olsun diye sanatının heyecanlarıyla ilgili bu bir dizi gözlemi de buraya almak isterim.

"William (Anne'i sonradan terk edip giden garip, kadınsı ilk nişanlısı) onu her zamanki gibi eve kadar geçirdi ve kapının önünde karanlıkta biraz sıkıştırdı. Kız birdenbire adamın yüzünün ıslandığını hissetti. Adam yüzünü elleriyle örttü, mendilini aradı. Cennette Yağmur Yağıyor, dedi... 'mutluluk bir soğanmış meğer... zavallı söğüt kardeş boynunu eğer mi eğer...' Adam kızın ağzının kenarını öptü, belli belirsiz duyulan ıslak bir hışırtıyla sümüğünü çekti. 'Koca adamlar ağlamaz,' dedi Anne. 'Ama ben daha büyümedim ki,' diye cevapladı adam iniltiyle, 'gökyüzündeki ayın çocuksu oluşu, şu ıslak kaldırımların çocuksu oluşu, 'ışık'ın balla emzirilen bir bebek oluşu...' 'Sus lütfen...' dedi kız. 'Böyle konuştuğun zaman çok kızdığımı biliyorsun. Öyle aptalca, öyle...' '... öyle

boynu bükük olduğumu...' diye içini çekti erkek. Kızı tekrar öptü ve iki başlı olduğu belli belirsiz seçilen yumuşak, karanlık bir heykel gibi orada ayakta durdular. Geceyi tasmasından tutmuş gezdiren bir polis durdu, gece bir posta kutusunun dibini kokladı. 'Senin kadar mutluyum,' dedi kız, 'ama hiç de ağlamak ya da saçma sapan konuşmak gelmiyor içimden.' 'Peki ama anlamıyor musun?' diye fısıldadı erkek. 'Mutluluk en tamam olduğu anda bile kendi geçiciliğinin maskarası olmaktan ileri gitmiyor ki.' 'İyi geceler,' dedi Anne. 'Yarın saat sekizde,' diye bağırdı erkek yavaşça süzülüp giderken. Kapıya usulca dokundu, çok geçmeden sokak aşağı yürümeye koyulmuştu bile. O sıcak ve güzel, diye düşündü kendi kendine, üstelik onu seviyorum da ama yararı yok, hiç yararı yok, çünkü hepimiz ölüyoruz. Geçmişe doğru gerisin geriye kayıp gitmeye dayanamıyorum. O son öpücük öldü, *Beyazlı Kadın* (o gece gördükleri bir film) öldü gitti, geçen polis de ölüydü, hatta evin kapısı bile üzerindeki çiviler kadar ölü. Şu son aklımdan geçirdiklerim bile ölü artık. Coates (doktor) kalbimin bedenime göre çok küçük olduğunu söylediğinde haklıydı. Sonra içini çekti. Kendi kendine konuşarak yürümeyi sürdürdü, yere düşen gölgesinde koskoca bir burun belirmişti, derken bir sokak lambasının arkasından kayıp düşerken diz kırdı gölge. Kasvetli kira odasına vardığında karanlık merdivenleri çıkması uzun zaman aldı. Yatmadan önce hokkabazın kapısına vurdu, yaşlı adam üzerinde iç çamaşırlarıyla ayakta, kara bir pantolonu gözden geçirirken buldu. 'Eee?' dedi William... 'Aksanımı beğenmiyorlar galiba,' diye cevap verdi adam, 'ama bunu da atlatacağım sanırım.' William yatağın üzerine oturdu ve 'Saçını boyamalısın,' dedi. 'Ak saçlı olmaktan çok kelim,' dedi hokkabaz. 'Bazen,' dedi William, 'ardımızda bıraktığımız şeylerin nereye gittiğini *-bir yerlere* gitmeleri gerek çünkü, biliyorsun- merak ediyorum, dökülen saçlar, kestiğimiz tırnaklar...' 'Gene içmişsin,' dedi hok-

kabaz pek önemsemeden. Pantolonunu özenle katladı, William'a yataktan kalkmasını, pantolonunu minderin altına yerleştireceğini söyledi. William bir iskemlenin üzerine oturdu, hokkabaz işine devam etti; baldırlarındaki kıllar dikeldi, dudaklarını büzdü, yumuşak elleri usul usul kıpırdandı. 'Sadece mutluyum,' dedi William. 'Hiç göstermiyorsun,' dedi ağırbaşlı, yaşlı adam. 'Sana bir tavşan satın almama izin verir misin?' diye sordu William. 'Gerekirse kiralarım,' dedi hokkabaz, 'gerekirse'yi bir türlü sonu gelmeyen bir kurdele gibi çekip uzatarak. 'Gülünç bir meslek,' dedi William, 'zıvanadan çıkmış bir yankesici, elçabukluğu marifet. Dilencinin kasketindeki kuruşlar, silindir şapkadaki omlet. Her ikisi de birbirinin eşi, anlamsız.' 'Hakarete alışığız,' dedi hokkabaz. Sakin bir tavırla ışığı söndürdü, William yolunu el yordamıyla bularak dışarıya çıktı. Odasında, yatağın üzerinde duran kitaplar yerlerinden kıpırdamaya niyetli görünmüyorlardı. Soyunurken içine gün ışığı vuran bir çamaşır odasının yasak mutluluğunu düşündü; su mavidir, bilekler kıpkırmızı. Anne'den gömleğini yıkamasını rica etse miydi? Onu gerçekten kızdırmış mıydı acaba? Bir gün evleneceklerine gerçekten inanıyor muydu? Masum gözlerinin altında, ışıltılı derinin üzerindeki solgun, minik çiller. Biraz çıkıkça olan sağ ön dişi. Yumuşak, ılık ensesi. Yeniden gözyaşlarının zorladığını hissetti. Onun başına da May, Judy, Juliette ve Augusta'nın başına gelenler mi gelecek, o da kora dönüşen aşkların yolunu mu tutacaktı? Yan odadaki dansöz kızın kapıyı kilitlediğini, yıkandığını, bir sürahiyi küt diye yere bıraktığını, inatla gırtlağını temizlediğini duydu. Tın! diye bir ses çıkararak düştü bir şey. Hokkabaz horlamaya başladı."

11

Sebastian'ın duygusal yaşamının en canalıcı noktasına doğru hızla yaklaşmakta olduğum ve karşı karşıya bulunduğum görevin solgun ışığında elimdeki işi artık sonuçlandırdığım duygusuna kapıldığım için biraz huzursuzum. Sebastian'ın yaşamının buraya kadar olan bölümü konusunda yeterince açık bir fikir verebildim mi, ayrıca yaşamının son bölümü hakkında da yeterince açık olabilecek miyim bilemiyorum. Yabancı deyimlerle boğuşmanın bunaltıcılığı, bir de edebiyatla hiç mi hiç uğraşmamış olmak, kişinin kendine büyük bir güven duymasına engel değil. Bundan önceki bölümlerde kimi yerlerde çuvallamış bile olsam yolumdan dönmeyeceğim; gizliden gizliye, Sebastian'ın hayaletinin çaktırmadan bana yardımcı olmaya çalıştığını da bildiğim için kararımda diretme gücü buluyorum.

Daha az soyut yardımlar da gördüm. Clare ile garip, yarım yamalak karşılaşmamızın hemen ardından telefonla aradığım şair P.G. Sheldron 1927 ile 1930 arasında Clare ile Sebastian'ı oldukça sık görmüştü; öğrenmek istediğim her şeyi anlatmaya hazırdı. Bir iki ay sonra -bu kitaba daha yeni

başlamıştım- beni Clare'in başına gelenlerden haberdar eden de o oldu. Oldukça sağlıklı ve normal bir genç kadın görünümündeydi, nasıl olmuştu da boş bir beşiğin yanı başında kan kaybından ölmüş gitmişti? *Başarı* kitabı adını haklı çıkardığında Clare'in nasıl sevindiğini anlattı bana. Bu seferki gerçekten bir *başarıydı* çünkü. Nefis bir kitap nasıl olmuş başarısızlığa uğramıştı da en az onun kadar nefis olan bir başkası hak ettiği ilgiye kavuşmuştu, bunun nedeni her zaman bir giz olarak kalacak. Sebastian birinci kitabında da olduğu gibi küçük parmağını bile oynatmamış, *Başarı*'yı müjdelemek ve beğendirmek için en ufak bir yardım istememişti. Bir kupür ajansı Sebastian'a övgü dolu örnekler yağdırmaya başladığında ne ajansa abone olmaya ne de nazik eleştirmenlere teşekkür etmeye yanaştı. Bir kitaptan söz etmekle sadece görevini yerine getiren bir adama gönül borcunu belirtmek Sebastian'a yakışıksız geliyordu; bundan da öte, böyle bir şey yansız bir yargının serin dinginliğinde ılık, insani bir yan aramak anlamına da geldiğinden bir küfür niteliği taşıyordu. Dahası bir kere teşekkür etmeye görsün, adam araya girecek suskunluklardan alınmasın diye ondan sonra yazdığı her satır için birer birer teşekkür etmek zorunda kalacaktı. En önemlisi de arada öylesine nemli, bunaltıcı bir sıcaklık üreyecekti ki şu ya da bu eleştirmenin bütün bilinen dürüstlüğüne karşın, gönül borcu altında kalan yazar, eleştirmenin kendisine duyduğu kişisel yakınlığın usulca işin içine karışmadığından emin olamayacaktı.

Günümüzde ün denen şey, övgüyü gerçekten hak eden bir kitabın saçtığı tükenmez pırıltıyla karıştırılacak kadar sıradan bir şey. Yine de ne olursa olsun Clare işin tadını çıkarmayı kafasına koymuştu. Sebastian'la görüşmek isteyen, Sebastian'ın ise kesinlikle görüşmek istemediği kişilerle görüşmeye can atıyordu. Yabancıların *Başarı*'dan söz ettiklerini duymak istiyordu; oysa Sebastian artık o kitaba karşı

özel bir ilgisi kalmadığını söylüyordu. Clare, Sebastian'ın bir edebiyat kulübüne girmesini, öteki yazarlarla bir arada olmasını istiyordu. Sebastian bir iki keresinde de kendi onuruna verilen bir yemeğe katılmak üzere kendini zorla kolalı gömleğe sokmuş, bir tek söz etmeden de gömleği çıkarmıştı. Kendini iyi hissetmiyordu. İyi uyuyamıyordu. Korkunç sinir buhranları geçiriyordu; bu sonuncular Clare'in hiç alışık olmadığı şeylerdi. Bir öğleden sonra, çalışma odasında bir yandan *Tuhaf Dağ* üzerinde çalışır bir yandan da nevraljinin kara yarları arasından dik, kaygan bir patika boyunca ilerlemeye çalışırken Clare içeri girdi, en sokulgan sesiyle bir ziyaretçiyi kabul edip edemeyeceğini sordu.

"Hayır," dedi Sebastian, o anda yazmakta olduğu sözcüğe doğru dişlerini gıcırdatarak.

"Ama saat beşte gelsin demiştin, hem..."

"İşte yaptın yapacağını," dedi Sebastian, dolmakalemini şaşkına dönen beyaz duvara fırlattı. "Bıraksan da rahat rahat çalışsam ne olur," diye gitgide yükselen bir sesle öyle bir bağırmaya başladı ki yan odada Clare ile satranç oynamakta olan P.G. Sheldon ayağa kalktı, kendi halinde küçük bir adamın beklediği koridora açılan kapıyı kapadı.

Ara sıra, deli gibi olur, dur durak bilmez bir hal gelirdi üzerine. Clare ve bir iki arkadaşıyla geçirdikleri bir akşamüstü, yemekten sonra ziyaretine gidecekleri kişiye oynanmak üzere küçük bir oyun düzenledi. Garip şey, Sheldon bu oyunun ne olduğunu tam olarak hatırlamıyordu. Sebastian gerçekten eğlendiği zamanlarda yaptığı gibi gülmüş, toprakları üzerinde dönerek yumruklarını birbirine vurmuştu. Oyun başlamak üzereydi, herkes çok istekli filandı, derken Clare telefon açıp bir taksi çağırdı; lame ayakkabıları pırıl pırıldı, çantasını da bulmuştu en sonunda, tam o sırada Sebastian birdenbire olup bitenle ilgilenmez oluverdi. Canı sıkılmış gibiydi, ağzını bile açmadan kızgın bir tavırla esnedi,

köpeği gezmeye çıkaracağını sonra da yatmaya gideceğini söyledi. O günlerde kara, küçük bir buldok köpeği vardı; sonraları hastalanmış, ortadan kaldırılması gerekmişti.

Tuhaf Dağ bitmişti, derken bunu *Siyahlı Albinolar* ve üçüncü ve son öykü olan *Ayın Öteki Yüzü* izledi. Bu sonuncusundaki sevimli öykü kişisini hatırlar mısınız? - Hani üç perişan yolcuya üç değişik biçimde yardımcı olan, tren bekleyen küçük, kendi halinde adamı? Bu Mr. Siller belki de Sebastian'ın yarattığı öykü kahramanlarının en canlısıdır, aynı zamanda *Işığın Kırıldığı Yer*'le *Başarı*'dan söz ederken açıklamaya çalışacağım "arayış teması"nın da en son örneğidir. O iki kitap boyunca yavaş yavaş gelişen belli bir düşünce, burada gerçeklik kazanır, ete kemiğe bürünür sanki; bu Mr. Siller gelir önümüzde yerlere kadar eğilir, her bir ayrıntısı yerli yerindedir, elle tutulacak kadar gerçek, benzersizdir; fırça kaşlar, alçakgönüllü bir bıyık, kolasız bir yaka, "kapı dinlerken faka bastırılmış kerli ferli bir beyefendinin inip kalkan bedenini" andıran bir âdemelması; kahverengi gözler, kocaman, iri burnun üzerindeki şarap rengi damarlar (ki bu burnu görenler "kamburunu nerede kaybetmiş acaba" diye kendi kendilerine sorarlar); küçük kara boyunbağı, eski şemsiye ("derin yaslara bürünmüş bir ördek"), burun deliklerindeki koyu renk kıllar; sonra şapkasını çıkardığında insanı şaşkına çeviren o pırıl pırıl kusursuzluk örneği... Ne var ki Sebastian'ın yazdıkları iyileştikçe kendisi kötüleşiyordu - özellikle de kitap aralarında. Sheldon'a bakılırsa yıllar sonra yazacağı son kitaptaki *(Kuşkulu Zambak)* dünya, daha o zamanlardan çevresindeki her şeye gölge düşürmeye başlamıştı. Romanlarıyla öyküleri parlak maskelerden, onu sanat serüveni aldatmacasıyla belli, kaçınılmaz bir sona doğru götüren sinsi kışkırtıcılardan başka bir şey değilmiş. Clare'den her zamanki kadar hoşlanıyordu mutlaka ama onda bir saplantı haline gelmeye başlayan ölümlü-

lük duygusu Clare ile olan ilişkisinin her zamankinden daha pürüzlü görünmesine yol açıyordu. Clare'e gelince, o iyi niyetli saflığıyla Sebastian'ın yaşamının gün ışığıyla bezeli bir köşesinde eğlenip durmuştu, oysa Sebastian orada bir an bile durmamıştı. Şimdi Clare geride kalmıştı, ona yetişmeye çalışsın mıydı yoksa onu geri çağırmaya mı kalkışsındı bilemiyordu. Kendini Sebastian'ın edebiyatla ilgili işlerini düzene sokma ve genelde yaşamını derli toplu tutma çabasına vererek neşeli bir didinmeye kaptırmış gidiyordu. Bir şeylerin yolunda olmadığını, Sebastian'ın hayal dünyası düzlemindeki yaşamından kopmanın tehlikeli olacağını hissetmişti kuşkusuz; ama gene de herhalde bunun geçici bir huzursuzluk olduğunu, "zamanla her şeyin yoluna gireceğini" düşünerek kendini avutuyordu. Benim onların ilişkisinin ince ayrıntılarım bilemeyeceğim doğaldır; kişi kesin olarak bilemeyeceği şeyleri tartışmamalı, bu bir; ikincisi de "seks" sözcüğündeki ıslıklı bayağılık, o sonundaki "-ks, -ks" diye çıkan kızışmış kedi çağrısı öylesine budalaca ki bu sözcüğün *gerçekten* anlamı var mı yok mu, bilemiyorum. Daha da ileri giderek, insana ilişkin bir sorunu irdelerken "seks"e özel bir konum tanımak, daha da kötüsü "cinsellik fikrinin" -eğer böyle bir şey varsa- her şeyi ele geçirip "açıklaması"na izin vermek ciddi bir mantık yanlışıdır diyeceğim. "Bir tek dalganın çatlaması 'dolunayı'yla 'yılan'ıyla bütün bir denizi açıklamaya yetmez; ne var ki kaya oyuntusunda biriken su da, Cathay'a uzanan elmas yansılı yol da 'su'dur" (*Ayın Öteki Yüzü*).

"Bedensel aşk, bir kere duyulduğunda ruhun bütün öteki bölgelerinde de yankılanan o aynı şeyin bir daha söylenmesinden başka şey değildir; üstelik de mutlaka *seksofon* öttürmek gerekmez söylemek için" (*Kayıp Eşya*, s.82). "Bütün nesneler aynı nesne dizgesine bağlıdır, çünkü insana özgü algılamanın birliği, bireyin birliği, eşya denen şey her neyse

eşyanın birliği, hepsi aynı şeydir. Gerçek olan tek sayı birdir, gerisi tekrardan başka bir şey değildir" (*aynı eser*, s.83). Güvenilir bir kaynaktan Clare'in yatakta Sebastian'a ayak uyduramadığını duymuş bile olsaydım, Sebastian'ın genel deki aksiliğiyle huzursuzluğunu açıklamak için bu hoşnutsuzluğunu öne sürmezdim. Ne var ki genelde her şeyden hoşnutsuzluk duyduğu için, yaşadığı aşkın renginden de hoşnutsuzluk duyuyor olabilirdi. Ayrıca hoşnutsuzluk sözcüğüne kesin anlamlar yüklemediğimi de unutmayın; Sebastian'ın yaşamının o dönemdeki hali sırf "yaşama sancısı" ya da "efkâr" olmaktan çok uzaktı. Onun bu hali ancak son kitabı *Kuşkulu Zambak* aracılığıyla anlaşılabilir. Kitap daha o zamanlar ufukları saran bir sisten başka bir şey değildi. Çok geçmeden çizgileri belirecek, bir kıyı olduğu anlaşılacaktı. 1929'da ünlü bir kalp uzmanı olan Dr. Oates, Sebastian'a Alsace'daki Blauberg'de bir ay geçirmesini öğütlemişti; orada uygulanan belli bir tedaviden birçok hastada başarılı sonuçlar alınmıştı. Sebastian'ın tek başına gitmesine karar verilmişti. Yola çıkmadan önce Miss Pratt, Sheldon, Clare ve Sebastian hep birlikte Sebastian'ın evinde çay içmişlerdi; Sebastian'ın çenesi düşmüştü, neşeliydi. Hatta Clare bavulunu toplarken titizlenip durduğundan Clare'in kendi buruşuk mendilini de eşyaları arasına karıştırdığını söyleyip iğnelemişti. Sonra Sheldon'ın kol yenine doğru atılmış (kendisi hiç kol saati takmazdı), saate şöyle bir göz atmış, daha bir saati olmasına karşın birden eli ayağı birbirine dolanmaya başlamıştı. Clare onu trene kadar geçirme önerisinde bulunmamıştı; hoşlanmadığını bilirdi. Sebastian onu alnından öpmüş, Sheldon da bavulunu taşımasına yardım etmişti. (Sebastian'ın pek ortalarda görünmeyen bir temizlikçi kadınla yakındaki lokantadan yemek getiren garson dışında hizmetçi kullanmadığını bilmem söylemiş miydim?) Sebastian gittiğinde üçü bir süre sessiz sedasız oturmuşlardı.

Clare ansızın çaydanlığı masaya koydu ve: "O mendil onunla birlikte gitmek istedi, bundaki gizli anlamı değerlendirmek niyetindeyim," dedi.

"Aptallık etme," dedi Mr. Sheldon.

"Neden etmeyecekmişim?" diye sordu Clare.

"Aynı trene yetişmek istediğini söylemek istiyorsan..." diye söze başladı Miss Pratt.

"Neden olmasın," diye tekrarladı Clare. "Kırk dakikam var. Bir koşu eve gider, bavuluma bir iki şey koyar, bir taksiye atladığım gibi..."

Yaptı da. Viktorya Garı'nda neler oldu bilinmiyor ama bir iki saat sonra Clare, evine dönen Sheldon'ı arayıp oldukça dokunaklı, kesik bir kahkahayla Sebastian'ın tren gardan ayrılıncaya kadar bile beklemesini istemediğini bildirdi. Bilmem neden, onun elinde bavulu istasyona gelişini, alaylı bir gülümsemeyi biçimlemek üzere dudaklarını aralayışını, miyop gözleriyle tren pencerelerinden içeriye bakışını, onu arayışını, sonra buluşunu gözümün önüne getirebiliyorum; belki de önce Sebastian gördü onu. Clare "Merhaba, geldim işte," demiş olmalı canlı bir sesle, belki de gereğinden biraz fazla canlı bir sesle.

Bir iki gün sonra Sebastian Clare'e yazdığı mektupta bulunduğu yerin çok sevimli olduğunu, kendini şaşılacak kadar iyi hissettiğini bildirmişti. Bunu bir suskunluk izlemiş, ancak Clare merak ettiğini bildiren bir telgraf yolladığında Sebastian'dan Blauberg'deki tatilini biraz kısalttığını, eve dönmeden önce bir hafta Paris'te kalacağını söyleyen bir kart gelmişti.

Hafta sonuna doğru beni telefonla aradı, birlikte bir Rus lokantasında yemek yedik. Onu 1924'ten beri görmemiştim, sene 1929'du. Yıpranmış ve hasta gibiydi; daha yeni berberden çıkmış olmasına karşın yüzünün solgunluğundan olacak tıraşı uzamış gibi görünüyordu. Ensesinde pembe flasterle yamanmış bir yanık vardı.

Bana bir iki soru sorduktan sonra, konuşmayı sürdürmekte zorluk çekti. Son karşılaşmamızda yanında gördüğüm sevimli kıza ne olduğunu sordum. "Ne kızı?" diye sordu. "Haa, Clare. Evet iyi, iyi. Evli gibiyiz."

"Biraz tohuma kaçmış bir halin var," dedim.

"Öyle bile olsa umurumda değil. Mantı yer misin?"

"Mantının tadını hâlâ hatırlıyor olman şaşılacak şey," dedim.

"Neden hatırlamayacakmışım?" dedi soğuk bir sesle.

Bir iki dakika konuşmadan yemek yedik. Sonra kahvelerimiz geldi.

"Gittiğin yerin adı ne demiştin? Blauberg mi?"

"Evet, Blauberg."

"İyi miydi bari?"

"İyi dediğin şeye bağlı bu," dedi ve esnemesini bastırmaya çalışırken çeneleri kıpırdadı. "Özür dilerim," dedi. "İnşallah trende alırım uykumu."

Birden bileğime atıldı, çekiştirdi.

"Sekiz buçuk," dedim.

"Telefon etmem gerek," diye mırıldandı, elinde peçetesiyle lokantanın öbür ucuna gitti. Beş dakika sonra geri geldiğinde peçetesini yarı yarıya cebine sokuşturmuştu. Çekip çıkardım.

"Buraya bak," dedi. "Çok özür dilerim, yola koyulmam gerek. Randevum olduğunu unutmuşum."

"Lokantalardaki insanların," diye yazar Sebastian Knight *Kayıp Eşya*'da, "kıpır kıpır çevrede dolanan, kendilerine yemek getiren, paltolarına numara veren, kendilerine kapıyı açan esrarengiz insanlara hiç dikkat etmediklerini düşündükçe hep üzülürüm. Bir keresinde bir iki hafta önce birlikte yemek yediğim bir işadamına bize şapkalarımızı veren kadının kulaklarına pamuk tıkalı olduğunu söylemiştim. Şaşırmış görünmüş ve kadını görüp görmediğini bile hatır-

lamadığını söylemişti. Acele bir yere yetişmesi gerektiği için taksi şoförünün tavşan dudağını göremeyen kişi benim gözümde kendine saplantılı bir manyaktan başka bir şey değildir. Çoğu zaman kalabalığın arasındaki çikolata rengi bir kızın belli belirsiz aksayan ayağına dikkat edenin ben, sadece ben olduğumu fark ettiğimde körlerle deliler arasında yaşadığımı düşündüğüm olmuştur."

Lokantadan çıkıp sıra sıra duran taksilere doğru yürürken çipil gözlü, yaşlı bir adam başparmağını ıslattı, ya Sebastian'a ya bana ya da her ikimize birden, dağıtmakta olduğu yazılı ilanlardan birini uzattı. Ben de o da, adamın uzattığını almadan, bir öneriyi geri çeviren somurtuk uyurgezerler gibi, dosdoğru ileriye bakarak yürümeyi sürdürdük. "Eh, Allahaısmarladık," dedim Sebastian'a, o taksiye el ederken.

"Londra'da bir gün ziyaretime gel," dedi, omzunun üzerinden arkaya baktı. "Bir dakika," diye ekledi, "olmadı bu. Dilenciyi geri çevirdim..." Yanımdan ayrıldı, çok geçmeden elinde küçük bir kâğıt parçasıyla geriye döndü. Kâğıdı atmadan önce dikkatle okudu.

"Seni gideceğin yere götüreyim mi?" diye sordu.

Benden bir an önce kurtulmak istediğini sezdim.

"Hayır, teşekkür ederim," dedim. Şoföre verdiği adresi duyamadım ama acele etmesini söylediğini hatırlıyorum.

Londra'ya dönüşünde... Hayır, anlatının ipi burada kopuyor, bağlamak için başkalarının yardımını istemeliyim gene.

Clare bir şeyler olduğunu ilk bakışta fark etmiş miydi? Bu şeylerin ne olduğunu hemen anlayabilmiş miydi? Sebastian'a neler sorduğunu, onun da nasıl cevaplar verdiğini, bunun üzerine Clare'in neler söylediğini tahmin etmeye çalışmalı mıyız? Çalışmamalıyız belki de... Sheldon onları Sebastian'ın dönüşünden hemen sonra görmüş, Sebastian'da bir gariplik olduğunu fark etmişti. Ama önceleri de zaman zaman gariplikler olurdu Sebastian'da...

"Çok geçmeden kaygılanmaya başladım", dedi Mr. Sheldon. Clare'i kenara çekmiş, Sebastian'ın sağlığının yerinde olup olmadığını sormuştu: "Sebastian mı?" demişti Clare, usul usul yüzüne yayılan korkunç bir gülümsemeyle, "Sebastian delirdi. İyice delirdi," diye tekrarlamış, solgun gözlerini iri iri açmıştı.

"Benimle konuşmuyor artık," diye eklemişti alçak sesle.

Derken Sheldon Sebastian'ı gördüğünde ona da neler olup bittiğini sordu:

"Üstüne vazife mi senin?" diye sordu Sebastian, kötücül bir vurdumduymazlıkla.

"Clare'i severim," dedi Sheldon, "neden öyle ruh gibi ortalarda dolaşıp durduğunu da bilmek isterim." (Clare her gün Sebastian'ın evine geliyor, hiçbir zaman oturmadığı, akla hayale gelmeyecek köşelere ilişiyordu. Bazen şekerleme bazen de Sebastian'a bir boyunbağı getiriyordu. Şekerlemeler yenmiyor, boyunbağı bir iskemlenin arkasında cansız asılı kalıyordu. Sanki bir hayaletmişçesine Sebastian'ı delip geçer olmuştu. Sonra geldiği gibi sessizce solup kayboluyordu.)

"Evet," dedi Sheldon, "öt bakalım ahbap. Ne yaptın ona?"

12

Sheldon ondan hiçbir şey öğrenemedi. Ne öğrendiyse Clare'in kendisinden öğrendi; bu da hiç denecek kadar azdı. Sebastian Londra'ya döndükten sonra Blauberg'deki tanıştığı bir kadından Rusça yazılmış mektuplar almaya başlamıştı. Kadınla aynı otelde kalmışlardı. Başka bir şey bilinmiyordu.

Altı hafta sonra (1929 Eylül'ünde) Sebastian yeniden İngiltere'den ayrıldı ve bunu izleyen yılın ocak ayına kadar ortalarda görünmedi. Nerede olduğunu kimse bilmiyordu. Sheldon, "âşıklar genellikle oraya gittiği için" İtalya'ya gitmiş olabileceğini öne sürdü. Ne var ki bu varsayımında pek de ısrar etmedi.

Sebastian, Clare ile son bir kere konuşup birtakım şeyleri açıkladı mı yoksa yola çıkarken ona bir mektup mu bıraktı, orası bilinmiyor. Clare geldiği gibi sessizce çıkıp gitti. Oturduğu evden taşındı; ev Sebastian'ın dairesine çok yakındı. Kasım ayının kasvetli bir gününde Miss Pratt, iş bulduğu sigorta bürosundan eve doğru yürürken siste rastladı ona. Bunu izleyen günlerde iki kadın birbirleriyle oldukça sık

görüşür oldular ama Sebastian'ın adı pek ender anılıyordu. Beş yıl sonra Clare evlendi.

Sebastian'ın bu sıralarda yazmaya başladığı *Kayıp Eşya* onun edebi keşif yolculuğunun durak noktalarından biri sayılır; bir derleme toparlama, gidilen yol üzerinde kaybedilen nesnelerle kişilerin dökümü, çeşitli tutumların düzene kavuşturulması; karanlıkta otlayan eğersiz atların çınlayan nal sesleri; bir kamp ateşinin ışıltısı; gökyüzünde yıldızlar. Kitapta uçak kazasıyla ilgili kısa bir bölüm vardır (pilot ve bir tanesi dışında bütün yolcular ölmüştür); kazayı atlatan tek kişi, yaşlıca bir İngiliz bey, çiftçinin biri tarafından kaza yerinden biraz ötede, oturduğu taşın üzerinde bulunur. Kamburunu çıkarmış oturmaktadır - bir sefalet ve acı tablosudur. "Çok canınız acıdı mı?" diye sorar çiftçi. "Hayır," diye karşılık verir İngiliz, "dişim ağrıyor. Bütün yol boyunca ağrı çektim." Bir tarlada şuraya buraya saçılmış yarım düzine kadar mektup bulunur; bir posta torbasından arta kalanlar... Bunlardan iki tanesi son derece önemli iş mektuplarıdır; üçüncüsü bir kadına yollanmıştır ama, "Sayın Bay Mortimer, 6 tarihli mektubunuza cevap olarak..." diye başlayan bir sipariş söz konusu edilir; dördüncüsü doğum günü tebriğidir; beşincisi gizini çelik bir toplu iğne gibi bir dolu yavan gevezeliğin saman yığını arasına gizlemiş casusun mektubudur; sonuncusu da bir ticaret şirketinin adresine yollanmış ama içinde yanlış mektup, bir aşk mektubu bulunan zarftır. "Bu aklımızı başımıza getirecek sevgilim. Kır eğlentimiz sona erdi; karanlık yolda engebeler var, arabadaki çocukların en ufağı ise hastalanmak üzere. En sıradan bir sersemin bile söyleyebileceği şeyi söyleyeceğim sana; cesur olmalısın. Hoş, sana destek ya da avuntu olsun diye ağzımdan çıkacak her şey biraz 'muhallebimsi' olacak ya, sen anlarsın ne demek istediğimi. Sen ne demek istediğimi hep anladın. Seninle yaşam güzeldi; hem güzel derken

kumrular, zambaklar geliyor aklıma, kadifeler; o ortadaki yumuşacık pembe 'd', sonra dilinin o uzun, duraksamalı 'e'ye doğru kıvrılarak çıkıvermesi. Birlikte sürdürdüğümüz yaşamda ses uyumu vardı; artık paylaşamayacağımıza göre ölüp gidecek olan bütün o küçük şeyleri düşündükçe sanki biz de ölüp gitmişiz gibi geliyor. Kim bilir, belki de öyledir. Bilir misin, mutluluğumuz büyüdükçe köşeleri daha bir belirsizleşti, çerçevesi eridi sanki, derken bütün bütüne kaybolup gitti. Seni sevmekten vazgeçmiş değilim; ama içimde bir şeyler öldü, sisin içinde seni göremiyorum artık... Bütün bunlar şiir... Sana yalan söylüyorum. Ödü patlamış bir korkağım ben. Lafı ağzında geveleyen şairden daha büyük korkak olamaz. Neler olup bittiğini anlamışsındır, herhalde; şu Allahın cezası 'öteki kadın' klişesi var ya. Onunla o kadar mutsuzum ki - inan bana doğru bu. Sanırım işin bu yönü konusunda söylenecek başka bir şey kalmadı.

"'Aşk'ta temelden yanlış bir şeyler olduğu düşüncesinden bir türlü kurtulamıyorum. Dostlar kavga eder, birbirlerinden uzaklaşırlar, yakın akrabalar da öyle, ama 'aşk'a yapışıp kalan bu yürek sızısı, bu duygu yükü, bu ölümcüllük yok mu... 'Dostluk'ta bu lanetlenmiş surat yoktur hiç. Neden, nedir bu aşktaki şey? Seni sevmekten vazgeçmedim ama o hayal meyal, sevgili yüzünü öpmek artık elimden gelmediği için ayrılmamız gerek, ayrılmak zorundayız. Niye böyledir bu? Bu ısrarlı kendine özgüllük nedendir? Kişinin binlerce dostu olabilir ama aşk yoldaşı sadece bir tanedir. Benim söylemek istediğimin haremlerle filan ilgisi yok; dans etmekten söz ediyorum, beden eğitiminden değil. Sanır mısın ki koca bir Türk dört yüz karısından her birini benim seni sevdiğim kadar sevsin? Bilir misin, ağzımdan 'iki' sözü çıktı mı sevmeye başlamışımdır artık, ardı kesilmez bunun. Bir tek gerçek sayı vardır; bir. Ve galiba bu benzersizliğin en güzel imgesi de aşktır.

"Elveda, bahtsız sevgilim. Seni hiçbir zaman unutmayacak, senin yerini hiç kimseye vermeyeceğim. Senin tertemiz aşkım olduğuna, bu öteki tutkumun da bir ten komedisinden başka bir şey olmadığına yeminler edip seni kandırmaya çalışmak anlamsız olur. Her şey 'ten'dir, her şey tertemizdir. Ne var ki bir tek şu gerçek; seninle mutlu oldum, şimdi ötekiyle sürünüyorum. Yaşam böyle sürüp gidecek. Bürodaki çocuklarla şakalaşıp midem ekşiyinceye kadar öğle yemeklerinin tadını çıkaracak, romanlar okuyacak, şiir yazacağım, bir gözüm hep tahvil fiyatlarında olacak - genel olarak her zaman davrandığım gibi davranmayı sürdüreceğim. Ama sensiz mutlu olacağım anlamına gelmiyor bu... En ufak şeyler bile bana seni hatırlatacak -yastıkları kabartıp kül karıştıracağı ile konuştuğun odalarda mobilyalara bakınca takındığın hoşnutsuz yüz, birlikte bulup çıkardığımız ufak tefek ayrıntılar- sen olmadan bunlar bana diğer yarısı sende olan bir deniz kabuğu ya da bir meteliğin yarısı gibi gelecek. Elveda. Git buradan, uzaklaş. Yazma bana. Charlie ile ya da piposunu dişlerinin arasına sıkıştırmış herhangi efendiden bir adamla evlen. Şimdi unut beni, ama sonra işin acı yönü unutulduğunda yeniden hatırla. Bu kabarıklık bir gözyaşı lekesi değil. Dolmakalemim bozuldu, bu leş gibi otel odasında bir tükenmezle yazıyorum. Sıcaklık korkunç. O eşek Mortimer'ın deyimiyle 'olumlu bir sonuca' vardırmam gereken işi de kıvıramadım. Sende bir iki tane kitabım kalmış galiba - neyse önemi yok. *Lütfen*, bana yazma. L."

Bu uydurma mektuptan yazarına özgü kimi şeyleri çıkarırsak, mektupta Sebastian'ın Clare'e beslediğini, hatta dile getirdiğini düşünebileceğimiz birçok duygunun söz konusu edildiğini görürüz. Sebastian'ın en abartılı roman kişilerini bile kendi aklından geçirmiş olabileceği kimi düşünceler, izlenimler ya da isteklerle donatmak gibi garip bir huyu vardı. Roman kahramanının mektubu belki de Clare'le olan

ilişkileri konusunda bazı gerçekleri dile getirdiği bir çeşit şifreydi. Ne var ki sanatını böylesine şaşırtıcı -benim gibi ille de yazarın ardına saklandığı gerçek kişiyi görme isteğinde olanlar için şaşırtıcı- bir biçimde kullanabilen başka bir yazar söyle deseniz söyleyemem. Düşsel bir kimliğin pırıltısında kişisel gerçeğin ışığını algılamak zor iştir ama anlaşılması daha da zor olanı kâğıda geçirdiği sırada kimi şeyleri gerçekten içinde hisseden birinin aynı zamanda uydurma ve azıcık saçmasapan roman kişileri -hem de sürekli olarak aklını uğraştıran konulardan- yaratabilmesi gerçeğidir.

Sebastian 1930 başlarında Londra'ya döndü ve çok ciddi bir kalp krizinden sonra yataktan çıkamaz oldu. Nasıl oldu bilmem, bence en kolay okunan kitabı *Kayıp Eşya*'yı yazmayı sürdürebildi. Neyse, şimdi anlatacaklarımdan Clare'in onun edebiyat dünyasıyla olan ilişkilerini düzenleyen tek sorumlu kişi olduğu sonucunu çıkarmanızı isterim. Clare çekip gittikten sonra söz konusu ilişkiler arapsaçına döndü. Sebastian çoğu kereler durumunun ne olduğunu, şu ya da bu yayımcıyla olan ilişkilerinin tam olarak ne yönde ilerlediğini bilmiyordu. Kafası öyle karışmış, öylesine beceriksizleşmişti ki bir tek ad ya da adresi bile hatırlayamıyordu. Neyi nereye koyduğunu öyle sık unutur olmuştu ki en saçmasapan aksiliklerle karşılaşmaya başlamıştı. Ne tuhaf, Clare'in o şımarıkça unutkanlığı Sebastian'ın işlerini yoluna koyarken birden saydamlaşır, yönünü bulurdu; ama işte şimdi her şey birbirine dolaşmıştı. Sebastian daktilo kullanmayı hiçbir zaman öğrenmemişti, o yaştan sonra öğrenemeyecek kadar da tedirgindi. *Tuhaf Dağ* aynı anda iki Amerikan dergisinde birden yayımlanmaya başladı; Sebastian nasıl olup da aynı şeyi iki ayrı adama satmayı başardığını hatırlayamıyordu. Bir de *Başarı*'yı film yapmak isteyen adamla başı derde girmişti; adam Sebastian'a romanın kısaltılmış ve "daha dramatikleştirilmiş" bir uyarlaması için

peşin para ödemişti. Sebastian böyle bir şeye dünyada razı gelmeyeceği gibi mektuplarını da son derece dikkatsizce okuduğundan böyle bir isteğin söz konusu olduğunu fark etmemişti. *Işığın Kırıldığı Yer* yeniden basılmıştı, ondan da haberi yoktu. Çağrılara cevap bile vermiyordu. Telefon numaralarında yanıldığı ortaya çıkıyor, üzerine şu ya da bu telefon numarasını karaladığı zarfları arayıp bulmak onu bir kitap bölümünü yazmaktan daha çok yoruyordu. Derken -aklı başka yerdeydi çünkü; ortalarda görünmeyen hanımının izini sürüyor, onun çağrısını bekliyordu- çok geçmeden beklenen çağrı gelecek ya da kendisi daha fazla beklemeye katlanamayacak, Roy Carswell'in ona rastladığı günkü gibi kendisine büyük gelen paltosuna bürünmüş, avurtları çökük bir adam olarak ayağında terlikleri bir Pulman vagonuna biniyor olacaktı.

Mr. Goodman'ın ortaya çıkışı bu sıralara rastlar. Sebastian yavaş yavaş edebiyatla ilgili bütün işlerini onun ellerine bırakmış, böyle becerikli bir sekreter bulmuş olmaktan dolayı da büyük ferahlama duymuştu. "Genellikle," diye yazar Mr. Goodman, "onu somurtuk bir kaplan gibi yatağına uzanmış bulurdum" (*Kırmızı Başlıklı Kız*'daki başına gecelik takkesi geçirmiş kurtu hatırlatmıyor mu bu size?)... "Ömrümde," diye devam ediyor başka bir paragrafta, "böylesine kendi kabuğuna çekilmiş bir varlık daha görmemiştim... Knight'ın bilinçli ya da bilinçsiz olarak öykündüğü Fransız yazar Mösyö Proust'un da kimi kereler böyle kaygısız, 'ilginç' pozlara bürünmeyi sevdiğini duymuştum..." Daha ileride: "Knight pek cılızdı; solgun bir yüzü, kadınsı bir işveyle sergilemeyi sevdiği ince elleri vardı. Bir keresinde bana sabah banyosuna yarım şişe Fransız parfümü boşaltmayı yeğlediğini söylemişti, gene de bütün bunlara karşın tuvaleti oldukça özensizdi... Çoğu çağdaş yazarlar gibi Knight da kendini pek beğenirdi. Onu bir iki kere kestiği

kupürleri defterine yapıştırırken yakalamıştım; büyük olasılıkla kitapları hakkında çıkan eleştirilerdi, masasında kilitli duran güzel ve pahalı bir deftere yapıştırıyordu, gözümün insani zaaflarının meyvesine ilişmesinden biraz utanıyordu herhalde... Sık sık dışarıya giderdi; yılda iki kere yanılmıyorsam - büyük olasılıkla Şen Paris'e kaçıyordu... Ama yolculuklarına çıkarken çok gizemli tavırlar takınır, Byron'ın bunaltısına öykünen pozlara girerdi. Kıta Avrupa'sına yaptığı yolculukların sanatsal programının bir bölümünü oluşturduğundan eminim... tam bir 'pozcu'ydu."

Sıra daha derin sorunlar üzerindeki görüşlerini bildirmeye gelince Mr. Goodman dört başı mamur zırvalar döktürmeye başlar. "Sanatçı Knight'la çevresindeki o güldür güldür dünya arasındaki ölümcül uçurumu" -çember şeklinde bir uçurum olsa gerek- göstermek ve açıklamak derdindedir. "Knight'ın çevresine uyum sağlayamaması onun sonu olmuştur," diye bir çığlık atar Mr. Goodman ve tuşlara bastıra bastıra üç nokta koyar. "Darda kalmış insanlığın, acılarıyla yaralarına merhem olması bile, derdine bir parça deva olsun diye yazarlarıyla düşünürlerinden medet umduğu bir çağda, çevresinden elini eteğini çekmek bağışlanmaz bir suçtur... Bir deniz feneri ya da radyo istasyonu işlevi görmedikçe 'fildişi kuleler' hoşgörülmez... Böylesi bir çağda... yakıcı sorunlar kapımıza dayanmışken... ekonomik sarsıntılar... bir çuval gibi fırlatılmış... aldatılmış... sokaktaki adam... gitgide artan, buyurgan... işsizlik... önümüzdeki süper dünya savaşı... aile yaşamının ortaya çıkan yeni sorunları... seks... evrenin yapısı." Görüldüğü gibi Mr. Goodman'ın ilgi alanı geniş. "Oysa Knight," diye sözüne devam eder, "çağdaş sorunların tek bir tanesiyle bile ilgilenmemeyi kesinkes kafasına koymuştu... Şu ya da bu harekete katılması, tarihi önem taşıyan bir toplantıda hazır bulunması ya da öteki ünlü yazarlarla birlikte ölümsüz bir gerçeğin anla-

tımını ya da büyük bir eşitsizliğin kınanmasını amaçlayan bir bildiriyi imzalaması istendiğinde... benim bütün üstelemelerim hatta yalvarmalarıma karşın hiç düşünmeden 'hayır' cevabını verirdi... Evet, son (ve en anlaşılmaz) kitabında gözlerini dünyaya çevirmiştir... ama seçtiği bakış açısı ve gözlemlediği özellikler ciddi bir okurun ciddi bir yazardan doğal olarak beklemek durumunda olduklarından bütünüyle farklıdır... Sanki okur bütün vicdani içtenliğiyle yaşama ve dev boyutlarda bir düzene bakmaktadır da, bir sürü laf kalabalığından sonra görüp görebildiği ancak pencerenin pervazındaki sinek ölüsü olmuştur... Ne zaman genel ve dirimsel ilgilere yönelik olduğu için ilgimi çeken bir kitaba dikkatini çeksem çocukça bir edayla, 'göz boyacılık' der ya da buna benzer bütünüyle ilgisiz bir söz söylerdi... 'Solitude' adı verilen yalnızlık çeşidini dünyaya tepeden bakmakla, handiyse güneş sözcüğünün Latincesi 'sole' ile karıştırmıştı. Bunun sadece karanlık bir kuytu olmaktan ileriye gitmediğini bilemedi... Ama aşırı duyarlı bir kişi olduğundan (parmaklarımı çıtlattığımda -kafam bir şeyle meşgulken edindiğim kötü bir alışkanlık- nasıl hemen yerinden sıçrayıverdiğini hatırlarım) bir şeylerin yolunda gitmediğinin de farkındaydı... gitgide 'yaşam'dan koptuğunu... içinde yaşadığı güneş odasının elektriklerinin gün gelip çalışmayacağını... biliyordu. Öfkeli bir gençken içerisinde bulunduğu dünyaya karşı ciddi bir delikanlının tepkisi olarak takındığı ve daha sonraları yazar olarak başarı kazandığı günlerde şık bir maske haline getirdiği düşkünlükler artık yeni ve iğrenç bir gerçek olmuş çıkmıştı. Göğsündeki yaftada 'ben yalnız bir sanatçıyım' yazmıyordu artık; görünmez eller bunu 'ben körüm' yazısına çevirmişti."

Mr. Goodman'ın gevezeliği konusunda yorum yapmaya kalkışmak okuyucumun anlayışına hakaret olacaktır. Eğer Sebastian kör idiyse, sekreteri havlayıp tasmasını çekiştiren

yol gösterici rolünü pek büyük bir hevesle benimsemiş kuşkusuz. 1933'te Sebastian'ın portresini yapan Roy Carswell, bana Sebastian'ın Mr. Goodman'la olan ilişkilerini anlatırken gülmekten kırıldığını hatırladığını söylemişti. O kendini beğenmiş herif işgüzarlığı iyice ele almamış olsaydı Sebastian ondan kurtulmak için gene de bir şeyler yapmayacaktı herhalde. 1934'te Sebastian Roy Carswell'e Cannes'dan bir mektup yollamış, Goodman'ın *Tuhaf Dağ*'ın Swann baskısındaki bir bölümü çıkardığını rastlantı sonucu (kitaplarını tekrar tekrar okumazdı) fark ettiğini bildirmişti. "Herifi defettim," diye de eklemişti. Mr. Goodman bu küçük ayrıntı konusunda sessiz kalmayı yeğliyor. Dağarcığındaki izlenimleri tüketip Sebastian'ın ölümünün gerçek nedeninin "hem insan hem de sanatçı olarak bir sıfır olduğunun bilincine ermesi" olduğu sonucuna vardıktan sonra, hiç utanmadan başka bir meslek dalını seçtiği için Sebastian'ın sekreterliğinden ayrıldığını söylüyor. Goodman'ın kitabından bir daha söz etmeyeceğim. Bitmiştir o iş.

Oysa Roy Carswell'in yaptığı resmine bakarken gözlerindeki bütün hüzne karşın Sebastian'ın hafifçe göz kırptığını görür gibiyim. Ressam bu gözlerin nemli, koyu yeşille gri arası rengini, daha da koyu renkle çevrelenmiş kenarlarını, gözbebeğinin çevresini saran belli belirsiz altın tozunu büyük bir başarıyla yakalamış. Kapakları ağır ve belki biraz da kızarık, yalazlı gözbebeklerinin üzerinde bir ya da iki damar çatlamış olabilir. Bu gözler ve yüzün kendisi berrak suya bakan Narsis'inkiler gibi resmedilmiş; çökük avurtlarda, yüzmekten vazgeçip kendini suyun üzerinde sırt üstü süzülmeye bırakmış bir su örümceğinin neden olduğu, pek belli belirsiz bir ürperti seziliyor. İnatla önüne bakan bir adamınki gibi kırışmış, düşüncelere dalmış alnın üzerine kurumuş bir yaprak gelip yerleşmiş. Bunun üzerine düşen yerdeki dağınık kara saçlar gene suyun ürpertisiyle bozul-

muş ama ıslak güneş ışığı alnın üzerine düşen bir tutam saça yansımış. Düz kaşların arasına gelen yerde derin bir çizgi, derken burnundan sıkı sıkıya kapalı esmer dudaklara doğru inen yerde bir çizgi daha... Resimde bu baştan daha fazlası görünmüyor. Boynu ve enseyi gölgeleyen koyu renk, yarı saydam bir bulut, bedenin üst kısmı yavaşça uzayıp gidiyormuş duygusunu veriyor. Arka planda gizemli bir mavilik, bir köşede birbirlerinin içine girmiş dallardan oluşan nazlı bir dantela. Sebastian suda kendine böyle bakıyor işte.

"Arkasından ya da üzerinden bakan bir kadın hayal meyal seçilsin isterdim - bir elin gölgesi belki de... bir şey... ama sonra resim yapmak yerine öykü anlatmaktan korktum."

"Galiba hiç kimse bir şey bilmiyor o kadın hakkında. Sheldon bile."

"Yaşamını tuzla buz etti, bu kadarı da olayı özetliyor değil mi?"

"Hayır, ötesini de bilmek istiyorum. Yoksa sizin resimdeki gibi eksik kalacak Sebastian. A, evet resim çok güzel, tıpatıp benzemiş, suyun üzerinde süzülen o örümceğe de bayıldım. Hele dibe vuran aksak ayaklı gölgesi. Ama bu yüz sadece rastlansal bir izdüşüm. Herkes suya bakabilir."

"Ama onun suya bakmakta herkesten daha başarılı olduğu bir gerçek değil mi?"

"Evet, demek istediğinizi anlıyorum. Ama gene de o kadını bulmalıyım. Sebastian'ın evriminin eksik parçası o, onu ele geçirmeliyim - bilimsel bir gereklilik bu."

"Bu resim üzerine bahse girerim ki onu bulamayacaksınız," dedi Roy Carswell.

13

Önce bu kadının kim olduğunu öğrenmeliydim. Aramaya nereden başlasaydım acaba? Elimde ne gibi veriler vardı? 1929 yılının Haziran'ında Sebastian Blauberg'deki Beaumont Oteli'nde kalmış, onunla orada tanışmıştı. Kadın Rus'tu. Başka ipucu yoktu.

Sebastian'ın postanın azizliklerine duyduğu tepkiyi ben de paylaşırım. Kısacık bir mektubu yazmak, önce zarf sonra da doğru adresi arayıp bulmak, pulu satın almak, mektubu postalamak (bir de acaba altına imzamı attım mı diye düşünüp durmak) yerine, binlerce mil yol tepmek bana daha kolay gelir. Dahası kurcalamaya kalkıştığım bu nazik sorunda yazışma söz konusu olamazdı. 1 Mart 1936'da bir ay kadar İngiltere'de kaldıktan sonra bir seyahat bürosuna başvurdum ve Blauberg yoluna koyuldum.

Üzerleri boylu boyunca beyaz bir sisle örtülü dimdik kavakların belli belirsiz süzülüp durduğu sulak tarlalara baktım, demek ki buralardan o da geçti diye düşündüm. Yumuşacık, boz renkli bir dağın eteklerine kırmızı kiremitli küçük bir kent sinivermişti. Rayların öte yanma taşınmış bir vagon-

da yaslı yaslı böğüren görünmez ineklerin bulunduğu yitik, küçük istasyonun vestiyerine yol çantamı bıraktım, hafif bir yokuş çıkarak, ıslak toprak kokan bir parkın ötesinde kümelenmiş otellerle sanatoryumlara doğru ilerledim. Ortalıkta pek az insan vardı, "turist mevsimi" değildi, derken otelin kapalı olabileceğini düşündüm, yüreğim ağzıma geldi.

Kapalı değildi, buraya kadar şansım yaver gitmişti.

Otel, bakımlı bahçesi, tomurcuklanmış kestane ağaçlarıyla oldukça şirin görünüyordu. İçinde elli kişiden fazlasını barındıramayacak gibiydi - bu beni yüreklendirdi; olasılıkları mümkün olduğunca aza indirmek istiyordum. Otel müdürü sakalı özenle seyreltilmiş, kadife gibi yumuşak kara gözlü kırlaşmış saçlı bir adamdı. Acele etmeksizin işe koyuldum.

Önce müteveffa kardeşim, ünlü İngiliz yazarı Sebastian Knight'ın burada geçirdiği tatilden çok hoşnut kaldığını, benim de yazı bu otelde geçirmek istediğimi söyledim. Belki bir oda tutsam, gizlice içeri sızsam, deyim yerindeyse "otelin içine karışsam" daha iyi olacaktı, sonra da öğrenmek istediğim şeyi sormayı daha uygun bir zamana bırakabilirdim; ama nedense işi ayaküstü çözümlemenin daha iyi olacağını düşündüm. Evet, dedi, 1929'da otellerinde kalan ve her sabah banyo almak isteyen bir İngiliz bey hatırlıyordu.

"Pek dost canlısı değildi, değil mi?" dedim sahte bir kayıtsızlıkla, "Hep yalnızdı galiba?"

"Şey, sanırım babasıyla gelmişti," dedi otel müdürü, pek emin değildi.

Son on yıl boyunca Beaumont Oteli'nde kalan üç ya da dört İngiliz'i birbirinden ayırdetmek üzere bir süre uğraştık durduk. Sebastian'ı hiç de açık seçik hatırlamadığı anlaşılıyordu.

"Açık konuşalım," dedim üstümdeki yükten kurtularak, "kardeşimin dostu olan ve onunla aynı sıralarda burada kalan bir hanımın adresini öğrenmek istiyorum."

Otel müdürü kaşlarını hafifçe havaya kaldırdı, fena çuvalladım galiba diye geçirdim içimden.

"Neden?" dedi. ("Eline biraz para mı sıkıştırsam?" diye bir düşünce çaktı kafamda.)

"Bakın," dedim. "İstediğim bilgiyi bulmak için katlanacağınız zahmetlerin karşılığını ödemeye hazırım."

"Ne bilgisi?" diye sordu. (Budala, kuşkucu bir moruktu - bu satırları okumaz inşallah.)

"Acaba," diye devam ettim sabırlı bir sesle, "Mr. Knight'la aynı günlerde, yani 1929 Haziran'ında burada kalan bir hanımın adresini bulma konusunda bana yardımcı olmak inceliğini gösterir miydiniz?"

"Hangi hanım?" diye sordu, sesinde Lewis Carroll'ın tırtılını andıran bir karşı koyma tonu vardı.

"Adından emin değilim," dedim sinirli bir sesle.

"Peki benden onu bulmamı nasıl beklersiniz?" dedi, omuzlarını silkti.

"Hanım Rus'tu," dedim. "Belki de bir Rus hanım -*genç* bir hanım- hatırlıyorsunuzdur, şey, evet... belki de güzel bir hanım."

"*Nous avons eu beaucoup de jolies dames**" diye cevap verdi adam benden gitgide uzaklaşarak. "Nasıl hatırlayabilirim ki?"

"Bakın," dedim, "bunun en kolay yolu defterlerinize bir göz atmak ve 1929 Haziran'ına kayıtlı olan Rus adlarını bulup çıkarmak olacaktır."

"Defterde birçok Rus adı bulunacaktır," dedi, "aradığınızın hangisi olduğunu bilmiyorsanız aralarından nasıl bulup çıkaracaksınız?"

"Adlarla adresleri verin," dedim çaresiz bir sesle, "gerisini bana bırakın."

(*) Buradan çok güzel hanımlar geldi, geçti - ç.n.

Derin bir soluk aldı ve başını salladı.

"Hayır," dedi.

"Defter tutmadığınızı mı söylemek istiyorsunuz?" dedim sakin bir sesle konuşmaya çalışarak.

"Yoo, defter tutmasına tutuyorum," dedi. "İşim bu gibi konularda son derece düzenli olmayı gerektiriyor. Evet, evet adların hepsi kayıtlı."

Odanın arka tarafına doğru yürüdü, kocaman kara kaplı bir cilt bulup çıkardı.

"İşte," dedi, "1935 Temmuz'unun ilk haftası... Profesör Ott ve karısı, Albay Samain..."

"Buraya bakın," dedim. "1935 Temmuz'u beni ilgilendirmiyor. Benim istediğim..." Defteri kapadı ve eski yerine götürdü.

"Sadece size göstermek istedim ki," dedi bana sırtını dönerek, "şunu göstermek istedim ki [tık diye bir kilit kapandı], düzenli olarak defter tutarım."

Masasına geri geldi, kurutma kâğıdının üzerinde duran bir mektubu aldı, ikiye katladı.

"1929 yazı," diye yalvardım. "Neden istediğim sayfaları göstermiyorsunuz bana?"

"Bakın," dedi "âdetten değildir. Bir kere, hiç tanımadığım birinin, müşterim olmuş ve olacak kişileri rahatsız etmesini istemem. İkincisi, adını söylemekten kaçındığınız bir kadını bulma konusunda bu kadar istekli olmanıza anlam veremiyorum, üçüncüsü de - başımın derde girmesini istemiyorum. Köşedeki otelde 1929 yazında İsviçreli bir karı koca intihar etmişlerdi," diye de yersiz bir bilgi ekledi.

"Son sözünüz bu mu?" diye sordum.

Evet anlamında başını salladı ve saatine baktı. Topuklarımın üzerinde döndüm ve kapıyı ardımdan çarparak kapadım -en azından çarparak kapamaya çalıştım- kapı, çarpılmaya karşı koyan ve Allahın cezası hidrolik kapılardandı.

Ağır ağır yürüyerek istasyona döndüm. Bu park. Sebastian, ölürken şu sedir ağacının altındaki taş sırayı hatırlamıştı belki de. Ötedeki dağın göğe karşı yükselen kıvrımı unutulmaz bir geceyi noktalamış olabilirdi. Burası içinde koyu renkli bir mücevherin kaybedildiğini bildiğim bir çöp yığınıydı tümüyle. Başarısızlığım anlamsızdı, korkunçtu, bana acı veriyordu. Düşlerdeki boşuna girişimler gibi ayaklarımda kurşun ağırlığı... Kaybolup giden şeyler arasında, el yordamıyla çaresiz aranışlar... Geçmiş neden bu kadar başına buyruktu?

"Peki şimdi ne yapacaktım?" Öylesine hevesle giriştiğim yaşamöyküsü, son kavşaklardan birinde birden solgun sisler içinde kaybolmuştu; tıpkı aklımdan geçirdiğim vadi gibi. Bu işi burada bıraksam da ne olursa olsun kitabı yazsa mıydım? İçinde ölü bir nokta bulunan bir kitap. Yarım bırakılmış bir resim - böğrüne oklar saplanmış azizin renklendirilmemiş kollarıyla bacakları.

Kaybolduğum, gidecek hiçbir yerim olmadığı duygusuna kapılmıştım. Sebastian'ın son sevgilisinin adını bulmanın başka hiçbir yolu kalmadığını bilecek kadar kafa yormuştum bu konu üzerinde. Adı! O yağlı, kara sayfaları bir elime geçirsem o adı hemen tanıyacakmışım gibi geliyordu. Bu işin peşini bıraksam da, hâlâ gerek duyduğum ve nereden bulacağımı da çok iyi bildiğim öteki bir iki küçük ayrıntının peşine mi düşseydim?

Beni ağır ağır Strasbourg'a geri götürecek olan yerel trene bindiğimde kafam karmakarışıktı. Belki oradan İsviçre'ye geçerdim. Ama hayır, başarısızlığımın sızım sızım sızlayan acısını bir türlü unutamıyordum; elimdeki İngilizce gazeteye gömülmeye ne kadar uğraşsam da olmuyordu; sadece İngilizce okuyarak, deyim yerindeyse, yazacağım kitap için hazırlık yapıyordum... Ama kişi aklmda böylesine yarım yamalak duran bir şeyin neresinden tutabilirdi ki?

Kompartımanda yalnızdım (bu çeşit trenlerin ikinci mevki vagonlarında genellikle böyle olur), ama bir sonraki istasyonda, fırça kaşlı küçük bir adam içeriye girdi, gırtlaktan konuştuğu Fransızcasıyla Kıta Avrupası usulü selam verdi, geçip karşımdaki yere oturdu. Tren günbatımına doğru yoluna devam etti. Birdenbire karşımdaki yolcunun bana gülümsemekte olduğunu fark ettim.

"Çok güzel hava," dedi, melon şapkasını çıkarınca pembe, kel kafası ortaya çıktı. "İngiliz'siniz mi?" dedi başını sallayıp, gülümseyerek.

"Eh, evet, şu an için öyle," dedim.

"Görüyorum, *gördüm* İngiliz dergi okuduğunuz," dedi parmağıyla göstererek - sonra aceleyle bej renkli eldivenini çıkarıp tekrar parmağıyla gösterdi (bir şeyi eldivenli işaret parmağıyla göstermenin ayıp olduğunu söylemişlerdi herhalde). Bir şeyler mırıldanıp başımı öte yana çevirdim; trende çene çalmaktan hoşlanmam, hele o anda hiç mi hiç istemiyordum. Bakışımın yönünü izledi. Alçalmakta olan güneş, tren şakırtılar şukurtularla yanından geçerken yavaşça dönen, önce kocaman bacalarından birini sonra ötekini gözler önüne seren bir yapının sayısız pencerelerini alev alev tutuşturmuştu.

"Bu," dedi küçük adam "*Flambaum ve Roth*, büyük *fabrik*, fabrika. Kâğıt."

Kısa bir sessizlik oldu. Derken kocaman, parlak burnunu kaşıdı ve bana doğru eğildi.

"Ben gitti," dedi, "Londra, Manchester, Sheffield, Newcastle." Boşta kalan parmağa baktı.

"Evet," dedi. "Oyuncak işi. Savaş önce. Biraz da ben futbol oynadı," diye ekledi, belki de yanından geçtiğimiz, olduğu yerde iki öksüz gibi yüz yüze bakışan kaleleriyle duran futbol alanına baktığımı görmüştü - kalelerden birinin yan direği yoktu.

Göz kırptı; küçük bıyığı bir titredi.

"Biliyorsunuz mu, bir keresinde," dedi ve sessiz kahkahalarla iki büklüm oldu. "Biliyorsunuz mu, bir keresinde topu avuttan kaleye atıyorum, *atmıştım*."

"Hıım," dedim bitkin bir sesle, "gol oldu mu bari?"

"Rüzgâr yaptı gol. Robinsonnada oldu."

"Ne oldu?"

"Robinsonnada - nefis bir numara demek... Evet.... Yolunuz uzun?" diye pek kibar bir sesle üsteledi.

"Eh," dedim, "bu tren Strasbourg'dan öteye gitmediğine göre?"

"Hayır; şey demek istiyorum - genel olarak demek istiyorum. Yolcusunuz mu?"

"Evet," dedim.

"Ne yolcusu?" diye sordu, başını yana eğerek.

"Şey, geçmiş yolcusu galiba," diye cevap verdim.

Anlamış gibi başını salladı. Sonra bana doğru eğilerek dizime dokundu ve: "Bakın ben satıyor deri -biliyorsunuz hani- deri top, başkaları oynasın diye. Eski deri! Tavsız değil! Köpek tasmaları filan da, bunun gibi şeyler."

Yeniden hafifçe dizime dokundu. "Ama eskiden," dedi, "geçen sene, dört geçen sene, polistim - yok, yok tam şey değil, tam... Sivil polis. Biliyorsunuz mu?"

Birden ilgilenmiş gibi baktım ona.

"Durun bakayım," dedim, "aklıma bir fikir geldi."

"Evet," dedi, "Yardım istiyorsanız, iyi deri de var, *cigarette-étui*, kayış, tavsiye, boks eldiven..."

"Beşincisi, belki de birincisi," dedim.

Yanındaki koltukta duran melon şapkayı aldı, dikkatle başına koydu (ademelması bir inip bir çıkıyordu), sonra ışıl ışıl bir gülümsemeyle ağzımdan bir bir laf almaya koyuldu.

"Adım Silbermann," dedi ve elini uzattı. Sıktım ve kendi adımı söyledim.

"Ama bu İngiliz ad değil," diye bağırdı dizine bir şaplak indirerek. "Bu Rus ad! *Gavrit paruski?* Başka Rus kelimeler biliyor ben... Dur! Evet! *Kukalka* - küçük bebek!"

Bir an sessiz kaldı. Bana verdiği esini kafamda evirip çevirdim. Özel bir dedektif bürosuna mı başvursaydım acaba? Bu küçük adamın kendisi de işime yarayabilir miydi?

"*Riba!*" diye bağırdı. "Bir tane daha. Balık, değil mi? Ve... Evet, *Brat, miliy brat* - sevgili kardeşim."

"Düşünüyordum da," dedim, "şey, belki de içinde bulunduğum sıkıntıyı size anlatsam..."

"Hepsi bu kadar," dedi içini çekerek. "Ben konuşuyor [parmaklar yeniden sayıldı] Litvanyaca, Almanca, İngilizce, Fransızca [gene bir parmak açıkta kalmıştı]... Unuttum, Rusça. Bir zamanlar. Hem de nasıl!"

"Acaba şey de bilir miydiniz?.." diye söze giriştim.

"Her şey," dedi, "Deri-kayış, cüzdan, not defter, tavsiyeler..."

"Tavsiyeler," dedim. "Biliyor musunuz birinin izini bulmaya çalışıyorum da... Kendisiyle hiçbir zaman karşılaşmadığım ve adını da bilmediğim bir Rus hanım. Bütün bildiğim belli bir süre için Blauberg'deki belli bir otelde kalmış olduğu."

"Aaa, güzel yer," dedi Mr. Silbermann, "çok güzel" - ciddi ciddi onayladığını belirtmek üzere dudaklarının kenarlarını aşağıya doğru büzdü. "İyi su, gezi yerleri, gazino. Ne yapmamı istiyorsunuz?"

"Bakın," dedim, "önce bu gibi durumlarda ne *yapılabileceğini* öğrenmek isterdim."

"Kendi haline bırakın kadını," dedi Mr. Silbermann, birdenbire.

Derken başını öne uzattı ve fırça kaşları kıpırdadı.

"Unutun onu," dedi. "Kafanızdan fırlatıp atın. Tehlikeli ve gereksiz." Pantolonumun dizine fiske vurup bir şeyi temizledi, başını salladı, geriye yaslandı.

"Ona boş verin siz," dedim. "Sorun nasıl yapacağım, neden yapacağım değil."

"Her 'nasıl'ın bir 'neden'i vardır," dedi Mr. Silbermann. "Onun resmini, şey fotoğrafını buluyorsunuz, *buldunuz*, şimdi de kendimizi şey, *kendisini* bulmak istiyorsunuz öyle mi? Aşk bu değil. Hıh! Yüzeyde!"

"A, hayır," diye bağırdım, "öyle değil. Neye benzediği konusunda en ufak bir fikrim bile yok. Ama nedir biliyor musunuz, kardeşim o kadını sevmişti, ben de bana kardeşimi anlatmasını istiyorum. Bu kadar basit!"

"Üzücü!" dedi Mr. Silbermann ve başını salladı.

"Onun hakkında bir kitap yazmak istiyorum," diye devam ettim, "yaşamına ilişkin her ayrıntı ilgilendiriyor beni."

"Hastalık olduğu ne idi?" diye sordu Mr. Silbermann boğuk sesiyle.

"Kalp," diye cevapladım.

"*Kalpp* - kötü. Çok uyarı alır insan... çok... genel... genel..."

"Ölüm öncesi genel kostümlü provaları gibi. Evet, haklısınız."

"Evet, kaç yaş?"

"Otuz altı. Annesinin soyadını kullanarak kitaplar yazmıştı. Knight. Sebastian Knight."

"Şuraya yaz," dedi Mr. Silbermann bana içinden gümüş rengi bir kurşunkalem çıkan pırıl pırıl, pek yeni bir not defteri uzatarak. Tık-tık-tık diye bir ses çıkartarak sayfayı güzelce yırttı, cebine koydu, defteri tekrar bana uzattı.

"Beğendiniz, ha?" dedi hoşnut etmek isteyen bir gülümsemeyle. "İzin verin, bir küçük armağana..."

"Gerçekten," dedim, "bu çok nazik..."

"Bir şey değil, bir şey değil," dedi elini sallayarak. "Evet, istediğiniz ne şimdi?"

"İstediğim," dedim, "1929 Haziran'ında Beaumont Oteli'nde kalmış olan herkesin tam listesi. Kim olduklarına dair bilgi de istiyorum, özellikle kadınların. Adreslerini istiyorum. Rus asıllı bir kadının başka ad ardında gizlenmediğinden emin olmak istiyorum. Bunların arasından en akla yakın olanı ya da olanları seçecek ve..."

"Onlarla görüşmeye çalışacaksın," dedi Mr. Silbermann başını sallayarak. "İyi, çok iyi. Bütün otellerdeki baylar buramda, yani şey *burada*... [Avucunu gösteriyordu] kolay olacak. Adresiniz lütfen."

Başka bir not defteri, bu kez oldukça aşınmış bir tane çıkardı; defterin üzerleri karalanmış sayfaları sonbahar yaprakları gibi dökülüp duruyordu. Ondan haber alıncaya kadar Strasbourg'dan ayrılmayacağımı ekledim.

"Cuma," dedi. "Altı, tam tamına."

Derken bu olağanüstü küçük adam koltuğuna çöktü, kollarını kavuşturdu, gözlerini kapadı, sanki işi bağlamıştık da konuşmamız oracıkta sona ermişti. Bir sinek saçsız tepesini kolaçan etti, o aldırmadı. Strasbourg'a kadar kestirdi. Orada ayrıldık.

"Buraya bakın," dedim el sıkışırken. "Ücretinizi söyleyin bana... Yani demek istiyorum ki uygun bulduğunuz her neyse ödemeye hazırım... Hem belki de paranızı peşin istersiniz."

"Kitabınızdan yollarsınız bana," dedi küt parmaklarından birini havaya dikerek, "Bir de masraflar olursa onları ödersiniz," diye ekledi ağzının içinde geveleyerek. "Mutlaka ödersiniz."

14

Aralarında Sebastian'ın adının (S. Knight, 36 Meşe Bahçeleri, Londra, S.W.) tuhaf bir biçimde sevimli ve yitik durup durduğu kırk iki isimlik listeyi ele geçirişim işte böyle oldu. Bütün adların yanma adreslerin de yazılmış olması beni hoş bir şaşkınlığa düşürmüştü; Silbermann Blauberg'e gidenlerin çoğunun orada öldüğünü açıklamaya girişti hemen. Kim oldukları bilinmeyen kırk bir kişiden otuz yedi kadarı, küçük adamın deyişiyle "söz konusu edilemezlerdi." Evet, bunların üçü (evlenmemiş kadınlar) Rus adları taşıyorlardı ama bu kadınların ikisi Alman biri de Alsace'lıydı; aynı otelde sık sık kalmışlardı. Bir de kimin nesi olduğunu çıkaramadığımız Vera Rasine adlı bir kız vardı; ama Silbermann kızın Fransız olduğundan kesinlikle emindi; hatta kız dansözdü ve Strasbourg'lu bir bankerin metresiydi. Sonra bir de üzerinde pek düşünmeden geçiverdiğimiz Polonyalı bir çift vardı. Bu "söz konusu olmayan" grubun öteki üyeleri, yani otuz bir kişinin yirmisi yetişkin erkeklerdi; bunların sadece sekizi evliydiler ya da karılarını yanlarında getirmişlerdi (Emma, Hildegard, Pauline vesaire); Silbermann bun-

ların hepsinin de orta yaşlı, saygın ve her şeyden önce de Rus asıllı olmadıklarına yemin ediyordu.

Böylece elimizde dört ad kalıyordu.

Adresi Paris'te olan Matmazel Lydia Bohemsky. Sebastian'ın tatilinin başlarında otelde dokuz gün kalmıştı, müdür onun hakkında hiçbir şey hatırlamıyordu.

Madam de Rechnoy. Sebastian'ın Paris'e doğru yola çıkışının arifesinde o da aynı kente gitmek üzere otelden ayrılmıştı. Müdür onun şık giyimli genç bir kadın olduğunu, çok bol bahşiş verdiğini hatırlıyordu. Addaki "de"nün kibarlık taslayan bir Rus tipini çağrıştırdığını biliyordum. Gerçekte Rus adının önüne Fransızca *particule* koymak sadece anlamsız değil yasaktı da. Serüven meraklısı bir kadın olsa gerekti; züppenin birinin karısı da olabilirdi.

Helene Grinstein. Ad Yahudi adıydı ama "-stein" ekine karşın Alman Yahudisi değildi. "Grin" kelimesindeki doğal "u"nun yerini alan "i", bu ismin Rus kökenli olduğunu düşündürüyordu. Sebastian'ın otele inişinden bir hafta önce gelmiş, üç gün daha fazla kalmıştı. Müdür güzel bir kadın olduğunu söylüyordu. Otele bir kere daha gelmişti, Berlin'de oturuyordu.

Helene von Graun. Bu gerçek bir Alman adıydı. Ama müdür otelde kaldığı sırada birçok kereler Rusça şarkılar söylediğinden emindi. Dediğine göre nefis, kontralto bir sesi vardı kendisi de baş döndürücü güzellikteydi. Toplam bir ay kalmış, Sebastian'dan beş gün önce Paris'e gitmek üzere yola çıkmıştı.

Bütün bu ayrıntıları ve dört adresi özenle not ettim. Bu dört kadından herhangi biri benim aradığım kadın olabilirdi. Şapkasını, birbirine bitiştirdiği dizlerine yerleştirmiş orada oturan Mr. Silbermann'a içten teşekkürlerimi bildirdim. İçini çekti ve fare tüyü grisi eski tozluklarla süslenmiş küçük; kara çizmelerinin burunlarına dikti gözlerini.

"Bunu yaptım," dedi. "Çünkü bana *sempatik* geldiniz. Ama... [parlak kahverengi gözlerinde uysal bir yakarışla baktı bana] ama lütfen, bana kalırsa yararsız... Ayın karanlık yüzünü göremezsiniz. Lütfen bu kadını aramayınız. Geçmişte kalan geçmişte kalır. O erkek kardeşinizi hatırlamıyor."

"Ona bir güzel hatırlatacağım ben," dedim hain bir sesle.

"Siz nasıl bilirseniz," diye mırıldandı, omuzlarını dikleştirdi, paltosunu iliklediği. Ayağa kalktı. "İyi yolculuklar," dedi her zamanki gülümsemesiyle.

"A, biraz bekler misiniz Mr. Silbermann, görmemiz gereken bir hesap var. Size borcum nedir?"

"Evet, doğru ya," dedi, tekrar yerine oturdu. "Bir dakika!" Dolmakaleminin kapağını çıkardı, kâğıda bir iki sayı karaladı, kaleminin kapağıyla dişlerine vurarak bu sayılara baktı: "Evet, altmış sekiz frank."

"Durun," diye bağırdı. "Bu yanlış oldu. Unutmuşum... Size veriyorum, *verdiğim* o not defterini hatırlıyorsunuz mu?"

"A, evet," dedim, "hatta kullanmaya başladım bile. Şey bakın... düşündüm de..."

"O zaman altmış sekiz değil," dedi, yaptığı toplamayı aceleyle gözden geçirdi. "Sadece... sadece on sekiz, çünkü defterin fiyatı elli frank. Toplam on sekiz frank. Yol masrafları..."

"Ama," dedim, aritmetiği karşısında ağzım açık kalmıştı.

"Hayır, şimdi tamam oldu," dedi Mr. Silbermann.

Yirmi franklık bir madeni para bulup çıkardım; bıraksa büyük sevinçle yüz mislini vermeye hazırdım aslında.

"Şimdi," dedi, "size borcum... Evet, tamam... On sekiz artı iki yirmi eder." Kaşlarını çattı. "Evet, yirmi. Bu da sizin." Verdiğim parayı masanın üzerine koydu ve gitti.

Kitap bitince ona nasıl yollayacağımı bilmiyorum; o tuhaf, küçük adam bana adresini vermedi, kafam başka şey-

lerle öylesine doluydu ki ben de sormayı unuttum. Ama eğer *Sebastian Knight'ın Gerçek Yaşamı* eline geçerse yardımları için ona ne kadar çok şey borçlu olduğumu bilmesini isterim. Not defteri için de. Artık sayfaları iyice doldu, hepsi bitince içine koymak için yeni bir deste kestirmem gerekecek.

Mr. Silbermann gittikten sonra benim için sanki hiç yoktan var ettiği adresleri uzun uzun gözden geçirdim. Berlin adresiyle işe başlamaya karar verdim. Eğer bunda umduğumu bulamazsam Paris'teki üçlü olasılıkla uğraşabilirdim. Böylece uzun yolculuklara da çıkmamış olurdum; hem böylesi bir yolculuk en son kartımı oynadığımı bildiğim için daha da sinir bozucu olurdu. Buna karşılık ilk denemede şans yüzüme gülerse, o zaman... Ama neyse... Kader kararımı fazlasıyla ödüllendirdi.

Ön yüzü inşaat kerevetlerinden maskesiyle yarı yarıya gizlenmiş eski, çirkin bir eve yaklaşırken iri, sulu kar taneleri Batı Berlin'in Passauer Sokağı'na yanlamasına düşüyordu. Kapıcı odasının camını tıklattım, müslin perde kabaca çekildi, küçük pencere çarpılarak açıldı ve saçı başı dağınık yaşlı bir kadın homundanarak Frau Helene Grinstein'ın bu evde oturduğunu söyledi. Tuhaf, kısa bir ferahlama ürpertisi geçiverdi içimden, merdivenlerden yukarıya çıktım. Kapının üzerindeki pirinç levhada "Grinstein" yazıyordu.

Solgun, şiş suratlı, kara boyunbağlı sessiz bir oğlan beni içeriye aldı ve adımı bile sormadan döndü, koridordan aşağı doğru yürüdü gitti. Küçük antredeki askıda bir palto kalabalığı vardı. Masada iki ağırbaşlı silindir şapkanın arasında kardan ıslanmış bir demet krizantem duruyordu. Hiç kimsenin gelmediğini görünce kapılardan birine vurdum, derken iterek açtım, tekrar kapadım. Bir divanın üzerindeki köstebek kürkünden paltonun altına gizlenmiş yarı uyur yarı uyanık, koyu renk saçlı, küçük bir kız ilişti gözüme.

Bir an koridorun ortasında durup bekledim. Hâlâ karla ıslak duran yüzümü temizledim. Burnumu sildim. Kapıların biri yarı aralıktı. Rusça konuşan alçak sesler duydum. Bir çeşit kemerli geçitle birbirine eklenmiş iki büyük odada bir sürü insan oturuyordu. Ben içeri daldığımda biri ya da ikisi hafifçe dönüp bana baktılar ama bunun dışında odaya girişim en ufak bir ilgi uyandırmadı. Masada yarı yarıya içilmiş, çay dolu bardaklarla bir tabak dolusu kırıntı vardı. Köşelerden birinde bir adam gazete okuyordu. Masada gri şallı bir kadın yanağını avucuna yaslamış oturuyordu; bileğine bir damla gözyaşı düşmüştü. Divanda iki ya da üç kişi daha, gene sessiz sedasız oturuyorlardı. Demin uyurken gördüğüm kıza çok benzeyen küçük bir kız bir iskemleye kıvrılmış yatan köpeği okşuyordu. Başkalarının oturduğu ya da dolaştığı bitişik odada biri gülmeye ya da kesik kesik soluk almaya ya da buna benzer bir şey yapmaya koyuldu. Koridorda beni karşılayan çocuk elinde bir bardak suyla yanımdan geçti, Rusça Mrs. Helene Grinstein'la görüşüp görüşemeyeceğimi sordum.

"Elena Teyze," dedi oğlan bir koltuğa çökmüş oturan yaşlı bir adamın üzerine eğilen esmer, ince kadının sırtına doğru. Kadın yanıma geldi ve beni koridorun öte yanındaki küçük bir odaya buyur etti. Pek genç, minyon, pudralı yüzü ve şakaklarına doğru çekiliyormuş izlenimini uyandıran badem biçimli uysal gözleriyle çok zarifti. Üstünde kara bir kazak vardı, ensesi de elleri kadar zarifti.

"*Kak eta ujasna*... ne korkunç değil mi?" diye fısıldadı.

Budalalık edip uygunsuz bir zamanda rahatsız ettiğimden korktuğumu söyledim.

"Ah," dedi, "sandım ki..." Yüzüme baktı. "Oturun," dedi. "Sizi biraz önce cenazede gördüğümü sandım da... Hayır mı? Şey, kayınbiraderim öldü de... Yok, yok oturun. Korkunç bir gün geçirdik."

"Sizi rahatsız etmek istemem," dedim. "Gitsem daha iyi olacak... Sizinle bir akrabam konusunda görüşmek istemiştim de... Tanıdığınızı sandığım biri. Blauberg'den... ama önemi yok.."

"Blauberg mi? Oraya iki kere gittim," dedi, bir yerlerde telefon çalmaya başlayınca yüzü seğirdi.

"Adı Sebastian Knight'dı," dedim onun boyasız, taze, titreyen dudaklarına bakarak.

"Hayır, bu adı duymadım," dedi, "hayır."

"Yarı İngiliz'di," dedim, "kitap yazardı."

Başını salladı ve yeğeni olan somurtuk oğlanın açtığı kapıya döndü.

"Sonya yarım saat sonra geliyor," dedi oğlan. Kız olur anlamına başını salladı, oğlan çekildi.

"Aslını ararsanız o otelde hiç kimseyi tanımıyorum," diye devam etti. Eğildim ve tekrar özür diledim.

"Peki *sizin* adınız ne?" dedi bana nedense Clare'i hatırlatan yumuşak bakışlı, miyop gözlerini dikerek. "Söylemiştiniz yanılmıyorsam, ama beynim öyle bulanık ki bugün... *Ach*," dedi adımı söylediğimde. "Ama yabancı gelmiyor bu ad. St. Petersburg'daki düelloda ölen bu adda bir adam yok muydu? A, babanız demek? Anlıyorum. Bir dakika durun. Biri... geçen gün... biri o olaydan söz ediyordu. Ne garip... hep böyle olur, üst üste. Evet, Rosanovlar... Ailenizi, bütün olup bitenleri biliyorlardı..."

"Kardeşimin Rosanov adında bir okul arkadaşı vardı," dedim.

"Telefon rehberinden bulabilirsiniz onları," diye çabuk çabuk devam etti, "biliyor musunuz ben pek iyi tanımıyorum, bir yerlere bakıp bir şey bulmasını da hiç beceremem..."

Onu dışarıya çağırdılar, ben de tek başıma antreye doğru yürüdüm. Orada düşüncelere dalmış, yaşlıca bir beyi palto-

mun üzerine oturmuş puro içer buldum. Önce ne istediğimi pek anlamadı ama sonra uzun uzadıya özürler diledi.

Nedense aradığım kadının Helene Grinstein olmamasına üzülmüştüm. Elbet, o Sebastian'ı öylesine sersefil eden kadın olamazdı hiçbir zaman. O tip kızlar insanın yaşamını altüst etmezler - tam tersine yaşam kurarlar insana. Acıyla dolup taşan bir evi düzenli biçimde yönetmekle kalmıyor, bütünüyle konu dışı bir yabancının akla hayale sığmaz işlerine de kulak vermeye zaman buluyordu. Sadece beni dinlemekle kalmamış, bana sıcağı sıcağına izine düştüğüm bir ipucu da vermişti; görüştüğüm insanların Blauberg'le ya da kimliği bilinmeyen kadınla bir ilişkileri olmamasına karşın Sebastian'ın yaşamının en değerli sayfalarından birini derlemiştim. Benimkinden daha sistemli bir kafa, o bilgileri bu kitabın başına koyardı, ama çıktığım keşif yolculuğu kendi büyüsüyle kendi mantığını geliştirmeye başlamıştı (gerçi ara sıra yavaş yavaş bir düş olup çıktığını düşündüğüm de oluyordu); bu arayış kendi hayallerinin örgüsünü örmek için zaman zaman gerçeğin desenini de örnek aldığından doğru yolda olduğuma inanmak zorundayım, onun için de Sebastian'ın yaşamını anlatmaya çalışırken aynı ritmik ilmikleri izlemem gerekiyor.

Sebastian'ın toyluk çağındaki ilk aşk buluşmasını, son ve karanlık aşkının yankılarının yakınına bir yerlere koymakta garip bir uyum yok mu acaba? Yaşamındaki iki çizgi birbirini sorguluyor, aldıkları cevap ise aşkın ta kendisi; bir insanın gerçeğine de bundan daha fazla yaklaşılamaz herhalde. Sebastian on altı yaşındadır; kız da o yaştadır. Işıklar kararır, perde kalkar ve Rus taşrasında bir yaz görünümü gözler önüne serilir, killi, sarp kıyılarından birinin üzerinde boy atan koyu renkli köknarlar yüzünden yarı yarıya gölgeye karışmış bir ırmağın kıvrımı; kara köknarların koyu, kara yansıları neredeyse karşıki alçak, güneşli ve güzel kıyıya

kadar uzanmaktadır; o yakayı bataklık çiçekleri ve gümüşsü tüylerle kaplı otlar örtmüştür. İyice tıraş edilmiş başı açık, bol ipek gömleği öne ya da arkaya eğilişine göre kâh kürek kemiklerine kâh göğsüne yapışan Sebastian parlak yeşil boyalı bir kayığın küreklerini hazla çekmektedir. Dümende kız oturmaktadır ama bırakalım renksiz kalsın bu kız; sadece dış çizgileri belli olan, sanatçı tarafından renklendirilmemiş beyaz bir biçim... Koyu mavi yusufçuklar usulca sıçrayarak şuraya buraya uçsunlar, dümdüz nilüfer yapraklarına konsunlar. Adlar, tarihler ve hatta yüzler bile ırmağın daha dikçe olan kıyısındaki kırmızı killi toprağa yoğrulup karışmış olsunlar, hızla oraya buraya kaçışan kertenkeleler deliklere girip çıksınlar. Sebastian'ın dişleri parlamaktadır. Derken durup arkasına baktığında kayık bir ipek hışırtısıyla kaysın, sazlıklara girsin.

"Ne işe yaramaz kayıksın sen," diyor Sebastian.

Resim değişiyor, aynı ırmağın başka bir kıvrımı. Bir patika nehir kıyısına doğru iniyor, duruyor, duralıyor, dönüp kaba saba bir sıranın çevresine bir ilmek atıyor. Daha tam akşam olmamış ama havada altın rengi var ve su sinekleri artık erguvanları unutup tam ama tam anlamıyla kıpırtısızlaşan kavak yapraklarının arasına düşen güneş ışınının içinde yerel, basit bir dans tutturuyorlar.

Sebastian sıranın üzerine oturmuş bir defterden yüksek sesle İngilizce şiirler okuyor. Sonra birdenbire duruyor, biraz solunda kumral saçlı bir su perisinin suyun tam üzerinde süzüldüğü görülüyor, uzun saçları da ardı sıra süzülerek geliyor. Derken çıplak yüzücü karşı kıyıda karaya çıkıyor, başparmağının yardımıyla sümkürüyor, uzun saçlı köy papazıymış. Sebastian yanındaki kıza kitap okumayı sürdürüyor. Güneşten yanmış bir kolun bilekten dirseğe kadar pırıl pırıl ayva tüyleriyle bezenmiş dış kenarı bir yana, ressam o beyaz biçimi hâlâ renklendirmemiş.

Byron'ın düşünde olduğu gibi resim yeniden değişiyor. Şimdi gecedir. Gökyüzü yıldızlarla capcanlı. Yıllar sonra Sebastian, yıldızlara bakmanın onda örneğin karnı yarılmış bir hayvanın bağırsaklarına bakmak gibi insanı hasta eden, içini bulandıran bir duygu uyandırdığını söyleyecektir. Ama o sıralar Sebastian'ın bu düşüncesi henüz dile getirilmiş değildir. Her yer çok karanlık. Parkın içinde bir alan gibi görünen yeri seçmek olanaksız. Üst üste binmiş kara kütleler, bir yerlerde bir baykuş ötüyor. İçinde birdenbire küçük yeşilimsi bir yuvarlağın kıpırdanıverdiği karanlık dolu bir dehliz; bir kol saatinin fosforlu kadranı (Sebastian yetişkinlik yıllarında kol saatlerinden hep kaçınmıştır).

"Gitmek zorunda mısın?" diye soruyor Sebastian'ın sesi.

Son bir değişim; göç eden leyleklerin V biçimindeki uçuş düzeni; onların hardal rengi bir kayın ormanı kuytuluğunun ta üzerindeki turkuvaz mavisi göğe eriyip karışan, inler gibi ince ince ötüşmeleri. Sebastian hâlâ yalnız değildir, kesilmiş bir ağacın beyaz ve kül rengi gövdesine ilişmiştir. Bisikleti uzanmış dinlenmekte, tekerleğinin telleri eğrelti otlarının arasında pırıl pırıl parlamaktadır. Bir Camberwell Güzeli dokunup geçer ve kadifemsi kanatlarını yelpaze gibi açıp kapayarak çentikli bir kütüğün üzerine konar. Yarın kente geri dönülecek, okul pazartesi başlıyor.

"Bu kadarla mı kalacak? Neden bu kış birbirimizi göremeyeceğimizi söylüyorsun?" diye sorar Sebastian ikinci ya da üçüncü kere, cevap yok. "O üniversiteli çocuğa âşık olduğun doğru mu? - *vetovo studenta?*" Oturan kızın gölgesi, kolu ve bisiklet pompasıyla oynayan ince, esmer eli dışında hâlâ renklendirilmemiş durmaktadır. Gölge pompanın ucuyla yumuşak toprağın üzerine İngilizce "evet" yazar - her şey daha kolay olsun diye.

Perde iner. Evet, hepsi bu. Pek az, ama soluk kesici. Sebastian okulda yanındaki sırada oturan oğlana dönerek, "Ya

kız kardeşin nasıl?" diye soramayacaktır. Hâlâ arada sırada uğrayan yaşlı Miss Forbes'a, ders verdiği küçük kızı da hiç mi hiç soramaz artık. Ya gelecek yaz aynı patikalarda nasıl yürüyecek, günbatımını nasıl izleyecek, bisikletle ırmak kıyısına nasıl inecek? (Oysa bundan sonraki yaz büyük ölçüde fütürist şair Pan'a adanacaktır.)

Koşulların rastlansal bir çakışması sonucunda, beni Paris trenine bineceğim Charlottenburg istasyonuna götüren Nataşa Rosanov'un erkek kardeşi oldu. Şu anda iki oğlan annesi tombul bir kadın olan kız kardeşiyle Rusya denen düş ülkesinde geçen uzak yazdan konuşmak ne garipti değil mi, diye sordum. O, Berlin'deki işinden çok hoşnut olduğunu söyledi. Önceden de onu Sebastian'ın okul yılları konusunda konuşturmaya çalışmış, sonuç alamamıştım; tekrar denedim. "Belleğim iğrenç denecek kadar zayıf," diye cevapladı, "hem zaten böyle sıradan şeyler konusunda duygusal davranamayacak kadar çok işim gücüm var."

"A, elbet, kuşkusuz, kuşkusuz," dedim, "küçük, ilginç olaylar hatırınıza gelir belki, ne olursa olsun işime yarar..." Güldü. "Bakın," dedi, "kız kardeşimle daha demin saatlerce konuşmadınız mı? Geçmişe bayılıyor değil mi? Onu o günlerdeki haliyle kitabınıza koyacağınızı söylediğinizi anlattı; açıkçası dört gözle bekliyor."

"Lütfen, bir şeyler hatırlamaya çalışın," diye üsteledim inatla.

"Hatırlamadığımı söylüyorum, ne garip adamsınız. Yararı yok, hiç yararı yok. Kopya hazırlamak, ineklemek ya da öğretmenlere ad takmak gibi sıradan saçmalıklar dışında anlatılacak hiçbir şey yok. Hatırladığım kadarıyla iyi vakit geçirirdik... Ama kardeşiniz, biliyor musunuz... nasıl söyleyeyim... kardeşiniz okulda pek sevilmezdi..."

15

Okuyucumun da dikkatini çekmiş olabileceği gibi bu kitaba kendimden mümkün olduğu kadar az şey katmaya özen gösterdim. Kendi yaşamımın olaylarına pek değinmemeye çalıştım (gerçi şurada burada bir ipucu vermiş, araştırmalarımın dayanağını daha anlaşılır kılmaya çalışmış olabilirim). İşte öykümün bu noktasında da evimin barkımın olduğu kente, Paris'e döndüğümde karşılaştığım kimi iş sorunlarının üzerinde pek fazla durmamak kararındayım; bunların çıktığım keşif yolculuğuyla hiçbir ilişkisi yoktu, laf arasında bunlardan söz ediyorsam bu Sebastian'm son aşkını bulup çıkarmak için böylesi uzun bir tatilin getirebileceği kimi kişisel sıkıntıları nasıl bir kenara itiverdiğimi vurgulamak içindir.

Berlin'deki ipucundan başlamış olmama pişman değildim. En azından, Sebastian'm geçmişinin başka bir bölümüne beklenmedik bir bakış atma fırsatı ele geçirmiştim. Artık adlardan biri silinmiş olduğuna göre üç olasılık daha vardı elimde. Paris telefon rehberi, "Graun (von) Helene" ile "Rechnoy, Paul"ün (gördüğüm kadarıyla "de" yoktu)

elimdeki adreslere uyduğunu gösteriyordu. Bir koca ile karşılaşma olasılığı hoş değildi ama kaçınılmazdı. Üçüncü hanımdan, Lydia Bohemsky'den, hem her iki telefon rehberinde hem de adreslerin sokak adlarına göre dizildiği o şaheser Bottin rehberinde eser yoktu. Neyse, elimdeki adres onu bulmama yardımcı olabilirdi. Paris'i o kadar iyi tanıyordum ki üç adresi de aynı günde çözümlemek istiyorsam zamandan en iyi biçimde yararlanmak için hangi sırayı izlemem gerektiğini bir bakışta çıkarıverdim. Bu işe böyle aceleyle girişmemi yadırgayan okuyucularım olursa diye ekleyeyim, mektup yazmak kadar telefon etmekten de nefret ederim.

Çaldığım kapı ince uzun, perçemi alnına düşmüş bir adam tarafından açıldı; kollarını sıvamıştı, mintanının yakasında da pirinç bir düğme vardı. Elinde bir satranç taşı - kara bir at- vardı. Rusça selamladım.

"Girin içeri girin," dedi neşeyle, sanki beni bekliyormuş gibi.

"Adım şöyle, şöyle," dedim.

"Benimki de," diye bağırdı. "Pahl Pahliç Rehnoy," sanki pek sevimli bir şaka yapmış gibi bir kahkaha patlattı. "Buyurmaz mısınız," dedi, elindeki satranç taşıyla açık duran kapıyı göstererek.

Bir köşesinde dikiş makinesi duran alçakgönüllü bir odaya alındım, içeride pek hafif bir kurdele-keten kokusu vardı. İri yarı bir adam, üzerine taşları karelerine göre çok büyük olan, muşambadan bir satranç levhası yayılmış masaya yanlamasına ilişmişti. Ağzının kenarına sıkıştırdığı sigara ağızlığı öteki tarafı gösterirken kendisi de gözucuyla karelere bakıyordu. Dört ya da beş yaşlarında güzel bir oğlan çocuğu yere çömelmiş, çevresini küçük oyuncak arabalar sarmıştı. Pahl Pahliç kara atı küt diye masaya indirince taşın başı kopuverdi. Kara, başı dikkatle yerine vidaladı.

"Oturun," dedi Pahl Pahliç. "Bu kuzenim," diye de ekle-

di. Kara eğilerek selam verdi. Üçüncü (ve son) iskemleye oturdum. Çocuk yanıma geldi, kırmızılı mavili yepyeni bir kurşunkalem gösterdi.

"İstesem kaleni şimdi alırım senin," dedi Kara kötücül bir sesle, "ama çok daha iyi oynayacağım bu eli."

Vezirini kaldırdı ve incitmekten korkarcasına bir küme sarımtırak piyadenin ortasına yerleştirdi (piyadelerden birinin yerini bir yüksük tutuyordu).

Pahl Pahliç şimşek gibi atıldı ve filiyle veziri alıverdi. Sonra da gürültülü bir kahkaha attı.

"İşte şimdi," dedi Kara sakin bir sesle. Beyaz kahkahayla gülmeye son verdiğinde, "şimdi suyun ısındı senin. Şah, *yavrum benim*."

Beyaz, taşını geri almaya çalışıp da onlar o el üzerinde tartışadursunlar ben çevreme, odaya bir göz attım. Geçmişte bir Kraliyet Ailesi'nin portresi olan şey ilişti gözüme. Sonra birkaç yıl önce *moskoflanan* ünlü bir generalin bıyığı. Üç kişilik -koca karı ve çocuk- bir yatak görevi gördüğünü tahmin ettiğim karafatma kahverengisi sedirin fırlamış yaylarına da dikkat ettim. Bir an için geliş nedenim son derece anlamsız gözüktü bana. Nedendir bilmem Gogol'ün *Ölü Canlar*'ındaki Çiçikov'un garip ziyaretler dizisini hatırladım. Küçük oğlan benim için bir araba resmi çiziyordu.

"Emrinizdeyim," dedi Pahl Pahliç (kaybettiğini görmüştüm, Kara ise taşları eski bir karton kutuya dolduruyordu). Önceden dikkatle hazırladığım cümleleri söyledim; özetle, karısını görmek istediğimi, çünkü karısının bazı, şey... Alman dostlarımı tanıdığını söyledim. (Sebastian'ın adını vermekte acele etmekten çekiniyordum.)

"O halde biraz bekleyeceksiniz," dedi Pahl Pahliç. "Kentte işi var da. Neredeyse gelir herhalde."

Karısını o gün tek başına göreceğimi pek sanmamakla birlikte beklemeye karar verdim. Gene de usturubuyla so-

rulan birkaç sorunun onun Sebastian'ı tanıyıp tanımadığını hemen ortaya çıkaracağını düşünüyordum; sonra yavaş yavaş laf alabilirdim ağzından.

"Bu arada," dedi Pahl Pahliç, "bir yudum brendi *-konyaçku-* yuvarlayalım."

Çocuk, amcasının resimleriyle yeterince ilgilendiğimi görünce onun yanına gitti. Adam onu kucağına aldı ve inanılmaz bir el çabukluğuyla son derece güzel bir yarış arabası çizdi.

"Siz bir sanatçısınız," dedim - bir şey demiş olmak için.

Mutfakta bardak yıkayan Pahl Pahliç güldü ve omzunun üzerinden bağırdı: "Ah, tam takım dâhidir o. Amuda kalkıp keman çalar, üç saniyede iki telefon numarasını birbiriyle çarpar, adını elyazısıyla başaşağı yazar."

"Taksi de sürer," dedi çocuk cılız, kirli küçük bacaklarını sallayarak.

"Hayır, sizinle içki içmeyeceğim," dedi Kara Amca, Pahl Pahliç bardakları masaya koyarken. "Oğlanı biraz dolaşmaya çıkaracağım. Üstüne giyecek şeyi nerede?"

Oğlanın paltosu bulundu, Kara onu dışarıya çıkardı. Pahl Pahliç brendiyi boşaltırken şunları söyledi: "Bardaklar için kusura bakmayın. Rusya'dayken zengindim, on yıl önce Belçika'da yeniden zengin oldum ama sonra iflas ettim. Sağlığınıza."

"Karınız dikiş mi dikiyor?" diye sordum, konuyu başlatmış olmak için.

"A, evet terziliğe başladı," dedi mutlu bir kahkahayla. "Ben de dizgiciyim ama işten atıldım. Eminim bir iki dakikaya kalmaz geri döner. Alman dostları olduğunu bilmiyordum," diye de ekledi.

"Sanıyorum," dedim, "onunla Almanya'da tanışmışlar yoksa Alsace mıydı?" Büyük bir istekle bardağını dolduruyordu, bunun üzerine birden durdu ve ağzı açık bana bakakaldı.

"Korkarım yanlışınız var," diye bağırdı. "Dediğiniz ilk karım olmalı. Varvara Mitrofanna hiç Paris dışına çıkmadı - Rusya hariç elbet- buraya doğruca Sivastopol'dan Marsilya yoluyla geldi." Bardağını boşalttı ve gülmeye başladı.

"Ne iş bu," dedi beni yan gözle süzerek. "Sizinle daha önce karşılaştım mı? İlk karımı şahsen tanır mısınız?"

Başımı salladım.

"O zaman şansınız varmış," diye bağırdı. "Hem de ne şans. Ayrıca Alman dostlarınız sizi yanlış iz üzerine sürmüş, çünkü onu hiç bulamayacaksınız."

"Neden?" diye sordum, gitgide daha çok ilgileniyordum.

"Çünkü ayrılışımızdan hemen sonra, üstelik bu yıllar önceydi, onu tamamen gözden kaybettim. Kimi onu Roma'da görmüş, kimi İsveç'te - ama bundan bile emin değilim. Burada da olabilir, cehennemin dibinde de. *Bana* dert mi?"

"Onu nasıl bulabileceğim hakkında hiçbir fikriniz yok mu?"

"Hiç," dedi.

"Ortak tanıdıklar?"

"Hepsi de *onun* tanıdıklarıydı, benim değil-" diye cevapladı, omuzlarını silkti.

"Onun bir fotoğrafı falan da yok mu?"

"Buraya bakın," dedi. "Ne söylemeye çalışıyorsunuz siz? Polis mi düştü peşine? Çünkü, biliyor musunuz hani uluslararası bir casus olduğu ortaya çıksa hiç şaşmam. Mata Hari! Tam ona göre. Evet, tamamen. Hem sonra... Doğrusu bir kere alıştınız mı kolay kolay unutamayacağınız bir kızdır o. İliğimi kemiğimi kuruttu benim, hem de türlü türlü biçimlerde. Paramı ve ruhumu emdi bitirdi örneğin. Onu öldürürdüm ya... Anatole olmasaydı."

"O da kim?" diye sordum.

"Anatole mü? Ha, cellat Anatole. Buradaki giyotine bakan adam. Demek polisten gelmiyorsunuz. Hayır mı? Eh,

gerisi sizin bileceğiniz iş, değil mi ya. Ama kadın gerçekten deli etti beni. Biliyor musunuz onu Ostende'de tanıdım, dur bakayım, yıl 1927 - yirmi yaşındaydı o sıralar, yok yirmi bile değil. Başka birinin metresi olduğunu falan biliyordum ama aldırış etmedim. Yaşamak dendi mi aklma kokteyl içmek, saat dörtte esaslı bir yemek yemek, shimmy midir nedir o danstan etmek, Parisli züppeler arasında pek moda olduğu üzere genelevleri dolaşmak, pahalı giysiler almak, sonradan banyoda bulduğu bozuklukları hizmetçi kız çaldı diye rezalet çıkarmak gelirdi... İşte bunlar ve bunun gibi şeyler; hangi ucuz romanı açsanız onu bulursunuz, tiptir tip... Seyrek rastlanan hastalıklar uydurarak kalkıp kaplıcalara gitmeye de bayılırdı, orada da..."

"Durun biraz," dedim. "Bu ilgimi çekti. 1929 Haziran'mda Blauberg'de tek başınaydı."

"Üstüne bastınız ama bu evliliğimizin sonlarına doğruydu. O zamanlar Paris'te oturuyorduk, derken biz ayrılır ayrılmaz ben bir yıl kadar Lyon'daki bir fabrikada çalıştım. Anlıyorsunuz ya, iflas etmiştim."

"Blauberg'de biriyle tanıştığını mı söylemek istiyorsunuz?"

"Hayır, o kadarını bilemem. Anlıyorsunuz ya, beni aldatmakta pek öyle ileriye gittiğini sanmıyorum, gerçekten sanmıyorum, bütün bütüne aldatmış olamaz - en azından ben böyle düşünmeye çalışıyordum, çünkü çevresinde her zaman sürüyle erkek olurdu, kendisini öpmelerine falan aldırış etmiyordu galiba ama hani ben bu işlere kafayı taksam, cinnet getirirdim mutlaka. Bir keresinde, hatırlarım..."

"Özür dilerim," diye sözünü kestim yeniden, "onun bir İngiliz dostundan söz edildiğini duymadınız mı hiç?"

"İngiliz mi? Alman dediniz sanmıştım. Hayır, bilmiyorum. 1928'de St. Maxime'de genç bir Amerikalı vardı yanılmıyorsam, Ninka onunla her dans ettiğinde aklı başından

gidiyordu - şey evet, Ostende ve başka yerlerde İngilizler olmuş olabilir ama hayranlarının hangi ulustan olduğuyla hiçbir zaman fazla ilgilenmedim."

"Blauberg'e dair bir şey bilmediğinize kesinlikle eminsiniz demek ki, peki... sonradan neler olduğunu da bilmiyor musunuz?"

"Hayır," dedi. "Orada kimseyle ilgilendiğini sanmıyorum. Biliyor musunuz gene ölüm takıntısına kaptırmıştı o sıralar - sadece limonlu dondurmayla salatalık yiyor, ölümden, Nirvana'dan falan söz ediyordu! Anlarsınız ya..."

"Adı neydi tam olarak?" diye sordum.

"Şey, ben onunla tanıştığımda adı Nina Toorovetz'di - ama bilmem ki. Hayır, onu bulabileceğinizi sanmıyorum. Aslına bakarsanız onun hiçbir zaman var olmadığını düşündüğüm oluyor ara sıra. Varvara Mitrofanna'ya onu anlattım da kötü bir filmden sonra görülen kötü bir rüya sadece, dedi. Yoo, daha gitmiyorsunuz değil mi, gidiyorsunuz demek ki? Bir dakikaya kalmaz gelir..." Bana baktı ve güldü. (O brendiden biraz fazlaca içmişti galiba.)

"Ha, unutmuşum," dedi. "Aradığınız şimdiki karım değil," diye ekledi, "kimliğimde bir eksik yok. Size *carte de travail*'ımı da gösterebilirim. Onu bulacak olursanız hapse girmeden önce bir kere görüşmek isterim. Ya da belki görüşmesem daha iyi."

"Eh, sohbet için teşekkürler," dedim, önce odada, sonra koridorda sonra da kapı önünde heyecanlı heyecanlı el sıkışırken.

"*Ben* teşekkür ederim," diye bağırdı Pahl Pahliç. "Anlıyorsunuz ya ondan söz etmeyi çok seviyorum, ayrıca bir fotoğrafını saklamamış olduğuma da üzüldüm."

Bir an durdum düşündüm. Onu iyice sağmış mıydım?.. Eh, ne zaman istesem gelir bir kere daha görebilirdim. Otomobilli, kürklü, köpekli, Riviera modalarını gösteren o

resimli dergilerde bir fotoğrafını bulabilir miydim acaba? Sordum.

"Belki," diye cevapladı, "belki. Bir keresinde bir kostümlü baloda ödül aldıydı ama nerede olduğunu bilmiyorum. Benim gözümde her yer lokanta ve dans salonundan ibaretti."

Sesli sesli gülerek kafasını salladı ve kapıyı çarparak kapadı. Ben aşağı inerken Kara Amca'yla çocuk yavaş yavaş yukarıya çıkıyorlardı.

"Bir varmış bir yokmuş," diyordu Kara Amca. "Küçük bir sincabı olan bir araba yarışçısı varmış, derken bir gün..."

16

İlk izlenimim istediğimi elde ettiğim yolundaydı - en azından Sebastian'ın metresinin kim olduğunu biliyordum; derken çok geçmeden coşkunluğum duruldu. Kadın o kadın mıydı acaba, o gevezenin ilk karısı mıydı? Taksi beni almış bir sonraki adrese götürürken kendi kendime bunu sorup duruyordum. Bu akla yakın, hatta pek fazla akla yakın izin peşine düşmeye değer miydi? Pahl Pahliç'in şapkasından çıkarıverdiği görüntü biraz fazla açık seçik değil miydi? Sersem bir erkeğin yaşamını mahveden kaprisli kadın... Peki Sebastian sersem miydi? İyiliği ya da kötülüğü fazlaca açık seçik olan her şeye, konfeksiyon hazlara olduğu kadar ipliği pazara çıkmış acılara da duyduğu önüne geçilmez tiksinti geldi aklıma. O tip bir kız, görür görmez sinirine dokunurdu. Kızın Beaumont Oteli'nde o sessiz, o pek insan içine çıkmayan, aklı bir karış havada İngiliz'le tanışmayı becerdiğini varsaysak bile onunla ne konuşmuş olabilirdi ki? Kız görüşlerini şöyle bir gün ışığına çıkarıp silkelese Sebastian hemen o an ondan bucak bucak kaçardı kuşkusuz. Hızlı kızların akıllarının pek yavaş işlediğini, eğlenmekten

hoşlanan güzel bir kadından daha can sıkıcı bir şey olmadığını söylediğini bilirim; dahası da var; sıradan şeylerin kaymağını yalamakta olan güzeller güzeli bir kıza dikkatlice baktığınızda güzelliğinde, düşünme alışkanlıklarına koşut gelişen, pek ufak kusurlar seçmeye başlayacağınızı söylerdi. Gene de günah elmasına bir ısırık atmaktan kaçınacağını sanmam; çünkü imla yanlışları dışındaki bütün günahlara karşı kayıtsızdı; ama kutulanıp patenti alınmış elma peltesi dediniz mi Sebastian ona yoktu. Oynaşan bir kadını hoş görebilirdi görmesine ama sahte gizemlere hiç gelemezdi. Birayla kafayı bulan bir orospuya gülüp geçerdi de ayaküstü iş görüvermeye can atan bir *grande cocotte*'u hoş göremezdi. Düşündükçe daha da olmaz gibi geliyordu... Her neyse, öteki iki olasılığı da gözden geçirmeden bu kızla uğraşmam gerekmiyordu nasıl olsa.

İşte bu nedenle, taksinin önünde durduğu gösterişli eve (kentin pek şık bir semtindeydi) oldukça istekli adımlarla daldım. Hizmetçi kız Madam'ın evde olmadığını söylediyse de uğradığım hayal kırıklığını görünce bir dakika beklememi bildirdi ve istersem Madam von Graun'un arkadaşı olan Madam Lecerf ile görüşebileceğim önerisiyle geri döndü. Madam Lecerf düz kara saçlı, solgun benizli, ufak tefek, narin bir genç kadındı. Solgunluğu bu kadar iyi dengelenmiş bir yüz gördüğümü hatırlamıyorum; siyah giysisinin sırtı ensesine kadar yükseliyordu, elinde de uzun, siyah bir ağızlık vardı.

"Demek ki dostumu görmek istiyorsunuz?" dedi; billur tınılı Fransızcasında tatlı bir eski dünya kıvraklığı olduğunu aklımdan geçirdim.

Kendimi tanıttım.

"Evet," dedi. "Kartvizitinizi gördüm. Rus'sunuz değil mi?"

"Son derece nazik bir konu üzerinde görüşmek için geldim," diye açıklamaya giriştim. "Ama önce söyleyiniz;

Madam Graun'un yurttaşım olduğunu düşünmekte yanılıyor muyum?"

*"Mais oui, elle est tout ce qu'il ya de plus russe,"** dedi yumuşak, şıkır şıkır sesiyle. "Kocası Alman'dı, ama o da Rusça bilirdi."

"Hah-ha," dedim. "Geçmiş zaman takısı kullanmamız pek sevindirici."

"Benimle istediğiniz kadar açık konuşabilirsiniz," dedi Madam Lecerf. "Nazik konulardan çok hoşlanırım."

"Ben," diye konuşmayı sürdürdüm "iki ay önce ölen İngiliz yazar Knight'ın akrabasıyım; ayrıca onun yaşamöyküsünü yazma çabasındayım. 1929 yılında Blauberg'de kalırken tanıştığı, yakın bir dostu vardı. O hanımın kim olduğunu bulmaya çalışıyorum. Aşağı yukarı hepsi bu."

"Quelle drôle d'historie!" diye bağırdı. "Ne tuhaf bir öykü. O hanımın size anlatmasını istediğiniz nedir?"

"Ah, ne isterse... Ama demek istediğiniz... Madam Graun'un o hanım olduğunu mu söylemek istiyorsunuz?"

"Çok mümkün," dedi, "... söylediğiniz adı andığını hiç duymadım gerçi ama... Ne demiştiniz?"

"Sebastian Knight."

"Hayır, duymadım. Ama gene de pekâlâ mümkün; kaldığı her yerde dostlar edinmeyi pek sever de. *Cela va sans dire,"*** diye ekledi, "onunla başbaşa konuşmanız gerekecek. A, evet onu son derece sevimli bulacağınızdan eminim. Ama ne tuhaf öykü," diye tekrarladı dudaklarında bir gülümsemeyle bana bakarak. "Neden onun hakkında bir kitap yazmak zorunda hissediyorsunuz kendinizi, hem kadının adını nasıl olur da bilmezsiniz?"

"Sebastian Knight ser verir sır vermezdi," diye açıklamada bulundum. "O hanımın yazdığı mektuplara gelince...

(*) "A, elbette, ondan daha Rus'u yoktur!" - ç.n.

(**) "Ayrıca belirtmeye gerek yok..." - ç.n.

Şey, şöyle - Sebastian ölümünden sonra o mektupların ortadan kaldırılmasını istedi."

"Tamam," dedi neşeyle, "onu çok iyi anlıyorum. Elbet, evet aşk mektupları yakılmalı. Geçmiş en soylu yakacaktır. Bir fincan çay içer misiniz?"

"Hayır," dedim. "Öğrenmek istediğim şey Madam Graun'u ne zaman görebileceğim."

"Yakında," dedi Madam Lecerf. "Şu anda Paris'te değil ama yarın tekrar arayabilirsiniz bence. Evet ya, neden olmasın. Hatta belki bu gece bile dönebilir."

"Size rica etsem," dedim, "bana onu biraz daha anlatır mısınız?"

"Bakın bu kolay iş," dedi Madam Lecerf. "Çok iyi bir şarkıcıdır, çigan şarkıları söyler, biliyorsunuz hani o şarkılardan. Olağanüstü güzeldir. *Elle fait des passions.** Onu pek çok severim, Paris'e her gelişimde bu evde odam hazırdır. İşte resmi, bakın."

Yavaşça, hiç gürültü etmeden zemini kalın, tüylü bir halıyla kaplı odayı boydan boya geçti, piyanonun üzerinde duran büyük, çerçeveli fotoğrafı aldı. Başı hafifçe benden öte yana dönük bu şahane yüze bir an bakakaldım. Yanağın yumuşacık kıvrımının, hayaletimsi kaşın yukarıya doğru ok gibi fırlayışının tam bir Rus'a yakışır özelliklerden olduğunu düşündüm. Alt gözkapağıyla dolgun, koyu renk dudaklarında birer pırıltı vardı. Yüzdeki anlatım bana dalgınlıkla sinsiliğin garip bir karmaşası gibi göründü.

"Evet," dedim, "evet..."

"Ne dersiniz, o kadın mı?" dedi Madam Lecerf ağzımdan laf almaya çalışarak.

"Olabilir," dedim, "onunla tanışmaya can attığımı bilesiniz."

(*) "Tutkuları kışkırtır" - ç.n.

"O işle ben kendim ilgileneceğim," dedi Madam Lecerf sevimli bir işbirliği havasına bürünerek. "Çünkü biliyor musunuz, tanıdığınız insanlar hakkında kitaplar yazmak kanımca o insanları alıp çorba etmekten, sonra da kendi buluşunuzmuş gibi sunmaktan çok daha dürüstçe bir şey."

Teşekkürlerimi sundum ve Fransızların deyişiyle "elvedamı ettim." Eli dikkati çekecek kadar ufaktı, dikkatsizlik edip de biraz sertçe sıkınca yüzü şöyle bir seğirdi, çünkü orta parmağında kocaman, sivri bir yüzük vardı. Yüzük benim de biraz canımı yakmıştı.

"Yarın aynı saatte," dedi ve nazik bir kahkaha attı. Sevimli, sakin, kedi adımlarıyla yürüyen bir kadın.

O ana kadar hiçbir şey öğrenememiştim ama başarıyla yol aldığım duygusu vardı içimde. Şimdi de şu Lydia Bohemsky sorununu çözümleyip rahat bir soluk almalıydım. Elimdeki adrese gittiğimde kapıcı bu hanımın birkaç ay önce taşındığını bildirdi. Caddenin karşısındaki ufak bir otelde kaldığını sandığını söyledi. Orada otelden üç hafta önce ayrıldığını ve kentin öteki ucunda oturduğunu öğrendim. Bana bu bilgiyi verene, hanım Rus muydu değil miydi, ne dersiniz diye sordum. Rus olduğunu söyledi. "Güzel esmer bir kadın mı?" diye laf attım, eski bir Sherlock Holmes numarası kullanarak. "Tam üstüne bastınız," dedi, çok şaşırmıştım. (Oysa doğru cevap, "Yoo hayır, çirkin bir sarışın," olmalıydı.) Yarım saat sonra Santé cezaevinden pek de uzak olmayan kasvetli görünüşlü bir eve giriyordum. Zilini çaldığım kapı parlak turuncu renkli permalı saçlı, morumsu çeneli, dudaklarının üzeri esmer tüylü, şişman, yaşlıca bir kadın tarafından açıldı.

"Matmazel Lydia Bohemsky ile görüşebilir miyim?" dedim.

*"C'est moi,"** dedi korkunç bir Rus aksanıyla.

(*) "Benim" - ç.n.

"O halde paketleri getireyim," diye mırıldandım ve evi aceleyle terk ettim. Bazen hâlâ onun eşikte durmuş beklemekte olduğunu düşünürüm.

Ertesi gün Madam von Graun'un dairesine ikinci kere gittiğimde hizmetçi kız beni başka bir odaya, şirin görünmek için elinden geleni ardına koymayan bir *boudoir*'a aldı. Bir önceki gün içerideki dayanılmaz sıcağı fark etmiştim - dışarının havası oldukça nemli olmakla birlikte pek de serin sayılamayacağı için bu kalorifer şöleni yersiz kaçıyordu. Uzun süre bekletildim. Konsolun üzerinde bir sürü eskice Fransızca roman vardı; bunların çoğu ödül kazanmış kitaplardı, bir de Dr. Alex Munthe'nin okuna okuna yıpranmış *San Michele* adlı kitabı... Pek fazla göze batan bir vazonun içinde bir demet karanfil duruyordu. Çevrede bir iki kırılgan süs eşyası daha vardı; kuşkusuz son derece güzel ve pahalı şeylerdi ama Sebastian'ın cam ya da porselenden yapılmış eşyaya karşı duyduğu neredeyse hastalıklı hoşnutsuzluğu ben de paylaşırım. Bir de bunların hiçbirinden geri kalmayan cilalı bir mobilya taklidi, içinde kâbuslar kâbusu bir şey; bir radyo-set... Gene de her şey bir yana, Helene von Graun kişide "zevkli ve kültürlü" biri olduğu izlenimini uyandırıyordu.

Sonunda kapı açıldı ve önceki gün gördüğüm hanım yan yan içeriye girdi; yan yan diyorum çünkü bir taraftan da dönmüş, yerde yürüyen ve içeriye girmeye pek istekli olmayan kurbağa suratlı, tıknefes kara bir buldokla konuşuyordu.

"Safir yüzüğüme dikkat," dedi küçük, soğuk elini uzatırken. Mavi kanepeye oturdu, o ağır buldoğu da kucağına çıkardı. "*Viens, mon vieux*"* dedi, soluklandı. "*Viens*. Helene olmadı mı pek dertleniyor," dedi, hayvana yastıkların ara-

(*) "Gel, dostum gel" - ç.n.

sında rahat bir yer hazırladıktan sonra. "Bir aksilik oldu, biliyor musunuz, bu sabah geri dönecek sanıyordum ama Dijon'dan telefonla aradı, cumartesiye kadar (o gün perşembeydi) gelmeyeceğini söyledi. Çok özür dilerim. Sizi nerede bulacağımı bilemedim. Hayal kırıklığına uğramadınız ya?" - çenesini birbirine kenetlediği ellerine, siyah kadifelere bürünmüş sivri dirseklerini de dizlerine dayadı.

"Eh," dedim, "bana Madam Graun'dan biraz daha söz ederseniz avuntu bulurum belki."

Nedendir bilmem ama bulunduğum yerin havası beni yapmacıklı konuşmaya ve davranmaya itiyordu.

"Dahası da var," dedi, tırnağı törpüyle sivriltilmiş parmaklarından birini havaya kaldırarak, *"J'ai une petite surprise pour vous.** Ama önce çay içelim." Bu sefer çay maskaralığından kaçınamayacağımı anlamıştım; işte, hizmetçi kız üzeri ışıltılı çay takımları ile dolu tekerlekli masayı sürmüş getirmişti bile.

"Buraya getir Jeanne," dedi Madam Lecerf. "Tamam, oldu."

"Şimdi bana mümkün olduğunca açık seçik bir biçimde her şeyi anlatacaksınız," dedi Madam Lecerf, *"tout ce que vous croyez, raisonnable de demander à une tasse de thé.*** İngiltere'de uzun süre kaldınızsa çayınıza süt istersiniz sanıyorum. İngiliz'e benziyorsunuz, biliyor musunuz?"

"Rus'a benzemeyi yeğlerim," dedim.

"Korkarım hiç Rus tanımıyorum - Helene'in dışında elbet. Bakın şu kurabiyeler pek keyifli şeyler galiba."

"Sürpriziniz nedir peki?" dedim.

Gözlerini karşısındakine dikip bakmak gibi tuhaf bir huyu vardı; gözlerinin içine değil ama; sanki silinmesi gereken bir kırıntı filan yapışmış gibi yüzünün alt kısmına bakıyordu. Bir Fransız kadın için çok hafif makyaj yapmıştı,

(*) "Size küçük bir sürprizim var" - ç.n.

(**) "Bir fincan çaya sorulabilecek her şeyi sorabilirsiniz" - ç.n.

saydam teniyle koyu renk saçlarının oldukça çekici olduğunu geçirdim aklımdan.

"Ah!" dedi. "Telefon ettiğinde ona şeyi sordum da-" durdu, benim sabırsızlığımla keyifleniyordu sanki.

"O da," diye cevapladım, "bu adı hiç duymadığını söyledi."

"Hayır," dedi Madam Lecerf, "sadece güldü ama ben onun o gülüşünü bilirim."

Ayağa kalktım yanılmıyorsam ve odada bir aşağı bir yukarı yürümeye başladım.

"Bakın," dedim neden sonra, "pek gülünecek bir şey olmasa gerek, değil mi? Sebastian Knight'ın öldüğünü bilmiyor mu?"

Madam Lecerf koyu renk, kadifemsi gözlerini sessiz bir "evet"le kapadı, tekrar çeneme dikti bakışlarını.

"Onu son günlerde gördünüz mü - yani demek istiyorum ki ocak ayında Sebastian'ın ölüm haberi gazetelerde çıktığında görüştünüz mü onunla? Üzgün değil miydi?"

"Bakın sevgili dostum, pek tuhaf bir saflık içindesiniz," dedi Madam Lecerf. "Çeşit çeşit aşk vardır, çeşit çeşit de keder. Diyelim ki Helene aradığınız kişidir. Peki onu ölümünden altüst olacak kadar sevmiş olduğunu nasıl varsayabiliriz ki? Ya da belki onu sevmiştir de ölüm konusunda histeriyi içermeyen kendine özgü görüşleri vardır. Bu konularda ne biliyoruz ki? Helene'in kendi sorunu bu. Sanırım açılacak size ama açılıncaya kadar ona hakaret etmek haksızlık olmuyor mu?"

"Ona hakaret etmedim," diye bağırdım. "Haksızlık ettimse özür dilerim. Ama lütfen ondan söz edin bana. Ne kadar zamandır tanıyorsunuz?"

"Bu yıla kadar, yani geçtiğimiz yıllarda onu pek sık görmemiştim -çok yolculuk eder biliyor musunuz- ama ikimiz aynı okula gitmiştik, burada Paris'te. Babası bir Rus ressa-

mıydı galiba. O budalayla evlendiğinde hâlâ pek gençti."

"Hangi budala?" diye konuya girdim.

"E, kocası elbet. Çoğu kocalar budaladır ama bu *hors concours*'du.* Allahtan çok uzun sürmedi. Benimkilerden yakın bir tane." Çakmağı da uzattı. Buldok uykusunda hırladı. Kadın kıpırdandı ve bana yer açmak üzere kanepenin üzerine kıvrıldı. "Kadınları pek tanımıyorsunuz galiba, yanılıyor muyum?" diye sordu, eliyle topuğunu okşadı.

"Sadece bir tanesiyle ilgileniyorum," diye cevapladım.

"Peki kaç yaşındasınız?" diye sürdürdü konuşmayı. "Yirmi sekiz? Doğru mu tahmin ettim? Hayır mı? A, demek o zaman benden yaşlısınız. Ne anlatıyordum?.. Onun hakkında bir iki şey biliyorum - kendi anlattıkları bir de benim kendi bulup çıkardıklarım. Gerçekten sevdiği tek erkek evli bir adamdı, bu da Helene'in evliliğinden önceydi, unutmayın ki o zamanlar küçücük bir kızdı - sonra adam ondan bıktı mı ne. Bundan sonra birkaç gönül serüveni daha oldu ama onların hiçbiri pek önemli değildi. *Un coeur de femme ne ressuscite jamais.*** Bir de bana bütün ayrıntılarıyla anlattığı bir öykü vardı - oldukça acıklı bir şey."

Güldü. Dişleri ufak solgun ağzına biraz büyük geliyordu.

"Dostum sanki kendi sevgilinizmiş gibi bir haliniz var," dedi iğneleyerek. "Sırası gelmişken, bu adresi nereden bulduğunuzu soracaktım size - demek istediğim, sizi Helene'i yoklamaya götüren nedir?"

Blauberg'den sağladığım dört adresten söz ettim ona. Adlarını söyledim.

"Harika bu," diye bağırdı. "Enerji diye buna derim! *Voyez-vous ça!**** Demek Berlin'e de gittiniz? Yahudi miydi kadın? Nefis! Ötekileri de buldunuz öyle mi?"

(*) "Hepsine tüy dikerdi" - ç.n.

(**) "Kadın kalbi asla yeniden onarılmaz" - ç.n.

(***) "Bakın hele!" - ç.n.

"Sadece birini gördüm," dedim, "bu da yetti."

"Hangisi?" dedi önüne geçemediği bir neşe patlamasıyla. "Hangisi? Rechnoy denen kadın mı?"

"Hayır," dedim. "Onun kocası yeniden evlenmiş, kendisi de ortada yok."

"Ne şirinsiniz, ne şirinsiniz," dedi Madam Lecerf gözyaşlarını silip yeni bir kahkahayla sarsılarak. "Kapıyı vurup evlere girişinizi, hiçbir şeyden habersiz bir çiftle yüz yüze gelişinizi gözümün önüne getiriyorum da. Ay, hiç bu kadar komik bir şey duymamıştım. Adamın karısı sizi merdivenlerden aşağı falan mı yuvarladı yoksa?"

"Bu konuyu kapatalım," dedim oldukça kaba bir sesle. Bu kızın neşesinden usanmıştım artık. Evlilikle ilgili konularda Fransızların mizah anlayışına sahipti korkarım, başka zaman olsa bu benim de hoşuma giderdi, ama şu sırada araştırmalarımı böyle terbiyesiz bir hafiflikle karşılaması Sebastian'ın anısına biraz saygısızlık olmuyor muydu? Bu duygum giderek yoğunluk kazanırken birdenbire belki de benim bütün yaptıklarımın terbiyesizlik olduğunu geçirdim aklımdan; belki de bir hayaletin izini sürmekteki beceriksizliğim Sebastian'ın son aşkı konusunda edinebileceğim herhangi bir izlenim olasılığını da silmişti. Yoksa Sebastian onun iyiliği için giriştiğim bu tuhaf ve gülünç keşif yolculuğunu eğlenceli bulur muydu? Yaşamöyküsü yazılan kişi bu olup bitenlerdeki özel "Knight'vari ilmeği" görür de tökezleyip duran yaşamöyküsü yazarını hoşnut eder miydi?

"Rica ederim bağışlayın beni," dedi buz gibi elini benimkinin üzerine koyup kaşlarının altından bakarak. "Bu kadar alıngan olmamalısınız, biliyor musunuz."

Çabucak ayağa kalktı ve köşedeki abanoz masaya gitti. Eğilirken bir genç kızınkine benzeyen narin sırtına baktım ve birden ne yapmak üzere olduğunu anladım.

"Hayır, yapmayın Allahaşkına!" diye bağırdım.

"Hayır mı?" dedi. "Biraz müzik sizi yatıştırır diye düşünmüştüm. Ayrıca söyleşimize uyacak havayı da sağlamış oluruz böylece. Hayır mı? Peki, siz nasıl isterseniz."

Buldok silkindi ve tekrar yattı.

"Tamam, tamam," dedi dudaklarını büzüp hayvanı yatıştırarak.

"Tam anlatmaya başlamıştınız-" diye hatırlattım.

"Evet," dedi, tekrar yanıma oturdu ve bir bacağını altına alırken eteğini çekiştirdi. "Evet. Biliyor musunuz adamın kim olduğunu bilmiyordum ama onun anlattıklarından geçinilmesi güç biri olduğunu çıkarmıştım. Yakışıklılığını, ellerini, konuşmasını sevdiğini söylemişti bana, onu kendine âşık etmenin çok eğlenceli olacağını düşündüğünü söylemişti - çünkü biliyor musunuz çok entelektüel bir görünüşü vardı ve bu tip incelmiş, mesafeli, akıllı adamları birdenbire dört ayak üstünde yürüyüp kuyruk sallar görmek de her zaman eğlencelidir. Ne var gene, *cher Monsieur*?"

"Neden söz ediyorsunuz siz Allahaşkına?" diye bağırdım. "Ne zaman... ne zaman ve nerede oldu bu, bu ilişki?"

"*Ah, non merci, je ne suis pas le calendrier de mon amie. Vous ne voudriez pas!**" Helene'e adlarla tarihleri sorma zahmetine katlanamadım doğrusu, kendisi söylediyse bile unutmuş gitmişimdir. Artık bana daha fazla soru sormayın lütfen; *kendi* bildiklerimi anlatıyorum size, *sizin* öğrenmek istediklerinizi değil. Sizin akrabanız olduğunu da hiç sanmıyorum, size hiç mi hiç benzemiyordu çünkü - elbet, Helene'in anlattıklarına ve sizi gördüğüm kadarına dayanarak söylüyorum. Siz sevimli, gayretli bir delikanlısınız - o ise eh, sevimli olmak şöyle dursun, Helene'e âşık olduğunu fark edince öyle bir zalimleşti ki. A hayır, Helene'in sandığı

(*) "Ah yok eksik olmayın, ben arkadaşımın takvimi değilim. Siz olsanız buna can atardınız herhalde!" - ç.n.

gibi sırılsıklam âşık bir köpek yavrusuna *dönmedi*. Kalktı suçlayan bir sesle ucuz ve şımarık bir kadın olduğunu söyledi Helene'e, sonra da porselen bebek olmadığından emin olabilmek için tuttu öptü. Eh, Helene de porselen bebek değildi elbette. Çok geçmeden o Helene'siz yaşayamayacağını anladı, aynı süre içinde Helene de onun rüyalarını, rüyalarının içindeki rüyaları ve rüyalarının içindeki rüyaların içindeki rüyaları anlatıp durmasından iyice bıktığını anlama fırsatı buldu. Bakın Helen'i suçluyor değilim. Belki ikisi de haklıydılar, belki de haksızdılar -ama nedir biliyor musunuz, dostum onun istediği gibi sıradan bir kadın değil-evet oldukça farklı bir kadındı ve yaşam, ölüm ve insanlar hakkında onun bildiğini sandığından çok daha fazlasını biliyordu. Biliyor musunuz, bütün çağdaş kitapların beş para etmez olduğunu, sırf başkalarının duyumları ve düşünceleriyle uğraşamayacak kadar kendininkilerle uğraştığı için çağımızın bütün genç insanlarının budala olduğunu sanan adamlardan biriydi. Helene'in dediğine bakılırsa onun zevkleri, onun kaprisleri, onun dinden söz edişi akla hayale sığacak şey değilmiş - katlanılmaz şeydi eminim. Biliyor musunuz, benim sevgili dostum da oldukça şendir, ya da daha doğrusu şendi, *très vive* falan ama onun her ziyaretinde yaşlandığını, tatsızlaştığını hissetmeye başlamıştı. Biliyor musunuz, Helene'in yanında pek uzun süre kalmazdı - â l'improviste* gelir, eldivenlerini çıkarmadan ellerini bastonunun sapında kavuşturur, pufun üzerine çöküverir, o kasvetli gözlerini diker, bakardı. Helene çok geçmeden kendisine tapan ve kardeşiniz olduğunu sanmakla hata ettiğiniz (a lütfen, bırakın homurdanmayı) adamdan çok daha nazik, düşünceli ve ilgili bir erkekle dostluk kurdu, ama her iki erkeğe de pek aldırmıyordu - dediğine göre iki

(*) "Çat kapı" - ç.n.

erkeğin karşılaştıklarında birbirlerine olanca incelikle davranmaları görülecek şeymiş. Helene yolculuk etmeyi severdi; ne var ki ne zaman dertlerini filan unutabileceği gerçekten güzel bir yer bulsa, sizinki gelir manzarasını kapatır, terasa, onun masasına ilişir, şımarık ve ucuz bir kadın olduğunu, onsuz yaşayamayacağını söylerdi. Ya da tutar Helene'in dostlarının önünde uzun bir söylev çekerdi; bilirsiniz, *des jeunes gens qui aiment à rigoler** - bir küllüğün biçimi ya da zamanın rengi üzerine uzun ve anlaşılmaz bir söylev; derken orada, iskemlesinin üzerinde bir başına kalakalır, budala gibi kendi kendine gülümser ya da tutar nabzını sayardı. Gerçekten akrabanız çıkarsa kusura bakmayın, çünkü Helene'in o günlere ilişkin anılarının hiç de hoş olduğunu sanmıyorum. Sonunda iyice başbelası olmuş çıkmış dediğine göre, Helene de kendisine el sürmesine bile izin vermez olmuş, çünkü heyecanlandığında kriz geçirecek filan diye korkuyormuş. Sonunda bir gün, gece treniyle geleceğini bildirdiği bir gün, kendisini mutlu etmek için her şeyi yapmaya hazır olan bir delikanlıya onu karşılamasını ve kendisiyle bir daha hiç mi hiç görüşmek istemediğini ve eğer görüşmeye kalkışırsa dostlarınca başbelası bir yabancı sayılacağını ve kendisine ona göre davranılacağını bildirmesini rica etmiş. Helene'in yaptığı pek hoş değil elbet ama uzun vadede bunun onun için daha iyi olacağını düşünmüş. İyi de oldu. Helene'in zaten hiç okumadığı o uzun, yalvar yakar mektuplardan yollamadı bir daha. Yok yok, gerçekten söz konusu adamın o olduğunu sanmıyorum - size bütün bunları anlatıyorsam sırf Helene'i gözünüzün önüne getirebilmeniz için, sevgililerini değil. Öylesine yaşam dolu, herkese tatlılıkla davranmaya öylesine hazırdı ki Helene, içi *vitalité joyeuse* denen şeyle kıpır

(*) "Şamatayı seven gençler" - ç.n.

kıpırdı, *qui est, d'ailleurs, tout à fait conforme à une philosophie innée, à un sens quasi-religieux des phénomènes de la vie.** Peki neye yaradı bütün bunlar? Hoşlandığı erkeklerin hepsinin onulmaz birer fiyasko olduğu ortaya çıktı, birkaçı dışında tanıdığı bütün kadınlar ise dişi kedilerden başka bir şey değillerdi, yaşamının en iyi yıllarını onu kırmak için elinden geleni ardına koymayan bir dünyada mutlu olmaya çalışarak geçirdi. Eh, onunla tanışacak, dünyanın bunu başarıp başaramadığını kendiniz göreceksiniz."

Oldukça uzun bir süre susup oturduk. Heyhat, çizilen ne kadar acımasız bir Sebastian resmi olursa olsun kuşkum kalmamıştı artık; bir yandan da bunun ikinci elden bir resim olduğunu düşünüyordum.

"Evet," dedim. "Ne olursa olsun onunla görüşeceğim. Bunun da iki nedeni var. Bir kere ona bir soru sormak istiyorum; tek bir soru. İkincisi de..."

"Evet?" dedi Madam Lecerf soğuk çayını yudumlayarak. "İkincisi de?"

"İkincisi de, böyle bir kadının benim kardeşime nasıl olup da çekici gelebileceğini aklım almıyor; bunun için de onu kendi gözlerimle görmek istiyorum."

"Onun çekilmez, tehlikeli bir kadın olduğunu mu söylemek istiyorsunuz?" diye ordu Madam Lecerf. *"Une femme fatale?* Emin olun öyle değil çünkü. Ekmek kadar aziz..."

"Hayır," dedim, "çekilmez değil, tehlikeli de değil. Akıllı filan diyelim isterseniz. Ama... Hayır, ben kendim görmeliyim onu."

"Yaşayan görür," dedi Madam Lecerf. "Şimdi buraya bakın. Bir önerim var. Ben yarın gidiyorum. Buraya cumartesi günü gelirseniz Helene'i telaş içinde bulursunuz korka-

---

(*) "Bir yaşama sevinci ki, zaten doğuştan edinilme bir felsefeyle, yaşamdaki olguları yarı dinsel bir sezgiyle kavramakla eşanlamlıdır tamamen!" - ç.n.

rım -biliyor musunuz hep telaş içindedir- sizi ertesi güne kadar bekletecek, derken ertesi gün bir haftalığına yazlıktaki evimde kalmaya geleceğini unutacak; onu tekrar kaçıracaksınız. Başka bir deyişle, en iyisi sizin de benim eve gelmeniz. Çünkü orada onu görebileceğinizden kesinlikle ama kesinlikle emin olabilirsiniz. O halde size pazar sabahı gelmenizi ve istediğiniz kadar kalmanızı önereceğim. Dört tane konuk odamız var, rahat edeceğinizi sanıyorum. Hem sonra biliyor musunuz, onunla önce ben konuşursam sizinle konuşacak havaya da kolayca girer. *Eh bien, êtes-vous d'accord?"**

(*) "Söyleyin bakalım, anlaştık mı?" - ç.n.

17

Çok tuhaf, diye geçirdim içimden; Nina Rechnoy ile Helene von Graun arasında belli belirsiz bir türdeşlik vardı - ya da en azından birinin kocasıyla ötekinin arkadaşının bana çizdikleri tablo arasında... Bu ikisi arasında pek seçme şansım yoktu. Nina boş kafalı ve gösterişli, Helene sinsi ve sertti; ikisi de oynaktı; her ikisi de benim zevkime uygun değildi; Sebastian'ın zevkine uygun düşeceklerini de sanmam. Bu iki kadının Blauberg'de tanışıp tanışmadıklarını sordum kendi kendime; birbirlerine çok yakışırlardı - kuramsal olarak; gerçekte birbirlerine yılan gibi tıslar, tükürürlerdi herhalde. Öte yandan Rechnoy'un verdiği ipucundan da bütünüyle vazgeçemiyordum; bu da yüreğime su serpiyordu. O Fransız kızın arkadaşının sevgilisi hakkında anlattıkları rastlantı olamazdı. Sebastian'a nasıl davranıldığını öğrendiğimde kapıldığım duygular ne olursa olsun, araştırmalarımın sonuna yaklaştığıma ve Pahl Pahliç'in cezaevinde mi Los Angeles'da mı olduğu belli olmayan ilk karısını bulup çıkarmak gibi olanaksız bir görevden kurtulduğuma seviniyordum.

Bunun bana tanınan son şans olduğunu biliyordum; Helene von Graun'la görüşeceğimden iyice emin olmak istediğim için inanılmaz bir şeye kalkışmış, döndüğünde bulsun diye Paris'teki dairesine mektup yollamıştım. Oldukça kısaydı; ona sadece Lescaux'da arkadaşının konuğu olacağımı ve bu çağrıyı sırf onunla görüşmek amacıyla kabul ettiğimi bildiriyordum; onunla konuşmak istediğim, edebiyatla ilgili önemli bir konu olduğunu da eklemiştim. Bu son cümle pek doğru sayılmazdı, ama kulağa ayartıcı geldiği düşüncesindeydim. Helene, Dijon'dan telefon ettiğinde arkadaşının görüşme isteğimi ona iletip iletmediğini tam olarak anlamamıştım. Pazar günü geldiğinde Madam Lecerf'in kayıtsız bir sesle Helene'in Nice'e doğru yola çıktığını söylemesinden korkuyordum. Mektubu postaya attıktan sonra ne olursa olsun buluşmayı sağlamak için elimden geleni yaptığımı düşündüm.

Lescaux'ya sözleştiğimiz üzere öğle sıralarında varmak için sabah saat dokuzda yola çıktım. Tam trene binmek üzereydim ki yol üzerinde Sebastian'ın öldüğü ve gömüldüğü St. Damier'den geçeceğimi büyük şaşkınlıkla fark ettim. Unutulmaz bir gecede buradan geçmişti yolum. Ama şu anda hiçbir şeyin farkına varacak durumda değildim; buraya önceden de geldiğimi ancak tren St. Damier'nin küçük istasyonunda durduğunda istasyon levhasından çıkardım. Belleğimde salınıp duran çarpıtılmış düş imgesiyle karşılaştırıldığında bulunduğum yer öylesine basit, kıpırtısız ve açık seçikti ki. Yoksa o imge şimdi mi çarpıtılmıştı?

Tren hareket ettiğinde garip bir ferahlama duydum içimde; iki ay önce ardına düştüğüm hortlaksı ayak izlerinin üzerinden ilerlemiyordum artık. Hava açıktı, trenin her duruşunda ilkbaharın henüz gözle görülmeyen ama varlığı kuşku götürmeyecek hafif, düzensiz aralıklı soluk alıp verişini duyar gibiydim. Sebastian'ın bir zamanlar dediği gibi

"kuliste bekleşen elleri kolları buz kesmiş balerin kızlar..."

Madam Lecerf'in evi büyük ve haraptı. On beş yirmi tane yaşlı, kof ağaç koru yerine geçiyordu. Bir yanda tarlalar öte yanda ise üzerinde fabrika bulunan bir tepe vardı. Buradaki her şey garip biçimde yıpranmış, viran ve tozlu görünüyordu; sonradan bu evin otuz küsur yıl önce yapıldığını öğrendiğimde evin dökünlülüğü beni daha da çok şaşırttı. Giriş kapısına yaklaştığımda çakıl taşlı yoldan topuklarını aceleyle gıcırdatarak uzaklaşan bir adam gördüm; durdu ve benimle el sıkıştı:

"*Enchanté de vous connaître,*"* dedi, beni melankolik bir bakışla yukarıdan aşağıya şöyle bir süzerek, "karım sizi bekliyor. *Je suis navré...*** ne yazık ki bu pazar Paris'e gitmek zorundayım."

Yorgun bakışlı, kurulmuş gibi gülümseyen, orta yaşlı, oldukça sıradan görünüşlü bir Fransız erkeğiydi. Bir kere daha el sıkıştık.

"*Mon ami*, kaçıracaksın trenini," diye yankılandı Madam Lecerf'in billur sesi verandadan; adam olanca uysallığıyla sallana sallana uzaklaştı.

Bugün üzerinde bej bir giysi vardı, dudaklarını parlak bir renge boyamış ama yarı saydam tenine dokunmayı aklından bile geçirmemişti. Güneş saçına mavimsi bir pırıltı vermişti, gene de oldukça genç bir kadın olduğunu düşündüm bir an. Oturma odası kavramını aralarında belli belirsiz paylaşmış gibi gözüken iki ya da üç odadan geçtik. Bu sevimsiz, düzensiz evde tek başımıza olduğumuz izlenimi güçleniyordu. Yeşil ipekli pufun üzerinde duran bir şalı aldı ve omuzlarına sardı.

"Soğuk değil mi?" dedi. "Hayatta nefret ettiğim tek şey,

(*) "Sizi tanıdığıma sevindim" - ç.n.

(**) "Çok özür dilerim" - ç.n.

soğuk. Tutun ellerimi. Yaz mevsimi dışında her zaman böyleler. Öğle yemeği bir dakikaya kalmaz hazır olur. Oturun."

"Tam olarak saat kaçta gelecek?" diye sordum.

"*Écoutez,*"* dedi Madam Lecerf, "bir dakikalığına onu aklınızdan çıkarıp başka şeylerden söz edemez misiniz? *Ce n'est pas très poli, vous savez.*** Kendinizi anlatın biraz bana. Nerede oturuyorsunuz, ne iş yapıyorsunuz?"

"Bu akşamüstü burada olacak mı?"

"Evet, evet, sizi inatçı adam, *Monsieur l'entêté.**** Mutlaka gelecek. Bu kadar sabırsız olmayın. Biliyor musunuz, kadınlar *idée fixe*'leri olan erkeklerden pek hoşlanmazlar. Kocamdan hoşlandınız mı?"

Kendisinden çok yaşlı olduğunu sandığımı söyledim.

"Çok iyidir ama pek can sıkar," diye sürdürdü gülerek. "Mahsustan yolladım onu. Bir yıldır evliyiz ama bana şimdiden elmas yıldönümümüzü kutluyormuşuz gibi geliyor. Hele bu evden öyle nefret ediyorum ki. Siz etmiyor musunuz?"

Oldukça modası geçmiş göründüğünü söyledim.

"A, tam öyle de denemez. İlk gördüğümde yepyeniydi. Ama o zamandan beri soldu, döküldü. Bir keresinde bir doktora karanfille nergis dışında hangi çiçeğe elini sürsem soldurduğumu söylemiştim - garip değil mi?"

"Cevabı ne oldu?"

"Botanikçi olmadığını söyledi. Bana benzeyen bir Acem prensesi varmış. Sarayının bahçelerini baştan aşağı kurutmuş."

Yaşlıca ve oldukça asık suratlı bir hizmetçi başını içeri soktu ve hanımına doğru salladı.

(*) "Dinleyin" - ç.n.

(**) "Biliyor musunuz, pek kibarca değil yaptığınız" - ç.n.

(***) "Bay İnatçı" - ç.n.

"Gelin benimle," dedi Madam Lecerf. "Suratınıza bakan da... *vous devez mourir de faim.*"*

Ben peşinden giderken birden geri döndüğü için eşikte çarpıştık. Omzuma yapıştı, saçı yanağıma süründü. "Seni sakar çocuk," dedi, "haplarımı unutmuşum."

Haplarını buldu, yemek odasını ararken bütün evi köşe bucak dolaştık. Sonunda bulduk. Son anda fikrini değiştirip gönülsüz bir hamleyle sıradan bir pencere olmaya yeltenen cumbasıyla kasvetli bir odaydı bu. İki kişi değişik kapılardan sessizce içeriye süzüldüler. Bunlardan biri Mösyö Lecerf'in kuzinlerinden biri olduğunu tahmin ettiğim yaşlı bir hanımdı. Hanımın konuşması sofradaki yiyecekleri başkalarına geçirirken çıkardığı nazik mırıldanmalardan ileriye gitmiyordu. Öteki ise golf pantolon giymiş ciddi yüzlü, oldukça yakışıklı bir adamdı, seyrek açık renk saçlarında tuhaf, kül rengi bir tutam vardı. Bütün yemek boyunca tek bir söz bile etmedi. Madam Lecerf'in insanları birbirlerine tanıştırma yöntemi adları bir yana bırakıp elleriyle hızlı hızlı bir şeyler göstermekten ibaretti. Adam masada yokmuş gibi davrandığını fark ettim; gerçekten de bizden ayrıymış gibi oturuyordu. Öğle yemeği iyi pişirilmiş ama gelişigüzel hazırlanmıştı. Gene de şarap oldukça iyiydi.

Tabak çatal sesleri arasında ilk yemeği bitirmiştik ki sarışın bay bir sigara yakarak kalktı. Bir dakika geçmeden elinde küllükle geri döndü. O ana kadar yemeğine dalmış görünen Madam Lecerf bana baktı, şunları söyledi:

"Demek ki son günlerde epey yolculuk ettiniz? Biliyor musunuz, ben İngiltere'ye hiç gitmedim - bilmem neden, olmadı bir türlü. Can sıkıcı bir yermiş galiba. *On doit s'y ennuyer follement, n'est-ce-pas?*** Sonra o sis... Müzikleri de

(*) "Açlıktan ölüyor olmalısınız" - ç.n.

(**) "Orada sıkıntıdan çıldırıyordur insan, öyle değil mi?" - ç.n.

yok, sanatın hiçbir türlüsü... Bu özel bir tavşan yemeği, seversiniz umarım."

"Sırası gelmişken," dedim, "size söylemeyi unuttum, arkadaşınıza mektup yazıp bugün burada olacağımı bildirdim... hani gelmeyi unutmasın diye..."

Madam Lecerf çatalıyla bıçağını elinden bıraktı. Şaşırmış ve kızmış görünüyordu. "İnanmıyorum!" diye bağırdı.

"Ama zararı yok, var mı? Yoksa siz..."

Tavşanı sessizlik içinde bitirdik. Ardından supangle geldi. Sarışın bay peçetesini dikkatle katladı, peçete bileziğinin içine soktu, kalktı, evsahibimize belli belirsiz bir reverans yaptı ve çekildi.

"Kahvemizi yeşil odada alacağız," dedi Madam Lecerf hizmetçiye.

"Size çok kızdım," dedi odada yerimize otururken. "Her şeyi berbat ettiniz galiba."

"Neden ne yaptım ki?" diye sordum.

Başını çevirdi. Ufak tefek, tahta gibi göğsü inip kalktı (Sebastian bir keresinde buna sırf kitaplarda rastlandığını yazmıştı ama bu yanıldığının kanıtıydı işte). Bir genç kızınkini andıran solgun boynunda mavi bir damar atıyordu sanki (ama bundan emin değilim). Kirpiklerini kırpıştırdı. Evet, gerçekten güzel bir kadındı. Fransa'nın güneyinden mi acaba diye sordum kendi kendime. Belki de Arles'dan. Ama hayır, aksam Paris aksanıydı.

"Paris'te mi doğdunuz?" diye sordum.

"Teşekkür ederim," dedi bana bakmadan, "benimle ilgili ilk sorunuz bu. Ama gene de bu patavatsızlığınızı bağışlatmıyor. Yapabileceğiniz en budalaca şeyi yapınız. Belki de - bir deneyeyim... Kusura bakmayın, hemen geri dönerim."

Arkama yaslanıp sigaramı içtim. Yanlamasına vuran bir güneş ışığı parçasında toz tanecikleri oynaşıyordu; kıvrılarak yükselen sigara dumanları bunlara katılıyor, sanki her

an capcanlı bir resim çizeceklermişçesine yumuşak, imalı kavisler yapıyorlardı. Tekrar edeyim, bu sayfaları doğrudan doğruya kendimle ilgili konularla doldurmaya hiç niyetli değilim; ama bir an için bu kadınla sevişmeyi aklımdan geçirdiğimi söylesem sanırım okuyucum (kim bilir belki Sebastian'ın ruhu da) bunu eğlenceli bulabilir. Gerçekten pek tuhaftı -aynı zamanda oldukça da sinirime dokunuyordu- söylediği şeyler demek istiyorum. Bilmem neden duruma hâkim değildim artık. Geriye döndüğünde aklımla şöyle bir silkindim.

"Yaptınız yapacağınızı," dedi. "Helene evde yok."

"*Tant mieux*"* diye cevapladım, "büyük olasılıkla buraya gelmek üzere yola çıkmıştır, hem onu görmek için nasıl sabırsızlandığımı da biliyorsunuz."

"Peki ne diye kalkıp mektup yazdınız ona?" diye bağırdı Madam Lecerf. "Onu tanımıyorsunuz bile. Size bugün burada olacağına söz vermedim mi? Daha ne istiyorsunuz? Bana inanmadınız diyelim, beni denetlemek istediniz - *alors vous êtes ridicule, cher Monsieur.*"**

"A, buraya bakın," dedim, çok içtendim, "bu aklıma bile gelmedi. Sadece şey diye düşünmüştüm... şey, biz Rusların dediği gibi fazla yağ böreğe zarar etmez."

"Ne yağın... ne de Rusların pek umurumda olduğunu sanmıyorum," dedi. Ne yapabilirdim ki? Benimkinin yakınına uzattığı eline baktım. Azıcık seğiriyordu, giysisi incecikti - kuyruksokumumdan aşağıya, sadece soğuğun neden olduğunu söyleyemeyeceğim garip, hafif bir titreme geldi, geçti. Bu eli öpse miydim? Kendimi budala gibi hissetmeden çapkın olmayı kıvırabilir miydim?

İç geçirdi ve ayağa kalktı.

(*) "İyi ya!" - ç.n.

(**) "O zaman gülünç duruma düşersiniz, beyefendi" - ç.n.

"Eh, yapacak bir şey yok. Korkarım onu ürküttünüz ve eğer gelirse - e, zararı yok. Göreceğiz. Arazimizi gezmek ister misiniz? Dışarısı bu sefil evden daha sıcak galiba - *que dans cette triste demeure.*"*

"Arazi" bahçeden ve önceden de gördüğüm korudan ileri gitmiyordu. Her yer çok sessizdi. Şurada burada yeşille lekelenmiş kara dallar kendi içlerindeki yaşama kulak verir gibiydiler. Buranın üzerinde boğucu, sıkıcı bir şeyler geziniyordu. Toprak kazılıp çıkarılmış ve paslı küreğini unutup giden esrarengiz bir bahçıvan tarafından tuğla duvarın önüne tepeleme yığılmıştı. Garip şey, kısa zaman önce işlenen bir cinayet, kurbanını tıpkı bunun gibi bir bahçeye gömen bir katil geldi aklıma.

Madam Lecerf susuyordu, derken konuştu: "Geçmişi konusunda bu kadar titizlendiğinize göre üvey kardeşinizi çok seviyor olmalıydınız. Nasıl öldü? İntihar mı?"

"A, hayır," dedim, "kalbinden rahatsızdı."

"Kendini öldürdü dediniz gibi kalmış aklımda. Böylesi çok daha romantik olurdu. Kitabınız ölüm döşeğinde sona ererse hayal kırıklığına uğrayacağım. Yazın güller olur -burada, bu çamurun içinde- ama yazımı bir daha burada geçirmek mi, Allah korusun!"

"Yaşamını hiçbir şekilde çarpıtmaya kalkışmayacağım, bunu çok iyi biliyorum," dedim.

"Tamam, peki. Bir adam tanırım, ölmüş karısının mektuplarını yayımlatmış, sonra da mektupları dostlarına dağıtmıştı. Kardeşinizin mektuplarının herkesi ilgilendireceğinden nasıl bu kadar emin olabiliyorsunuz?"

"Şeyi hiç okumadınız mı?" diye söze başlamıştım ki ansızın şık görünüşlü ama oldukça çamurlu bir araba durdu kapıda.

(*) "Bu kederli malikâneden" - ç.n.

"Hay Allah," dedi Madam Lecerf.

"Belki de odur," diye bağırdım.

Arabadan bir kadın çıkmış, çıkar çıkmaz da bir su birikintisine basmıştı.

"Evet, o olduğu kesin," dedi Madam Lecerf. "Olduğunuz yerde kalın artık lütfen."

Patikadan aşağıya doğru el sallayarak koştu, konuğun yanma gelince onu öptü ve sola, bir çalı kümesinin ardında gözden kaybolacakları yere doğru götürdü. Biraz sonra bahçeyi dolanıp basamakları çıkarken bir kere daha gördüm onları. Eve girip kayboldular. Aslını ararsanız, Helene von Graun'un kopçası çözük kürk mantosuyla parlak renkli eşarbından başka bir yerini görmemiştim.

Taş bir sıra bulup oturdum. Sonunda avımı yakalamış olmaktan dolayı heyecanlı ve mutluydum. Sıranın üzerinde birisinin değneği duruyordu, kahverengi, verimli toprağı eşeledim. Başarmıştım! Hemen bu gece onunla konuştuktan sonra Paris'e dönecektim, sonra... Bütün bunlara aykırı düşen bir fikir, bir zıpçıktı, tir tir titreyen bir budala çocuk süzülerek geldi, ötekilerin arasına karıştı... Bu gece geri dönebilecek miydim? Nasıldı o ikinci sınıf Maupassant öyküsündeki soluk kesen cümle: "Bir kitap unutmuşum." Oysa ben de benimkini unutuyordum.

"Buradasınız demek ki," dedi Madam Lecerf'in sesi. "Ben de neredeyse eve döndüğünüzü düşünecektim."

"Eee, her şey yolunda mı?"

"Tam tersine," dedi sakin bir sesle. "Mektupta ne yazdığınız hakkında en ufak bir fikrim yok ama o, yoluna koymaya çalıştığı bir film anlaşmasıyla ilgili olduğunu sanmış. Onu faka bastırdığınızı söylüyor. Şimdi size ne diyorsam onu yapacaksınız. Onunla ne bugün ne yarın ne de ondan sonraki gün konuşacaksınız. Gene de burada kalacak ve ona çok kibar davranacaksınız. Üstelik bana her şeyi anlat-

maya söz verdi, sonra da belki siz konuşursunuz onunla. Anlaştık mı?"

"Bütün bu zahmetlere katlanmanız gerçekten büyük iyilik," dedim.

Sıraya, yakınıma oturdu, sıra oldukça kısa, ben de -ehbodurca olduğumdan omzu omzuma süründü. Dilimle dudaklarımı ıslattım ve elimdeki değnekle yere çizgiler çizmeye koyuldum.

"Ne çizmeye çalışıyorsunuz?" diye sordu ve boğazını temizledi.

"Düşünce dalgalarımı," diye cevapladım aptal gibi.

"Bir zamanlar," dedi uysal bir sesle, "adımı başaşağı yazabildiği için bir adamı öpmüştüm."

Değnek elimden düştü. Madam Lecerf'e diktim gözlerimi. Onun düzgün, beyaz alnına baktım, ola ki benim bakışımı yanlış anladığı için yarı yarıya kapadığı koyu, menekşe rengi gözkapaklarını gördüm; solgun yanağının üzerinde doğuştan gelme lekeyi, burnunun nazlı kanatlarını, kabarık üst dudağını, sonra koyu renk saçlı başını eğerken boynunun donuk beyaz rengini, ince parmaklarının gül kırmızısına boyalı tırnaklarını gördüm. Yüzünü, bebekleri normalden biraz daha yukarıda duran garip, kadifemsi gözlerini kaldırdı, dudaklarıma baktı.

Ayağa kalktım.

"Ne var," dedi, "nedir düşündüğünüz?"

Başımı salladım. Ama haklıydı. Bir şey düşünüyordum şimdi - çözümlenmesi, bir an önce çözümlenmesi gereken bir şey.

"Neden, içeriye mi giriyoruz?" dedi patika boyunca ilerlerken.

Evet anlamında salladım başımı.

"Ama aşağıya inmesi biraz zaman alır, biliyor musunuz? Neden somurttuğunuzu söylesenize bana?"

Durdum galiba ve yeniden diktim gözlerimi baktım ona, bu kez bedenine sıkıca yapışan güderiden giysisi içindeki bu ufak tefek, narin kadına bakıyordum.

Düşüncelere dalmıştım, yürümeye devam ettim, güneşle lekeli patika kaşlarını çatmış bana bakıyordu sanki.

*"Vous n'êtes guère amiable,"** dedi Madam Lecerf.

Terasta bir masayla bir sürü sandalye vardı. Öğle yemeğinde gördüğüm suskun sarışın erkek oturmuş, kol saatinin makinesini gözden geçiriyordu. Otururken elim sürçtü dirseğine çarptım, küçücük bir vidayı yere düşürdü.

"Boga radzi," (önemi yok) dedi özür dilediğimde.

(A, Rus'tu demek, öyle mi? İyi, işime yarayacaktı bu.)

Hanım ayakta sırtı bize dönük durmuş usulca bir şarkı mırıldanıyor, ayağıyla da taş karolara vurarak tempo tutuyordu.

Saatine bakmakta olan suskun memleketlime tam o sırada döndüm.

"Ah, u niey na şeyki pauk," dedim usulca.

Hanım elini ansızın ensesine götürdü, topukları üzerinde döndü.

"Şto?" (ne?) diye sordu ağırkanlı memleketlim, bana bakıyordu. Sonra hanıma baktı, rahatsız olmuş gibi sırıttı ve saatini kurcalamayı sürdürdü.

"J'ai quelque chose dans le cou... Ensemde bir şey var, hissediyorum," dedi Madam Lecerf.

"Aslını isterseniz," dedim, "Bu Rus asıllı beye daha şimdi ensenizde bir örümcek olduğunu sandığımı söylüyordum. Ama yanılmışım, ışık oyunuymuş."

"Gramofon çalalım mı?" diye sordu şen bir sesle.

"Çok üzgünüm," dedim. "Ama galiba yola koyulmam gerekecek. Kusuruma bakmazsınız değil mi?"

(*) "Hiç de dostça değil bu" - ç.n.

"*Mais vous êtes fou,*" diye bağırdı, "delisiniz siz, arkadaşımı görmek istemiyor musunuz?"

"Başka bir zaman," dedim yatıştırıcı bir sesle, "başka bir zaman."

"Söylesenize," dedi bahçeye doğru peşimden gelerek, "ne oldu böyle?"

"Çok akıllıca bir taktikti," dedim, o cömert, görkemli Rusçamızla konuşarak. "Sürekli kendinizi anlatıp durduğunuz halde beni arkadaşınızı anlattığınıza inandırmanız pek akıllıcaydı. Kader dirseğinizi dürtmese bu küçük şaka daha uzun süre devam ederdi ya, bir çuval inciri berbat ettiniz artık. Çünkü eski kocanızın kuzeniyle, harfleri başaşağı yazabilen adamla tanışmış bulunuyorum. Sizi şöyle bir sınadım. Öylesine, ortaya mırıldandığım Rusça cümleyi farkında olmadan yakalayıverince..." Hayır, bunların tek bir kelimesini bile söylemedim. Sadece eğilerek selam verdim ve bahçeden çıktım. Hanıma bu kitaptan bir adet yollanacak, o zaman anlayacak.

18

Nina'ya sormak istediğim soru sorulamamıştı. Ona, varlığını o kadar can sıkıcı bulduğu o solgun benizli adamın zamanının en ilginç yazarlarından biri olduğunun farkında olup olmadığını sormak istemiştim. Sormanın ne yararı vardı ki! Onun gibi bir kadın için kitapların hiçbir anlamı yoktur; kendi yaşamı yüz tane kitabın heyecanını içinde taşır gibidir. Bütün gününü bir kütüphaneye kapanarak geçirme cezası verilse, öğlene kalmaz ölüsü bulunur. Onun yanında Sebastian'ın yazdıklarından hiç söz etmediğinden eminim; bir yarasayla güneş saatini tartışmak gibi bir şey olurdu bu. O halde bırakalım o yarasayı gitgide koyulaşan alacakaranlıkta kanat çırpsın, daireler çizsin dursun; o beceriksiz kırlangıç taklitçisi!

Sebastian, tartışmasız başyapıtı olan *Kuşkulu Zambak*'ı yaşamının o son ve en acılı yıllarında yazdı. Nerede ve nasıl yazdı o kitabı? British Museum'un okuma odasında (Bay Goodman'ın şahin bakışlarından çok uzakta), Paris'te bir "bistro"nun derinliklerinde bir köşede kendi halinde bir masanın başında (sevgilisinin iltifat edeceği yerlerden

değildi burası), Cannes'da ya da Juan'da bir yerde, o kadınla yanındakiler başka yerlerde şamata peşine düşüp de onu yalnız bıraktıklarında, turuncu bir güneş şemsiyesinin altındaki güverte şezlongunda. İki kalp krizi arasında bilinmeyen bir tren istasyonunun bekleme odasında. Bir otelde, mutfakta yıkanan tabak çanak sesleri eşliğinde. Neresi olduğunu tam olarak bilemeyeceğim birçok yerde. Kitabın konusu basittir; bir adam ölmektedir; adamın kitabın içine gitgide daha çok gömüldüğünü sezersiniz; adamın düşünceleriyle anıları kitabın bütününü kimi yerde artan kimi yerde azalan bir seçiklikle kuşatmaktadırlar (düzensiz bir soluk alıp verişin kabarıp inişi gibi); bir bakmışsınız bir imge yuvarlanır gelir, derken şu imgenin rüzgâra kapılıp gitmesine ya da kıyıya savrulmasına göz yumulur; orada bir dakika kadar kıpırdanır, kendi kendinden harcayarak yaşamayı sürdürür sanki, çok geçmeden boz renkli denizler tarafından yeniden geriye çekilir, ya dibe batar ya da garip biçimler alır. Bir adam ölmektedir, öykünün kahramanı odur; ama kitaptaki öbür kişilerin yaşamları bütünüyle gerçekçi bir biçimde anlatılırken (ya da en azından Knightçı anlamıyla gerçekçiyken) ölmekte olan adamın kimliği, ölüm döşeğinin nerede durmakta ya da süzülmekte olduğu, hatta bunun bir döşek olup olmadığı konusunda okuyucuya hiçbir şey söylenmez. Adam kitaptır; kitabın kendisi derin derin göğüs geçirmekte, ölmekte, hortlaksı dizlerini göğsüne çekmektedir. Önce bir tek düşünce imgesi, derken başka bir tanesi bilincin kıyılarında çatlar ve biz çağrıştırılan şeyin ya da varlığın izine düşeriz; yıkılmış bir yaşamın serseri artıkları; sürüne sürüne ilerleyip sonra üzerleri göz göz benekli kanatlarını açan hantal düş imgeleri. Bunlar, bu yaşamlar asıl konunun altına düşülmüş dipnotlarından başka bir şey değildir. Bir evde, bir odada, bir koltuğa oturmuş öksüz bir oğ-

lana satrançta at'ın hareketini öğretmeye girişen Schwarz adlı iyi yürekli, yaşlı bir satranç oyuncusunu izleriz; ucuz bir renge boyalı saçının yılışık renginde tek bir kül rengi perçem görünen şişman Bohemyalı kadını görürüz; kötü şöhretli bir evde kendisini dikkatle dinleyen bir sivil polise bağıra çağıra baskı yöntemlerini lanetleyen solgun bir orospuyu dinleriz. Uzun boylu, güzel primadonna aceleyle bir su birikintisine basar, lame pabuçları mahvolmuştur. Yaşlı bir adam hıçkıra hıçkıra ağlar ve yas giysileri giymiş, yumuşacık dudaklı bir kadın tarafından yatıştırılır. Profesör Nussbaum, İsviçreli bir bilim adamı, sabahın saat üç buçuğunda kendisini ve sevgilisini bir otel odasında vurur. Bunlar ve başkaları gelir giderler, kapıları açar kaparlar, izledikleri yol aydınlık olduğu sürece yaşar, sonra kitapta baskın çıkan konunun dalgalarına kapılıp boğulurlar; bir adam ölmektedir. Adam belki de yastığı olan şeyin üzerinde kolunu kıpırdatmakta ya da kafasını oynatmakta ve kıpırdandıkça da izlemekte olduğumuz şu ya da bu yaşam solmakta, değişmektedir. Kimi anlarda adamın kişiliği kendi bilincine varır, o zaman kitabın ana damarlarından birinden aşağıya doğru yol almakta olduğumuz duygusuna kapılırız. "Şu anda, artık her şey olup bitmiş, 'yaşam'ın dükkânları hepten kapanmışken hep isteyip durduğu bir kitabı almamış olduğuna pişmandı; hiçbir zaman deprem, yangın, kaza geçirmemiş olduğuna; Tibet'deki Tatsienlu'yu hiç görmemiş, Çin'in salkım söğütleri üzerinde gevezelik eden mavi renkli saksağanları duymamış olduğuna; günün birinde ıssız bir koruda karşılaştığı bakışları utanma nedir bilmeyen okul kaçağı küçük kızla konuşmamış olduğuna; ürkek, çirkin bir kadının zavallı, küçük şakasına odada kimse gülmediğinde kendisinin de gülmemiş olduğuna; trenleri, anıştırmaları, fırsatları kaçırdığına; çoktan unuttuğu kentin birinde, kasvetli bir günde titrek ya-

yıyla kendi kendine keman çalan yaşlı sokak kemancısına cebindeki meteliği vermediğine..."

Sebastian Knight değişik konularda hokkabazın toplarıyla oynadığı gibi oynamayı, onları birbirleriyle çarpıştırmayı ya da sinsice birbirleriyle bağdaştırmayı sever, tıpkı bir Çin çıngırağından ses dalgaları yoluyla ezgiler çıkarılması gibi onların gizli anlamlarını art arda gelen dalgalarla ortaya çıkarmalarından hoşlanırdı. *Kuşkulu Zambak*'ta bu yöntem kusursuzluğa erişmiştir. Önemli olan parçalar değil onların birlikteliğidir.

Yazarın bedensel ölüm sürecini anlatışında da belli bir yöntem vardır: Karanlığa doğru giden adımlar; sırasıyla beyin, et ve akciğerler yoluyla izlenen olay. Önce beyin belli bir düşünce hiyerarşisini izler, ölüme ilişkin düşünceler; ödünç alınmış bir kitabın kenarına karalanmış sözümona parlak düşünceler ("düşünür" bölümü): "Ölüme duyulan çekim; bedensel gelişme tepetaklak, havada asılı kalmış gitgide uzayan bir su damlası biçiminde düşünülür; derken hiçliğe düşüş... Şiirli, dindar düşünceler: ...üskünkörü maddeciliklerin bataklığı ve Başrahip Park'ın optimistikler adını verdiği kişilerin Altın Cennet'leri..." "Ama ölmekte olan adam gerçek düşüncelerin bunlar olmadığını bilmektedir -ölümün yalnızca yarı yarıya var olduğunun öne sürülebileceğini; sorduğu sorunun bu kıyısı- ayrılışın burukluğu, ayrılık, üzerinde kıpır kıpır sallanan mendillerle nazlı nazlı uzaklaşan yaşam rıhtımı; ah! daha demin öteki kıyıdaydı, sahilin uzaklaştığını görebilseydi; hayır, tam öyle de değil, hâlâ düşünüyor olabilseydi..." (İşte böylece dostunu geçirmeye giden biri gecikip gemide kalabilir, ama gene de yolculuklara katılamamıştır.)

Derken bedensel hastalığın kötü cinleri tepe tepe acıyla düşünceyi, felsefeyi, kuşkuyu, anıyı, umudu, pişmanlığı bastırırlar. Korkunç görünümler arasından düşe kalka iler-

ler, nereye gittiğimize de aldırış etmeyiz; her şey acı, sadece ve sadece acıdır çünkü. Aynı yöntem tersine işlemektedir şimdi. Biz çıkmazlar boyunca peşlerinden giderken ışıkları gitgide sönen o düşünce imgeleri yerlerini artık giderek yakınlaşan ve bizi köşeye sıkıştıran korkunç, kaba saba görüntülerin usulca ilerleyen saldırısına bırakmıştır; işkence gören çocuğun öyküsü; kaçtığı acımasız ülkede başından geçenleri anlatan bir sürgünün söyledikleri, bir gözü morarmış yumuşak başlı akıl hastası; köpeğini tekmeleyen bir çiftçi: Zevkle, acımasızca. Derken acı da giderek azalır. "Artık ölümle ilgilenemeyecek kadar yorgun düşmüştü." "Kalabalık bir üçüncü mevki vagonunda horlayan terli adamlar; sonra bir okullu çocuk önündeki bitmemiş toplamanın üzerinde uyuyakalır." "Yorgunum, yorgun... kendi kendine dönen, dönen bir araba tekerleği, kâh sıçrar kâh yavaşlar kâh..."

Kitap işte bu noktada birdenbire bir ışık seline uğrar: "... sanki biri kapıyı ardına kadar açmış, odadakiler başlarını kaldırıp gözlerini kırpıştırarak bakmış, aceleyle kucaklarındaki paketlerine yapışmışlardır." Görkemiyle göz alan aynı zamanda da olanca basitliğiyle pek sıradan gözüken mutlak bir gerçeğin eşiğinde bulunduğumuzu anlarız. Seçtiği sözcüklerin anlam yüküyle bize akla hayale sığmaz bir şölen çeken yazar, bizi ölüme ilişkin gerçeği bildiğine, çok geçmeden bunu anlatacağına inandırır. Bir iki dakika içinde, bu cümlenin sonunda, bundan sonrakinin ortasında ya da biraz daha aşağıda, kollarımızı basit ama şimdiye kadar hiç denenmemiş bir biçimde hareket ettirmekle uçabileceğimizi keşfetmiş gibi, bütün kavramlarımızı değiştirecek bir şey öğrenmek üzereyizdir sanki. "En çözülmez düğüm kıvrıla döne ilerleyen bir ipten başkası değildir; tırnaklara çözülmez gelir ama aslında tembel tembel ilerleyen zarif halkalardan ibarettir. Beceriksiz parmaklar kan içinde ka-

lırken gözler bunu çözüverir. O (ölmekte olan adam) bu düğümdü ve eğer gözüyle görüp ipliği izleyebilse birden çözülüverecekti. Sadece kendisi de değil, her şey çözülüverecekti; uzam ve zaman gibi çocukça terimlerle adlandırdığımız, her ikisi de saçmasapan bumeranglar gibi tersyüzü geri gelen ve insan tarafından bilmece olarak kalsın diye yaratılmış olan bilmeceler boyunca düşleyebileceği her şey... İşte, yaşamın ana okulunda sahip olmuş olabileceği herhangi bir düşünce ya da duygu ya da yaşantıyla hiçbir ilişkisi olmayan bir şey, gerçek bir şey yakalamıştı..."

Yaşamla ölüme ilişkin bütün sorunların cevabı, o "mutlak çözüm", tanıdık dünyanın çehresinde boylu boyunca yazılı durmaktadır; keşfine çıktığı yaban ülkelerin, doğal olayların gelişigüzel bir araya gelmesi değil, üzerinde bu dağlarla ormanların, çaylarla ırmakların tutarlı bir cümle oluşturacak biçimde yan yana getirildiği bir kitap sayfası olduğunu fark eden bir yolcu gibiydi; bir gölün sesli harfi ıslıklı bir eğimin sessiz harfine karışıp tamamlanır; bir yolun kıvrımları mesajını insanın öz babasının yazısı kadar tanıdık bir elyazısıyla verir; ağaçlar sözsüz bir oyunda söyleşir, kullandıkları dilin hareketlerini öğrenmiş olan biri için anlamlar taşırlar... Yolcu böylelikle doğa görünümlerini bir bir çözer, anlamlar açımlanır ve böylelikle insan yaşamının, artık o birbirine dolanmış harfleri ayırdeden içgöze oldukça açık seçik gelen, içiçe işlenmiş baş harflerin kargacık burgacık deseninden başka bir şey olmadığı anlaşılır. Derken o sözcüğün, ortaya çıkan anlamın basitliği kişiyi şaşırtır; en şaşırtıcı olanı da kişinin şu dünyadaki yaşamı boyunca beyninin çevresine demirden bir çember geçirilmiş olması, kişinin kendi kimliğinin daracık düşünün cenderesinde sıkışmış olmasıdır belki; tutsak edilmiş düşüncesini salıverecek, o düşünceye büyük bir işgücü getirecek zihni silkinmeyi yapmamış olması sadece bir rast-

lantıdır. Artık bilmece çözülmüştür. "Ve her bir eşyanın anlamı adeta içinden ışıdı, gene de bir zamanlar çok büyük anlam taşıdıkları sanılan birçok düşünce ve olay da anlamsız olaylar sırasına inmedi; çünkü hiçbir şey anlamsız değildi artık; sadece artık bir zamanlar kendilerinden esirgenen öneme kavuşmuş öteki düşünce ve olayların düzeyine yükseldiler." Böylece aklımızın bilim, sanat ya da din gibi gösterişli devleti onlara tanıyageldiğimiz sıralarından taşar, el ele vererek karışır, neşeyle öbürleriyle aynı düzeye inerler. Böylece bir kiraz çekirdeğiyle onun yorgun bir sıranın boyalı tahtası üzerine düşen gölgesi ya da yırtık bir kâğıt parçası ya da milyonlarca, milyonlarca ıvır zıvırın içinden bir ıvır zıvır büyür, olağanüstü boyutlara kavuşur. Yeniden biçim verilip yeni bir düzene sokulduğunda, anlamını soluk alıp verircesine, büyük bir doğallıkla ruha teslim eder dünya.

Artık o sözcüğün anlamını eksiksiz olarak öğrenmek üzereyizdir; sözcük söylenecek ve siz ve ben ve dünya yüzündeki herkes alnına bir şaplak indirecektir. Ne budalaymışız hepimiz! Yazar kitabının en son dönemecinde bir an duralar gibi olur, sanki gerçeği dile getirmenin doğru olup olmayacağını düşünmektedir. Sanki, başını kaldırır, düşüncelerini izlediği ölmekte olan adamı bırakır, öte yana dönerek düşünür: Onu sonuna kadar izleyecek miyiz? Beyinlerimizin içten pazarlıklı sessizliğini tuzla buz edecek olan sözcüğü fısıldayacak mıyız? Evet, yapacağız bunu. Zaten yeterince ileri gitmiş durumdayız, sözcük biçim kazanmakta, belirdi belirecek. Sonra tekrar dönüp o sisli yatağın, süzülüp durmakta olan kül rengi bedenin üzerine eğiliriz; eğilir, eğiliriz... Ama kuşkuya kapıldığımız o bir tek an ölümcüldür; adam ölmüştür.

Adam ölmüştür ve biz bilmiyoruz. Karşı kıyıdaki zambak gene her zamanki kadar kuşkuludur. Elimizde ölü bir

kitap tutuyoruz. Yoksa yanılıyor muyuz? Sebastian'ın başyapıtının sayfalarını çevirirken kimi zaman "mutlak çözüm"ün burada, bir yerde, aceleyle okuduğum bir pasajda gizli olduğunu ya da tanıdık kılığıyla beni aldatan kimi sözcüklere dolanmış olduğunu düşünürüm. Bana bu benzersiz ürpertiyi veren başka bir kitap bilmiyorum, belki de yazarın özellikle amaçladığı bir şeydir bu.

Kuşkulu Zambak'ın ilanının bir İngiliz gazetesinde çıktığı günü dünmüş gibi hatırlıyorum. O gazetenin bir kopyası Paris'teki bir otelin lobisinde firmanın bir iş konusunda ikna etmemi istediği kişiyi beklerken elime geçmişti. İnsanları ikna etmekte hiç başarılı değilimdir, ayrıca zaten iş, patronlarımın sandığından daha az kârlı görünmüştü bana. Orada, o insanı boğacak kadar konforlu salonda yalnız başıma otururken yayımcının ilanıyla Sebastian'ın iri harflerle yazılmış kara, gösterişli adını okuduğumda onun kaderine, eskiden olduğundan çok daha fazla içim sızlayarak gıpta etmiştim. O sırada nerede olduğunu bilmiyordum, görmeyeli en az altı yıl olmuştu, öylesine hasta, öylesine perişan olduğunu da bilmiyordum. Tam tersine, kitabının ilanı bana bir mutluluk habercisi gibi gelmişti, onu bir kulübün sıcak, neşeli odasında elleri ceplerinde, kulakları pırıl pırıl kızarmış, gözleri ıslak ve parlak, dudaklarında bir gülümseme uçuşurken ayakta gözümün önüne getirmiştim - odadaki bütün öteki kişiler ellerinde porto bardaklarıyla onun çevresini almış, şakalarına gülmektedirler. Budalaca bir resimdi gerçi ama dergilerin arka kapaklarında gördüğünüz o renkli resimler gibi, beyaz gömlek yakaları, kara fraklar, doygun renkli şarap ve düzgün çizgili yüzlerden kurulu titrek düzeniyle pırıltılar saçmaya devam ediyordu. Bu kitabı çıkar çıkmaz almaya karar verdim, onun kitaplarını her zaman bir an önce satın alırdım ama bunu satın almak için özellikle sabırsızlanıyordum. Çok geçmeden bek-

lediğim kişi lobiye indi. İngiliz'di, oldukça okumuş bir adamdı. Söz konusu iş üzerinde konuşmaya başlamadan önce birkaç dakika havadan sudan konuştuk, laf olsun diye gazetedeki ilanı gösterdim ve Sebastian Knight'ın kitaplarından birisini okuyup okumadığını sordum. Bir ya da iki tanesini okuduğunu söyledi - şeyin... *Kırıldığı Yer* bir de *Kayıp Eşya*. Bu kitapları beğenip beğenmediğini sordum. Bir bakıma sevdiğini ama yazarın en azından entelektüel açıdan korkunç bir züppe olduğunu düşündüğünü söyledi. Açıklamasını istediğimde Knight'ın sürekli olarak, kendi buluşu olan ve kurallarını yanındaki oyunculara anlatmadığı bir oyun oynar izlenimini uyandırdığını açıkladı. Kendisinin insanı düşündüren kitaplardan hoşlandığını, Sebastian'ın kitaplarınsa düşündürmediğini ekledi; olduğu yerde şaşkın ve küskün kalakalıveriyormuş insan. Sonra Knight'dan çok daha iyi olduğuna inandığı başka bir yaşayan yazardan söz etti. Konuşmanın duraklarından birinden yararlanıp iş konuşmamıza getirdim konuyu. Firmanın beklediği ölçüde başarılı olamadım.

Kuşkulu Zambak hakkında birçok eleştiri çıktı, çoğu da uzun ve oldukça gurur vericiydi. Ama şurada burada yazarın artık yorulduğu dokundurması yineleniyor, bu da onun can sıkmayı alışkanlık edinmiş olduğunu söylemenin başka bir yolu gibi görünüyordu. Hatta bunlarda belli belirsiz avutucu bir tavır da yakalamıştım; sanki *onlar* yazar hakkında kitapta olmayan kimi üzücü, kötü şeyler biliyorlardı da bu kitaba karşı takındıkları tavıra siniyordu. Hatta bir eleştirmen kitabı "değişik duygularla okuduğunu, çünkü bir ölüm döşeğinin başucunda oturup da yazarın doktor mu yoksa hasta mı olduğundan hiçbir zaman tam anlamıyla emin olamamanın okuyucu için pek de hoş bir deney olmadığını" söyleyecek kadar ileriye gitmişti. Hemen hemen bütün eleştiriler kitabın biraz uzunca oldu-

ğunu, kimi pasajların anlaşılmaz ve anlaşılamayacak kadar abartılı olduğunu söylüyorlardı. Hepsi de Sebastian'ın "içtenliği"ni övüyorlardı - o da neyse artık. Sebastian'ın bu eleştiriler konusunda neler düşündüğünü merak ettim.

Bendeki kitabı bir arkadaşa ödünç vermiştim. Okumadan, haftalarca elinde tuttu sonra da trende kaybetti. Yeni bir kitap satın aldım ve kimseye ödünç vermedim. Evet, galiba onun bütün kitapları içinde en sevdiğim bu kitaptır. İnsanı "düşündürür" mü bilmem, düşündürmüyorsa da aldırmam. Kitabın kendisini severim. Tavrını severim. Zaman zaman da bu kitabı Rusça'ya çevirmenin çok da zor olmayacağını söylerim kendi kendime.

19

Sebastian'ın yaşamının son yılını yeniden kurmayı az çok başardım; 1935. Tam 1936'nın başında öldü o ve ben bu sayıya baktığımda bir insanla öldüğü tarih arasında batıl bir benzerlik olduğunu düşünmeden edemem. Sebastian Knight - öl.1936... Bu tarih bana o adın, suyu geniş çemberler halinde kenarlara doğru yayılan bir havuzun üzerindeki izdüşümüymüş gibi gelir. Son üç rakamın yuvarlaklıklarında Sebastian'ın kişiliğinin dolambaçlı çizgilerini hatırlatan bir şeyler vardır... İşte bu kitap boyunca sık sık yapmaya çalıştığım gibi onun hoşuna gideceğini sandığım bir düşünceyi dile getirmeye çalıştım gene... eğer kitabın şurasında burasında en azından onun düşüncesinin gölgesini yakalayamadımsa ya da beynimin bilinçdışı çabası sonucu ara sıra onun kendi labirentinde doğru yolda ilerleyemedimse, demek ki kitabım beceriksiz, başarısız.

Kuşkulu Zambak'ın 1935 baharında yayımlanışı Sebastian'ın Nina'yla son görüşme girişimine denk gelir. Nina'nın briyantinli saçlı genç bıçkınlarından biri onun Sebastian'dan bütün bütüne kurtulmak istediğini bildirdiğinde

Londra'ya dönmüş, bir iki ay orada kalmış, elinden geldiğince insan içine çıkarak yalnızlıkla inatlaşmak için acınası bir çabaya girişmişti. Cılız, yaşlı ve sessiz bir adam; şurada burada görülüyor, fazla ısıtılmış yemek odalarında bile boynuna bir eşarp bağlayarak geziniyor, unutkanlığı ve söyleşiye katılmayı sessiz sedasız reddedişiyle ev sahibelerini çileden çıkarıyor, bir toplantının ortasında çıkıp gidiyor ya da onu evin çocuk odasında bir parçalı bulmacaya dalmış gitmiş buluyorlar. Bir gün, Charing Cross yakınlarında Helen Pratt, Clare'i bir kitapçıya bırakmış yoluna devam ediyordu ki birkaç saniye geçmeden Sebastian'la karşılaştı. Sebastian Miss Pratt'le el sıkışırken azıcık kızardı, sonra da metro istasyonuna kadar ona eşlik etti. Helen onun bir dakika önce ortaya çıkmadığına, hele geçmişten söz etmeye kalkışmadığına şükretti. Sebastian bunun yerine ona daha bir gece önce pokerde kendisine hile yapmaya kalkışan birtakım adamlara ilişkin oldukça alengirli bir öykü anlattı.

"Sizinle karşılaştığıma memnun oldum," dedi ayrılırken. "Buradan alacağım galiba."

"Neyi alacaksınız?" diye sordu Miss Pratt.

"Şeye doğru gidiyordum da [kitapçının adını söyledi], ama gördüğüm kadarıyla istediğimi şu tezgâhta da bulabileceğim."

Konserlerle oyunlara gitti, geceyarıları taksi şoförleriyle kahvehanelerde sıcak süt içti. Tam üç kez aynı filmi -*Büyülü Bahçe* adında kötü mü kötü bir film- izlemeye gittiği söylenir. Ölümünden birkaç ay, Madam Lecerf'in gerçek kimliğini öğrenmemden ise birkaç gün sonra filmin küçük bir Fransız sinemasında gösterildiğini keşfetmiş ve sırf Sebastian'a neden bu kadar çekici geldiğini öğrenmek için baştan aşağı izlemiştim. Ortalarında bir yerde olay Riviera'ya atlıyor, güneşin altında yatan insanlar görünüyordu. Nina bunların arasında mıydı? Yoksa görülen onun çıplak omzu

muydu? Dönüp kameraya bakan bir kızın onu oldukça andırdığını aklımdan geçirmiştim ama güneş yağı, güneş yanığı ve göz farı geçip gidiveren bir yüzü örtmeye yetiyor da artıyor bile. Sebastian ağustosta bir hafta boyunca hastalanmış ama Dr. Oates'in öğüdüne uyup yatağa girmeyi reddetmişti. Eylülde taşradaki birtakım dostlarını görmeye gitmişti; onlarla pek uzaktan tanışıyordu, onlar da onu sadece bir keresinde *Prattler* dergisinde evlerinin fotoğrafını gördüğünü söylemiş bulunduğu için, nezaketlerinden çağırmışlardı. Bir hafta boyunca bütün öteki konukların birbirini tanıdığı soğukça bir evin her yanını dolaşmış, derken bir sabah istasyona kadar on mil yol yürüyerek sessiz sedasız kente geri dönmüş, smokin ceketiyle sünger torbasını da ardında bırakmıştı. Kasım başında Sheldon'la Sheldon'ın kulübünde yemek yemiş ve o kadar az konuşmuştu ki Sheldon neden kalkıp da yemeğe geldiğini merak etmişti. Ondan sonrası bilinmiyor. Anlaşılan yurtdışına çıkmış - ama Nina'yla buluşmak konusunda kesin bir planı var mıydı bilemiyorum; gene de huzursuzluğunun kaynağı buna benzer belli belirsiz bir umuttu herhalde.

1935 kışının büyük bir bölümünü Marsilya'da firmamın işlerinden bazılarıyla uğraşarak geçirmiştim. Ocak 1936'nın ortalarında Sebastian'dan bir mektup aldım. Oldukça garip tir, Rusça yazılmıştı.

"Anlayacağın Paris'teyim ve sanıyorum daha bir süre burada takılacağım *(zastrayanna)*. Gelebilirsen gel; gelemezsen gücenmem; gene de gelseydin iyi olurdu. Bir sürü dolambaçlı işten ve özellikle de birbiri ardınca değiştirip durduğum yılan derilerinden *(vipoljniy)* oluşan örgüden öylesine bıktım ki *(oskomina)* nedendir bilmem, yaşamım boyunca gözardı ettiğim sıradan ve gizsiz kapaksız şeylerde şiirli bir avuntu bulur oldum artık. Örneğin sana bunca yıldır neler yaptığını sormak, sonra da kendimden söz etmek iste-

rim; umarım benimkilerden daha iyi gitmiştir işlerin. Son günlerde *maman*'ı (Sebastian annemi böyle çağırırdı) tedavi eden ihtiyar Dr. Starov'u sık sık görür oldum. Kimin olduğunu bilmediğim park edilmiş bir arabanın basamağında dinlenmek zorunda kaldığım bir gece onunla sokakta karşılaştım. *Maman*'ın ölümünden bu yana Paris'te sürtüp durduğumu sanıyordu, ben de onun benim sürgün yaşamım konusundaki yorumuna karşı çıkmadım, neden dersen *(ivo)* kalkışacağım herhangi bir açıklama işleri çok daha karıştıracaktı. Günün birinde eline kimi kâğıtlar geçebilir; onları hemen yakacaksın; doğru, bu kâğıtlar kimi [bir ya da iki tane sökemediğim sözcük: *(Dot çetu?)*] sesler duymuşlardır ama bundan sonraki kaderleri ateşte yanmaktır. Onları alıkoydum, evimde barındırdım *(noçleg)* çünkü bu çeşit şeyleri, öldürüldüklerinde hortlak olup tepene binmesinler diye uykuya yatırmak en güvenilir yoldur. Kendimi ölüme iyice yakın bulduğum bir gece ölüm fermanlarını elimle imzaladım, onları bu fermandan tanıyacaksın. Her zamanki gibi gene aynı otelde kalıyordum ama artık kent dışında sanatoryum gibi bir yere geçtim, adresi not et. Bu mektuba neredeyse bir hafta önce başlamıştım ve 'yaşam' kelimesine gelinceye kadar da kaderi bambaşka birisinin eline geçmekti *(prednaznaçelos)*. Derken ne oldu bilmiyorum sana doğru yöneldi; hani yabancı bir evdeki utangaç konuk davete birlikte geldiği yakın akrabasıyla gereğinden fazla konuşur ya. İşte böyle, seni sıktıysam *(da kuçaya)* özür dilerim ama bilmem neden penceremden gördüğüm şu çıplak dallarla filizler pek de içimi açmıyor."

Bu mektup beni tedirgin etmişti elbet, ama 1926'dan beri, tedavisi olmayan ve geçtiğimiz beş yıldır daha da artan bir hastalıktan çektiğini bilseydim kuşkusuz çok daha kaygılanırdım. Utanarak itiraf ediyorum, Sebastian'ın her zaman sinirli olduğunu ve sağlığı tehlikeye düştüğünde yersiz bir

karamsarlığa gömülme eğiliminde bulunduğunu aklıma getirince ilk anda kapıldığım panik hafiflemişti. Tekrar ediyorum, kalbindeki rahatsızlık konusunda en ufak bir bilgim yoktu; bu yüzden de kendimi onun aşırı çalışmaktan yorgun düştüğüne inandırmayı başarmıştım. Gene de hastaydı ve hiç alışık olmadığım bir tonda yanma gelmemi rica ediyordu. Hiçbir zaman benim varlığıma gereksindiği olmamıştı, oysa şimdi gelmem için basbayağı yalvarıyordu. İçime dokunmuştu, gerçeği tümüyle bilsem kuşkusuz bulduğum ilk trene atlar giderdim. Mektup elime perşembe günü geçmiş hemen o cumartesi Paris'e gitmeye karar vermiştim. Böylelikle pazar gecesi dönüş yoluna çıkabilecektim, çünkü Marsilya'da beni bekleyen işin vardığı şu nazik aşamada firmadan tatile çıkmamı hoş karşılamayacakları kesindi. Yazıp durumu açıklamak yerine Sebastian'a cumartesi sabahı telgraf çekmeye karar verdim; erken trenle gidip gidemeyeceğim ancak o zaman belli olacaktı.

Derken aynı gece oldukça sevimsiz bir rüya gördüm. Rüyanın, belli belirsiz hatırladığım evlerden toplanmış ıvır zıvırla alelacele döşediği donuk, büyük bir odada oturuyordum; ama arada boşluklar ve garip yer değiştirmeler vardı, örneğin şuradaki raf aynı zamanda tozlu bir patikaydı. Odanın bir çiftlik evinde ya da taşra konukevinde yer aldığı yolunda kesinlik kazanmamış bir duygu vardı içimde; ahşap duvarlarla kaplamalardan edindiğim genel bir izlenim... Sebastian'ı bekliyorduk; uzun bir yolculuktan dönmek üzereydi. Fıçı mı ne bir şeyin üzerine oturmuştum, odada annem vardı, çevresinde oturup çay içtiğimiz masada iki kişi daha bulunuyordu, çalıştığım bürodan birisiyle karısı; Sebastian her ikisiyle de tanışmamıştı, rüya görevlisi rastgele yerleştirmişti onları buraya, kim olsa sahneyi doldururdu çünkü.

Bilinmedik uğursuzluklarla yüklü, huzursuz bir bekleyiş içindeydik, onların benden çok daha fazlasını bildiklerini

seziyordum ama gardıroba girmemekte direnen çamurlu bisikletin annemi neden bu kadar kaygılandırdığını bir türlü anlayamıyordum; dolabın kapakları açılıp duruyordu. Duvarda bir buharlı gemi resmi vardı, resimdeki dalgalar art arda dizilmiş tırtıllar gibi kıpırdanıyor, buharlı gemi sallanıyor, bu da beni kızdırıyordu; yolcunun dönüşünü beklerken duvara bu tür bir resim asmanın eski ve bilinen bir gelenek olduğunu neden sonra hatırladım. Yolcu her an gelebilirdi, kapının yakınındaki ahşap zemine, içeri girince ayağı kaymasın diye kum serpilmişti. Annem gizlemeyi başaramadığı çamurlu mahmuzları ve üzengileri ile yürüdü gitti, kim olduğu belirsiz çift sessiz sedasız yok oldu, odada yalnızdım şimdi; derken yukarıda galeride bir kapı açıldı, Sebastian doğruca odaya inen gıcırtılı bir merdivenin basamaklarını yavaşça inerek geldi. Saçları dağılmıştı, paltosuzdu; anlamıştım, yol yorgunluğunu atmak için biraz kestirmişti. Hep aynı ayağını öne atıp her basamakta biraz dinlenerek bir yandan da kolunu ahşap tırabzana dayayarak aşağıya inerken annem geri geldi, Sebastian, ayağı takılıp kayarak sırtüstü düşünce ayağa kalkmasına yardım etti. Bana doğru gelirken güldü Sebastian ama bir şeyden utandığını sezmiştim. Yüzü solgun ve tıraşsızdı, ama neşeli görünüyordu. Annem elinde gümüş bir kupayla, çok geçmeden sedye olduğunu anladığım bir şeyin üzerinde oturuyordu; biraz sonra Sebastian'ın gülümseyerek cumartesileri evde kaldıklarını söylediği iki adam gelip onu götürecekti çünkü. Birdenbire sol elinde kara bir eldiven olduğunu, o elinin parmaklarının hiç kıpırdamadığını ve o eli hiç kullanmadığını fark ettim; yanlışlıkla o eliyle bana dokunur diye birden deli gibi korktum, aklım başımdan gitti, neredeyse midem bulanır gibi olmuştu; o elin bileğine tutturulmuş takma bir şey olduğunu, Sebastian'ı ameliyat ettiklerini, korkunç bir kaza geçirdiğini anlamıştım çünkü. Ortaya çı-

kışının, odaya girişinin bana neden öylesine tüyler ürpertici geldiğini de anlamıştım, ne var ki o ürpertimi fark etmiş bile olsa çayını içmeye devam etmişti. Annem unuttuğu yüksüğü almak üzere içeriye daldı, sonra aceleyle çıktı çünkü adamlar sabırsızlanıyorlardı. Sebastian manikürcünün gelip gelmediğini sordu, bir yemek davetine gitmek için hazır olması gerekiyordu da. Konuyu değiştirmeye çalıştım, elinin sakat olduğunu düşündükçe içim fena oluyordu ama çok geçmeden odanın her bir tarafında kırık tırnaklar görmeye başladım, derken eskiden tanıdığım bir kız (şimdi pek sararıp solmuştu) elinde manikür çantasıyla geldi, Sebastian'ın önündeki bir tabureye oturdu. Sebastian bakmamamı söyledi ama kendimi bakmaktan alıkoyamıyordum. Kara eldivenin düğmelerini çözdüğünü, yavaşça sıyırdığını gördüm; eldiven çıkarken içindekiler bir bir döküldü -bir farenin ön pençelerine benzeyen et pembesi, yumuşacık bir yığın küçük el, yığınla el- hepsi yere döküldü, kara elbiseli kız diz çöktü. Masanın altında ne yaptığını görmek üzere eğildim ve küçük elleri toplayıp bir tasa doldurduğunu gördüm - başımı kaldırıp baktım, Sebastian yok olmuştu. Bu odada bir an bile kalamayacağım duygusuna kapılmıştım. Ne var ki arkamı dönüp de el yordamıyla kapının sürgüsünü bulmaya çalıştığımda arkamda Sebastian'ın sesini duydum; şimdi ayaklarımın dibindeki patlak bir çuvaldan dökülen tahılla dolan koskocaman bir ambara dönüşen bu yerin en uzak ve en karanlık köşesinden geliyordu ses. Onu göremiyordum, öylesine kaçıp kurtulmak istiyordum ki yürek gibi atan sabırsızlığım söylediği sözleri boğuyordu sanki. Beni çağırdığını, çok önemli bir şey söylediğini biliyordum; bacaklarının üzerine çaprazlamasına düşmüş çuvalların tutsağı olarak yattığı ya da oturduğu köşeye gelirsem daha da önemli bir şey söylemeye söz verdiğini de biliyordum. Kıpırdandım, derken sesi son bir kere

yüksek, gizemli bir yalvarış biçiminde bana kadar ulaştı; sonradan rüyanın içinden çekip çıkardığımda hiçbir anlama gelmeyen bir cümle, rüyanın içinde öylesine mutlak bir anlamla, benim tarafımdan çözülmeyi bekleyen korkunç bir bulmaca olmakta öylesine büyük bir kararlılıkla çınladı ki, yarı yarıya uyanmış olsam ne olursa olsun kalkar Sebastian'ın peşinden koşardım.

Çok iyi bilirim; suyun dibindeki solgun renkli kumun üzerinde bir mücevher parlar gibidir, kolunuzu sokar çıkarırsınız, avucunuzda bulacağınız şey bildiğimiz güneşte kururken adi bir çakıltaşını andırır ama asılında o ganimet mücevherin ta kendisidir. Bu yüzden uykudan uyandığımda beynimin içinde mırıldanıp duran saçma sapan cümlenin aslında beklenmedik bir açımlanmanın karmakarışık çevirisi olduğunu sezmiştim; sırtüstü yatmış, sokaktaki tanıdık seslere ve tepemdeki odada adamın birinin erken sabah kahvaltısını şenlendiren transistörlü radyodaki abuk sabuk müzik salatasına kulak vermiştim ki, o an kafama dank eden korkunç bir düşüncenin tüyler ürpertici soğukluğu içimde neredeyse bedensel bir ürperti uyandırdı ve Sebastian'a hemen o gün geleceğimi bildiren bir telgraf çekmeye karar verdim. Budalaca bir sağduyu saplantısına uyarak (başka zaman olsa elimden gelmezdi), büronun Marsilya şubesini arayıp bensiz idare edip edemeyeceklerini sormaya karar verdim. Sonunda sadece bensiz edemeyeceklerini öğrenmekle kalmadım, hafta sonu için izin almanın da mümkün olamayabileceğini öğrendim. O cuma eve döndüğümde son derece yıpratıcı bir günü ardımda bırakmıştım. Öğleden beri beni bekleyen bir telgraf vardı; gelgelelim, gündelik hayhuyun bir rüyanın nazik açımlamaları üzerindeki egemenliği öylesine tuhaftı ki rüyanın içten fısıltısını çoktan unutmuş, telgrafı yırtarak açarken işe ilişkin yeni haberler bulacağımı sanmıştım.

"Sevastian'ın durumu umutsuz, hemen gel. Starov." Fransızca yazılmıştı; Sebastian adındaki "v" adın Rusça yazımının Fransızca'daki karşılığıydı; nedendir bilmem banyoya gittim ve orada bir an aynanın karşısında durdum. Sonra şapkamı kaptığım gibi merdivenlerden aşağıya indim. Gara vardığımda saat on ikiye çeyrek vardı; saat ikide bir tren kalkıyor, ertesi gün öğleden sonra iki buçuk sıralarında Paris'e varıyordu.

Derken üzerimde ikinci mevki bileti alabilecek kadar para bulunmadığını keşfettim ve daha fazla para almak için geri dönüp sonra da bir uçak bulur bulmaz Paris'e uçmanın daha yerinde olup olmayacağı sorusunu bir dakika kadar kafamda evirip çevirdim. Ama trenin burnumun ucunda durması aklımı yeterince çelmişti. Yaşamım boyunca her zaman yaptığım gibi en ucuz yolu seçtim. Tren daha yeni hareket etmişti ki Sebastian'ın mektubunu yazı masamda unuttuğumu ve verdiği adresi de hatırlamadığımı fark ettim, aklım başıma geldi.

20

Kalabalık kompartıman karanlık, havasız ve bacaklarla doluydu. Pencere camlarından aşağıya doğru yağmur damlaları süzülüyordu; dümdüz değil sıçraya zıplaya, kararsız zikzaklar çizerek süzülüyor, arada bir duraklıyorlardı. Menekşe mavisi gece lambası kara cama yansıyordu. Gecenin içinden hızla ilerlerken tren sarsılıyor, homurdanıyordu. Tanrı aşkına, neydi o sanatoryumun adı? "M" ile başlıyordu, "M" ile başlıyordu. "M" ile baş... tekerlekler tekrarcı aceleciliklerı içinde birbirlerine karıştılar sonra yeniden eski ritmi buldular. Tabii, adresi Dr. Starov'dan alabilecektim. Oraya varır varmaz istasyondan aramalı onu. Birinin koca postallı rüyası baldırlarımın arasına sokulmaya çalıştı, sonra yavaşça geriye çekildi. Sebastian "her zamanki otel" derken ne anlatmak istemişti? Geçmişte Paris'te kaldığı özel bir yer gelmiyordu aklıma. Evet, Starov nerede olduğunu bilirdi. Mar... Man... Mat... Oraya zamanında yetişebilecek miydim? Bir horultu çeşidinden ötekine, daha yaşlı bir horultuya geçerken yol arkadaşımın kalçası benimkine değdi. Onu yaşarken görecek kadar erken varabilecek miydim?.. varabile-

cek... varabilecek... Bana söylemek istediği bir şey vardı, sonsuz önem taşıyan bir şey. Ağzına kadar, yayılmış yatan kuklalarla dolu, sarsılıp duran karanlık kompartıman gördüğüm rüyanın bir parçasıymış gibi geliyordu bana. Ölmeden önce ne söyleyecekti bana? Yağmur pencereye doğru tükürüp tıpırdıyordu, derken hortlaksı bir kar tanesi gelip bir köşeye kondu, eridi gitti. Önümde biri yavaşça canlandı; kâğıtları hışırdattı, karanlıkta bir şeyler çiğnedi, bir sigara yaktı, sigaranın yuvarlak pırıltısı tepegöz gibi bana dikildi. Oraya zamanında varmak zorundayım, varmak zorundayım. O mektubu alır almaz neden havaalanına koşmamıştım? Şimdi Sebastian'ın yanında olacaktım? Hangi hastalıktan ölüyordu acaba? Kanser? *Angina pectoris* - annesi gibi? Yaşamın sıradan akışı içinde dinle pek ilgisi olmayan çoğu insanın yaptığı gibi ben de alelacele, gözyaşlarımın buğusu ardına gizlenen sıcacık, yumuşacık bir Tanrı kurdum, yalan yanlış bir dua fısıldadım, Tanrım ne olur oraya zamanında varayım, ne olur ben gelinceye kadar dayansın, o gizli şeyi söylesin bana. Her yer kardı artık, pencere külrengi bir sakal bırakmıştı. Bir şeyler yiyip sigara içen adam yeniden uykuya dalmıştı. Bacağımı uzatmayı denese miydim, ayağımı kaldırıp bir şeyin üzerine dayasa mıydım? Alev alev yanan ayak başparmaklarımın yordamıyla arandım ama gece bütün bütüne kemik ve etten oluşuyordu. Bileklerimle kalçalarımın altına gelen yerde boşu boşuna tahta bir şeyler arandım. Mar... Mar... Matamar... Mar... Bu yer Paris'ten ne kadar uzaklıktaydı? Doktor Starov, Doktor Alexandroviç Starov. Tren "i"lerin noktalarında şakırdıyor, o "x"leri tekrarlıyordu. Tanımadığım bir istasyon. Tren durduğunda yan kompartımandan sesler geldi, biri bitmez tükenmez bir öykü anlatıyordu. Yana doğru itilerek açılan kapıların hışırtılı sesi de geliyordu, derken hüzünlü suratlı bir yolcu bizim kapıyı da açtı, hiç umut olmadığını gördü.

Umutsuz. *État désespéré*. Oraya zamanında varmalıydım. Şu tren istasyonlarda ne kadar da çok bekliyordu! Sağ yanımdaki yol arkadaşım iç geçirdi ve pencere camını silmeye çalıştı ama cam, içinden ışıyan hafif sarımsı bir ışığın sisine büründü, kaldı. Tren yeniden hareket etti. Belkemiğim ağrıyordu, kemiklerim kurşun gibiydi. Gözlerimi kapayıp kestirmeyi denedim ama gözkapaklarım süzülüp duran desenlerle astarlanmıştı; minik bir ışık torbacığı, tek hücreli bir hayvan gibi, her defasında aynı köşeden başlayarak gözkapaklarım boyunca yüzüp duruyordu. Orada çok önceleri geçip giden bir istasyon lambasının biçimini görür gibiydim. Derken renkler belirdi, tek ve iri ceylan gözlü pembe bir yüz yavaşça bana doğru çevrildi; sonra bir sepet çiçek, daha sonra Sebastian'ın tıraşsız çenesi. Bu optik boya kutusuna daha fazla dayanamayacaktım, onun için yavaş çekimde filme alınmış bir bale dansçısının adımlarını andıran sonu gelmeyen, sakınımlı manevralarla koridora çıktım. Işıl ışıl aydınlatılmış ve soğuktu. Bir süre sigara içtim, sonra vagonun sonuna doğru sendeleyerek ilerledim, bir anlığına trenin dibindeki leş gibi pis, kükreyen bir deliğin üzerinde öne arkaya sallandım, sonra sallana sallana geriye dönerek bir sigara daha içtim. Yaşamım boyunca Sebastian'ı yaşarken görmek kadar yoğun istediğim hiçbir şey olmamıştı; ona doğru eğilmek, söyleyeceği sözleri duymak. Onun son kitabı, benim geçenlerde gördüğüm rüya, mektubundaki giz, bütün bunlar beni onun dudaklarından olağanüstü bir şeylerin dökülecceğine inandırıyordu. O dudakları hâlâ konuşur bulursam elbet. Çok geç kalmamışsam. İki pencere arasındaki tahta kaplamanın üzerinde bir harita vardı ama bunun benim yolculuğumun izlediği yolla hiçbir ilgisi yoktu. Yüzüm pencere camına koyu koyu yansıdı. *Il est dangereux... E pericoloso... Pencereden sarkmak tehlikeli ve...* gözleri kızarmış bir asker sürtünerek geçti, elimde birkaç saniye-

liğine korkunç bir uyuşukluk hissettim, çünkü kolunun yeniyle elime sürtünmüştü. Deli gibi yıkanmak istiyordum. Bu kaba saba dünyayı yıkayıp atmak, Sebastian'ın önüne buz gibi, arı bir özle çıkmak istiyordum. Ölümlülerle hesaplaşmıştı artık, burun deliklerini onların pis kokularıyla rahatsız edemezdim. Ah, evet onu yaşar bulacaktım. Geç kalacağımdan kesinkes emin olsa Starov telgrafta öyle yazmazdı. Telgraf öğleyin gelmişti. Telgraf, Tanrım, öğleyin gelmişti! On altı saat geçmişti bile, ya ne zaman varacaktım Mar... Mat... Ram... Rat... Hayır, "R" değil - "M" ile başlıyordu. Bir an için adın bulanık biçimini seçtim ama daha ben yakalayamadan silindi gitti. Bir engel daha çıkabilirdi yoluma; para. Büro oldukça yakındı. Banka daha uzaktı. Sayısız arkadaşlarımdan istasyon çevresinde oturan var mıydı hiç? Hayır, hepsi Passy ve Porte St. Cloud çevresinde oturuyorlardı: Paris'te, Rusların oturduğu iki semt. Üçüncü sigaramı ayağımın altında ezdim ve daha az kalabalık bir kompartıman aramaya başladım. Çok şükür, beni terk ettiğim kompartımanda kalmak zorunda bırakacak bagajım yoktu. Ama vagon ağzına kadar doluydu ve kafam treni boydan boya kolaçan edemeyecek kadar bulanıktı. İçine girip el yordamıyla bakındığım kompartımanın yeni bir kompartıman mı yoksa eskisi mi olduğundan bile emin değildim; eskisi kadar çok sayıda, ayaklar ve dirseklerle doluydu - evet, havası belki biraz daha az mayalı olabilirdi. Sebastian'ı neden Londra'da aramamıştım hiç? Beni bir iki kere çağırmıştı. Bütün insanların içinde en hayranlık duyduğum kişiyken neden ondan böylesine inatla uzak durmuştum? Dehasını küçük görerek sırıtan o Allahın belası eşekler... Hele sıska boynunu özellikle -hem de gözüm dönmüşçesine- buruvermek istediğim ihtiyar bir budala vardı ki. A, solumda yuvarlanıp duran iri yaratık bir kadınmış; birbirine baskın çıkmak için çarpışan kolonya ve ter kokusu; birincisi yenil-

di. O kompartımandaki tek bir kişi bile Sebastian Knight'ın kim olduğunu bilmiyordu. *Kayıp Eşya*'nın acınası bir çeviriyle *Cadran* dergisinde yayımlanan o tek bölümü... Yoksa *La Vie Littéraire*'de miydi? Yoksa çok mu, çok mu geç kalmıştım - ben, sızlayan kalçalarımı avutamayan incecik, gülünç deri parçasıyla kaplı bu lanet olası sıranın üzerinde otururken Sebastian çoktan ölmüş müydü yoksa? Daha hızlı, lütfen daha hızlı! Bu istasyonda durmanın ne gereği var sanki? Kıpırda, kıpırda hadi. Tamam - şimdi daha iyi.

Karanlık usul usul soldu, külrengimsi bir donukluğa dönüştü ve pencereden belli belirsiz kara kaplı bir dünya seçilir oldu. İnce yağmurluğumun içinde korkunç üşüyordum. Sanki kat kat örümcek ağları ve toz yavaşça silinip süpürülmüş gibi, altından yol arkadaşlarının yüzleri çıktı. Yanımdaki kadında bir termos dolusu kahve vardı, termosu anaç bir ilgiyle gözetiyordu. Her yanım yapış yapıştı, tıraşsızlığım ıstırap veriyordu. O an sert kıllı yanaklarım satene değse bayılırdım herhalde. Ölgün bulutların arasında et pembesi bir bulut vardı, çıplak tarlaların dokunaklı yalnızlığının üzerinde çözülen parça parça karları donuk bir pembe aydınlatıyordu. Aradan bir karayolu çıktı, bir dakika kadar trenin yanı sıra kaydı durdu, tam kıvrılıp dönerken bisiklete binmiş bir adam karın, erimiş kar suyunun ve su birikintilerinin içinden hoplayarak geçip gitti. Nereye gidiyordu? Kimdi? Hiç kimse bilemeyecek.

Bir saat kadar uyukladım sanıyorum; en azından iç gözümü kapalı tutmayı becerebildim. Gözlerimi açtığımda yol arkadaşlarım yemek yiyip çene çalıyorlardı, birden öyle kötü hissettim ki kendimi, dışarıya zor fırladım, yolculuğun geri kalanını bir *strapontin*'in üzerinde oturarak geçirdim, zihnim bu perişan sabah kadar bomboştu. Öğrendiğime göre gece kasırga mı ne çıkmış, o yüzden tren çok gecikmişti, Paris'e varmamız dörde çeyrek kalayı buldu. Platformdan

aşağıya doğru yürürken dişlerim birbirine vuruyordu, bir an için cebimde şıngırdayıp duran iki üç frankı sert bir içkiye harcamayı düşündüm. Ama bunun yerine telefona yöneldim. Yumuşamış, yağlanmış rehberin sayfalarını karıştırıp Starov'un numarasını ararken bir dakikaya kalmadan Sebastian'ın hâlâ yaşayıp yaşamadığını öğreneceğimi düşünmeye çalışıyordum. Starhaus, *deri eşya*; Starley, *hokkabaz, komedyen*; Starov... ah, işte; Jasmin 61-93. Sıkıntılı birtakım çabalara giriştim, tam yarıladığım sırada numarayı unuttum yeniden rehberle savaştım, numarayı yeniden çevirdim ve bir an uğursuz bir zil sesine kulak verdim. Bir dakika kadar hiç kıpırdamadan bekledim; biri telefon kabininin kapısını hızla açtı, kızgın bir homurtuyla geriledi. Numara tablası yeniden döndü, beş, altı, yedi kere geriye gitti, tekrar o genizden gelen uğultu; drııınn, drııınn, drııınn... Neden bu kadar şanssızdım? "Bitti mi işiniz?" diye sordu aynı kişi - buldok suratlı aksi bir ihtiyar. Sinirlerim iyice gerilmişti, suratsız morukla kavgaya tutuştum. Neyse ki komşu telefon kabini o sırada boşalmıştı; girdi içine, kapıyı küt diye kapattı. Aramayı sürdürdüm. Sonunda başardım. Bir kadın sesi doktorun yerinde bulunmadığını ama kendisiyle saat beş buçukta görüşebileceğimi söyledi - bir numara verdi. Büroya gittiğimde orada bulunuşumun belli bir şaşkınlık yarattığı gözümden kaçmadı. Elimdeki telgrafı şefime gösterdimse de bu koşullarda beklenebileceğinden daha anlayışsız bir karşılık gördüm. Marsilya'daki iş konusunda tedirgin edici sorular sordu bana. Sonunda istediğim parayı aldım ve kapıda bekleyen taksinin parasını ödedim. Beşe yirmi olduğuna göre demek önümde daha bir saat vardı.

Gidip tıraş oldum, sonra da ayaküstü kahvaltı ettim. Beşi yirmi geçe bana verilen numarayı aradım, doktorun eve gittiğini, on beş dakika sonra geleceğini öğrendim. Bekleyecek durumda değildim, ev numarasını çevirdim. Tanıdık kadın

sesi doktorun daha şimdi çıktığını bildirdi. Duvara yaslandım (telefon kulübesi bir kafeteryadaydı bu sefer), kurşunkalemimle duvara vurmaya koyuldum. Sebastian'a hiç ulaşamayacak mıydım? Duvara "Yahudilere Ölüm" ya da *"Vive le front populaire"* yazan ya da açık saçık resimler karalayan bu işsiz güçsüz serseriler kimdi? Bilinmeyen bir sanatçı kareleri karalayıp doldurmaya başlamıştı - satranç tahtası, *ein Schachbrett, un damier*... Birden beynimde bir şimşek çaktı, aradığım kelime dilimin ucuna indi: St. Damier! Dışarıya fırladım, oradan geçmekte olan bir taksiyi çevirdim. Neresiyse bu St. Damier, beni oraya götürür müydü? Hiç acele etmeden bir haritanın katlarını açtı ve bir süre inceledi. Sonra oraya gitmenin en azından iki saat alacağını söyledi - yolların durumuna bakılırsa. Trenle gitmenin daha iyi olup olmayacağını sordum. Bilmiyordu.

"Peki ama çok hızlı gitmeye çalış," dedim, arabaya dalarken başımdaki şapkayı uçurdum.

Paris dışına çıkmamız uzun sürdü. Akla gelebilecek her türlü engel çıktı yolumuza; herhalde dörtyol ağızlarından birindeki trafik polisinin kollarından nefret ettiğim kadar hiçbir şeyden nefret etmemişimdir. Sonunda trafik sıkışıklığından kurtulup uzun, karanlık, ağaçlı bir yola daldık. Ama hâlâ yeterince hızlı gitmiyordu. Aradaki camlı bölmeyi açtım ve şoföre hızını artırması için üsteledim. Yolun çok kaygan olduğunu söyledi - zaten bir iki kere fena kaymıştık. Bir saat gittikten sonra durdu, bisikletli bir polisten yolu sordu. İkisi birlikte polisin haritasını uzun uzun incelediler, derken şoför kendi haritasını çıkardı, her ikisini karşılaştırdılar. Bir yerde yanlış yerden sapmıştık, şimdiyse en az iki üç mil geriye dönmemiz gerekiyordu. Tekrar cam bölmeyi tıklattım; taksi tam anlamıyla kaplumbağa hızıyla gidiyordu. Şoför arkasına bile bakmadan başını salladı. Saatime baktım, yediye geliyordu. Bir benzin istasyonunda

durduk, şoför tamirciyle sohbeti koyulttu. Nerede olduğumu çıkaramıyordum ama yol uçsuz bucaksız, boş tarlalar boyunca ilerlediğine göre hedefimize yaklaştığımızı umuyordum. Yağmur camlara sürünüp hışırdıyordu; şoföre hızını biraz daha artırması için bir kere daha yalvarınca tepesi attı ve terbiyesizliği ele aldı. Koltuğuma yerleşip geriye doğru kaykılırken çaresizdim, bütün duyularım körelmişti. Işıklı pencereler bulanıklaşarak yanımızdan geçip gidiyorlardı. Sebastian'a varabilecek miydim bari? St. Damier'ye ulaştığımda onu yaşar bulabilecek miydim? Bir iki kere başka arabalar bizi geçti; benim şoföre onları işaret ettim. Cevap vermedi ama ansızın durdu ve öfkeli bir hareketle o gülünç haritasının katlarını açtı. Yeniden yolunu mu kaybettiğini sordum. Sustu ama yağlı ensesinin hareketi tehlike habercisiydi. Yola devam ettik. Şimdi deminkinden çok daha hızlı gittiğini görünce içim rahatladı. Bir demiryolu köprüsünün altından geçerek tren istasyonunda durduk. Ben sonunda Dr. Damier'ye mi geldik diye merak eder dururken şoför yeniden çıkıp geldi, hızla kapıyı açtı. "Ee," diye sordum, "gene ne var?"

"Anlaşıldı, siz trenle gideceksiniz," dedi. "Sizin keyfiniz olsun diye arabayı parçalayamam. İşte St. Damier hattı, şansınız varmış ki sizi buraya kadar getirdim."

Sandığından daha şanslıymışım ki bir iki dakika içinde bir tren kalkıyordu. İstasyon memuru saat dokuzda St. Damier'de olacağıma yeminler etti. Yolculuğumun son evresi en karanlık olanıydı. Kompartımanda tek başımaydım, tuhaf bir uyuşukluk her yanımı sarmıştı; bütün sabırsızlığıma karşın uyur kalırım da istasyonu kaçırırım diye korkuyordum. Tren sık sık duruyor, her keresinde istasyonun adını bulup sökmeye çalışmak beni hasta ediyordu. Bir keresinde, kestiremediğim bir süre sersem gibi uyuklayıp sonra sıçrayarak uyanmışım gibi bir duyguya kapıldım - sonra sa-

atime baktığımda dokuzu çeyrek geçtiğini gördüm. İstasyonu kaçırmış mıydım? Tehlike kolunu çekmeye karar verir gibi olmuştum ki trenin yavaşladığını hissettim ve pencereden sarkınca ışıklı bir levhanın süzülerek geçip durduğunu gördüm. St. Damier.

Karanlık, ağaçlıklı yollardan ve uğultusuna bakılırsa bir çam ormanı olan yerden bir saat süren düşe kalka bir yürüyüş beni St. Damier hastanesine getirdi. Kapının arkasından gelen terlik sürümesi sesleriyle hırıltılı solumalar duydum, derken üzerine palto yerine kalın gri süveter, ayaklarına da eski keçe terlikler geçirmiş yaşlı, şişman bir adam beni içeriye aldı. Bir yanı tozla kaplı gibi görünen cılız, çıplak bir elektrik ampulünün pek az aydınlatabildiği bir çeşit ofise girdik. Adam şişmiş suratında uyku salyalarıyla gözlerini kırpıştırarak bana baktı, nedendir bilmem, önce ben konuştum fısıltıyla.

"Mösyö Sebastian Knight," dedim, "görmek için geldim. K-N-I-G-H-T. *Knight*."

Homurdanarak bir şeyler söyledi, tavandan sarkan lambanın altına gelen yazı masasının başına çöktü.

"Ziyaret saati çoktan geçti," diye ağzının içinden geveledi lafları, kendi kendine söylenirmiş gibi.

"Bir telgraf aldım," dedim, "kardeşim çok hasta," - bunları söylerken Sebastian'ın hâlâ yaşadığı konusunda en ufak bir kuşku bile bulunmadığını ima etmeye çalışıyordum sanki.

"Adı neydi?" diye sordu içini çekerek.

"Knight," dedim, "K ile başlıyor. İngiliz ismi."

"Ecnebi adlarının yerine numara vermeliler," diye mırıldandı adam, "işleri kolaylaştırır. Dün gece ölen bir hasta vardı, adı..."

Sebastian'dan söz ediyor olabileceği yolunda korkunç bir düşünce çaktı kafamda... Yoksa her şeye karşın geç mi kalmıştım?

"Şey mi demek istiyorsunuz?.." diye başladım, ama o başını salladı ve masasının üzerindeki kayıt defterinin sayfalarını çevirdi.

"Hayır," diye mırıldandı, "İngiliz mösyö ölmedi. K. K. K..."

"K-N-I-G..." diye yeniden başladım.

*"C'est bon, c'est bon,"** diye sözümü kesti, K-N, K-G...N... Budala değilim, biliyor musunuz? Otuz altı numara."

Zili çaldı ve esneyerek yeniden koltuğuna gömüldü. Önüne geçemediğim bir sabırsızlık titremesiyle odada bir aşağı bir yukarı geziniyordum. Sonunda bir hemşire girdi içeri, gece bekçisi beni gösterdi.

"Otuz altı numara," dedi hemşireye.

Onu beyaz bir koridorla birkaç basamaklık bir merdiven boyunca izledim.

"O nasıl?" diye sormadan edemedim.

"Bilmiyorum," dedi, beni başka bir beyaz koridorun sonunda küçük bir masanın başında oturmuş kitap okuyan, birincisinin eksiksiz kopyası başka bir hemşireye götürdü.

"Otuz altı numaranın ziyaretçisi var," dedi yol gösterici, süzüldü gitti.

"Ama İngiliz mösyö uyuyor," dedi hemşire, pek ufak parlak burunlu, yuvarlak yüzlü genç bir kadındı.

"Daha iyice mi?" diye sordum. "Bakın şöyle, ben kardeşiyim, bir telgraf aldım..."

"Galiba biraz daha iyice," dedi hemşire gülümseyerek; bu gülümseme akla hayale sığabilecek en sevimli gülümsemeydi benim için.

"Dün çok, çok kötü bir kalp krizi geçirdi. Şimdi uyuyor."

"Bakın," dedim, eline on ya da yirmi frank sıkıştırarak, "yarın tekrar geleceğim ama odasına girip orada bir dakika kalmak istiyorum."

(*) "Tamam, tamam" - ç.n.

"A, onu uyandırmamalısınız," dedi tekrar gülümseyerek.

"Uyandırmayacağım onu. Sadece yakınında oturacak, yalnızca bir dakika kalacağım."

Beni otuz altı numaranın kapısına götürdü, içinde bir divan duran küçücük oda ya da hücreye girdik; yarı aralık duran bir iç kapıyı hafifçe itti ve bir an karanlık bir odaya soktum başımı. Önce sadece yüreğimin atışını duyabiliyordum ama sonra usuldan, belli belirsiz bir soluma duydum. Gözlerimi zorladım; yatağın kenarını yarı yarıya çevreleyen paravana gibi bir şey vardı, zaten olmasa da ortalık Sebastian'ı seçemeyecek kadar karanlıktı.

"İşte," diye fısıldadı hemşire. "Kapıyı biraz aralık bırakacağım, burada şu divanın üzerinde bir dakika oturabilirsiniz."

Küçük, mavi fanuslu bir lamba yaktı ve beni tek başıma bıraktı. Cebimden sigara tabakamı çıkarmak gibi budalaca bir dürtüye kapıldım. Ellerim hâlâ titriyordu ama mutluydum. Yaşıyordu. Huzur içinde uyuyordu. Kalbiymiş demek ki -öyle miydi?- onu yarı yolda bırakan... Annesininki gibi. Daha iyiydi, umut vardı. Onu kurtarsınlar diye dünyanın bütün kalp uzmanlarını getirtecektim. Bitişik odadaki varlığı, usul usul soluyuşuyla bana bir güven, bir huzur, müthiş bir rahatlama duygusu veriyordu. Orada oturup dinler ve ellerimi birbirine kenetlerken bütün o geçen yılları, kısa, seyrek görüşmelerimizi düşündüm, artık emindim, beni dinleyecek gücü bulur bulmaz ona istese de istemese de bundan böyle onun yanından hiç ayrılmayacağımı söyleyecektim. O gördüğüm rüya, bana ölmeden önce ileteceği benzersiz gerçeğe duyduğum inanç - bunlar daha basit, daha insanca bir duygunun, şu yarı aralık kapının ardında uyuyan adama duyduğum sevgi dalgasının ılık akışında boğulmuş gibi bulanık, soyut geliyordu artık. Nasıl olmuştu da birbirimizden kopmuştuk? Paris'teki kısa karşılaşmaları-

mızda ben neden her zaman öyle aptal, somurtkan ve çekingen davranmıştım? Çok geçmeden çıkıp gidecek, geceyi otelde geçirecektim, acaba hastanede bir oda verebilirler miydi bana, yalnızca onu yeniden görebileceğim zamana kadar? Bir an için, uyuyan adamın soluğunun belirsiz ritminde bir kesinti olduğunu ve tekrar uykuya dalmadan önce elini hafifçe yatağın üzerine indirip ses çıkardığını sandım; şimdi düzenli soluma yeniden devam ediyordu, öyle hafifti ki oturmuş dinlerken onu kendi soluğumdan ayırdedemiyordum. Ah, ona binlerce şeyden söz edecektim - ona *Işığın Kırıldığı Yer*'le *Başarı*'dan, *Tuhaf Dağ*'dan, *Siyahlı Albinolar*'dan, *Ayın Öteki Yüzü*'nden, *Kayıp Eşya*'dan, *Kuşkulu Zambak*'tan söz edecektim; bütün bu kitapları kendim yazmış kadar iyi biliyordum. O da konuşacaktı sonra. Yaşamına ilişkin ne kadar az şey biliyordum! Ama şimdi her an bir şey öğreniyordum. Yarı yarıya aralık duran şu kapı aramızda akla gelebilecek en iyi bağlantıydı. Şu hafiften soluk alıp veriş bana Sebastian'ı şimdiye kadar tanıdığımdan çok daha iyi anlatıyordu. Bir sigara içebilseydim, mutluluğum tam olacaktı. Oturduğum yeri yavaşça değiştirirken divandaki bir yay tıngırdadı, bunun onun uykusunu bozacağından korktum. Ama hayır, o hafif ses zamana bile sıyırtıp geçen incecik bir yol izleyerek sürüp gidiyordu; kâh bir çukura dalıyor kâh yeniden ortaya çıkıyor, sessizliğin simgelerinden oluşan -karanlık, perdeler ve dirseğimin dibindeki mavi ışığın parıltısı- bir görünümün tam ortasında hiç durmaksızın ilerliyordu.

Çok geçmeden ayağa kalktım, parmak uçlarıma basarak koridora çıktım.

"Umarım," dedi hemşire, "onu rahatsız etmemişsinizdir. Uyuması çok yararlı."

"Söylesenize," dedim, "Doktor Starov ne zaman gelecek?"

"Doktor kim?" dedi, "ah, Rus doktor. *Non, c'est le docteur Guinet qui le soigne.** Onu yarın akşam burada bulabilirsiniz."

"Şey, biliyor musunuz," dedim, "geceyi burada bir yerde geçirmek isterdim. Acaba sizce..."

"Doktor Guinet'yi şimdi bile görebilirsiniz," diye konuşmayı sürdürdü hemşire alçak, hoş sesiyle. "Hastaneye bitişik oturuyor. Demek siz kardeşisiniz, öyle mi? Yarın da İngiltere'den annesi geliyor, *n'est-ce-pas?*"

"Yok, hayır," dedim. "Annesi yıllar önce öldü, lütfen söyler misiniz gün boyu nasıl, konuşuyor mu? Acı çekiyor mu?"

Kaşlarını çattı, beni tuhaf bakışlarla süzdü.

"Ama..." dedi. "Anlamıyorum... Adınız nedir lütfen?"

"Doğru," dedim. "Size söylemedim. Üvey kardeşiz aslında. Benim adım [adımı söyledim]."

"Oh! là! là!" dedi kıpkırmızı kesilerek, *"Mon Dieu!* Rus bay dün öldü, siz Mösyö Kegan'ın yanma girdiniz..."

İşte böyle - Sebastian'ı göremedim ya da en azından yaşarken göremedim. Ne var ki onun soluk alıp verişi sandığım şeyi dinleyerek geçirdiğim birkaç dakika Sebastian ölmeden önce benimle konuşmuş olsaydı değişeceği ölçüde değiştirdi yaşamımı. Ondaki giz neydi, bilmiyorum ama ben bir gizi çözmüştüm, o da şu; ruh bir varoluş biçiminden başka bir şey değildir -sürekli bir durum hiç değildir-, dalgalarını bulur ve izlerseniz her ruh sizinki olabilir. Ölümden sonraki yaşam denen şey, istediğiniz ruhu, hatta birbirininkinden farksız azap yüklerinin bilincinde bile olmayan istediğiniz sayıda ruhta bilinçle yaşamak yeterliğidir belki de - başka bir şey değil. Demek ki - ben Sebastian Knight'ım. Tanıdığı

(*) "Hayır, onu tedavi eden Doktor Guinet'ydi" - ç.n.

kişilerin girip çıktığı ışıklandırılmış bir sahnede onu oynuyor gibiyim - sahip olduğu tek tük arkadaşların bulanık karaltıları; hoca, şair, ressam; gürültüsüz patırtısız, telaş etmeden, zarafetle saygılarını sunuyorlar; işte bu da Goodman, düztaban soytarı, yakası yeleğinden dışarı sarkmış; işte şurada da gözyaşlarına boğulduğu an dost bir kızcağız tarafından dışarıya çıkarılan Clare'in öne eğik başının saçtığı solgun pırıltı... Hepsi de Sebastian'ın çevresinde -Sebastian'ı oynayan benim çevremde- dolanıyorlar, ihtiyar sihirbaz ise bir yerine gizlediği tavşanla sahne gerisinde bekliyor ve Nina; sahnenin en parlak köşesinde bir masaya oturmuş; boyalı avucunun altında içine kırmızı boya atılmış, bir şarap bardağı dolusu su duruyor. Derken eğlenti sonuna yaklaşıyor. Kel kafalı ufak suflör defterini kapıyor, ışık usulca sönüyor. Son, son. Hepsi gündelik yaşamlarına (Clare de mezarına) geri dönüyor - ama baş oyuncu kalıyor; çünkü ne kadar çabalarsam çabalayayım rolümden sıyrılamıyorum. Sebastian'ın maskesi yüzüme yapışıyor, benzerlik silinip gitmeyecek. Ben Sebastian'ım ya da Sebastian ben ya da belki biz ikimiz ikimizin de tanımadığı bir başkasıyız.

"Ben Sebastian'ım ya da Sebastian ben ya da belki ikimiz ikimizin de tanımadığı bir başkasıyız."

"'Sebastian Knight'ın Gerçek Yaşamı', kayboluşların, kaybedilenlerin, bir yere konulup sonra nereye konduğu unutulan mutluluğun romanı."

JOHN LANCASTER

"Nabokov 'dayanılmazın ağırlığını' bölüştürüyor; anlatıcı, anlatılan kişi ve metnin arasında oluşan üçgen (...) yüzlere yapışan maskelerin, kim tarafından ve nasıl yapıştığının, yapıştırıldığının, yalnızca sözcükleri ve bu yolla oyunları kurmakla kanıksanabilir olduğunu örüyor."

NİLGÜN MARMARA (KIRMIZI KAHVERENGİ DEFTER)

İLETİŞİM 937
ÇAĞDAŞ DÜNYA EDEBİYATI 186

9 789750 50167